നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

നമക്കാരപാളി

൧. സുഗതം സുഗതം സേട്ഠം, കുസലംകുസലം ജഹം;
അമതം അമതം സന്തം, അസമം അസമം ദദം.

സരണം സരണം ലോകം, അരണം അരണം കരം;
അഭയം അഭയം ഠാനം, നായകം നായകം നമേ.

൨. നയനസുഭഗകായങ്ഗം,
മധുരവരസരോപേതം;
അമിതഗുണഗണാധാരം,
ദസബലമതുലം വന്ദേ.

൩. യോ ബുദ്ധോ ധിതിമാഞ്ഞധാരകോ,
സംസാരേ അനുഭോസി കായികം;
ദുക്ഖം ചേതസികഞ്ച ലോകതോ,
തം വന്ദേ നരദേവമങ്ഗലം.

൪. ബാത്തിംസതിലക്ഖണചിത്രദേഹം,
ദേഹജ്ജുതിനിഗ്ഗതപജ്ജലന്തം;
പഞ്ഞാധിതിസീലഗുണോഘവിന്ദം,
വന്ദേ മുനിമന്തിമജാതിയുത്തം.

൫. പാതോദയം ബാലദിവാകരംവ,
മജ്ഝേ യതീനം ലലിതം സിരീഹി;
പുണ്ണിന്ദുസങ്കാസമുഖം അനേജം,
വന്ദാമി സബ്ബഞ്ഞുമഹം മുനിന്ദം.

൬. ഉപേതപുഞ്ഞോ വരബോധിമൂലേ,
സസേനമാരം സുഗതോ ജിനിത്വാ;
അബോജ്ഝി ബോധിം അരുണോദയമ്ഹി,
നമാമി തം മാരജിനം അഭങ്ഗം.

൭. രാഗാദിഛേദാമലഞാണഖഗ്ഗം,
സതീസമഞ്ഞാഫലകാഭിഗാഹം;
സീലോഘലങ്കാരവിഭൂസിതം തം,
നമാമിഭിഞ്ഞാവരമിദ്ധുപേതം.

൮. ദയാലയം സബ്ബധി ദുക്കരം കരം,
ഭവണ്ണവാതിക്കമമഗ്ഗതം ഗതം;
തിലോകനാഥം സുസമാഹിതം ഹിതം,
സമന്തചക്ഖും പണമാമി തംമിതം.

൯. തഹിം തഹിം പാരമിസഞ്ചയം ചയം,
ഗതം ഗതം സബ്ഭി സുഖപ്പദം പദം;
നരാനരാനം സുഖസമ്ഭവം ഭവം,

നമാനമാനം ജിനപുങ്ഗവം ഗവം.

൧൦. മഗ്ഗങ്ഗനാവം മുനിദക്ഖനാവികോ,
ഈഹാഫിയം ഞാണകരേന ഗാഹകോ;
ആരുയ്ഹ യോ തായ ബഹൂ ഭവണ്ണവാ,
താരേസി തം ബുദ്ധമഘപ്പഹം നമേ.

൧൧. സമതിംസതിപാരമിസമ്ഭരണം,
വരബോധിദുമേ ചതുസച്ചദസം;
വരമിദ്ധിഗതം നരദേവഹിതം,
തിഭവൂപസമം പണമാമി ജിനം.

൧൨. സതപുഞ്ഞജലക്ഖണികം വിരജം,
ഗഗനൂപമധിം ധിതിമേരുസമം;
ജലജൂപമസീതലസീലയുതം,
പഥവീസഹനം പണമാമി ജിനം.

൧൩. യോ ബുദ്ധോ സുമതി ദിവേ ദിവാകരോവ,
സോഭന്തോ രതിജനനേ സിലാസനമ്ഹി;
ആസീനോ സിവസുഖദം അദേസി ധമ്മം,
ദേവാനം തമസദിസം നമാമി നിച്ചം.

൧൪. യോ പാദപങ്കജമുദുത്തലരാജികേഹി,
ലോകേഹി തീഹിവികലേഹി നിരാകുലേഹി;
സമ്പാപുണേ നിരുപമേയ്യതമേവ നാഥോ,
തം സബ്ബലോകമഹിതം അസമം നമാമി.

൧൫. ബുദ്ധം നരാനരസമോസരണം ധിതത്തം,
പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ വിഹതന്ധകാരം;
അത്ഥാഭികാമനരദേവഹിതാവഹം തം,
വന്ദാമി കാരുണികമഗ്ഗമനന്തഞാണം.

൧൬. അഖിലഗുണനിധാനോ യോ മുനിന്ദോപഗന്ത്വാ,
വനമിസിപതനവ്ഹം സഞ്ഞതാനം നികേതം;
തഹിമകുസലഛേദം ധമ്മചക്കം പവത്തോ,
തമതുലമഭികന്തം വന്ദനേയ്യം നമാമി.

൧൭. സുചിപരിവാരിതം സുരുചിരപ്പഭാഹി രത്തം,
സിരിവിസരാലയം ഗുപിതമിന്ദ്രിയേഹുപേതം;
രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതിലക്ഖണോപചിത്തം,
സുരനരപൂജിതം സുഗതമാദരം നമാമി.

൧൮. മഗ്ഗോളുമ്പേന മുഹപടിഘാസാദിഉല്ലോലവീചിം,
സംസാരോഘം തരി തമഭയം പാരപത്തം പജാനം;
താണം ലേണം അസമസരണം ഏകതിത്ഥം പതിട്ഠം,
പുഞ്ഞക്ഖേത്തം പരമസുഖദം ധമ്മരാജം നമാമി.

൧൯. കണ്ഡമ്ബംമൂലേ പരഹിതകരോ യോ മുനിന്ദോ നിസിന്നോ,
അച്ഛേരം സീഘം നയനസുഭഗം ആകുലണ്ണഗ്ഗിജാലം;

ദുജ്ജാലദ്ധംസം മുനിഭിജഹിതം പാടിഹേരം അകാസി,
വന്ദേ തം സേട്ഠം പരമരതിജം ഇദ്ധിധമ്മേഹുപേതം.

൨൦. മുനിന്ദക്കോ യേ‌ാകോ ദയുദയരുണോ ഞാണവിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോ,
വിനേയ്യപ്പാണോഘം കമലകഥിതം ധമ്മരംസീവരേഹി;
സുബോധേസീ സുദ്ധേ തിഭവകുഹരേ ബ്യാപിതക്കിത്തിനഞ്ച,
തിലോകേകച്ചക്ഖും ദുഖമസഹനം തം മഹേസിം നമാമി.

൨൧. യോ ജിനോ അനേകജാതിയം സപുത്തദാരമങ്ഗജീവിതമ്പി,
ബോധിപേമതോ അലഗ്ഗമാനസോ അദാസിയേവ അത്ഥികസ്സ;
ദാനപാരമിം തതോ പരം അപൂരി സീലപാരമാദികമ്പി,
താസമിദ്ധിയോപയാതമഗ്ഗതം തമേകദീപകം നമാമി.

൨൨. ദേവാദേവാതിദേവം നിധനവപുധരം മാരഭങ്ഗം അഭങ്ഗം,
ദീപം ദീപം പജാനം ജയവരസയനേ ബോധിപത്തംധിപത്തം;
ബ്രഹ്മാബ്രഹ്മാഗതാനം വരഗിരകഥികം പാപഹീനം പഹീനം,
ലോകാലോകാഭിരാമം സതതമഭിനമേ തം മുനിന്ദം മുനിന്ദം.

൨൩. ബുദ്ധോ നിഗ്രോധബിമ്ബോ മുദുകരചരണോ ബ്രഹ്മഘോസേണിജങ്ഘോ,
കോസച്ഛാദങ്ഗജാതോ പുനരപി സുഗതോ സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ;
മൂദോദാതുണ്ണലോമോ അഥമപി സുഗതോ ബ്രഹ്മുജുഗ്ഗത്തഭാവോ,
നീലക്ഖീ ദീഘപണ്ഹീ സുഖുമമലഛവീ ഥോമ്യരസഗ്ഗസഗ്ഗീ.

൨൪. ചത്താലീസഗ്ഗദന്തോ സമകലപനജോ അന്തരംസപ്പപീനോ,
ചക്കേനങ്കിതപാദോ അവിരളദസനോ മാരജുസ്സങ്ഖപാദോ.

തിട്ഠന്തോ നോനമന്തോഭയകരമുദുനാ ജണ്ണുകാനാമസന്തോ,
വട്ടക്ഖന്ധോ ജിനോ ഗോതരുണപഖുമകോ സീഹപുബ്ബദ്ധകായോ.

൨൫. സത്തപ്പീനോ ച ദീഘങ്ഗുലി മഥ സുഗതോ ലോമകൂപേകലോമോ,
സമ്പന്നോദാതദാഠോ കനകസമതചോ നീലമുദ്ധഗ്ഗലോമോ.

സമ്ബുദ്ധോ ഥൂലജിവ്ഹോ അഥ സീഹഹനുകോ ജാലികപ്പാദഹത്ഥോ,
നാഥോ ഉണ്ഹീസസീസോ ഇതിഗുണസഹിതം തം മഹേസിം നമാമി.

൨൬. ബുദ്ധോബുദ്ധോതിഘോസോ അതിദുലഭതരോ കാ കഥാ ബുദ്ധഭാവോ,
ലോകേ തസ്മാ വിഭാവീ വിവിധഹിതസുഖം സാധവോ പത്ഥയന്താ.

ഇട്ഠം അത്ഥം വഹന്തം സുരനരമഹിതം നിബ്ഭയം ദക്ഖിണേയ്യം,
ലോകാനം നന്ദിവഡ്ഢം ദസബലമസമം തം നമസ്സന്തു നിച്ചം.

൨൭. പുഞ്ഞേനേതേന സോഹം നിപുണമതി സതോ സമ്പരായേ ച തിത്തോ,
ദക്ഖോ ദിട്ഠുജ്ജുപഞ്ഞോ അവികലവീരിയോ ഭോഗവാ സംവിഭാഗീ.

തിക്ഖോ സൂരോ ധിതത്ഥോ സപരഹിതചരോ ദീഘജീവീ അരോഗോ,
ധഞ്ഞോ വണ്ണോ യസസ്സീ അതിബലവധരോ കിത്തിമാ ഖന്തുപേതോ.

൨൮. സദ്ധോ ദാതങ്ഗുപേതോ പരമസിരിധരോ ദിട്ഠധമ്മേ വിരത്തോ,
ലജ്ജീ കല്യാണമിത്തോ അഭിരതകുസലോ പഞ്ചസീലാദിരക്ഖോ.

അപ്പിച്ഛോ അപ്പകോധോ അതിവുജുഹദയോ ഇദ്ധിമാ അപ്പമേയ്യോ,
പാസംസോ പേമവാചോ സുജനഗുണവിദൂ മാമകോ സോ ഭവേയ്യം.

൯. ഇത്ഥം അസങ്ഖയേ നാഥ, ഗുണേ ലക്ഖണദീപിതേ;
ഗാഥാസു സൂചകാസ്വേക, ഗാഥമ്പി സരതേ ബുധോ.

൧൦. ചതുരാപായമുത്തോ സോ, സാധകത്ഥദ്വയസ്സ ച;
ഹതൂപദ്ദവജാലോ ച, ലാഭീ ഹിതസുഖസ്സ ച.

൧൧. അധിപോ നരദേവാനം, ചതുദീപിസ്സരോപി വാ;
ഭവേയ്യ അന്തിമേ ദേഹേ, തമഞ്ഞം സേതഛത്തകം.

൧൨. ഭാവനായാനമാരുയ്ഹ, സമമേസ്സതി സുബ്ബതോ;
ഇമസ്മിം അത്തഭാവേപി, അരോഗോ ദീഘജീവികോ.

൧൩. പൂജിതോ സബ്ബലോകേഹി, ഭാവനാഭിരതീമനോ;
ജനപ്പിയോ മനാപോ ച, കാ കഥാഖിലധാരണേ.

നമക്കാരപാളി നിട്ഠിതാ.

നമക്കാരടീകാ

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

൧. സുഗതന്ത്യാദിവണ്ണേഹി , പസത്ഥഞ്ച സുഖദ്ദദം;
വന്ദന്താനം ജിനം നത്വാ, ധമ്മം സുദ്ധം ഗണുത്തമം.

൨. നമക്കാരം ഹിതത്ഥീഹി, പോരാണാചരിയേഹി ച;
ലിഖിത്വാ ഠപിതം പുഞ്ഞ, ബുദ്ധിയാ തേന വന്ദിനം.

൩. തസ്സത്ഥവണ്ണനം കസ്സം, ഗമ്ഭീരത്ഥസുബോധനം;
മോവിപുനാമേന സന്തേന, സീലുപേതേന യാചിതോ.

൪. വണ്ണന്തോപി ച തസ്സത്ഥം, തം തം അട്ഠകഥാദിസു;
വുത്തഞ്ഞായേന കസ്സാമി, സദ്ധാ സുണാഥ സാധവോ.

൫. നമനം നമതീതി വാ, നമതി തേന വാ നമോ;
തസ്സ കാരോന്തി താഹീതി, നമക്കാരോതി വുച്ചതി.

൬. തഞ്ച ബുദ്ധഘോസാചരി, യേന പുബ്ബസുതം കതം;
ബുദ്ധഘോസുപ്പത്തിയഞ്ച, തം തം പന കഥാദിസു.

൭. ന ദിട്ഠം കതകാരണം, തസ്മാ ഹിതത്ഥികേഹി ച;
പോരാണാചരിയേഹീ ച, ഠപിതന്തി മയാ വുത്തം;
തം കാരണം വിഞ്ഞൂഹീ ച, വിചാരേത്വാ വിജാനിതന്തി.

൧. സുഗതം സുഗതം സേട്ഠം, കുസലംകുസലം ജഹം;
അമതം അമതം സന്തം, അസമം അസമം ദദം.

സരണം സരണം ലോകം, അരണം അരണം കരം;
അഭയം അഭയം ഠാനം, നായകം നായകം നമേ.

൧. [ക] ഇദാനി പഠമം താവ സുഗതന്ത്യാദീഹി അട്ഠാരസഹി ഗുണേഹി ഥോമേത്വാ ബുദ്ധസ്സ വന്ദിതുകാമേന സുഗതന്തിആദി ഗാഥാദ്വയം ആരദ്ധം. അയം പന സബ്ബപാദാദിയമകപഥ്യാ വത്തഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബം. തം പന യമകം **സുബോധാലങ്കാരേ** കിലിട്ഠദോസന്തി വുത്തം.

വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ -

“യം കിലിട്ഠപദം മന്ദാ, ഭിധേയ്യം യമകാദികം;
കിലിട്ഠപദദോസേവ, തമ്പി അന്തോ കരീയതീ”തി.

അയം പനേത്ഥ പതീതസദ്ദരചിതത്തായേവ പസാദഗുണ സങ്ഖാതേന സദ്ദാലങ്കാരേന സംയുത്താ ഹോതി. തസ്മാ തം യമകം സുവുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഏവം പരാസു യമകഗാഥാസു. തേന വുത്തം പുനാ **ലങ്കാരേ** -

“പതീതസദ്ദരചിതം, സിലിട്ഠപദസന്ധികം;
പസാദഗുണസംയുത്തം, യമകം മതമേദിസ”ന്തി.

തത്ഥ **സുഗത**ന്തി സോഭനഗമനത്താ സുന്ദരം ഠാനം ഗതത്താ സമ്മാ ഗതത്താ ച സുഗതോ, സോ ഹി സോഭനം അരിയമഗ്ഗേന ഗച്ഛതീതി സുഗതോതി വുച്ചതി, സുപുബ്ബോ ഗമുധാതു ത. സുസദ്ദോ സോഭനത്ഥോ. അരിയമഗ്ഗഗമനേന പരിസുദ്ധം അനവജ്ജം ഖേമം ദിസം അസജ്ജമാനോ ഗതോതി അത്ഥോ. തഞ്ച ഗമനം ദുവിധം ഹോതി കായഗമനം, ഞാണഗമനഞ്ചാതി. തത്ഥ ഭഗവതോ വേനേയ്യജനുപസങ്കമനം ഏകന്തേന തേസം ഹിതസുഖസ്സ നിപ്ഫാദ നതോ സോഭനം കായേന ഗമനം കായഗമനം നാമ. സയമ്ഭൂ ഞാണേന പന സകലമ്പി ലോകം പരിഞ്ഞാഭിസമയവസേന പരിജാനനതോ ഞാണേന ഗമനം ഞാണഗമനം നാമ. ഇധ പന ഞാണഗമനം അധിപ്പേതം. **അങ്ഗുത്തരടീകായം** പന ''സോഭനം ഗതം ഗമനം ഏതസ്സാതി സുഗതോ''തി വുത്തം. സുന്ദരം ഠാനം ഗച്ഛതീതി സുഗതോതി ച വുച്ചതി, ആരമ്മണകരണവസേന അമതം നിബ്ബാനം ഗതോതി അത്ഥോ. സമ്മാ അവിപരീതം ചേസ ഗച്ഛതീതി സുഗതോതി വുച്ചതി. സുസദ്ദോ സമ്മാസദ്ദത്ഥോ. തേന തേന മഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ സമ്മാ ആഗച്ഛതീതി സുഗതോതി ച വുച്ചതി, ദീപങ്കരപാദമൂലതോ പഭുതി യാവ ബോധിമണ്ഡാ താവ സമതിംസപാരമിപൂരികായ സമ്മാപടിപത്തിയാ സബ്ബലോകസ്സ ഹിതസുഖമേവ കരോന്തോ സസ്സതം ഉച്ഛേദം കാമസുഖം അത്തകിലമഥഞ്ചാതി ഇമേ ചന്തേ അനുപഗച്ഛന്തോ ആഗതോതി അത്ഥോ. തം സുഗതം ബുദ്ധം നമേ നമാമീതി സമ്ബന്ധോ.

പുന **സുഗത**ന്തി സമ്മാ ഗദത്താ സുഗതോ. സോ ഹി സമ്മാ ഗദതി ഭാസതീതി സുഗതോതി വുച്ചതി. സുപുബ്ബഗദധാതു ഭാസായം വിയത്തിയം വാചായം വാ, ത, ദസ്സ തോ. ഛസു വാചാസു യുത്തട്ഠാനേ യുത്തമേവ ദ്വിവാചം ഭാസതീതി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹി മജ്ഝിമപണ്ണാസപാളിയം **അഭയരാജകുമാരസുത്തേ** -

൧

. ''രാജകുമാര യം തഥാഗതോ തം വാചം ജാനാതി അഭൂതം അതച്ഛം അനത്ഥസംഹിതം, സാ ച പരേസം അപ്പിയാ അമനാപാ, ന തം തഥാഗതോ വാചം ഭാസതി. ൨. യമ്പി തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അനത്ഥസംഹിതം, സാ ച പരേസം അപ്പിയാ അമനാപാ. തമ്പി തഥാഗതോ വാചം ന ഭാസതി. ൩. യഞ്ച ഖോ തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അത്ഥസംഹിതം, സാ ച പരേസം അപ്പിയാ അമനാപാ, തത്രകാലഞ്ഞൂ തഥാഗതോ ഹോതി തസ്സാ വാചായ വേയ്യാകരണായ. ൪. യം തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി അഭൂതം അതച്ഛം അനത്ഥസംഹിതം, സാ ച പരേസം പിയാ മനാപാ, ന തം തഥാഗതോ വാചം ഭാസതി. ൫. യമ്പി തഥാഗതോ ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അനത്ഥസംഹിതം, സാ ച പരേസം പിയാ മനാപാ, തമ്പി തഥാഗതോ വാചം ന ഭാസതി. ൬. യഞ്ച ഖോ തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അത്ഥസംഹിതം, സാ ച പരേസം പിയാ മനാപാ . തത്ര കാലഞ്ഞൂ തഥാഗതോ ഹോതി തസ്സാ വാചായ വേയ്യാകരണായാ''തി.

ഏത്ഥ പാളിയം പനേസാ സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം സങ്ഖേപേന വേദിതബ്ബാ. കഥം ഹേസാ അഭൂതാ അനത്ഥസംഹിതാ അപ്പിയാ വാചാ ച, ഭൂതാ അനത്ഥസംഹിതാ അപ്പിയാ വാചാ ച, ഭൂതാ അത്ഥ സംഹിതാ അപ്പിയാ വാചാ ച, അഭൂതാ അനത്ഥസംഹിതാ പിയാ വാചാ ച, ഭൂതാ

അനത്ഥസംഹിതാ പിയാ വാചാ ച, ഭൂതാ അത്ഥസംഹിതാ പിയാ വാചാ ചാതി ഛബ്ബിധാ ഹോതീതി. തത്ഥ അചോരംയേവ ചോരോ അയന്തിആദിവസേന വത്തബ്ബവാചാ പഠമവാചാ നാമ. ചോരംയേവ ചോരോ അയന്തിആദിവസേന വത്തബ്ബവാചാ ദുതിയവാചാ നാമ. അകതപുഞ്ഞതായ ദുഗ്ഗതോ ദുബ്ബണ്ണോ അപ്പേസക്ഖോ, ഇധ പന ഠത്വാപി പുന പുഞ്ഞം ന കരോതി, ദുതിയചിത്തവാരേ കഥം ചതൂഹി അപായേഹി മുച്ചിസ്സതീതി ഏവം മഹാജനസ്സ അത്ഥപുരേക്ഖാരേന ധമ്മപുരേക്ഖാരേന അനുസാസനീപുരേക്ഖാരേന വത്തബ്ബവാചാ തതിയവാചാ നാമ. ഏകോ ധുത്തോ ആഹ-മയ്ഹം ഭോ മാതു മയി കുച്ഛിഗതേ കപിട്ഠഫലദോഹളോ അഹോസി. സാ അഞ്ഞം കപിട്ഠഹാരകം അലഭമാനാ മംയേവ പേസേസി. അഹം ഗന്ത്വാ രുക്ഖം അഭിരുഹിതും അസക്കോന്തോ അത്തനാവ അത്താനം പാദേ ഗഹേത്വാ മുഗ്ഗരം വിയ രുക്ഖസ്സ ഉപരി ഖിപിം. അഥ സാഖതോ സാഖം വിചരന്തോ ഫലാനി ഗഹേത്വാ ഓതരിതും അസക്കോന്തോ ഘരം ഗന്ത്വാ നിസ്സേണിം ആഹരിത്വാ ഓരുയ്ഹ മാതു സന്തികേ ഗന്ത്വാ ഫലാനി മാതുയാ അദാസിം. താനി പന മഹന്താനി ഹോന്തി ചാടിപ്പ മാണാനി. തതോ മേ മാതരാ ഏകാസനേ നിസിന്നായ സമസട്ഠിഫലാനി ഖാദിതാനീതി. ഏവമാദിവസേന വത്തബ്ബവാചാ ചതുത്ഥവാചാ നാമ. ആമിസഹേതു ചാടുകമ്യതാദിവസേന നാനപ്പകാരകം പരേസം ഥോമനാ വാചാ ചേവ രാജകഥം ചോരകഥന്തിആദിനയപ്പവത്താ തിരച്ഛാനകഥാ ച പഞ്ചമവാചാ നാമ. അരിയസച്ചസന്നിസ്സിതാ ധമ്മകഥാ ഛട്ഠമവാചാ നാമ. തം പന വസ്സസതമ്പി സുണന്താ പണ്ഡിതാ നേവ തിത്തിം ഗച്ഛന്തി . താസു പന ഭഗവാ തതിയഛട്ഠമാ ദ്വിവാചാഏവ ഭാസതി. തസ്മാ സപ്പുരിസേഹി സായേവ ദ്വിവാചാ വത്തബ്ബാതി. അയം തദട്ഠകഥായം ആഗതോ സങ്ഖേപനയോ. വിസുദ്ധിമഗ്ഗ മഹാടീകായം പന സാരത്ഥദീപനീടീകായഞ്ച തദഞ്ഞാകാരേന വണ്ണിതോ. താസു പന തം ഓലോകേത്വാ ഗഹേതബ്ബന്തി. അയം പനേത്ഥ സങ്ഗഹഗാഥാ -

> ''യോ ഭൂതമത്ഥസംഹീതം, പരേസമപ്പിയാ വാചം;
> ഭൂതമത്ഥസഹീതഞ്ച, പരേസം പിയവാചന്തി;
> ദ്വിവാചം യുത്തട്ഠാനേവ, വദതീതി സുഗതോതി;
> വുച്ചതീ ച ദകാരസ്സ, കത്വാ തകാരവിഞ്ഞുനാ''തി.

സേട്ഠന്തി ഗുണമഹന്തത്താ പസത്ഥതരം. സോ ഹി പസത്ഥാനം വിസേസേന പസത്ഥോതി സേട്ഠോതി വുച്ചതി. പസത്ഥപദം, വിസേസതദ്ധിതേ ഇട്ഠപച്ചയോ. പസത്ഥസദ്ദസ്സ സോ, പസത്ഥാനം പച്ചേകബുദ്ധാരിയസാവകാദീനം സീലസമാധിപഞ്ഞാദി ഗുണേഹി വിസേസേന പസത്ഥോതി അത്ഥോ. അഥ വാ സുന്ദരേ സതിപട്ഠാനാദിഭേദേ ധമ്മേ ഏസതി ഗവേസതി ഏസിം ഗവേസിന്തി വാ സേട്ഠോ, ബുദ്ധോ. സുപുബ്ബോഏസ ഗവേസനേ ത. തസ്സ രട്ഠോ. സുസദ്ദോ സുന്ദരത്ഥോ. സന്തേഹി സപ്പുരിസേഹി ഏസിതബ്ബോ ഗവേസിതബ്ബോതി വാ സേട്ഠോ. സന്തസദ്ദൂപപദോ ഇസ ഗവേസനേ ത, സന്തസദ്ദസ്സ സോ, ഇകാരസ്സേ, തസ്സ ട്ഠോ. സന്തേഹി സപ്പുരിസേഹി ഇച്ഛിയതി കന്തിയ തീതി വാ സേട്ഠോ. സന്തസദ്ദൂപപദോ ഇസു ഇച്ഛാകന്തീസു ത. അഥ വാ സന്താനം സപ്പുരിസാനം ഹിതസുഖം ഇച്ഛതീതി സേട്ഠോ, ബുദ്ധോ. കത്തുസാധനോയം. സുന്ദരേ സതിപട്ഠാനാ ദിഭേദേ ധമ്മേ ഏസേതി ബുദ്ധേതീതി വാ സേട്ഠോ. ഹേതു കത്തുസാധനോയം. സുപുബ്ബഏസധാതു ബുദ്ധിയം ത. തം സേട്ഠം.

കുസലംകുസലം ജഹന്തി ഏത്ഥ കുസലം അകുസലം ജഹന്തി പദവിഭാഗോ കാതബ്ബോ. കുച്ഛിതം പാപധമ്മം സലയതി ചലയതി കമ്പേതി വിദ്ധംസേതീതി കുസലം, ചതുഭൂമികകുസലം ലബ്ഭതി. കുപുബ്ബോ സലധാതു അ. തത്ഥ കാമാവചരകുസലം തദങ്ഗപ്പഹാനേന പാപധമ്മം സലയതി ചലയതി, മഹഗ്ഗത ക്സലം വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനേന സലയതി കമ്പേതി, ലോകുത്തര കുസലം സമുച്ഛേദപ്പഹാനേന സലയതി വിദ്ധംസേതീതി അത്ഥോ.

അഥ വാ കുച്ഛിതം അപായദ്വാരം സലന്തി സംവരന്തി പിദഹന്തി സാധവോ ഏതേനാതി കുസലം, കരണസാധനോയം. ഇധ പന ജഹന്തി വുത്തത്താ തേഭൂമകകുസലമേവാധിപ്പേതം. തം പന അനവജ്ജസുഖവിപാകലക്ഖണം, അകുസലവിദ്ധംസനരസം, വോദാന പച്ചുപട്ഠാനം, ഇട്ഠവിപാകപച്ചുപട്ഠാനം വാ, യോനിസോമനസികാര പദട്ഠാനം. ന കുസലം അകുസലം, മിത്തപടിപക്ഖോ അമിത്തോ വിയ പഹായകപഹാതബ്ബഭാവേന കുസലപടിപക്ഖന്തി അത്ഥോ. തം പന സാവജ്ജദുക്ഖവിപാകലക്ഖണം, സാവജ്ജാനിട്ഠവിപാക ലക്ഖണം വാ, അനത്ഥജനനരസം, അനിട്ഠവിപാകപച്ചുപട്ഠാനം, അയോനിസോമനസികാരപദട്ഠാനം. പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരആനേഞ്ജാ ഭിസങ്ഖാരസങ്ഖാതം കുസലം അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരസങ്ഖാതം അകുസലഞ്ച കുസലംകുസലം. തം പന പദം ജഹന്തിപദേ കമ്മം.

ജഹന്തി മഗ്ഗക്ഖണേ സമുച്ഛേദപ്പഹാനേന ഫലക്ഖണേ പടിപ്പസ്സമ്ഭനപ്പഹാനേന പജഹന്തം വിദ്ധംസേന്തന്തി അത്ഥോ. തഞ്ഹി അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന ജഹതി പജഹതി, ഫലഞാണേന ജഹിം പജഹിം പടിപ്പസ്സമ്ഭിന്തി വാ ജഹോ, ബുദ്ധോ. ഹാധാതു ചാഗേ അ. കിഞ്ചാപി പനേത്ഥ കുസലം മഗ്ഗേന പഹാതബ്ബധമ്മേ ന വുത്തം, വട്ടമൂലഭൂതേ അവിജ്ജാതണ്ഹാദികിലേസേ പന അരഹത്തമഗ്ഗ ഞാണേന ജഹിതേ ലോകിയകുസലുപ്പത്തിയാ മൂലഭൂതായ അവിജ്ജാതണ്ഹായ അഭാവാ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ സംസാരേ പുന പടിസന്ധിയാ നിബ്ബത്തേതും ന സക്കോതി, തസ്മാ വട്ടമൂലഭൂതേ കിലേസേ ജഹിതേ ഫലൂപചാരേന കുസലമ്പി ജഹിതം നാമ ഹോതി. രൂപം ഭിക്ഖവേ ന തുമ്ഹാകം തം പജഹഥാതിആദീസു വിയ . അരഹന്തേന ഹി അഭിസമാചാരികവത്തം കതമ്പി കുസലന്തി ന വുത്തം, ക്രിയാതി പന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

വുത്തഞ്ഹി **നിദാനവഗ്ഗസംയുത്തട്ഠകഥായം** "ഖീണാസവേന ഹി കതം കമ്മം നേവ കുസലം ഹോതി നാകുസലം, അവിപാകം ഹുത്വാ ക്രിയമത്തേ തിട്ഠതീ"തി.

അങ്ഗുത്തരട്ഠകഥായഞ്ച "അരഹത്തമഗ്ഗോ ച കുസലാകുസല കമ്മക്ഖയായ സംവത്തതീതി ഏവം തേന തം ഭിജ്ജതീ"തി വുത്തം.

തേന വുത്തം **ചൂളനിദ്ദേസപാളിയം** "അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന അഭിസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ഏത്ഥേതേ നിരുജ്ഝന്തി വൂപസമന്തി അത്ഥം ഗച്ഛന്തി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീ"തി.

അമതന്തി മരണവിരഹിതം. സോ ജിനോ ഹി ന മതോ അമതോ, മരണധമ്മസ്സ നിബ്ബത്തകാനം കിലേസാനം അരഹത്ത മഗ്ഗേന സമുച്ഛിന്ദിതത്താ

പുന മരണതോ വിരഹിതോതി വാ അമതോ. അഥ വാ നിബ്ബാനേ ആരമ്മണകരണവസേന അധിഗതേ നത്ഥി മതം മരണം യസ്സ ജിനസ്സാതി അമതോതി വുച്ചതി. ജിനേന ഹി ഖന്ധമച്ചുമാരം അജിതോപി കിലേസമാരം ജയിത്വാ തേസം അവസ്സം ജിയമാനത്താ ഫലൂപചാരേന അമതോതി വുച്ചതീതി വേദിതബ്ബം.

പുന **അമത**ന്തി അമതനിബ്ബാനസമന്നാഗതം. നത്ഥി മതം മരണം ഏത്ഥാതി അമതം, നിബ്ബാനം. തം പന സന്തിലക്ഖണം, അച്ചുതരസം, അനിമിത്തപച്ചുപട്ഠാനം, നിസ്സരണപച്ചുപട്ഠാനം വാ, നിബ്ബാനസ്സ പന പദട്ഠാനം ന ലബ്ഭതി.

വുത്തഞ്ഹി **മിലിന്ദപഞ്ഹേ** നാഗസേനത്ഥേരേന "ന കേനചി കാരണേന നിബ്ബാനം ഉപ്പജ്ജതീ"തി.

തം അസ്സ അത്ഥീതി അമതോ, ജിനോ. സദ്ധാദിതോ ണാതി സുത്തേന അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ണപച്ചയോ. സദ്ധോ പഞ്ഞോതിആദീസു വിയ . അസ്സ ജിനസ്സ ചതുമഗ്ഗഞാണേന സച്ഛികതം അമതം നിബ്ബാനം അത്ഥീതി അത്ഥോ, തം അമതം.

സന്തന്തി സബ്ബകിലേസദരഥേഹി ച വട്ടദുക്ഖേഹി ച സുവൂപസന്തം. സോ ഹി ബുദ്ധോ സബ്ബകിലേസദരഥവട്ടദുക്ഖേഹി സമിത്ഥ വൂപസമിത്ഥാതി സന്തോതി വുച്ചതി. സമുധാതു ഉപസമേ ത. ധാത്വന്തസ്സ ലോപം തപച്ചയസ്സന്തോആദേസം കത്വാ പദസിദ്ധി വേദിതബ്ബോ. സംസാരവട്ടേ ദരഥകാരകാനം കിലേസാനം ബോധിമണ്ഡേ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന സമുച്ഛിന്ദിതത്താ സീതിഭൂതോ സന്തകായചിത്തോതി വുത്തം ഹോതി, തം സന്തം.

അസമന്തി സീലാദിഗുണേഹി കേനചി പുഗ്ഗലേന അസദിസം, സോ ഹി ബുദ്ധോ നത്ഥി സീലാദിഗുണേഹി സമോ സദിസോ ഏതസ്സാതി അസമോതി വുച്ചതി. ഇമസ്മിം സത്തലോകേ സീല സമാധിപഞ്ഞാദിഗുണേഹി ബുദ്ധേന സദിസോ കോചി മനുസ്സോ വാ ദേവോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ നത്ഥീതി അത്ഥോ. ഭഗവതോ ഹി അസീതി അനുബ്യഞ്ജനപടിമണ്ഡിത ബാത്തിംസ മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി വിചിത്രരൂപകായോ ച സബ്ബാകാരേഹി പരിസുദ്ധസീലക്ഖന്ധാദിഗുണ രതനസമിദ്ധോ ധമ്മകായോ ച പുഞ്ഞമഹത്ഥഥാമമഹത്ത ഇദ്ധിമഹത്തയസമഹത്തപഞ്ഞാമഹത്താദിഗുണേഹി ച പരമുക്കംസഗതോ ച അത്ഥി, തസ്മാ ഭഗവാ സീലാദിഗുണേഹി കേനചി അസമോ അസദിസോതി വുത്തം ഹോതി.

അസമം ദദന്തി ലോകിയധമ്മേന അസദിസം മഗ്ഗഫലനിബ്ബാന ധമ്മം വേനേയ്യാനം സത്താനം ദേസനാഞാണേന ദായകം. ഏത്ഥ ച അസമന്തി നത്ഥി ഏത്ഥ ഏതേസം വാ സമോ സദിസോ ലോകിയധമ്മോതി അസമോ, മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനം ലബ്ഭതി. അഥ വാ അസമന്തി അഞ്ഞേസം ധമ്മാനം അഗ്ഗഭാവതോ ചതുബ്ബിധേന അരിയ മഗ്ഗേന സച്ഛികാതബ്ബം നിബ്ബാനം വുച്ചതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ "യാവതാ ഭിക്ഖവേ ധമ്മാ സങ്ഖതാ വാ അസങ്ഖതാ വാ, വിരാഗോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതീ"തി. തസ്സ പന പദസ്സ ദദന്തിപദേന കമ്മഭാവേന സമ്ബന്ധോ. ദദാതീതി ദദോ, ബുദ്ധോ. ദാധാതു അ, സോ കേനചി ലോകിയധമ്മേന അസമം അസദിസം മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനസങ്ഖാതം

ലോകുത്തരധമ്മം മഹാകരുണാപ്പധാനേന അമതാധിഗമപടിപത്തിദസ്സനേന ദേസനാഞാണേന വേനേയ്യാനം സത്താനം ദാതാതി അത്ഥോ. തം അസമം ദദം.

(ഖ) ദുതിയഗാഥായം പന **സരണ**ന്തി സബ്ബസത്തലോകസ്സ പടിസരണഭൂതോ പരായണോ ലേണോ താണോതി വുത്തം ഹോതി. സോ ഹി ബുദ്ധോ സരന്തി പടിസരന്തി എത്ഥ സത്തലോകാതി സരണോതി വുച്ചതി. സരധാതു യു. അഥ വാ സരന്തി ഓസരന്തി സമോസരന്തി എത്ഥ സത്തലോകാതി സരണോതി വുച്ചതി. സരന്തി ചിന്തേന്തി എത്ഥ സദ്ധാ പസന്നാ ദേവമനുസ്സാ സരണമിദന്തി സരണോതി ച. സരന്തി പടിവിജ്ഝന്തി എത്ഥുപഗതാ ദേവമനുസ്സാ സദ്ധമ്മന്തി സരണോതി ച വുച്ചതി. സര ചിന്തായം യു. സരണഗമനട്ഠാനേ പന സരതി ഹിംസതി ഭയം സന്താപം ദുക്ഖം കിലേസഞ്ചാതി സരണം. രതനത്ത യന്തി അട്ഠകഥാസു വുത്തം. തം സരണം.

പുന **സരണം ലോക**ന്തി സത്തസങ്ഖാരോകാസസങ്ഖതം ലോകം സരന്തം ജാനന്തം. എത്ഥ ഹി ലോകയതി പതിട്ഠയതി എത്ഥ പുഞ്ഞാപുഞ്ഞഞ്ച തബ്ബിപാകോ ചാതി ലോകോ, സത്ത ലോകോ ലബ്ഭതി. ലോകധാതു പതിട്ഠായം ണ. ലുജ്ജതി പലുജ്ജതീതി ലോകോ, സങ്ഖാരലോകോ. ലുജധാതുണ. ലോകിയതി വിചിത്താകാരേന ദിസ്സതീതി ലോകോ, ലോകിയന്തി പതിട്ഠിയന്തി എത്ഥ വാ ജങ്ഗമാ ച ഥാവരാ ചാതി ലോകോ, ചക്കവാളസങ്ഖതോ ഓകാസലോകോ ലബ്ഭതി. ലോകധാതുണ. എത്ഥ ച സസ്സതോ ലോകോതി വാ അസസ്സതോ ലോകോതി വാതി ആഗതട്ഠാനേ ഇന്ദ്രിയബദ്ധാനം രൂപാദീനം ഖന്ധാനം സമൂഹോ സന്താനോ ച സത്തോയേവ ലോകോ സത്തലോകോതി വചനത്ഥേന സത്തലോകോതി വേദിതബ്ബോ. എകോ ലോകോ സബ്ബേ സത്താ ആഹാ രട്ഠിതികാതി ആഗതട്ഠാനേ ഇന്ദ്രിയബദ്ധാനം വാ അനിന്ദ്രിയബദ്ധാനം വാ ഖന്ധാനം സമൂഹോ സന്താനോ ച പച്ചയേഹി സങ്ഖരിയന്തീതി സങ്ഖാരാ, സങ്ഖാരാഏവ ലോകോ സങ്ഖാരലോകോതി വചനത്ഥേന സങ്ഖാരലോകോതി.

“യാവതാ ചന്ദിമസൂരിയാ പരിഹരന്തി,
ദിസാ ഭന്തി വിരോചമാനാ;
താവ സഹസ്സധാ ലോകോ,
എത്ഥ തേ വത്തതി വസോ”തി.

ആഗതട്ഠാനേ അനിന്ദ്രിയബദ്ധാനം രൂപാദീനം സമൂഹോ സന്താനോ ച അവകസന്തി പതിട്ഠഹന്തി എത്ഥാതി ഓകാസോ, സോയേവ ലോകോ ഓകാസലോകോതി വചനത്ഥേന ഓകാസ ലോകോതി വേദിതബ്ബോ, തം ലോകം. സരതി ജാനാതി അജാനീതി വാ സരണോ, ബുദ്ധോ. സര ചിന്തായം യു. ലോകം സരണന്തി സമ്ബന്ധോ. ബുദ്ധോ പന സത്തലോകം, സങ്ഖാരലോകം, ഓകാസലോകം, കിലേസലോകം, ഭവലോകം, ഇന്ദ്രിയ ലോകം, ഖന്ധലോകം, ആയതനലോകം ധാതുലോകഞ്ചാതിആദിമനേകലോകം അനാവരണഞാണേന പടിവിജ്ഝതീതി വുത്തം ഹോതി.

അരണന്തി നിക്കിലേസം, കിലേസസങ്ഖാതരണവിരഹിതം വാ. രണസദ്ദോ ച കിലേസേസു ച യുദ്ധേ ചുണ്ണവിചുണ്ണകരണേ ച ദിസ്സതി. തഥാ ഹി സരണാ ധമ്മാ അരണാ ധമ്മാതിആദീസു കിലേസേസു ദിസ്സതി. തേ ഹി രണന്തി കന്ദന്തി സത്താ എതേഹീതി രണാതി വുച്ചന്തി.

“ധനുഗ്ഗഹോ അസദിസോ, രാജപുത്തോ മഹബ്ബലോ;
സബ്ബാമിത്തേ രണം കത്വാ, സംയമം അജ്ഝുപാഗമീ”തി.

അസദിസജാതകേ യുദ്ധേ ദിസ്സതി. രണം കത്വാതി ഹി യുദ്ധം കത്വാ, സംയമന്തി സംയതം ഇസിപബ്ബജ്ജം അജ്ഝുപാഗമീതി അത്ഥോ. തിണഞ്ച കട്ഠഞ്ച രണം കരോന്തോ, ധാവിംസു തേ അട്ഠദിസാ സമന്തതോതി ഛദ്ദന്തജാതകേ ചുണ്ണവിചുണ്ണകരണേ ദിസ്സതി. രണം കരോന്തോതി ഹി ചുണ്ണം വിചുണ്ണം കരോന്തോ. തേതി സബ്ബേ അട്ഠസഹസ്സനാഗാതി അത്ഥോ. ഇധ പന കിലേസേ ദട്ഠബ്ബോ. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. രണന്തി സത്തേ രാഗാദയോ ചുണ്ണേന്തി പീളേന്തീതി രണാ, രണന്തി സത്താ ഏതേഹി കന്ദന്തി പരിദേവന്തീതി വാ രണാ, കിലേസാ. രണധാതു സദ്ദേ അ. നത്ഥി രണാ കിലേസാ ഏതസ്സാതി അരണോതി വുച്ചതി. ജിനസ്സ കിലേസമാരസ്സ ബോധിമൂലേ ജിയമാനത്താ രണാ കിലേസാ ന സന്തീതി അത്ഥോ. തം അരണം.

അരണം കരന്തി വേനേയ്യസന്താനേ രണസങ്ഖതകിലേസസ്സ അഭാവകരണം. ഏത്ഥ ച രണന്തി ഏതം യേഹി അഭിഭൂതാ സത്താ കന്ദന്തി പരിദവന്തി ഏതേസം രാഗാദീനം അധിവചനം. തേസം അഭാവം വേനേയ്യസന്താനേ ദേസനാഞാണേന കരോതി അത്ഥോ. അഥ വാ കരോതീതി കരോ, ബുദ്ധോ. തം കരം.

അഭയന്തി ജാതിഭയാദീനം അഭാവതോ നിബ്ഭയം. ഏത്ഥ ഹി ഭയം ചിത്തുത്രാസഭയം, ഞാണഭയം, ആരമ്മണഭയം, ഓത്തപ്പ ഭയഞ്ചാതി ചതുബ്ബിധം ഹോതി. തത്ഥ ഭായതി ചിത്തേനാതി ഭയം, ചിത്തുത്രാസഭയം. ഞാണേന തീരേത്വാ ഭായതീതി ഭയം, ഞാണം. ഭായതി ഏതസ്മാതി ഭയം, ആരമ്മണഭയം. ഭായതി ഏതേന പാപതോതി ഭയം, ഓത്തപ്പഭയം. ഭീധാതു ഭയേ ണ.

മഹാനിദ്ദേസപാളിയം പന ആഗതാനി ജാതിഭയം, ജരാഭയം, ബ്യാധിഭയം, മരണഭയം, രാജഭയം, ചോരഭയം, അഗ്ഗിഭയം, ഉദകഭയം, അത്താനുവാദഭയം, പരാനുവാദഭയം, ദണ്ഡഭയം, ദുഗ്ഗതിഭയം, ഊമിഭയം, കുമ്ഭീളഭയം, ആവട്ടഭയം, സുസുകഭയം, ആജീവികഭയം, അസിലോകഭയം, പരിസയസാരജ്ജഭയം, മദന ഭയം, ദുഗ്ഗതിഭയന്തിആദീനി ഗഹിതാനി. നത്ഥി ഭയാനി ഏതസ്സാതി അഭയോ, ബുദ്ധോ. തസ്സ ഭയാനം കാരണ ഭൂതാനം സബ്ബകിലേസാനം അരഹത്തമഗ്ഗേന സമുച്ഛിന്ദിതത്താ സബ്ബഭയം നത്ഥീതി അത്ഥോ.

പുന **അഭയം ഠാനം നായക**ന്തി ഏത്ഥ അഭയന്തിപദം ഠാനന്തിപദേ വിസേസനം. ഠാനന്തിപദം നായകന്തിപദേ കമ്മം. ഭയസദ്ദസ്സ അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. നത്ഥി സബ്ബഭയം ഏത്ഥ നിബ്ബാനേതി അഭയം, നിബ്ബാനം. ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധ അരഹന്താ ഠന്തി ഉപ്പജ്ജന്തി ഏത്ഥാതി ഠാനം, നിബ്ബാനം. വേനേയ്യസത്തേ നേതീതി നായകോ, ബുദ്ധോ. നീധാതു നയനേ ണ്വു. സോ ബുദ്ധോ ഭബ്ബേ കുലപുത്തേ മഗ്ഗാധി ഗമപ്പത്തിയാ ധമ്മദേസനായ മഗ്ഗഫലഞാണം അധിഗമേന്തോ നിബ്ബാനട്ഠാനം നേതീതി അത്ഥോ, തം നായകം.

പുന **നായകം നമേ**തി നായകം ബുദ്ധം അഹം നമേ നമാമീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ നായകന്തി വേനേയ്യസത്തേ സംസാരണ്ണവതോ നിബ്ബാനപാരം നേതീതി നായകോ, ബുദ്ധോ. സോ ഹി യഥാ നാവികോ ജനേ നാവായ ഓരിമതീരതോ പാരിമതീരം നേതി, ഏവം സത്തേ മഗ്ഗങ്ഗനാവായ സംസാരണ്ണവതോ നിബ്ബാന

പാരം നേതി പാപുണേതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ നായകന്തി തിണ്ണം ലോകാനം ജേട്ഠഭാവഗമനത്താ നായകോ ജേട്ഠ സേട്ഠവുഡ്ഢതരോ. സോ ഹി ജേട്ഠഭാവം നേതി ഗച്ഛതി പാപുണാതീതി നായകോതി വുച്ചതി. നീധാതു ഗതിമ്ഹി ണ്വു. സോ പന ഇധ ലോകേ അവിജ്ജണ്ഡഗതാനം സബ്ബപജാനം പഠമതരം അവിജ്ജണ്ഡകോസം അരഹത്തമഗ്ഗേന പദാലേത്വാ അരിയായ ജാതിയാ ജാതത്താ സബ്ബസത്താനം സേട്ഠജേട്ഠവുഡ്ഢതരഭാവം ഗതോതി അത്ഥോ. തം നായകം. നമേതി അഹം തീഹി ദ്വാരേഹി സക്കച്ചം നമാമീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ഹി വത്തമാനമിവിഭത്തിയാ കചിധാതുത്യാദിസുത്തേന ഏആദേസോ ഹോതി. അയം പനേത്ഥ വാച്ചത്ഥാദിനയോ. നമേതിപദസ്സ ആഖ്യാതപദത്താ വചനത്ഥോ ന കാതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി **സദ്ദവിദൂഹി** -

> "രുള്ഹീഖ്യാതം നിപാതഞ്ചു, പസഗ്ഗാലപനം തഥാ;
> സബ്ബനാമന്തിമേതേസു, ന കതോ വിഗ്ഗഹോ ഛസൂ"തി.

തം പന പദം നമുധാതുവത്തമാനഅമ്ഹയോഗപരസ്സപദമിവിഭത്യന്തം ആഖ്യാതപദം. നമുധാതുയാ വാച്ചത്ഥോ നമനക്രിയാ സങ്ഖാതോ കുസലചിത്തുപ്പാദോ പധാനവസേന ലബ്ഭതി. മിവിഭത്തിയാ വാച്ചത്ഥോ തേന ചിത്തുപ്പാദേന ഉപലക്ഖിതോ ഉപ്പാദ വന്തോ തദാകാരോ പുഗ്ഗലോ അപ്പധാനവസേന ലബ്ഭതി. പദസമുദായസ്സ പന വാച്ചത്ഥോ കത്തുകമ്മഭാവേസു കത്തുഭൂതോ അതീതാദികാലേസു പച്ചുപ്പന്നകാലഭൂതോ ധാത്വത്ഥ കിരിയാവിസേസോവ ലബ്ഭതി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ.

വിത്ഥാരോ പനേവം വേദിതബ്ബോ. നമുധാതുയാ വച്ചം സുഗതാദി ബുദ്ധഗുണം ആരമ്മണം കത്വാ വന്ദനാകാരപ്പവത്തോ കായവചീ വിഞ്ഞത്തിസമുട്ഠാപകോ സദ്ധാചേതനാപഞ്ഞാപധാനോ കുസല ചിത്തുപ്പാദോ ച ദ്വേ വിഞ്ഞത്തിയോ അസമുട്ഠാപേത്വാ മനോദ്വാരേ വന്ദനാകാരപ്പവത്തോ കുസലചിത്തുപ്പാദോ ച മുഖ്യേന ലബ്ഭതി. ബുദ്ധഗുണാനുസ്സരണവസേന പവത്തോ യോനിസോമനസികാ രാദിപുരേചരാനുചരകുസലചിത്തുപ്പാദോ ഫലൂപചാരേന. ദിട്ഠധമ്മി കസമ്പരായികസങ്ഖാതം പച്ഛിമപച്ഛിമഫലം രോഗാദിഅന്തരായാനം അഭാവഞ്ച വാ സഗ്ഗമോക്ഖസമ്പത്തിസുഖഞ്ച കാരണൂപചാരേന, പുരേ പുരേ വന്ദനാ സദിസ്യൂപചാരേന, വന്ദനസ്സ നാമപഞ്ഞത്തി ഠാനൂപചാരേന, വത്ഥുദ്വാരാരമ്മണം ഠാനൂപചാരേന, വന്ദന ഗുണേന ലക്ഖിതം പുഗ്ഗലദബ്ബം ഗുണൂപചാരേന. ഉക്കട്ഠമജ്ഝ മുദുത്തമത്തഭാവോ ഗുണ്യൂപചാരേന, അവയവഭൂതാ വന്ദനാ ഏകദേസൂപചാരേന. സമൂഹഭൂതാ വന്ദനാ ഏകദേസ്യൂപചാരേന, പുബ്ബപുബ്ബകുസലചിത്തുപ്പാദോ സമീപൂപചാരേന, പച്ഛിമപച്ഛിമ കുസലചിത്തുപ്പാദോ സമീപ്യൂപചാരേന, പണാമകുസലചിത്തുപ്പാദഭൂതാനം പരമത്ഥധമ്മാനം നിബ്യാപാരഭാവോ തദ്ധമ്മൂപചാരേന. തേസം ഏവം ധമ്മതാഭാവോ അതദ്ധമ്മൂപചാരേന, വന്ദനാകാരോ അഭേദഭേദൂപചാരേന. വന്ദനസത്തി ഭേദഅഭേദൂപചാരേന ലബ്ഭതി. മിവിഭത്തിയാ വാച്ചം തംമുഖ്യാദീഹി ലക്ഖിതോ കത്തു ക്രിയാവിസേസേന ച വത്തമാനവിഭത്തിസങ്ഖാതേന വിഭത്തിവിസേ സേന ച പരസ്സപദസങ്ഖാതേന പദവിസേസേന ച ഉത്തമപുരിസ വിസേസേന ച അമ്ഹയോഗവിസേസേന ച സബ്ബധാതുവിസേസേന ച ഏകവചനവിസേസേന ച പച്ചുപ്പന്നകാലവിസേസേന ച ധാത്വത്ഥക്രിയാവിസേസേന ച അലിങ്ഗ വിസേസേന ച ഭൂവാദിഗണ വിസേസേന ച നോവികരണവിസേസേന ച

ഭാവകമ്മകത്തൂസുകത്തുവിസേസേന ച ലക്ഖിതോ അഹംസങ്ഖാതോ ഖന്ധസങ്ഖതോ സന്താനോ അപ്പധാനേന ലബ്ഭതി. ക്രിയാപദസ്സ ക്രിയായ പധാനേന വാചകത്താ ധാതബ്ഥോവ പധാനേന ലബ്ഭതി. അപച്ചയസ്സ വാച്ചം ഭൂവാദിഗണജോതകാ രൂപസിദ്ധിമത്താ പദ സിലിട്ഠതാ ലബ്ഭതി.

അഥ വാ യോ അഹം നമാമീതി സോ നമേ. സാമഞ്ഞത്ഥ വിഗ്ഗഹോയം. വാച്ചത്ഥോ പന വുത്തനയേന വേദിതബ്ബോ. നമനഞ്ചേത്ഥ ബുദ്ധസ്സ സീലാദിഅനന്തഗുണേസു നിന്നപബ്ഭാരതാവസേന പണാമക്രിയാഭിനിപ്ഫാദികാ കുസലചേതനാ. സാ ച വന്ദനേയ്യ വന്ദനകാനം ഖേത്തജ്ഝാസയസമ്പദാഹി ദിട്ഠധമ്മവേദനീയഭൂതാ യഥാലദ്ധസമ്പത്തിനിമിത്തകസ്സ പുരിമകമ്മസ്സ അനുബലപ്പദാന വസേന തന്നിബ്ബത്തിതവിപാകസന്തതിയാ അന്തരായകരാനി ഉപപീളകഉപച്ഛേദകകമ്മാനി പടിബാഹിത്വാ പവത്തികാലേ രോഗാദിഅന്തരായാനമപ്പവത്തിം സാധേതി. സമ്പരായേ ച ഉപപജ്ജവേദനീയഭൂതാ സഗ്ഗമോക്ഖസമ്പത്തിസുഖം നിബ്ബത്തേതീതി.

അയം പനേത്ഥ **ദസ്സനത്ഥനയോ**. നമേതിഇമിനാ ബുദ്ധസ്സ സുഗതാദിഗുണം ആരബ്ഭ പവത്താ തിവിധാ പണാമകുസല ചേതനാ മുഖ്യേന ദസ്സേതി. തം ദസ്സനേന തസ്സാ കാരണഭൂതാ യോനിസോമനസികാരാദയോ ച ചതുചക്കസമ്പത്തിഞ്ച ബുദ്ധുപ്പാദനവമഖേത്തഞ്ച പുബ്ബഭാഗേ പവത്തം സദ്ധാപഞ്ഞാപധാനം കുസലചിത്തുപ്പാദഞ്ച ഫലൂപചാരേന ദീപേതി. തദ്ദീപനേന തസ്സാ ഫലഭൂതം ദിട്ഠധമ്മരോഗാദിഅന്തരായവിസോസനഞ്ച സഗ്ഗമോക്ഖ സുഖഞ്ച പഠമകാരണൂപചാരേന പകാസേതി. തപ്പകാസനേന ബുദ്ധസ്സ പണാമാരഹഭാവം ദുതിയകാരണൂപചാരേന വിഭാവേതി . തംവിഭാവനേന വന്ദകസ്സ മേ ഖേത്തങ്ഗതഭാവഞ്ച പണാമേ തബ്ബഭാവഞ്ച തതിയകാരണൂപചാരേന അനുഭാവേതി.

അയം പനേത്ഥ **അലങ്കാരനയോ**. നമേതിവാചകപദസ്സ വാച്ചഭൂതാ തിവിധാ ബുദ്ധപണാമകുസലചേതനാ സമട്ഠായീ ഭാവോ നാമ. കസ്മാ, സരീരത്താ. അഥ വാ തിവിധായ ബുദ്ധപണാ മകുസലചേതനായ സമ്പയുത്തോ സമാധിപ്പധാനോ മഹാ കുസലചിത്തുപ്പാദോ സമട്ഠായീഭാവോ നാമ. കസ്മാ, ബുദ്ധസ്സ സുഗതാദിഗുണാരമ്മണേ ഏകഗ്ഗത്താ സമാഹിതചിത്തത്താ വാ. സോയേവ പന സന്തരസോ നാമ. കസ്മാ, ബുദ്ധപണാമചേതനാ കുസലങ്ഗേന അകുസലങ്ഗസ്സ പഹീനത്താ. ബുദ്ധന്തിപാഠസേസ പദസ്സ വാച്ചഭൂതോ ബുദ്ധദബ്ബോ ആരമ്മണവിഭാവോ നാമ. കസ്മാ, തസ്സ പണാമകുസലചിത്തുപ്പാദസ്സ ആരമ്മണപച്ചയേന ഉപകാരത്താ. ബുദ്ധസ്സ സുഗതന്ത്യാദിഗുണോ ഉദ്ദീപനവിഭാവോ നാമ. കസ്മാ, പണാമസ്സ കാരണത്താ. കാരണഭൂതം തം സമട്ഠായീഭാവം ഉപാദായ ജാനിതബ്ബോ ദിട്ഠധമ്മരോഗാ ദിഅന്തരായാഭാവോ ച സമ്പരായേ സഗ്ഗമോക്ഖസുഖസമ്പത്തി ച ആനുഭാവോ നാമ. കസ്മാ, ആനിസംസഫലത്താ.

തത്ഥ ഹി കിഞ്ചാപി ആനുഭാവദീപകം പദം നത്ഥി. കാരണസ്സ പന ഫലേന വിനാഭാവതോ കാരണസ്സ ഫലം വിഞ്ഞേയ്യന്തി. അഥ വാ നമേതിപദസ്സ സാമത്ഥിയതോ ആനുഭാവോ ദസ്സിതോയേവാതി ദട്ഠബ്ബോ. ആവിഭൂതോ ഉസ്സുകോ ച ബുദ്ധപണാമസ്സ ആനിസംസപജാനനാ മതി ച അലസാഭാവോ ച ചിത്തപ്പസാദോ ച സമാധിത്യാദി ച ബ്യഭിചാരീഭാവോ നാമ.

ലോമഹംസാദിഭാവോ സത്വംകാഭാവോ നാമാതി അലങ്കാര നയോ വേദിതബ്ബോ. ഏവം പച്ഛിമപച്ഛിമഗാഥാസൂതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. സുഗതം സോഭനഗതം സുന്ദരനിബ്ബാനട്ഠാനം ഗതം വാ സമ്മാ ഗതം വാ, സുഗതം സമ്മാ വചനം ഗദം ഭാസനം, സേട്ഠം പസത്ഥതരം സതിപട്ഠാനാദിഭേദേ ധമ്മേ ഗവേസന്തം വാ സന്തേഹി ഗവേസിതബ്ബം വാ സത്താനം ഹിതസുഖം ഇച്ഛിതം വാ, കുസലംകുസലം കുസലംഅകുസലം, ജഹം ജഹിതം, അമതം മരണവിരഹിതം അമതം അമതനിബ്ബാനസമന്നാ ഗതം, സന്തം കിലേസദരഥവൂപസമം, അസമം ലോകിയധമ്മേന അസദിസം മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനധമ്മം. ദദം ദാതം ദായകം വാ, സരണം സബ്ബസത്തലോകസ്സ പടിസരണഭൂതം. ലോകം സത്തസങ്ഖ രോകാസസങ്ഖതം തിലോകം, സരണം ജാനന്തം, അരണം നിക്കിലേസം, കിലേസസങ്ഖാതരണവിരഹിതം വാ. അരണം സത്തേസു കിലേസരജസ്സാഭാവം, കരം ദേസനാഞാണേന കതം, അഭയം നിബ്ഭയം, അഭയം നിബ്ഭയട്ഠാനം നിബ്ബാനദിസം, നായകം സത്തേ നിബ്ബാനപാരം നേന്തം, നായകം തിലോകാനം ജേട്ഠം പാമോക്ഖം ബുദ്ധം സക്കച്ചം തീഹി ദ്വാരേഹി അഹം നമേ നമാമീതി.

പഠമവന്ദനഗാഥാദ്വയവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. നയനസുഭഗകായങ്ഗം,
മധുരവരസരോപേതം;
അമിതഗുണഗണാധാരം,
ദസബലമതുലം വന്ദേ.

൨. ഏവം പഠമം ഗാഥാദ്വയേന ബുദ്ധസ്സ നമസ്സിത്വാ ഇദാനി നയനസുഭഗകായങ്ഗന്ത്യാദീഹി പഞ്ചഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ ബുദ്ധം വന്ദിതും **നയനസുഭഗകായങ്ഗ**ന്തിആദിഗാഥമാഹ. അയം പന ന ന മഗണയുത്തത്താ നവക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ ഭുജഗസു സുഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** "ഭുജഗസുസുമതാ നാമോ"തി.

അയം പനേത്ഥ യോജനാ. യസ്സം പടിപാദം നാ ച ദ്വേ നഗണാമോ ച മഗണോ ച യദി സിയാ. സാ ഭുജഗസുസു ഗാഥാതി മതാ ഞാതബ്ബാതി. തത്ഥ പന **നയനസുഭഗകായങ്ഗ**ന്തി സബ്ബസത്താനം ചക്ഖുസ്സ സോഭനം ഗതേന കായങ്ഗേനസമന്നാഗതം. ഏത്ഥ ഹി നയനന്തി സമവിസമം ദസ്സേന്തം അത്തഭാവം നേതീതി നയനം, ചക്ഖു ലബ്ഭതി. നീധാതു യു. സുഭം സോഭനം ഗച്ഛതീതി സുഭഗം, കായങ്ഗം ലബ്ഭതി. സുഭസദ്ദൂപപദോ ഗമുധാതു ക്വി. കായസ്സ അങ്ഗം അവയവം കായങ്ഗം. ഭഗവതോ കായങ്ഗം ലബ്ഭതി. ഛട്ഠീതപ്പുരിസസമാസോയം. നയനസ്സ സുഭഗം നയനസുഭഗം, തം കായങ്ഗം യസ്സ ബുദ്ധസ്സാതി നയനസുഭഗ കായങ്ഗോ, ബുദ്ധോ. സോ ഹി രൂപകായസ്സ ദസ്സനാ നുത്തരിയഗുണയോഗതോ സബ്ബസത്താനം പസാദചക്ഖുസ്സ സോഭനം ഗതേന ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി ച അസീത്യാ നുബ്യഞ്ജനലക്ഖണേഹി ച ലക്ഖിതേന കായങ്ഗേന സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ.

മധുരവരസരോപേതന്തി പിയപേമനീയഉത്തമസദ്ദേന സമന്നാഗതം, സോ ഹി ഭഗവാ മധിയതി പിയതി പേമിയതി വാതി മധുരോ. മധധാതു ഉരോ.

വുത്തഞ്ഹി **മജ്ഝിമപണ്ണാസടീകായം** "മധുരോതി പിയോ പേമനീയോ അപലിബുദ്ധോ"തി. അഥ വാ മധിയതി അസ്സാദിയതീതി മധുരോ, മധതി സബ്ബസത്താനം പീതിം ഉന്ദേതി വഡ്ഢേതീതി മധുരോ, മധധാതു ഉന്ദേ ഉരോ. തേന വുത്തം **സദ്ദനീതിയം** "മധ ഉന്ദേ"തി. വരിതബ്ബോ ഇച്ഛിതബ്ബോ പത്ഥിതബ്ബോ വാതി വരോ, സരോ. വരധാതു ഇച്ഛായം അ. സരതി ഗച്ഛതി സോതവിഞ്ഞാണാരമ്മണഭാവന്തി സരോ, സദ്ദോ. സരധാതു ഗതിയം അ. സരതി ഗച്ഛതി സുയ്യമാനതന്തി വാ സരോ, സരിയതി സുണിയതീതി വാ സരോ, ഭഗവതോ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതോ സദ്ദോ ലബ്ഭതി. ഉപസമ്പജ്ജതീതി ഉപേതോ, ഉപപുബ്ബഇധാതു ത. മധുരോ ച വരോ ച സോ സരോ ചാതി മധുരവരസരോ, തേന ഉപേതോ സമ്പന്നോ സമന്നാഗതോതി മധുരവരസരോപേതോതി വുച്ചതി. ഭഗവതോ പന ഹദയ വത്ഥുനോ സുവിസുദ്ധത്താ പിത്തസേമ്ഹാദീഹി അപലിബുദ്ധത്താ ദേവ മനുസ്സേഹി മധുരേന പിയേന മനാപിയേന വരേന ഇച്ഛിതപത്ഥി തേന അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതേന സരേന സദ്ദേന ഉപേതോ സമ്പന്നോ സമന്നാഗതോതി വുത്തം ഹോതി.

ഏത്ഥ ച കിഞ്ചാപി സരോപേതന്തി സാമഞ്ഞവസേന വുത്തം, ഭഗവതോ സരോ പന വിസട്ഠോ ച, വിഞ്ഞേയ്യോ, മഞ്ജു, സവനീയോ, ബിന്ദു, അവിസാരീ, ഗമ്ഭീരോ, നിന്നാദി ചാതി വിസേസേന അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതോതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി മജ്ഝിമ പണ്ണാസേ **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** "അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതോ ഖോ പനസ്സ ഗോതമസ്സ മുഖതോ ഘോസോ നിച്ഛരതി വിസട്ഠോ ച, വിഞ്ഞേയ്യോ ച, മഞ്ജു ച, സവനീയോ ച, ബിന്ദു ച, അവിസാരീ ച, ഗമ്ഭീരോ ച, നിന്നാദി ച. യഥാപരിസം ഖോ പന സോ ഭവം ഗോതമോ സരേന വിഞ്ഞാപേതി, ന ചസ്സ ബഹിദ്ധാ പരിസായ ഘോസോ ന നിച്ഛരതീ"തി.

തസ്സാട്ഠകഥായം പന വിസട്ഠോതി സിനിദ്ധോ അപലിബുദ്ധോ. വിഞ്ഞേയ്യോതി വിഞ്ഞാപനീയോ പാകടോ. വിസട്ഠത്തായേവ ചേസ വിഞ്ഞേയ്യോ ഹോതി. മഞ്ജൂതി മധുരോ. സവനീയോതി സോതസുഖോ, മധുരത്തായേവ ചേസ സവനീയോ ഹോതി. ബിന്ദൂതി സമ്പിണ്ഡിതോ. അവിസാരീതി അവിസടോ. ബിന്ദുത്തായേവ ചേസ അവിസാരീ ഹോതി. ഗമ്ഭീരോതി ഗമ്ഭീരസമുട്ഠിതോ. നിന്നാദീതി നിന്നദവാ. ഗമ്ഭീരത്തായേവ ചേസ നിന്നാദി ഹോതി. യഥാപരിസന്തി ചക്കവാളപരിയന്താപി ഏകബദ്ധം പരിസം വിഞ്ഞാപേതി. ബഹിദ്ധാതി അങ്ഗുലിമത്തമ്പി പരിസതോ ബഹിദ്ധാ ന ഗച്ഛതി. കസ്മാ. സോ ഏവരൂപോ മധുരസരോ അകാരണാ മാ നസ്സീതി. ഇതി ഭഗവതോ ഘോസോ പരിസായ മത്തകേനേവ ചരതീതി വണ്ണിതോതി. **അഭിധാനപ്പദീപികായഞ്ച** വുത്താ സങ്ഗഹഗാഥാ -

> "വിസട്ഠമഞ്ജുവിഞ്ഞേയ്യാ, സവനീയാവിസാരിനോ;
> ബിന്ദുഗമ്ഭീരനിന്നാദി, ത്യേവമട്ഠങ്ഗികോ സരോ"തി.

യഥാ ഹി ബ്രഹ്മുനോ സരോ പിത്തസേമ്ഹേഹി അപലിബുദ്ധത്താ വിസുദ്ധോ മധുരോ ഹോതി. യഥാ ച സീഹബ്യഗ്ഘാദീഹി വാളമിഗേഹി അനുബന്ധാ ധാവന്താ ഖുദ്ദകമിഗാ കരവീകസകുണസ്സ വികൂജമാനം സദ്ദം സുത്വാ സരസ്സ മധുരത്താ മരണഭയം ഹിത്വാ അധാവിത്വാ ഉക്ഖിത്തപാദം അനിക്ഖിപിത്വാ തിട്ഠന്താ സുണന്തി, ഏവം കരവീകസ്സ സദ്ദോ ധമ്മതാഭാവേന

മധുരോ പിയോ മനാപോ ഹോതി. ഏവം ഭഗവതാ കതം കമ്മം വത്ഥും സോധേതി, വത്ഥുസ്സ സുദ്ധത്താ പിത്തസേമ്ഹേഹി ച അപലിബുദ്ധത്താ ഭഗവതോ നാഭിതോ സമുട്ഠഹന്തോ സരോപി അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതോ സുവിസുദ്ധോ അതിമധുരോ അതിപിയോ അതിമനാപോ ഹോതി. സാ പനേസാ ഹീനൂപമാ ഹോതി, ഭഗവതോ ഹി സരോ തേഹി സദ്ദേഹി സതഭാഗേന സഹസ്സഭാഗേന അതിമധുരോ അതിപിയോ അതിമനാപോ ഹോതി, തഥാ ഹി ധമ്മാസോ കരഞ്ഞോ അസന്ധിമിത്താ ദേവീ കരവീകസകുണസ്സ മധുരസദ്ദം സുത്വാ ചിന്തേസി "ഇമസ്സ തിരച്ഛാനസ്സ മധുരോ സദ്ദോ, കോ നാമ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസിരിം പത്തസ്സ ഭഗവതോ അതിമധുരോ സദ്ദോ"തി, പീതിം ഉപ്പാദേത്വാ തം പീതിം അവിജഹിത്വാ സത്തഹി ജങ്ഘസതേഹി സദ്ധിം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാതി, തസ്മാ ഭഗവതോ മധുരവരസരോപേതന്തി ഥോമേതീതി.

അമിതഗുണഗണാധാരന്തി അപരിമിണിതബ്ബസീലാദിഗുണസമൂഹാനം പതിട്ഠാനഭൂതം. ഏത്ഥ ച സമിതോതി പരിമിണിതബ്ബോതി മിതോ, മാധാതു പരിമാണേ ത, ന മിതോ അമിതോ. ഗുണോതി സീലാദയോ ധമ്മാ. തേ ഹി ഗുണേന്തി തംസമങ്ഗീപുഗ്ഗലം പകാസേന്തീതി ഗുണാതി വുച്ചന്തി. ഗുണധാതു പകാസനേ അ. **മണിസാരമഞ്ജൂസാടീകായം** പന "ഗുണന്തി അത്തനോ ആധാരം പാകടം കരോന്തീതി ഗുണാ"തി വുത്തം.

സദ്ദനീതിധാതുമാലായഞ്ച "ഗുണ ആമന്തനേ, ഗുണോതി സീലാദയോ ധമ്മാ, കേനട്ഠേന തേ ഗുണാ, ഗോണാപിയതി ആമന്താപിയതി അത്തനി പതിട്ഠിതോ പുഗ്ഗലോ ദട്ഠും സോതും പൂജിതുഞ്ച ഇച്ഛന്തേഹി ജനേഹീതി ഗുണോ. ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി സീലാദി ധമ്മാനം ആമന്താപനം നത്ഥി, തഥാപി തംഹേതു ആമന്തനം നിമന്തനഞ്ച തേയേവ കരോന്തി നാമാതി ഏവം വുത്തം. അഞ്ഞേ പന ഗുഞ്ജന്തേ അബ്യയന്തേ ഇതി ഗുണാതി അത്ഥം വദന്തി. തദനുരൂപം പന ധാതുസദ്ദംന പസ്സാമ . ഗുണ ആമന്തനേ ഇച്ചേവ പസ്സാമ. വിചാരേത്വാ ഗഹേതബ്ബ"ന്തി വുത്തം. അമിതോ ഗുണോ അമിതഗുണോ, തേസം ഗണോ സമൂഹോ അമിതഗുണഗണോ, തേസം. ആധാരതി തിട്ഠതി ഏത്ഥാതി അമിതഗുണഗണാധാരോ, ജിനോ ലബ്ഭതി. സോ പന സമുദ്ദോദകം നാളിപത്തേന അപരിമിതം വിയ കേനചി അപരിമിതാനം സീലാദിഗുണസമൂഹാനം ആധാരോ പതിട്ഠാനഭൂതോതി അത്ഥോ.

ദസബലന്തി അഞ്ഞേഹി അസാധാരണം തഥാഗതദസബലസമ്പന്നം. ഏത്ഥ ഹി ബലന്തി കേഹിചി വിരുദ്ധേഹി കാരണേ ഹി ബലന്തി ന കമ്പേന്തി ഥിരന്തീതി ബലം, ദസ ബലാനി യസ്സ സോതി ദസബലോ, ബുദ്ധോ. തം പന ദുവിധം ഹോതി തഥാ ഗതസ്സ ദസബലം കായദസബലഞ്ച, ഞാണദസബലഞ്ചാതി. തേസു ഹി കായബലം ഹത്ഥികുലാനുസാരേന വേദിതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹേതം **പോരാണേഹി** -

"കാളാ വകഞ്ച ഗങ്ഗേയ്യം, പണ്ഡരം തമ്ബപിങ്ഗലം;
ഗന്ധ മങ്ഗലഹേമഞ്ച, ഉപോസഥം ഛദ്ദന്തിമേ ദസാ"തി.

ഇമാനി ഹി ദസ ഹത്ഥികുലാനി. തത്ഥ കാളാവകന്തി പകതിഹത്ഥികുലം ദട്ഠബ്ബം. യം ദസന്നം പുരിസാനം കായബലം, തം ഏകസ്സ കാളാവകഹത്ഥിനോ. യം ദസന്നം കാളാവകാനം ബലം, തം ഏകസ്സ ഗങ്ഗേയ്യസ്സ. യം ദസന്നം

ഗങ്ഗേയ്യാനം, തം ഏകസ്സ പണ്ഡരസ്സ. യം ദസന്നം പണ്ഡരാനം, തം ഏകസ്സ തമ്ബസ്സ. യം ദസന്നം തമ്ബാനം, തം ഏകസ്സ പിങ്ഗലസ്സ. യം ദസന്നം പിങ്ഗലാനം, തം ഏകസ്സ ഗന്ധഹത്ഥിനോ. യം ദസന്നം ഗന്ധഹത്ഥീനം, തം ഏകസ്സ മങ്ഗലസ്സ. യം ദസന്നം മങ്ഗലാനം, തം ഏകസ്സ ഹേമവതസ്സ. യം ദസന്നം ഹേമവതാനം, തം ഉപോസഥസ്സ. യം ദസന്നം ഉപോസഥാനം, തം ഏകസ്സ ഛദ്ദന്തസ്സ. യം ദസന്നം ഛദ്ദന്താനം, തം ഏകസ്സ തഥാഗതസ്സ, നാരായനസങ്ഘാതബലന്തിപി ഇദമേവ വുച്ചതി. തദേതം പകതിഹത്ഥീനം ഗണനായ ഹത്ഥികോടിസഹസ്സാനം . പുരിസഗണനായ ദസന്നം പുരിസകോടിസഹസ്സാനം ബലം ഹോതി. ഇദം തഥാഗതസ്സ കായബലം ഹോതി. ഇദം പന താസു താസു പാളീസു ന ആഗതം. അട്ഠകഥാസുയേവ ആഗതം. തേന വുത്തം ദസക നിപാത **അങ്ഗുത്തരടീകായം** ''ദസ ബലഞാണം പന പാളിയം ആഗതമേവ. ന കായബലം വിയ അട്ഠ കഥാരൂള്ഹമേവാതി അധിപ്പായോ''തി. ഏത്ഥ ച നാരായന സങ്ഘാത ബലന്തി ഏത്ഥ നാരാ വുച്ചന്തി രസ്മിയോ, താ ബഹൂ നാനാവിധാ ഇതോ ഉപ്പജ്ജന്തീതി നാരായനം, വജിരം. തസ്മാ നാരായനസങ്ഘാത ബലന്തി വജിരസങ്ഘാതബലന്തി അത്ഥോതി.

ഞാണദസബലം പന വിഭങ്ഗപാളിയഞ്ച മൂലപണ്ണാസേ മഹാ സീഹനാദസുത്തേ ദസകനിപാതഅങ്ഗുത്തരപാളിയഞ്ച വിത്ഥാരേന ആഗതമേവ. സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം പന സങ്ഖേപേന ദസ്സയിസ്സാമി. സേയ്യഥിദം. ഠാനാട്ഠാനഞാണഞ്ച, കമ്മസമാദാനാനം വിപാകഞാണം, സബ്ബത്ഥഗാമിനിപടിപദാഞാണം, അനേകധാതു നാനാധാതു ലോക ഞാണം, സത്താനം നാനാധിമുത്തികതം ഞാണം, പരസത്താനം പരപുഗ്ഗലാനം ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തിഞാണം, ഝാനവിമോക്ഖസമാധിസമാപത്തീനം സംകിലേസം വോദാനം വുട്ഠാനം ഞാണം, പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണം, സത്താനം ചുതൂപപാതം ഞാണം, ആസവാനം ഖയഞാണഞ്ചാതി. അയം പന കമോ അഭിധമ്മവിഭങ്ഗപാളിയം ആഗതക്കമോ.

ചുതൂപപാതഞാണട്ഠാനേ പന മൂലപണ്ണാസപാളിയം മഹാസീഹനാദസുത്തേ ച ദസകനിപാതഅങ്ഗുത്തരപാളിയം ദിബ്ബചക്ഖുഞാണം ആഗതം. അത്ഥതോ പന ദിബ്ബചക്ഖുഞാണേന ചുതൂപപാതസ്സ പസ്സിതത്താ സദിസമേവാതി. തത്ഥ ഹി ഠാനാട്ഠാനഞാണന്തി കാരണാകാരണം യഥാഭൂതം ജാനനഞാണം. കാരണഞ്ഹി യസ്മാ തത്ഥ ഫലം തിട്ഠതി തദായത്തവുത്തിതായ ഉപ്പജ്ജതി ചേവ പവത്തതി ച, തസ്മാ ഠാനന്തി വുച്ചതി. കമ്മസമാദാനാനം വിപാകഞാണന്തി സമാദിയിത്വാ കതാനം അതീതാനാഗത പച്ചുപ്പന്നാനം കുസലാകുസലകമ്മാനം സുഗതിദുഗ്ഗതിപടിസന്ധിസങ്ഖാതം വിപാകം നിബ്ബാനഫലഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനനഞാണം. സബ്ബത്ഥ ഗാമിനിപടിപദം ഞാണന്തി സബ്ബഗതിഗാമിനിഞ്ച പടിപദം മഗ്ഗം യഥാഭൂതം പജാനനഞാണം. തത്ഥ ച പടിപദന്തി പടിപജ്ജതി പാപുണാതി ഏതേനാതി പടിപദം, മഗ്ഗം. ഗതിഗാമിനിന്തി നിരയാദിപഞ്ചഗതിഗാമിനിം. അഗതിഗാമിനിന്തി നിബ്ബാനഗാമിനിം. വുത്തഞ്ഹി ''നിബ്ബാനഞ്ചാഹം സാരിപുത്ത പജാനാമി നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദ''ന്തി.

അനേകധാതുനാനാധാതുലോകം ഞാണന്തി ഏത്ഥ അനേക ധാതൂതി ചക്ഖുധാതുആദീഹി കാമധാതൂഹി വാ ബഹുധാതും. നാനാധാതൂതി താസംയേവ ധാതൂനം വിലക്ഖണത്താ വിസദിസ സഭാവത്താ

നാനാപ്പകാരധാതും. ലോകന്തി ഖന്ധായതന ധാതുലോകം. ഞാണന്തി യഥാഭൂതം പജാനനഞാണം. സത്താനം അധിമുത്തികതം ഞാണന്തി സത്താനം ഹീനാദീഹി അധിമുത്തീഹി നാനാധിമുത്തികഭാവം യഥാഭൂതം പജാനനഞാണം. പരസത്താനം പരപുഗ്ഗലാനം ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തിഞാണന്തി ഏത്ഥ പരസത്താനന്തി പധാനസത്താനം. പരപുഗ്ഗലാനന്തി തതോ പരേസം ഹീനസത്താനം. ഏകത്ഥമേവ വാ ഏതം പദദ്വയം വേനേയ്യവസേന ദ്വേധാ വുത്തം. ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തിഞാണന്തി സദ്ധാദീനം ഇന്ദ്രിയാനം പരഭാവം വഡ്ഢഞ്ച അപരഭാവം ഹാനിഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനനഞാണം.

ഝാനവിമോക്ഖസമാധിസമാപത്തീനം സംകിലേസം വോദാനം വുട്ഠാനം ഞാണന്തി ഏത്ഥ ഝാനവിമോക്ഖസമാധിസമാപത്തീനന്തി പഠമാദീനം ചതുന്നം ഝാനാനം, രൂപീ രൂപാനി പസ്സതീതിആദീനം അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം, സവിതക്കസവിചാരാദീനം തിണ്ണം സമാധീനം, പഠമജ്ഝാന സമാപത്തിആദീനഞ്ച നവന്നം അനുപുബ്ബസമാപത്തീനം. സംകിലേസന്തി ഹാനഭാഗിയധമ്മം. വോദാനന്തി വിസേസഭാഗിയധമ്മം. വുട്ഠാനന്തി യേന കാരണേന ഝാനാദീഹി വുട്ഠഹന്തി, തം കാരണം. ഞാണന്തി യഥാഭൂതം പജാനനഞാണം. പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണന്തി പുബ്ബേ നിവുത്ഥക്ഖന്ധാനുസ്സരണസങ്ഖാതം പജാനനഞാണം. സത്താനം ചുതൂപപാതം ഞാണന്തി സത്താനം ചുതിഞ്ച ഉപപാതഞ്ച പജാനനം ദിബ്ബചക്ഖുഞാണം. ആസവാനം ഖയഞാണന്തി കാമാസവാദീനം ഖയസങ്ഖാതം ആസവനിരോധം നിബ്ബാനം യഥാഭൂതം പജാനന ഞാണന്തി . ഇമാനി പന ഞാണാനി അഞ്ഞേഹി അസാധാരണാനി തഥാഗതസ്സ ദസബലഞാണാനീതി ദട്ഠബ്ബാനി.

ഹോന്തി ചേത്ഥ -

“ഠാനാട്ഠാനം വിപാകഞ്ച, ഞാണം പടിപദം ഞാണം;
അനേകധാതുലോകഞ്ച, സത്താനം അധിമുത്തികം. [സാ പനേസാ സേതവവിപുലാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ;]

ഇന്ദ്രിയപരാപരഞ്ച, ഝാനാദിനം സംകിലേസം;
വോദാനം വുട്ഠാനം ഞാണം, പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിം;
സത്താനം ചുതൂപപാതം, ആസവക്ഖയം ഞാണന്തി;
ദസിമാനി ബുദ്ധസ്സ ചാ, സാധാരണാനി ഞാണാനീ”തി. [സാ പനേസാ സാമഞ്ഞഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ;]

നനു ദസബലഞാണം നാമ പാടിയേക്കം നത്ഥി, സബ്ബഞ്ഞുതഞാണമേവ ഹോതി, അഥ കസ്മാ തം ഞാണം ദസഭേദേന വുത്തന്തി. വുച്ചതേ. അഞ്ഞമേവ ഹി ദസബലഞാണം, അഞ്ഞം സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം, ദസബലഞ്ഹി സകസകകിച്ചമേവ ജാനാതി. സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം പന തമ്പി തതോ അവസേസമ്പി പജാനാതി. ദസബലഞാണേസു ഹി പഠമം കാരണാകാരണമേവ ജാനാതി. ദുതിയം കമ്മന്തര വിപാകന്തരമേവ. തതിയം കമ്മപരിച്ഛേദമേവ. ചതുത്ഥം ധാതു നാനത്തകാരണമേവ. പഞ്ചമം സത്താനം അജ്ഝാസയാധിമുത്തിമേവ. ഛട്ഠം ഇന്ദ്രിയാനം തിക്ഖമുദുഭാവമേവ. സത്തമം ഝാനാദീഹി സദ്ധിം തേസം സംകിലേസാദിമേവ. അട്ഠമം പുബ്ബേ നിവുത്ഥഖന്ധസന്തതിമേവ. നവമം സത്താനം ചുതിപടിസന്ധിമേവ. ദസമം സച്ചപരിച്ഛേദമേവ. സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം പന ഏതേഹി ജാനിതബ്ബഞ്ച തതോ

ഉത്തരിഞ്ച പജാനാതി. ഏതേസം പന കിച്ചം ന സബ്ബം കരോതി. തഞ്ഹി ഝാനം ഹുത്വാ അപ്പേതും ന സക്കോതി. ഇദ്ധി ഹുത്വാ വികുബ്ബിതും ന സക്കോതി. മഗ്ഗോ ഹുത്വാ കിലേസേ ഖേപേതും ന സക്കോതി. ഏവം തേസം ഞാണദ്വയാനം വിസേസോതി. തം പന ഇധ ഞാണദ്വയം അധിപ്പേതന്തി.

അതുലന്തി സീലാദീഹി ഗുണേഹി കേനചി പുഗ്ഗലേന അസദിസം. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. തുലനം ഉമ്മാനം തുലാ, തുല സദിസ്യം. **സദ്ദനീതിയഞ്ഹി** "തുല ഉമ്മാനേ"തി വുത്തം. അഥ വാ തുലിയതി പമിയതി ഏതായാതി തുലാ, പകതിതുലാ. തുലാ വിയാതി തുലാ, ഞാണം. തായ സമ്മിതോ തുലോ. സമ്മിത തദ്ധിതേ അപച്ചയോ. തുലസദിസഞാണേന സമ്മിതോ പുഗ്ഗലോ. ന തുലോ അതുലോ. കമ്മധാരയമിസ്സകതപ്പുരിസ സമാസോയം. സീലാദിഗുണേഹി കേനചി പുഗ്ഗലേന അസദിസോ ഭഗവാ ലബ്ഭതി. അഥ വാ നത്ഥി തുലോ സദിസോ പുഗ്ഗലോ ഏതസ്സാതി അതുലോ, ഭഗവാ. അതഗ്ഗുണസംവിഞ്ഞാണോയം ബഹുബ്ബീഹി. സീലാദിഗുണേഹി കേനചി അസദിസോ അഗ്ഗപുഗ്ഗലോതി അത്ഥോ. സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലഭാവതോ. യഥാഹ "യാവതാ ഭിക്ഖവേ സത്താ അപദാ വാ ദ്വിപദാ വാ ചതുപ്പദാ വാ, തഥാഗതോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതി, വിരാഗോ സേട്ഠോ ധമ്മാനം ദ്വിപദാനഞ്ച ചക്ഖുമാ"തി. തം അതുലം ബുദ്ധന്തി സമ്ബന്ധോ. **വന്ദേതി** ബുദ്ധസ്സ നയനസുഭഗകായങ്ഗാദിഗുണം അനുസ്സരിത്വാ തീഹി ദ്വാരേഹി സക്കച്ചം അഹം വന്ദാമീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച മിവിഭത്തിയാ മഹാവിസയസുത്തേന ഏകാരാ ദേസോതി ദട്ഠബ്ബോ. വന്ദനാ പന തിവിധാ ഹോതി കായവചീമനോവന്ദനാവസേനാതി. യഥാഹ "തിസ്സോ ഇമാ ഭിക്ഖവേ വന്ദനാ. കതമാ തിസ്സോ. കായേന വന്ദതി, വാചായ വന്ദതി, മനസാ വന്ദതീ"തി.

തത്ഥ യോനിസോ മനസികാരചിത്തം പച്ചുപട്ഠാപേത്വാ ജാണുദ്വയകപ്പരദ്വയനലാടസങ്ഖാതാനി പഞ്ച അങ്ഗാനി ഭൂമിയം പതിട്ഠാപേത്വാ വന്ദനേയ്യാനം അഭിമുഖം നിപതന്തോ കായേന വന്ദതി നാമ. യം സന്ധായ "പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ"തി അട്ഠ കഥാദീസു വുത്തം. ബുദ്ധഗുണപദാനി വാചായ പവത്തേന്തോ വാചായ വന്ദതി നാമ. വിപസ്സിസ്സ നമത്ഥു, സിഖിസ്സാപി നമത്ഥു, വേസ്സ ഭുസ്സ നമത്ഥു, കകുസന്ധസ്സ നമത്ഥു, കോണാഗമനസ്സ നമത്ഥു , കസ്സപസ്സ നമത്ഥു, അങ്ഗീരസ്സസ്സ നമത്ഥു ത്യാദീസുപി വാചാവന്ദനായേവ. ബുദ്ധാദി ഗുണാനി അനുസ്സരന്തോ മനസാ വന്ദതി നാമാതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. നയനസുഭഗകായങ്ഗം സബ്ബസത്താനം ചക്ഖുസ്സ സോഭനം ഗതേന കായങ്ഗേന സമന്നാഗതം, മധുരവരസരോപേതം പിയപേമനീയേന അസ്സാദി യേന ഉത്തമസദ്ദേന സമന്നാഗതം, അമിതഗുണഗണാധാരം അപരിമിണിതബ്ബസീലാദിഗുണസമൂഹാനം പതിട്ഠാനഭൂതം, ദസബലം അനഞ്ഞസാധാരണേന തഥാഗതസ്സ കായഞാണദസ ബലേന സമന്നാഗതം, അതുലം സീലാദിഗുണേഹി കേനചി അസദിസം ബുദ്ധം തീഹി ദ്വാരേഹി സക്കച്ചം അഹം വന്ദേ വന്ദാമീതി.

ദുതിയവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. യോ ബുദ്ധോ ധിതിമാഞ്ഞധാരകോ,
സംസാരേ അനുഭോസി കായികം;
ദുക്ഖം ചേതസികഞ്ച ലോകതോ,

തം വന്ദേ നരദേവ മങ്ഗലം.

൩. ഏവം തതിയഗാഥായ ബുദ്ധസ്സ വന്ദിത്വാ ഇദാനി സമാധി ആദീഹി ചതൂഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **യോ ബുദ്ധോ ധിതിമാഞ്ഞധാരകോ** തിആദിഗാഥമാഹ. അയം പന മസജഗണ ഗരുയുത്തത്താ ദസക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ സുദ്ധവിരാ ജിതഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ-** മ്സാജ്ഗാ സുദ്ധവിരാ ജിതം മതന്തി. തസ്സത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം മ്സാ മസഗണാ ച ജ്ഗാ ജഗണഗരുകാ ച ചേ സിയ്യും, തം വുത്തം സുദ്ധവിരാജിതന്തി മതം ഞാതബ്ബന്തി. ധിതിമാ അഞ്ഞധാരകോ യോ ബുദ്ധോ ലോകതോ സംസാരേ കായികം ദുക്ഖഞ്ച ചേതസികം ദുക്ഖഞ്ച അനുഭോസി നരദേവമങ്ഗലം, തം ബുദ്ധം അഹം വന്ദേതി സമ്ബന്ധോ.

തത്ഥ ഹി **യോ**തി അനിയമനിദ്ദേസോ. യോ യാദിസോതി അത്ഥോ. തസ്സ ച അനിയമവാചക സബ്ബനാമപദത്താ വചനത്ഥോ ന കാതബ്ബോ. തസ്സ പന യ ഓതി പദവിഭാഗോ കാതബ്ബോ. തേസു ച യസദ്ദസ്സ വാച്ചം അനിയമോ ബുദ്ധദബ്ബോ അപ്പധാനേന ലബ്ഭതി, തസ്സ യാദിസയുത്തജച്ചനാമഗോത്തസീലവിഹാരീ ഗോചരസങ്ഖാതം അനിയമസാമഞ്ഞാകാരത്തഗുണമേവ പധാനേന ലബ്ഭതി. പഠമാസിവിഭത്തിയാ കാരിയഭൂതസ്സ ഓകാരസ്സ വാച്ചം പകതൂപനിസ്സയസങ്ഖാതം കത്തുകാരകേകവചനസങ്ഖ്യം ലബ്ഭതി. അഥ വാ സബ്ബനാമഭാവം യാതി ഗച്ഛതീതി യോ, അനിയമവാചകഭാവം യാതി ഗച്ഛതീതി വാ യോ, സബ്ബനാമ ഭാവേന യാതി പവത്തതീതി വാ യോ, സബ്ബനാമഭാവേന യാതബ്ബോ ഞാതബ്ബോതി വാ യോ, യാതബ്ബോ ഞാതബ്ബോ ഏതേന വാ അനിയമത്ഥോതി യോ.

തേനാഹു **പോരാണാ** -

“നാനാകാരണം പടിച്ച, ധാതുപച്ചയവിഗ്ഗഹം;
ചിന്തകാനം പഭാവോവ, പധാനം ഹോതി ചിന്തനേ”തി.

ബുദ്ധോതി പടിവിദ്ധചതുസച്ചധമ്മോ. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. ബുജ്ഝതി ചത്താരി സച്ചാനീതി ബുദ്ധോ, ഭഗവാ. സുദ്ധകത്തുസാധനോയം. ബുധധാതു ത. ബോധേതാ പജായാതി വാ ബുദ്ധോ, ഹേതു കത്തുസാധനോയം. അഞ്ഞേസം ചത്താരി സച്ചാനി ബോധേതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ അനഞ്ഞബോധിതോ ഹുത്വാ സവാസനായ സമ്മോഹനിദ്ദായ ബുജ്ഝതി ജാഗരോതീതി ബുദ്ധോ, ദിനകരകിരണ സമാഗമേന പരമരുചിരസിരീസോഭഗ്ഗപ്പത്തിയാ വികസിതമിവ പദുമം അഗ്ഗമഗ്ഗഞാണസമാഗമേന അപരിമിതഗുണഗണാലങ്കത സബ്ബഞ്ഞുതഞാണപ്പത്തിയാ ബുജ്ഝതി വികസതീതി വാ ബുദ്ധോ, നിബ്ബാന സങ്ഖാതം ഏകായനമഗ്ഗം ബുജ്ഝതി ഗച്ഛതീതി വാ ബുദ്ധോ. ബുധസദ്ദോ ഹി ഞാണാദീസു ചതൂസ്വത്ഥേസു വത്തതി.

തേന വുത്തം -

“ഞാണേ വികസനേ ചേവ, ഗമനേ ചാപി ജാഗരേ;
ചതൂസ്വേതേസു അത്ഥേസു, ബുധസദ്ദോ പവത്തതീ”തി.

അഥ വാ സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മേ ബുജ്ഝതി ജാനാതീതി ബുദ്ധോ, പാരമി ഭാവിതായ പഞ്ഞായ സബ്ബേ സങ്ഖതാസങ്ഖതധമ്മേ ബുജ്ഝതി അബുജ്ഝി ബുജ്ഝിസ്സതീതി വാ ബുദ്ധോ, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വത സോ ഭഗവാതി അധിഗതഞാണഗുണവിസേസേഹി ബുജ്ഝിതബ്ബോതി വാ ബുദ്ധോ, ഭഗവതാ ബുജ്ഝിതബ്ബം ഞാതബ്ബന്തി ബുദ്ധം. കിം തം, സബ്ബഞ്ഞുത ഞാണം, തദസ്സത്ഥീതി ബുദ്ധോ, ഭഗവാ. അത്ഥതോ പന പാരമിതാ ഭാവിതോ സയമ്ഭൂഞാണേന സഹ വാസനായ വിഹതവിദ്ധസ്ത നിരവസേസക്ലേസോ മഹാകരുണാസബ്ബഞ്ഞുതഞാണാദിഅപരി മേയ്യഗുണഗണാധാരോ ഖന്ധസന്താനോ ബുദ്ധോ. യഥാഹ ''ബുദ്ധോതി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ അനാചരിയകോ പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസു സാമം സച്ചാനി അഭിസമ്ബുജ്ഝി, തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ, ബലേസു ച വസീഭാവ''ന്തി.

ഏത്ഥ ച ബുദ്ധോ നാമ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധ, പച്ചേകബുദ്ധ, ചതുസച്ചബുദ്ധ, സുത ബുദ്ധവസേന ചതുബ്ബിധോ ഹോതി. തത്ഥ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി സമതിംസപാരമിയോ പൂരേത്വാ സമ്ബോധിപ്പത്തോ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ നാമ. കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി പാരമിയോ പൂരേത്വാ സയമ്ഭൂപത്തോ പച്ചേകബുദ്ധോ നാമ. അവസേസാ ഖീണാസവാ ചതുസച്ചബുദ്ധോ നാമ. ബഹുസ്സുതോ സുതബുദ്ധോ നാമ. ഇധ പന സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ അധിപ്പേതോ.

ഥിതിമാഞ്ഞധാരകോതി ഏത്ഥ ഥിതിമാ അഞ്ഞധാരകോതി പദച്ഛേദോ കാതബ്ബോ. ഥിതിമാതി സമാധിവന്തോ, സമ്പയുത്ത ധമ്മേ ഏകാരമ്മണേ ധാരേതീതി ഥിതി, സമാധി. ധാധാതുതി. ആകാരസ്സ ഇകാരാദേസോ. ഥിയതി ഠപേതി ഏകാരമ്മണേ സമ്പയുത്തധമ്മേതി ഥിതി, ചിത്തേന യോഗേനേവേസോ ഏകാ രമ്മണേ പതിട്ഠാപനവസേന ചിത്തസ്സ ആരമ്മണേ നിച്ചലഭാവേന പതിട്ഠാപേതീതി അത്ഥോ. ഥിതി അസ്സ അത്ഥീതി ഥിതിമാ, ബുദ്ധോ. സോ ഹി യഥാ മഹാമേരു ചതൂഹി ദിസാഹി ഭുസം ആഗതേഹി വാതേഹി ന സമിഞ്ജതി, ഏവം പടിപക്ഖേഹി മിച്ഛാവാദ വാതേഹി ച ഇട്ഠാനിട്ഠാരമ്മണേഹി ച ലാഭാലാഭ യസായസ നിന്ദാ പസംസ സുഖദുക്ഖസങ്ഖാതേഹി ലോകധമ്മേഹി ച ന സമിഞ്ജതി, സമാധിവന്തോയേവ ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി.

അഞ്ഞധാരകോതി അരഹത്തഫലഹാരകോ. വിമുത്തിസങ്ഖാതം അരഹത്തഫലസേതച്ഛത്തം ധാരേന്തോ വാ. ജാനാതി പഠമ മഗ്ഗേന ദിട്ഠസച്ചസ്സ ആമരിയാദം അനതിക്കമിത്വാ വാതി അഞ്ഞം, അരഹത്തഫലം. ആപുബ്ബഞാധാതു ക്വി. ആസദ്ദോ മരിയാദത്ഥോ. സംയോഗപരത്താ ആകാരസ്സ രസ്സോ, തം ധാരേതീതി അഞ്ഞധാരകോ. അഞ്ഞസദ്ദൂപപദധരധാതു ണ്വു. **സംസാരേ**തി ഖന്ധധാതുആയതനാനം അബ്ബോച്ഛിന്നം പവത്തമാനേ സംസാരവട്ടേ.

വുത്തഞ്ഹി **അട്ഠകഥായം** -

''ഖന്ധാനഞ്ച പടിപാടി, ധാതുആയതനാന ച;
അബ്ബോച്ഛിന്നം വത്തമാനാ, സംസാരോതി പവുച്ചതീ''തി.

ഖന്ധധാതുആയതനാനം അഞ്ഞമഞ്ഞസമ്ബന്ധേന സംപുനപ്പുനം സരതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി സംസാരോ. സംപുബ്ബസരധാതു ഗതിമ്ഹി ണ. അഥ വാ

ഖന്ധായതനധാതുയോ സം അബ്ബോച്ഛിന്നം സരന്തി ഗച്ഛന്തി പവത്തന്തി ഏത്ഥാതി സംസാരോതി വചനത്ഥോ കാതബ്ബോ, തസ്മിം. **അനുഭോസീ**തി അനുപുനപ്പുനം അഭുഞ്ജി, അവേദയീതി അത്ഥോ. **കായിക**ന്തി കായേ സരീരേ പവത്തം കായികം. **ചേതസിക**ന്തി ചേതസി പവത്തം ചേതസികം. തം പന പദദ്വയം ദുക്ഖന്തിപദേ വിസേസനം. **ദുക്ഖ**ന്തി വട്ടദുക്ഖം. ദുക്ഖനം ദുക്ഖം, അഥ വാ ദുക്ഖയതീതി ദുക്ഖം, ദുക്ഖധാതു അ. ഇദം പന നിബ്ബചനം കാരിതവസേന വുത്തം. യസ്സ ഉപ്പജ്ജതി, തം ദുക്ഖിതം കരോതീതി വുത്തം ഹോതി. **ലോകതോ**തി സത്തലോകഹേതു. ലോകിയന്തി പവത്തന്തി ഏത്ഥ പുഞ്ഞാപുഞ്ഞാനി തബ്ബിപാകോ ചാതി ലോകോ. ലോകധാതു ണ. അഥ വാ കുസലാദീനി ലാതി ഗണ്ഹാതീതി ലോകോ. ലാധാതു ഓകപച്ചയോ. സത്ത ലോകോവ ലബ്ഭതി. ധിതിമാ അഞ്ഞധാരകോ യോ ബുദ്ധോ സംസാരവട്ടേ നിമുഗ്ഗാനം സത്താനമനുദയായ സംസാരവട്ടദുക്ഖതോ പമോചേതുകാമോ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി അതിദുക്കരാനി സമതിംസപാരമിയോ പഞ്ച മഹാ പരിച്ചാഗേ ച കരോന്തോ സത്തലോകഹേതു കായികം ചേതസികം സംസാരവട്ടദുക്ഖം അനുഭവസീതി വുത്തം ഹോതി. **ത**ന്തി താദിസം ബുദ്ധം. **വന്ദേ**തി വന്ദാമി.

നരദേവമങ്ഗലന്തി നരദേവാനം മങ്ഗലഭൂതം. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. നിരയം നേതി പാപുണാതീതി നരോ, മനുസ്സോ. നിധാതു പാപുനനേ അരോ. അരിയമനുസ്സോ പന ഭൂതപുബ്ബഗതിക നയേന നരോ നാമാതി. അഥ വാ സേട്ഠഭാവം നേതീതി നരോ, ഉത്തമം പബ്ബജ്ജം നേതീതി അത്ഥോ. **വിമാനവത്ഥുഅട്ഠകഥായം** പന ജേട്ഠഭാവം നേതീതി നരോ. പുത്തഭാതുഭൂതോപി ഹി പുഗ്ഗലോ മാതുജേട്ഠഭഗിനീനം പിതുട്ഠാനേ തിട്ഠതി, പഗേവ ഭത്തുഭൂതോ ഇതരാസന്തി വുത്തം. **വിസുദ്ധിമഗ്ഗമഹാടീകായം** പന നരതീതി നരോ, പുരിസോ. യഥാ ഹി പഠമപകതിഭൂതോ സത്തോ ഇതരായ പകതിയാ സേട്ഠട്ഠേന പുരിഉച്ചേ ഠാനേ സേതി പവത്തതീതി പുരിസോതി വുച്ചതി, ഏവം നയനട്ഠേന നരോതി വുച്ചതി. പുത്തഭാതു ഭൂതോപി ഹി പുഗ്ഗലോ മാതുജേട്ഠഭഗിനീനം പിതുഠാനേ തിട്ഠതി. പഗേവ ഇതരാ ഇതരാസന്തി വുത്തം. തസ്മാ ഇധ പന നരന്തി സാമഞ്ഞേന വുത്തമ്പി വിസേസേന പുരിസനരന്തി വിഞ്ഞായതി പധാനനയേന ഗഹണസ്സ യുത്തത്താ. ദിബ്ബന്തി കാമഗുണ ഝാനാഭിഞ്ഞാചിത്തിസ്സരിയാദീഹി കീളന്തീതി ദേവാ. ദിവുധാതു ണ. അഥ വാ സരീരാലങ്കാരജുതിയാ ദിബ്ബന്തീതി ദേവാ. ദേവാ ച നാമ തിവിധാ ഹോന്തി സമ്മുതിദേവാ, ഉപപത്തിദേവാ, വിസുദ്ധിദേവാ ചാതി. തത്ഥ മഹാസമ്മതകാലതോ പട്ഠായ ലോകേന ദേവാതി സമ്മതത്താ രാജാനോ ദേവിയോ രാജകുമാരാ ച സമ്മുതിദേവാ നാമ. ദേവലോകേ ഉപപന്നാ ഉപപത്തിദേവാ നാമ. ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധഖീണാസവാ വിസുദ്ധിദേവാ നാമ. ഇധ പന ഉപപത്തിദേവാ അധിപ്പേതാ.

മങ്ഗലന്തി മങ്ഗലഭൂതം. തന്തിപദേ വിസേസനം. മങ്ഗന്തി വഡ്ഢേന്തി സബ്ബസമ്പത്തീഹി സത്താനം ഏതേനാതി മങ്ഗലോ, ബുദ്ധോ. മങ്ഗല ധാതു വഡ്ഢനേ അലോ. അഥ വാ മങ്ഗം വുച്ചതി പാപം, തം വേനേയ്യാനം ദേസനായ ലുനാതി ഛിന്ദതീതി മങ്ഗലോ, ബുദ്ധോ. മങ്ഗസദ്ദൂപപദലുധാതു ക്വി. നരാ ച ദേവാ ച നരദേവാ, തേസം മങ്ഗലോ നരദേവമങ്ഗലോ, ബുദ്ധോ. സോ പന മനുസ്സദേവബ്രഹ്മാനം പൂജനീയത്താ ച സങ്ഖേ, ചക്കം, പുണ്ണകുമ്ഭോ, ഗദാ, സിരീ, സേതച്ഛത്തം, അങ്കുസോ, ധജം, സോവത്തികഞ്ചാതി

അട്ഠഹി ലോകിയമങ്ഗലേഹി സേട്ഠത്താ ഉത്തമത്താ ച മങ്ഗലോ നാമാതി വുച്ചതി, തസ്മാ ബുദ്ധസ്സ നരദേവമങ്ഗലന്തി ഥോമേതീതി അധിപ്പായോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. ധിതിമാ സമാധിവന്തോ അഞ്ഞധാരകോ അരഹത്തഫലധാരകോ അരഹത്തഫലസേ തച്ഛത്തം ധാരേന്തോ വാ, യോ യാദിസോ ബുദ്ധോ, സംസാരേ സംസാരവട്ടേ, കായികം കായേ പവത്തം ദുക്ഖഞ്ച വട്ടദുക്ഖഞ്ച ചേതസി പവത്തം ദുക്ഖഞ്ച വട്ടദുക്ഖഞ്ച, ലോകതോ ലോകഹേതു, അനുഭോസി പുനപ്പുനം അഭവസി അവേദയി, നരദേവമങ്ഗലം നരദേവാനം മങ്ഗലഭൂതം, തം താദിസം ബുദ്ധം അഹം വന്ദേ വന്ദാമീതി.

തതിയവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ബാത്തിംസതിലക്ഖണചിത്രദേഹം,
ദേഹജ്ജുതിനിഗ്ഗതപജ്ജലന്തം;
പഞ്ഞാധിതിസീലഗുണോഘവിന്ദം,
വന്ദേ മുനിമന്തിമജാതിയുത്തം.

൪. ഏവം തതിയഗാഥായ ബുദ്ധസ്സ നത്വാ ഇദാനി ബാത്തിംസതിലക്ഖണചിത്രദേഹന്ത്യാദീഹി ഛഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ മുനിനോ വന്ദിതുകാമോ **ബാത്തിംസതി ലക്ഖണ ചിത്ര ദേഹ** ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ത ജ ജ ഗണ ഗരുദ്വയ യുത്തത്താ ഏകാദസക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ ഉപട്ഠിതാ ഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ത്ജാ ജ്ഗാ ഗരുനായമുപട്ഠിതാ സാ”തി. തസ്സത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം ത്ജാ തജഗണാ ച ജ്ഗാജഗണഗരൂ ച ഗരുനാ പാദന്തഗരുനാ ചേ യുത്താ, സാ അയം ഗാഥാ ഉപട്ഠിതാ നാമാതി. ഏത്ഥ ച ഏക ഗരുകേ സതിപി ദ്വിഗരുകേപി ലക്ഖണസമാനത്താ ഉപട്ഠിതാ ഗാഥാ നാമാതി ദട്ഠബ്ബാ. തത്ഥ **ബാത്തിംസതി ലക്ഖണ ചിത്ര ദേഹ**ന്തി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി വിചിത്രം സരീരവന്തം. ഏത്ഥ ച ദ്വീഹി അധികം തിംസം ബാത്തിംസതി. ദ്വിസദ്ദസ്സ ബാദേസോ. ലക്ഖിയതി ലക്ഖിതബ്ബം ബുദ്ധസരീരം ഏതേനാതി ലക്ഖണം. ദിഹതി ഉപചയതി വഡ്ഢതി വാ ഏത്ഥ കുസലാ കുസലന്തി ദേഹം, സരീരം. ദിഹധാതു ഉപചയേ വഡ്ഢനേ വാ ണ. ബാത്തിംസതി മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി ചിത്രം വിചിത്രം ദേഹം സരീരം യസ്സ സോതി ബാത്തിംസതിലക്ഖണചിത്രദേഹോ, മുനി ലബ്ഭതി.

ഇദം പനേത്ഥ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണസരൂപസ്സ **സങ്ഖേപ ദസ്സനം.** സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ ച, **ആയതപണ്ഹി**, ദീഘങ്ഗുലി, മുദുത ലുണഹത്ഥപാദോ, ജാലഹത്ഥപാദോ, ഉസ്സങ്ഖപാദോ, ഏണിജങ്ഘോ, ഠിതകോവ അനോനമന്തോ ഉഭോഹി പാണിതലേഹി ജാണു കാനി പരിമസതി പരിമജ്ജതി, കോസോഹിതവത്ഥഗുയ്ഹോ, സുവണ്ണ വണ്ണോ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ, സുഖുമച്ഛവീ, ഏകേകലോമോ, ഉദ്ധഗ്ഗലോമോ, ബ്രഹ്മുജുഗത്തോ, സത്തുസ്സദോ, സീഹപുബ്ബദ്ധ കായോ, ചിതന്തരംസോ, നിഗ്രോധപരിമണ്ഡലോ, സമവട്ടക്ഖന്ധോ, രസഗ്ഗസഗ്ഗീ, സീഹഹനു, ചത്താലീസദന്തോ, സമദന്തോ, അവിരളദന്തോ, സുസുക്കദാഠോ, പഹൂതജിവ്ഹോ, ബ്രഹ്മസ്സരോ കരവീകഭാണി, അതിനീലനേത്തോ, ഗോപഖുമോ, ഉണ്ണാ ഭമു കന്തരേ ജാതോ, ഉണ്ഹീസസീസോ ചാതി ദ്വത്തിംസവിധാനി ഹോന്തി മഹാപുരിസലക്ഖണാനി.

തേന വുത്തം പാഥേയ്യവഗ്ഗേ **ലക്ഖണസുത്തേ** “കതമാനി താനി ഭിക്ഖവേ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസസ്സ മഹാപുരിസലക്ഖണാനി, യേഹി സമന്നാഗതസ്സ

മഹാപുരിസസ്സ ദ്വേ ഗതിയോ ഭവന്തി, അനഞ്ഞാ. സചേ അഗാരം അജ്ഝാവസതി രാജാ ഹോതി ചക്കവത്തി...പേ॰... സചേ ഖോപന അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജതി, അരഹം ഹോതി സമ്മാ സമ്ബുദ്ധോ ലോകേ വിവടച്ഛദോ ൧. ഇധ ഭിക്ഖവേ മഹാ പുരിസോ സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ ഹോതി. യമ്പി ഭിക്ഖവേ മഹാ പുരിസോ സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ ഹോതി. ഇദമ്പി ഭിക്ഖവേ മഹാ പുരിസസ്സ മഹാപുരിസലക്ഖണം ഭവതി ൨. പുന ചപരം ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസസ്സ ഹേട്ഠാപാദതലേസു ചക്കാനി ജാതാനി ഹോന്തി സഹസ്സാരാനി സനേമികാനി സനാഭികാനി സബ്ബാ കാരപരിപൂരാനി. ഇദമ്പി ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസസ്സ മഹാപുരിസ ലക്ഖണം ഭവതി ൩. പുന ചപരം ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസോ ആയതപണ്ഹീ ഹോതി ൪. ദീഘങ്ഗുലീ ഹോതി ൫. മുദുതലുണ ഹത്ഥപാദോ ഹോതി ൬. ജാലഹത്ഥപാദോ ഹോതി ൭. ഉസ്സങ്ഖപാദോ ഹോതി ൮. ഏണിജങ്ഘോ ഹോതി ൯. ഠിതകോവ അനോനമന്തോ ഉഭോഹി പാണിതലേഹി ജാണുകാനി പരിമസതി പരിമജ്ജതി ൧൦. കോസോഹിതവത്ഥഗുയ്ഹോ ഹോതി ൧൧. സുവണ്ണവണ്ണോ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ ൧൨. സുഖുമച്ഛവീ ഹോതി സുഖുമത്താ ഛവിയാ രജോജല്ലം കായേ ന ഉപലിമ്പതി ൧൩. ഏകേകലോമോ ഹോതി, ഏകേകാനി ലോമാനി ലോമകൂപേസു ജാതാനി ൧൪. ഉദ്ധഗ്ഗലോമോ ഹോതി. ഉദ്ധഗ്ഗാനി ലോമാനി ജാതാനി നീലാനി അഞ്ജനവണ്ണാനി കുണ്ഡലാ വത്താനി പദക്ഖിണാവത്തകജാതാനി ൧൫. ബ്രഹ്മുജുഗത്തോ ഹോതി ൧൬. സത്തുസ്സദോ ഹോതി ൧൭. സീഹപുബ്ബദ്ധ കായോ ഹോതി ൧൮. ചിതന്തരംസോ ഹോതി ൧൯. നിഗ്രോധപരിമണ്ഡലോ ഹോതി, യാവതകൃസ്സ ബ്യാമോ, താവ തകൃസ്സ കായോ ൨൦. സമവട്ടക്ഖന്ധോ ഹോതി ൨൧. രസഗ്ഗ സഗ്ഗീ ഹോതി ൨൨. സീഹഹനു ഹോതി ൨൩. ചത്താലീസദന്തോ ഹോതി ൨൪. സമദന്തോ ഹോതി ൨൫. അവിരളദന്തോ ഹോതി ൨൬. സുസുക്കദാഠോ ഹോതി ൨൭. പഹൂതജിവ്ഹോ ഹോതി ൨൮. ബ്രഹ്മസ്സരോ ഹോതി കരവീകഭാണി ൨൯. അതിനീലനേത്തോ ഹോതി ൩൦. ഗോപഖുമോ ഹോതി ൩൧. ഉണ്ണാ ഭമുകന്തരേ ജാതാ ഹോതി ഓദാതാ മുദുതൂല സന്നിഭാ. യമ്പി ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസസ്സ ഉണ്ണാ ഭമുകന്തരേ ജാതാ ഹോതി ഓദാതാ മുദുതൂലസന്നിഭാ. ഇദമ്പി ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസസ്സ മഹാപുരിസലക്ഖണം ഭവതി ൩൨. പുന ചപരം ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസോ ഉണ്ഹീസസീസോ ഹോതി. യമ്പി ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസോ ഉണ്ഹീസസീസോ ഹോതി. ഇദമ്പി ഭിക്ഖവേ മഹാപുരിസസ്സ മഹാപുരിസലക്ഖണം ഭവതി. ഇമാനി ഖോ താനി ഭിക്ഖവേ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസസ്സ മഹാപുരിസ ലക്ഖണാനീ"തി. ഏതേസം പന ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാനം അത്ഥോ പച്ഛാ ആവിഭവിസ്സതീതി.

ദേഹജ്ജുതിനിഗ്ഗതപജ്ജലന്തന്തി ഭഗവതോ രൂപകായതോ നിക്ഖന്തേഹി ഛബ്ബണ്ണരംസീസങ്ഖാതേഹി ഓഭാസേഹി പരിസമന്തതോ വിജ്ജോതവന്തം. ജവതി ദിബ്ബതീതി ജുതി. ജുധാതുതി. നിഗച്ഛതി നിച്ഛരതീതി നിഗ്ഗതാ, രസ്മി. നിപുബ്ബഗമുധാതു ത. പകാരേന ജലതേ ദിബ്ബതേ പജ്ജലന്തം. ഏത്ഥ ച ദേഹനിഗ്ഗതജുതീതി വത്തബ്ബേ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം പദവിപരിയായേന ദേഹജ്ജുതിനിഗ്ഗതന്തി വുത്തം. തസ്മാ ദേഹതോ നിഗ്ഗതാ ജുതീതി സമാസോ ദട്ഠബ്ബോ. ദേഹതോ രൂപകായതോ നിഗ്ഗതേഹി നിച്ഛരേഹി ജുതീഹി രംസീഹി പജ്ജലന്തം യസ്സ സോതി ദേഹജ്ജുതി നിഗ്ഗതപജ്ജലന്തോ, മുനി ലബ്ഭതി. മുനിനോ ഹി പുരത്ഥിമകായതോ ഛബ്ബണ്ണരസ്മിയോ ഉട്ഠഹിത്വാ അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗ ഹേസി. പച്ഛിമകായതോ ദക്ഖിണഹത്ഥതോ

വാമഹത്ഥതോ ഛബ്ബണ്ണാ രസ്മിയോ ഉട്ഠഹിത്വാ അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗഹേസി. ഉപരി കേസന്തതോ പട്ഠായ സബ്ബകേസവത്തേഹി മോരഗീവവണ്ണാ രസ്മി ഉട്ഠഹിത്വാ ഗഗനതലേ അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗഹേസി. ഹേട്ഠാപാദതലേഹി പവാളവണ്ണാ രസ്മി ഉട്ഠഹിത്വാ ഘനപഥവിയം അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗഹേസി, ഏവം സമന്താ അസീതിഹത്ഥമത്തം ഠാനം ഛബ്ബണ്ണാ ബുദ്ധരസ്മിയോ വിജ്ജോതമാനാ വിപ്ഫന്ദമാനാ കഞ്ചനദണ്ഡദീപികാഹി നിച്ഛരിത്വാ ആകാസം പക്ഖന്ദജാലാ വിയ ചതുദ്ദീപിക മഹാമേഘതോ നിക്ഖന്തവിജ്ജുലതാ വിയ വിധാവിംസൂതി വുത്തം ഹോതി. തസ്മാ ദേഹജ്ജുതിനിഗ്ഗതപജ്ജലന്തന്തി ഥോമേതീതി.

പഞ്ഞാധിതി സീല ഗുണോഘവിന്ദന്തി ഏത്ഥ പഞ്ഞാതി സബ്ബഞ്ഞുത ഞാണം. ധിതീതി ഝാനമഗ്ഗഫലസമ്പയുത്തസമാധി. സീലന്തി പച്ചേക ബുദ്ധാരിയസാവകേഹി അസാധാരണം സുവിസുദ്ധം ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം. ഓഘന്തി സമൂഹം. വിന്ദന്തി ലദ്ധം. പകാരേന യഥാസഭാവം സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മം വാ ജാനാതി പടിവിജ്ഝതീതി പഞ്ഞാ. സബ്ബഞ്ഞുത ഞാണം. പപുബ്ബഞാധാതു അ. സാ പനേസാ പജാനനലക്ഖണാ പടിവേധലക്ഖണാ ഓഭാസനലക്ഖണാ ച, വിസയോഭാസ രസാ, അസമ്മോഹപച്ചുപട്ഠാനാ, സമാധിപദട്ഠാനാ. ധിതിസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. സീലതീതി സീലം. കായവചീകമ്മാനി സമ്മാ ദഹതി സമ്മാ ഠപേതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ സീലതി സമാധിയതി കായകമ്മാദീനം സുസില്യ ഭാവേന ന വിപ്പകിരതീതി സീലം, സീലന്തി സമാദഹന്തി ചിത്തം ഏതേനാതി വാ സീലം, ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം. സീലധാതു അ. ഇദം പന പതിട്ഠാപനലക്ഖണം, ദുസ്സില്യവിദ്ധംസനരസം അനവജ്ജരസം വാ, സോചേയ്യപച്ചുപട്ഠാനം, ഹിരിഓത്തപ്പപദട്ഠാനം. ഗുണസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. ഉഹനതി സമൂഹം കരോതി ഏത്ഥ അവയവന്തി ഓഘോ, സമൂഹോ. ഉപുബ്ബഹനധാതു ണ. ഉസ്സ ഓ. ഹനസ്സ ഘോ. **അഭിധാനപ്പദീപികാടീകായം** പന "അവയവം ബ്യപിയതി ഗച്ഛതീതി ഓഘോ"തി വുത്തം. വിന്ദനംലഭനം വിന്ദം, വിന്ദിയിത്ഥ ലബ്ഭിത്ഥാതി വാ വിന്ദം, പഞ്ഞാ ച ധിതി ച സീലഞ്ച തം ഗുണഞ്ചാതി പഞ്ഞാധിതിസീലഗുണാ, തേസം ഓഘോ സമൂഹോതി തഥാ, തം വിന്ദം ലഭനം യസ്സാതി പഞ്ഞാധിതിസീലഗുണോഘവിന്ദോ, മുനി . അഥ വാ വിന്ദം ലഭിതബ്ബം പഞ്ഞാധിതിസീലഗുണോഘം യേനാതി പഞ്ഞാധിതിസീലഗുണോഘവിന്ദോ. തതിയാബഹുബ്ബീഹി സമാസോയം. വിന്ദാനം ലഭിതബ്ബാനം പഞ്ഞാധിതിസീല സങ്ഖാതാനം ഗുണാനം സമൂഹോ അത്ഥീതി അത്ഥോ. തം.

വന്ദേതി അഹം വന്ദാമി. **മുനി**ന്തി ബുദ്ധം. മുനാതി ജാനാതി പരിച്ഛിന്ദതി വാ ഹിതാഹിതന്തി മുനി, ബുദ്ധോ. മുനധാതു ഞാണേ ഇ. അഥ വാ മുനാതി ജാനാതി ഉഭോ അത്ഥേതി മുനി, ഖന്ധാദി ലോകേ തുലം ആരോപേത്വാ മിനന്തോ വിയ ഇമേ അജ്ഝത്തികാ ഖന്ധാ ഇമേ ബാഹിരാതിആദിനാ നയേന ഇധലോകത്ഥഞ്ച പരലോകത്ഥഞ്ച ഭഗവാ ജാനാതീതി അത്ഥോ. സോ പനേസ അഗാരിയമുനി, അനാഗാരിയമുനി, സേഖമുനി, അസേഖമുനി, പച്ചേകമുനി, മുനിമുനി ചാതി അനേകവിധോ. തത്ഥ അഗാരിയമുനീതി ഗിഹിപി ആഗതഫലോ വിഞ്ഞാതസാസനോ. അനാഗാരിയമുനീതി തഥാരൂപോവ പബ്ബജിതോ. സേഖമുനീതി സത്ത സേക്ഖാ. അസേഖമുനീതി ഖീണാസവോ. പച്ചേകമുനീതി പച്ചേകബുദ്ധോ. മുനിമുനീതി സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. തേസു പന ഇധ മുനിമുനി അധിപ്പേതോ, തം മുനിം. **അന്തിമജാതിയുത്ത**ന്തി അന്തിമേന

ചരിമഭവേന യുത്തം. അവസാനം അമതി ഗച്ഛതീതി അന്തം. അമധാതു ത. മസ്സ നോ. അന്തേ ഭവോ അന്തിമോ, ചരിമഭവോ. ജാനനം നിബ്ബത്തനം ജാതി, ഖന്ധാനം പവത്തി. കമ്മേന ജനിയതി നിബ്ബത്തിയതീതി വാ ജാതി. ഉപപത്തിഭവോ ലബ്ഭതി. ജാനിധാതുതി. ധാത്വന്ത ലോപോ. അന്തിമജാതിയാ യുത്തോതി അന്തിമജാതിയുത്തോ, മുനി. ആയതിഞ്ഹി തീസു ഭവേസു പടിസന്ധിജനകാനം സബ്ബ കിലേസാനം ബോധിപല്ലങ്കേയേവ അഗ്ഗമഗ്ഗേന സമുച്ഛിന്ദിതത്താ ഭഗവതോ അനാഗതേ പുനബ്ഭവോ നത്ഥി, തസ്മാ അയം അരിയജാതി പച്ഛിമത്തഭാവയുത്തോതി വുത്തം ഹോതി.

തേന വുത്തം **ധമ്മചക്കപവത്തനസുത്തേ** -

"ഞാണഞ്ച മേദസ്സനം ഉദപാദി, അകുപ്പാമേ വിമുത്തി, അയമന്തിമാ ജാതി, നത്ഥിദാനി പുനബ്ഭവോ"തി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. ബാത്തിംസതിലക്ഖണചിത്രം ദേഹം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി വിചിത്രം രൂപകായവന്തം, ദേഹജ്ജുതിനിഗ്ഗത പജ്ജലന്തം രൂപകായതോ നിഗ്ഗതേഹി ഛബ്ബണ്ണരം സീഹി പരിസമന്തതോ വിജ്ജോതവന്തം, പഞ്ഞാധിതിസീലഗുണോ ഘവിന്ദം പഞ്ഞാധിതിസീലസങ്ഖതാനം ഗുണാനം സമൂഹം ലഭനവന്തം, വിന്ദിതബ്ബാനം പഞ്ഞാധിതിസീലസങ്ഖാതാനം ഗുണാനം സമൂഹവന്തം വാ, അന്തിമജാതിയുത്തം ചരിമഭവേന ചരിമത്തഭാവേന വാ യുത്തം മുനിം ബുദ്ധം അഹം തീഹി ദ്വാരേഹി സക്കച്ചം വന്ദേ വന്ദാമീതി.

ചതുത്ഥവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. പാതോദയം ബാലദിവാകരംവ,
മജ്ഝേ യതീനം ലലിതം സിരീഹി;
പുണ്ണിന്ദുസങ്കാസമുഖം അനേജം,
വന്ദാമി സബ്ബഞ്ഞുമഹം മുനിന്ദം.

൫. ഏവം ചതുത്ഥഗാഥായ ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ ഇദാനി സിരീഹി ലലിതന്ത്യാദീഹി ചതൂഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **പാതോദയ**ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ത ത ജ ഗണദ്വിഗരൂഹി യുത്തത്താ ഏകാദസക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ ഇന്ദവജിരാ ഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** "ഇന്ദാദികാ താ വജിരാ ജഗാഗോ"തി. തസ്സത്ഥോ, യസ്സം പടിപാദം താ ദ്വേത ഗണാ ച ജഗാ ജഗണ ഗരു ച ഗോ ഗരു ച ചേ ഭവന്തി, സാ ഇന്ദാദികാ ഇന്ദസദ്ദആദികാ വജിരാ വജിരാഗാഥാ നാമാതി.

തത്ഥ **പാതോദയ**ന്തി ഏത്ഥ പാതോ ഉദയന്തി പദച്ഛേദോ കാതബ്ബോ. പഗേ പുബ്ബണ്ഹസമയേ പാചീനലോകധാതുതോ ഉഗ്ഗതന്തി അത്ഥോ. പാതോ പഗേ പാചീനലോകധാതുതോ ഉദേതി ഉഗ്ഗച്ഛതീതി പാതോദയോ, സൂരിയോ. പാതോപുബ്ബ ഉദധാതു ഉഗ്ഗമനേ അയോ, തം പാതോദയം. **ബാലദിവാ കരം വാ**തി ബാലദിവാകരം ഇവാതിപദച്ഛേദോ. ബാലദിവാകരം വാതി നിഗ്ഗതാഭിനവസൂരിയം വിയ. ഏത്ഥ ച ബാലോതി സമ്പതി ജാതോ തരുണദാരകോ പോതകോ വാ. സോ ഹി ബലതി അസ്സസിതപസ്സസിതമത്തേന ജീവതി ന സേട്ഠേന പഞ്ഞാജീവിതേനാതി ബാലോ, തരുണദാരകോ. ബലധാതു

പാണനേ ജീവായം വാ. സൂരിയരംസിനാ ദിവതി ദിബ്ബതീതി ദിവാ. ദിവുധാതു അ. അഥ വാ ദീയതി ഖീയതി അന്ധകാരോ എത്ഥേനാതി ദിവാ. ദീധാതു ഖയേ അ, വാഗമോ. തം കരോതീതി ദിവാകരോ, ദിവാ ദിവസേ വാ കരോ ആഭാ യസ്സാതി ദിവാകരോ, സൂരിയോ. ബാലസദിസോ ദിവാകരോ ബാലദിവാകരോ. അഥ വാ ബാലോ ഇവ ദിവാകരോതി ബാലദിവാകരോ, നവുഗ്ഗതസൂരിയോ. സോ പന ആകാസേ നക്ഖത്തതാരാനം മജ്ഝേ സഹസ്സരംസീഹി ലലതി വിലാസതി വിയാതി അത്ഥോ.

യതീനന്തി ഭിക്ഖൂനം. തേ ഹി യതന്തി ഉട്ഠഹന്തി ഘടന്തി വായമന്തി കുസലേ ധമ്മേതി യതീതി വുച്ചന്തി. യത ധാതു പതിയതനേ വായാമേ വാ ഇ. അഥ വാ യമന്തി ഉപരമന്തി അകുസലേ ധമ്മേതി യതീതി വുച്ചന്തി. യമുധാതു ഉപരമേ ഇ. ധാതന്തലോപോ. തേസം യതീനം. **ലലിത**ന്തി വിലാസിതം. ലലതി വിലാസേതീതി ലലിതോ, മുനി. ലലധാതു വിലാസേ ത. തം. **സിരീഹീ**തി ഭഗവതോ കായങ്ഗസോഭഗ്ഗപത്തേഹി സിരീഹി, ബാത്തിംസലക്ഖണാസീത്യാനുബ്യഞ്ജനഛബ്ബണ്ണരംസീസങ്ഖതേഹി സമ്പത്തിസിരീഹി വാ. കതപുഞ്ഞേ നിസ്സയതീതി സിരീ. സിധാതു സേവായം രപച്ചയോ ഇത്ഥി ലിങ്ഗജോതകഈപച്ചയോ ച. കതപുഞ്ഞേഹി സേവിയതീതി വാ സിരീ, സമ്പത്തി. **മൂലടീകായം** പന "സിരീതി പഞ്ഞാപുഞ്ഞാന മേതം അധിവചന"ന്തി വുത്തം. യതീനം ഭിക്ഖൂനം മജ്ഝേ സിരീഹി ലലിതം വിലാസിതന്തി സമ്ബന്ധോ. എത്ഥ ച ഇദം വുത്തം ഹോതി, യഥാ പാതോ ഉദിതോ ഉഗ്ഗതോ സൂരിയോ ആകാസേ നക്ഖത്തതാരാനം മജ്ഝേ സഹസ്സരംസീഹി ലലതി വിലാസതി, എവം മുനി ലോകേ യതീനം ഭിക്ഖൂനം മജ്ഝേ ബാത്തിംസലക്ഖണാ സീത്യാനുബ്യഞ്ജനഛബ്ബണ്ണരംസീഹി അലങ്കതേഹി സരീരസോഭഗ്ഗ പത്തീഹി സമ്പത്തിസിരീഹി ലലതി വിലാസതീതി.

പുണ്ണിന്ദുസങ്കാസമുഖന്തി പുണ്ണചന്ദേന സദിസം ആനനസമ്പന്നം. യഥാ ഹി ചന്ദോ കാളപക്ഖേ പാടിപദദിവസതോ പട്ഠായ ദിനേ ദിനേ ഊനോ ഹോതി, എവം ന മുനിനോ മുഖം ആനനം ഊനം. ഭഗവതോ പന മുഖം നിച്ചം പരിപുണ്ണചന്ദമണ്ഡലം വിയ അനൂനം ഹുത്വാ സോഭതി, തസ്മാ പുണ്ണസദ്ദേന വിസേസേത്വാ പുണ്ണിന്ദുസങ്കാസമുഖന്തി ഥോമേതി. സോളസകലേഹി പൂരേതീതി പുണ്ണം. പൂരധാതു ത, തസ്സ ണ്ണോ. ഇദതി നക്ഖത്തതാരാനം ഇസ്സരിയം കരോതീതി ഇന്ദു, ഇദിധാതു ഇസ്സരിയം ഉ. പുണ്ണം പരിപുണ്ണം ഇന്ദു പുണ്ണിന്ദു, ചന്ദോ. സങ്കാസന്തി സദിസം. സങ്കാസസദ്ദോ ഹി ഉപമാവാചകോ നിപാതോ. വുത്തഞ്ഹി

സുബോധാലങ്കാരേ -

> "ഇവാദി ഇവ വാ തുല്യ, സമാനനിഭസന്നിഭാ;
> യഥാ സങ്കാസ തുലിത, പ്പകാസ പതിരൂപകാ"ത്യാദി.

പുണ്ണചന്ദം വിയ മുഖതി സോഭതീതി മുഖം, ആനനം. മുഖധാതു അ. പുണ്ണിന്ദുനാ സങ്കാസം സദിസം മുഖം ആനനം യസ്സ സോതി പുണ്ണിന്ദുസങ്കാസമുഖോ, മുനിന്ദോ. തം. മുനിന്ദസ്സ പന പുണ്ണ ചന്ദസ്സ സഹസ്സരംസീഹി സസ്സിരികോ വിയ ഭിക്ഖൂനം മജ്ഝേ ബാത്തിംസ മഹാപുരിസ ലക്ഖണാസീത്യാനുബ്യഞ്ജന പടിമണ്ഡിതേഹി സിരീഹി ച ബ്യാമപ്പഭാപരിക്ഖിത്തേഹി ആവേളാവേളാ യമകായമകാ ഗുമ്ബാഗുമ്ബാ

ഹുത്വാ വിനിച്ഛരന്തീഹി ഘനബുദ്ധരസ്മിസങ്ഖാതേഹി അലങ്കിതോ സസ്സിരികമുഖോ ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. തസ്മാ പുണ്ണിന്ദുസങ്കാസമുഖന്തി ഥോമേതി.

അനേജന്തി നിത്തണ്ഹം. ലാഭാലാഭാദിം പടിച്ച ഏജതി കമ്പതീതി ഏജാ, തണ്ഹാ. ഏജധാതു കമ്പനേ അ, നത്ഥി ഏജാ യസ്സാതി അനേജോ, മുനിന്ദോ. വുത്തഞ്ഹി **മഹാനിദ്ദേസപാളിയം** ''ലാഭാലാഭ യസായസ നിന്ദാനിന്ദ സുഖദുക്ഖേഹി ന ഇഞ്ജതീതി അനേജോ, ഭഗവാ ലബ്ഭതീ''തി.

സബ്ബഞ്ഞുന്തി പടിവിദ്ധ സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മം. സങ്ഖരവികാരലക്ഖണനിബ്ബാന പഞ്ഞത്തിവസേന പഞ്ചവിധം സബ്ബം ഞേയ്യധമ്മം ജാനാതി പടിവിജ്ഝതി സീലേനാതി സബ്ബഞ്ഞൂ, മുനിന്ദോ. സബ്ബസദ്ദൂപപദ ഞാധാതു രൂ. ഏത്ഥ ച സബ്ബേ സങ്ഖതധമ്മാ സങ്ഖരാ നാമ സകസകപച്ചയേഹി സങ്ഖരിയന്തീതി കത്വാ. വിഞ്ഞത്തിദ്വയം ലഹുതാദിത്തയഞ്ച വികാരോ നാമ ചതൂഹി മഹാഭൂതേഹി വിരൂപം കരിയതീതി കത്വാ. വിഞ്ഞത്തിദ്വയസ്സ യഥാക്കമം ചിത്തജവായോധാതു ചിത്തജപഥവീ ധാതൂനം വിസേസഗുണത്താ, ലഹുതാദിത്തയസ്സ ച ചിത്തോ ത്വാഹാരജനിപ്ഫന്നരൂപാനം വിസേസഗുണത്താ. ഫസ്സാദിധമ്മാനം ഫുസനാദിലക്ഖണഞ്ച പഥവീധാത്വാദീനം കക്ഖളാദിലക്ഖണഞ്ച, ചിത്തസ്സ ആരമ്മണവിജാനനലക്ഖണഞ്ച, നിബ്ബാനസ്സ സന്തിലക്ഖണഞ്ച, രൂപസ്സ രുപ്പനലക്ഖണഞ്ച, നാമസ്സ നമനലക്ഖണഞ്ച, അനിച്ചതാദിത്തയാനി ച ഉപചയാദിചത്താരി ലക്ഖണരൂപാനി ച ലക്ഖണാനി നാമ ലക്ഖിയന്തി ഏതേന ലക്ഖിതബ്ബാ ധമ്മാതി കത്വാ. അസങ്ഖതധാതുനിബ്ബാനം നാമ വാനം വുച്ചതി തണ്ഹാ, തതോ നിക്ഖന്തന്തി കത്വാ. പരിച്ഛേദരൂപം ഇത്ഥിപുരിസാദിഘടപടാദയോ സബ്ബ വോഹാരത്ഥാ ച പഞ്ഞത്തി നാമ പഞ്ഞാപിയതി പകാരേന ഞാപിയതീതി കത്വാ. ഏത്ഥ ച സങ്ഖാരനിബ്ബാനാനി പരമത്ഥധമ്മാ ഹോന്തി. വികാരാദീസു പന വികാരലക്ഖണാനി പഞ്ഞത്തിവിസേസത്താ വിസും വുത്താനി. ഇമേഹി ദ്വീഹി വിനിമുത്താ പന പരിച്ഛേദരൂപാ സബ്ബവോഹാരത്ഥാ പഞ്ഞത്തീതി വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. **അപദാന അട്ഠകഥായം** പന ''സബ്ബം അതീതാദിഭേദം ഹത്ഥാമലകം വിയ ജാനാതീതി സബ്ബഞ്ഞൂ''തി വുത്തം.

സബ്ബഞ്ഞൂതി ച കമസബ്ബഞ്ഞൂ, സകിം സബ്ബഞ്ഞൂ, സതതസബ്ബഞ്ഞൂ, സത്തി സബ്ബഞ്ഞൂ, ഞാതസബ്ബഞ്ഞൂ ചാതി പഞ്ചവിധാ ഹോതി സബ്ബഞ്ഞൂ. തത്ഥ യഥാക്കമം സബ്ബം ജാനനധമ്മോ കമസബ്ബഞ്ഞൂ നാമ. ഏകാവജ്ജനേന ജവനവാരേന ജാനിതബ്ബം ചതുസച്ചധമ്മം ജാനനധമ്മോ സകിംസബ്ബഞ്ഞൂ നാമ. ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദീനം നിയതാരമ്മണത്തം ജാനനധമ്മോ സതതസബ്ബഞ്ഞൂ നാമ. ഏകപ്പഹാരേന സബ്ബധമ്മം ജാനനസമത്ഥോ ധമ്മോ സത്തിസബ്ബഞ്ഞൂ നാമ. ആവജ്ജനാഭേദേന ജാനിതബ്ബം സബ്ബധമ്മം ജാനനധമ്മോ ഞാതസബ്ബഞ്ഞൂ നാമ. തേസു ച സകിം സബ്ബഞ്ഞൂ സത്തിസബ്ബഞ്ഞൂവസേന ദ്വേ ധമ്മാ മഗ്ഗഞാണാനിയേവ. തദവസേസാ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണാനി ഹോന്തി. തം സബ്ബഞ്ഞും.

മുനിന്ദന്തി ഏത്ഥ മുനിസദ്ദസ്സ അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. മുനീനം ഇന്ദോ ഇസ്സരോ മുനിന്ദോ, തം മുനിന്ദം അഹം വന്ദാമീതി സമ്ബന്ധോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. പാതോദയം പഗേവ ഉദയം ഉഗ്ഗതം, ബാലദിവാകരംവ നവുഗ്ഗതസൂരിയമാണവോഇവ, യതീനം ഭിക്ഖൂനം മജ്ഝേ സിരീഹി ബാത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാ സീത്യാനുബ്യഞ്ജനസമ്പത്തിസങ്ഖാതേഹി സിരീഹി ലലിതം വിലാസിതം, പുണ്ണിന്ദുസങ്കാസമുഖം പുണ്ണചന്ദേന സദിസം ആനനവന്തം, അനേജം നിത്തണ്ഹം, ലോകധമ്മേഹി അനിഞ്ജനം വാ, സബ്ബഞ്ഞും സബ്ബധമ്മ വിജാനന്തം, മുനിന്ദം ബുദ്ധം സക്കച്ചം തീഹി ദ്വാരേഹി അഹം വന്ദാമീതി.

പഞ്ചമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. ഉപേതപുഞ്ഞോ വരബോധിമൂലേ,
സസേനമാരം സുഗതോ ജിനിത്വാ;
അബോജ്ഝി ബോധിം അരുണോദയമ്ഹി,
നമാമി തം മാരജിനം അഭങ്ഗം.

൬. ഏവം പഞ്ചമഗാഥായ മുനിന്ദം വന്ദിത്വാ ഇദാനി മാരജിനഗുണേന ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **ഉപേതപുഞ്ഞോ** ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ജ ത ജ ഗണ ദ്വിഗരുയുത്തത്താ ഏകാദസക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ ഉപേന്ദവജിരാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ''ഉപാദികാ സാവ ജതാ ജഗാ ഗോ''തി. തസ്സത്ഥോ, യസ്സം പടിപാദം ജതാ ജഗണ തഗണാ ച ജഗാ ജഗണഗരൂ ച ഗോ ഗരു ച ചേ സിയാ, സാവ സാഗാഥാഏവ ഉപാദികാ ഉപസദ്ദാദികാ ഇന്ദവജിരാഗാഥാ നാമാതി.

ഉപേതപുഞ്ഞോ യോ സുഗതോ വരബോധിമൂലേ സസേന മാരം ജിനിത്വാ അരുണോദയമ്ഹി ബോധിം അബോജ്ഝി മാരജിനം അഭങ്ഗം, തം സുഗതം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **ഉപേതപുഞ്ഞോ**തി സമ്പന്നദാനസീലാദിപാരമീപുഞ്ഞവാ. ദാനസീലാദി പാരമീപുഞ്ഞേന സമന്നാഗതോ വാ. ദാനസീലാദിപാരമീപുഞ്ഞേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ സമ്പന്നോ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ, ഉപന്നോ സമ്പന്നോ ഹുത്വാ ഏതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി ഉപേതം, പുഞ്ഞം. ഉപപുബ്ബഇധാതു ഗതിയം ത. പുനാതി അത്തനോ കാരകന്തി പുഞ്ഞം, പാരമീപുഞ്ഞം ലബ്ഭതി. പുധാതു പീണനേ സോധനേ വാ ണ്യോ. തസ്സ ഞോ. തത്ഥ അത്തനോ കാരകന്തി പുനപ്പുനം പവത്തിയാ സചിത്തസന്തതിഞ്ച സംജനിതപണീതരൂപവിസദേന സനിസ്സയ രൂപസന്തതിഞ്ച പുനാതി പീണേതി സോധേതി വാതി അത്ഥോ. അയം **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗഗണ്ഠിപദേ** വുത്തോ. പൂരേതി അജ്ഝാസയന്തി വാ പുഞ്ഞം. പൂരധാതു ണ്യ. യോ പുഗ്ഗലോ പുഞ്ഞം കരോതി തസ്സ അജ്ഝാസയം പൂരേതീതി അത്ഥോ.

അഥ വാ പുജ്ജഞ്ച ഭവം നിബ്ബത്തേതീതി പുഞ്ഞം. നിബ്ബത്തിതദ്ധിതായം. പൂജ പദം ണ്യപച്ചയോ. യോ പുഞ്ഞം കരോതി, തസ്സ പൂജിതബ്ബം ഭവം പവത്തേതീതി അത്ഥോ. തേന വുത്തം **സമ്മോഹവിനോദനീ അട്ഠകഥായം** ''പുനാതി അത്തനോ കാരകം പൂരേതി ചസ്സ അജ്ഝാസയം പുജ്ജഞ്ച ഭവം നിബ്ബത്തേതീതി പുഞ്ഞോ''തി. **മൂലടീകായഞ്ച** ''പുനാതീതി സോധേതി അപുഞ്ഞഫലതോ ദുക്ഖസംകിലേസതോ ച ഹിതജ്ഝാസയേന പുഞ്ഞം കരോതീതി തം നിപ്ഫാദനേന കാരകസ്സജ്ഝാസയം പൂരേതീതി പുഞ്ഞോ. പൂരകോ പുജ്ജനിബ്ബത്തകോ ച നിരുത്തിലക്ഖണേന പുഞ്ഞോതി

വേദിതബ്ബോ"തി വുത്തം . **വിസുദ്ധിമഗ്ഗമഹാടീകായഞ്ച-** "പുനാതി അത്തനോ സന്താനം അപുഞ്ഞഫലതോ ദുക്ഖസംകിലേസതോ ച വിസോധേതീതി പുഞ്ഞം. ഹിതസുഖജ്ഝാസയേന പുഞ്ഞം കരോതീതി തംനിപ്ഫാദനേന കാരകസ്സ അജ്ഝാസയം പൂരേതി, പുജ്ജഭവം നിബ്ബത്തേതീതി വാ പുഞ്ഞം. ഇതി പൂരകോ പുജ്ജനിബ്ബത്തകോ ച നിരുത്തിനയേന പുഞ്ഞന്തി വേദിതബ്ബോ"തി വുത്തം. ഉപേതം സമ്പന്നം പുഞ്ഞം പാരമീപുഞ്ഞം യസ്സ സോതി ഉപേതപുഞ്ഞോ, സുഗതോ ലബ്ഭതി.

വരബോധിമൂലേതി ഉത്തമസ്സ ബോധിരുക്ഖസ്സ സമീപേ. തത്ഥ **വരോ**തി വരിതബ്ബോ പത്ഥിതബ്ബോ ഇച്ഛിതബ്ബോതി വാ വരോ. **ബോധിമൂലേ**തി ഏത്ഥ ബോധീതി വുച്ചതി രുക്ഖോപി, മഗ്ഗോപി, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണമ്പി, നിബ്ബാനമ്പി. തത്ഥ ഹി ബോധിരുക്ഖമൂലേ പഠമാഭി സമ്ബുദ്ധോതി ച, അന്തരാ ച ബോധിം അന്തരാ ച ഗയന്തി ച ആഗതട്ഠാനേ രുക്ഖോ. ബോധീതി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണന്തി ആഗതട്ഠാനേ മഗ്ഗോ. പപ്പോതി ബോധിം വരഭൂരി മേധസോതി ആഗതട്ഠാനേ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. പത്വാന ബോധിം അമതം അസങ്ഖതന്തി ആഗതട്ഠാനേ നിബ്ബാനം ബോധീതി വുച്ചതി. ഇധ പന ബോധിരുക്ഖോതി അധിപ്പേതോ. അയം പന തേസം വചനത്ഥോ. ബുജ്ഝതി അബുജ്ഝി ബുജ്ഝിസ്സതി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി സബ്ബം ഞേയ്യധമ്മമ്പി ഏത്ഥാതി ബോധി, ബോധിരുക്ഖോ. ബുധധാതു ണി. ബുജ്ഝതി ചത്താരി സച്ചാനീതി ബോധി, മഗ്ഗോ. ബുജ്ഝതി സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മേന്തി ബോധി, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. അരിയേന ബുജ്ഝിതബ്ബന്തി ബോധി, നിബ്ബാനം ലബ്ഭതി. വരോ ഉത്തമോ ബോധിരുക്ഖോതി വരബോധി, തസ്സ മൂലം സമീപം വരബോധിമൂലം, തസ്മിം.

സസേനമാരന്തി സഹ സേനായ പവത്തം മാരരാജം. തത്ഥ സിയതി ബന്ധിയതീതി സേനാ. സിധാതു ബന്ധനേയു. തായ സഹ പവത്തതീതി സസേനോ, മാരരാജാ. അനത്ഥേ നിയോജേന്തോ ഗുണമാരണേന സത്തേ മാരേതീതി മാരോ. മരധാതു ണ. സത്താനം കുസലം മാരേതി വിനാസേതീതി വാ മാരോ. സസേനോ ച സോ മാരോ ചാതി സസേനമാരോ, മാരരാജാ. തം . ജിനിത്വാതി പദേ കമ്മം. ഉപേതപുഞ്ഞോ യോ സുഗതോതി സമ്ബന്ധോ. സുഗതസദ്ദസ്സ അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ.

ജിനിത്വാതി വിസാഖപുണ്ണമിയം ബുദ്ധദിനേ അനത്ഥങ്ഗതേയേവ സൂരിയേ പാരമീപുഞ്ഞതേജേന വിജയിത്വാതി അത്ഥോ. **അബോജ്ഝീ**തി പടിവിജ്ഝി അധിഗമി വാ. **ബോധി**ന്തി അനുത്തരം സമ്മാ സമ്ബോധിം, അരഹത്തമഗ്ഗസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണന്തി അത്ഥോ. സബ്ബഞ്ഞുത ഞാണപദട്ഠാനഞ്ഹി മഗ്ഗഞാണം, മഗ്ഗഞാണപദട്ഠാനഞ്ച സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം ബോധീതി വുച്ചതി. തം ബോധിം.

അരുണോദയമ്ഹീതി അരുണഉദയമ്ഹീതി പദച്ഛേദോ. അരുണുഗ്ഗമനവേലായന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ ആസമന്തതോ ആലോകം കരോന്തോ ഉനതി ഗച്ഛതീതി അരുണോ. ആപുബ്ബഉനധാതു ഗതിമ്ഹി ണ. ആകാരസ്സ രസ്സോ. രകാരാഗമോ. നസ്സ ണോ. സൂരിയസ്സ ഉദയതോ പുബ്ബേ ഉഗ്ഗതരംസി അരുണോ നാമാതി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹി ദസകനിപാത **അങ്ഗുത്തരപാളിയം** "സൂരിയസ്സ ഭിക്ഖവേ ഉദയതോ ഏതം പുബ്ബങ്ഗമം ഏതം പുബ്ബനിമിത്തം യദിദം അരുണുഗ്ഗം, ഏവമേവ ഖോ ഭിക്ഖവേ കുസലാനം ധമ്മാനം ഏതം

പുബ്ബങ്ഗമം ഏതം പുബ്ബനിമിത്തം യദിദം സമ്മാദിട്ഠീ"തി. യം സന്ധായ വുത്തം **അഭിധാനപ്പദീപികായം** "സൂരസ്സോദയതോ പുബ്ബു, ട്ഠിതരംസി സിയാരുണോ"തി. **അഭിധാനപ്പദീപികാടീകായം** പന "അരുണവണ്ണതായ അരതി ഗച്ഛതീതി അരുണോ"തി വുത്തം. ഉദേതി ഉഗ്ഗച്ഛതീതി ഉദയോ, സൂരിയോ. ഉദിധാതു അ. ഉദയസ്സ സൂരിയസ്സ അരുണോ ഉഗ്ഗതരംസീതി അരുണോദയോ. തസ്സം അരുണുഗ്ഗമനവേലായം. ബോധിം അബോജ്ഝീതി സമ്ബന്ധോ.

ഭഗവാ ഹി വിസാഖപുണ്ണമിയം അനത്ഥങ്ഗതേയേവ സൂരിയേ മാരബലം വിധമേത്വാ ചീവരൂപരി പതമാനേഹി ബോധിരുക്ഖങ്കുരേഹി രത്തപവാളപല്ലവേഹി വിയ പൂജയമാനോ രത്തിയാ പഠമയാമേ പുബ്ബേനിവാസം അനുസ്സരിത്വാ മജ്ഝിമയാമേ ദിബ്ബചക്ഖും വിസോധേത്വാ പച്ഛിമയാമേ പടിച്ചസമുപ്പാദം അനുലോമപടിലോമം മനസികരിത്വാ ആനാപാനചതുത്ഥജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ തദേവ പാദകം കത്വാ മഹാവജിരഞാണസങ്ഖാതം വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ മഗ്ഗപടിപാടിയാ അധിഗതേന ചതുത്ഥമഗ്ഗഞാണേന സബ്ബകിലേസേ ഖേപേത്വാ യദാ അരുണോ ഉഗ്ഗമിസ്സതി, തദാ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണാദിസബ്ബ ബുദ്ധഗുണേ പടിവിജ്ഝി അധിഗമീതി വുത്തം ഹോതി.

മാരജിനന്തി പഞ്ചമാരാനം വിജിതാവിം. ദേവപുത്ത കിലേസാഭി സങ്ഖാരഖന്ധമച്ചുസങ്ഖാതേ പഞ്ചമാരേ ജിനാതി അജിനി ജിനിസ്സതീതി മാരജിനോ, സുഗതോ. ദേവപുത്തകിലേസാഭിസങ്ഖരസങ്ഖതം മാരത്തയം ജിനാതി അജിനി, ഖന്ധമച്ചുസങ്ഖതം മാരദ്വയം അവസ്സം ജിനിസ്സതീതി അത്ഥോ. യദി ഏവം കസ്മാ വിജിതാവിന്തി വുത്തന്തി. അവിരദ്ധം ഏകന്തേന ജിയമാനത്താതി. **അഭങ്ഗ**ന്തി സസേനമാരസ്സ ഭഞ്ജിതും വിദ്ധംസിതും അസമത്ഥം. യസ്സ കസ്സചി ഭഞ്ജിതും വിദ്ധംസിതും അസമത്ഥം വാ. തത്രായം വചനത്ഥോ. മാരേന യേന കേനചി ഭഞ്ജിതും ന സക്കോതീതി അഭങ്ഗോ, തേന വാ ന ഭഞ്ജിയതി ന വിദ്ധംസിയതീതി അഭങ്ഗോ, സുഗതോ. നപുബ്ബ ഭന്ജധാതു ത. തസ്സ ധാത്വന്തേന ഗകാരാദേസോ. അഥ വാ ഭന്ജതി വിദ്ധംസതീതി ഭങ്ഗോ, മാരോ. യോ കോചി വാ. നത്ഥി ഭങ്ഗോ മാരോ യോ കോചി വാ യസ്സാതി അഭങ്ഗോ, സുഗതോ. തം അഭങ്ഗം. **ത**ന്തി സുഗതം. മാരജിനം അഭങ്ഗം തം സുഗതം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ.

ഇമിസ്സം പന ഗാഥായം **ഏകനിപാതജാതകട്ഠകഥായം, അപദാനട്ഠകഥായഞ്ച** ആഗതനയേന ബുദ്ധസ്സ മാരവിജയാദിം സോതുജനാനം ബഹുസ്സുതത്ഥം സങ്ഖേപേന വേദിതബ്ബം. ബോധി സത്തോ ഹി മഹാസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഹത്ഥഗതം ചക്കവത്തിരജ്ജം ഖേളപിണ്ഡം വിയ അനപേക്ഖോ ഛഡ്ഡേത്വാ ഏകൂനതിംസവസ്സേ ആസള്ഹിപുണ്ണമായ ഉത്തരസള്ഹനക്ഖത്തേന യുത്തേ മഹാഭിനിക്ഖമം നിക്ഖമിത്വാ അനോമനദീതീരേ ഘടീകാരബ്രഹ്മുനാ ദിന്നം അരഹത്ത ധജഭൂതം അട്ഠപരിക്ഖാരം പടിഗ്ഗഹേത്വാ നിവാസേത്വാ സമണപബ്ബജ്ജം കത്വാ ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികം ചരിത്വാ നിഗ്രോധരുക്ഖമൂലേ സേനനിഗമേ സേനകുടുമ്ബികസ്സ ധീതരായ സുജാതായ സഹ സതസഹസ്സഗ്ഘിയാ സുവണ്ണപാതിയാ ദിന്നം സബ്ബം അപ്പോദകം മധുപായാസം ഏകട്ഠിതാലപക്കപ്പമാണം ഏകൂനപഞ്ഞാസാലോപം പരിഭുഞ്ജിത്വാ സായന്ഹസമയേ ദേവതാഹി അലങ്കതേന മഗ്ഗേന ബോധിരുക്ഖാഭിമുഖോ ഗച്ഛന്തേ അന്തരമഗ്ഗേ സോത്ഥിയേന നാമ തിണഹാരകേന ദിന്നം അട്ഠമുട്ഠികതിണം ഗഹേത്വാ ബോധിമണ്ഡം ആരുയ്ഹ

ഇദം ഠാനം സബ്ബബുദ്ധാനം അവിജഹിതം അചലട്ഠാനം കിലേസഭഞ്ജനട്ഠാനന്തി ഞത്വാ താനി തിണാനി അഗ്ഗേ ഗഹേത്വാ ചാലേസി. താവദേവ ചുദ്ദസഹത്ഥോ പല്ലങ്കോ അഹോസി. താനിപി തിണാനി തഥാരൂപേന സണ്ഠാനേന സന്ഥരിംസു സണ്ഠഹിംസു വാ. യഥാരൂപം സുകുസലോപി വിചിത്തകാരോ വാ പോത്ഥതാരോ വാ ആലിഖിതുമ്പി സമത്ഥോ നത്ഥി. ബോധി സത്തോ ബോധിഖന്ധം പിട്ഠിതോ കത്വാ പുരത്ഥാഭിമുഖോ ദള്ഹമാനസോ ഹുത്വാ -

> ''കാമം തചോ ച ന്ഹാരു ച, അട്ഠി ച അവസുസ്സതു;
> ഉപസുസ്സതു നിസേസം, സരീരേ മംസലോഹിത''ന്തി.

ന ത്വേവ സമ്മാസമ്ബോധിം അപത്വാ ഇമം പല്ലങ്കം ഭിന്ദിസ്സാമീതി അസനിസതസന്നിപാതേനപി അഭേജ്ജരൂപം തം പല്ലങ്കം അഭഞ്ജിത്വാ നിസീദി. തസ്മിം സമയേ മാരോ ദേവപുത്തോ സിദ്ധത്ഥകുമാരോ ''മയ്ഹം വസം അതിക്കമിതുകാമോ, ന ദാനി അസ്സ അതിക്കമിതും ദസ്സാമീ''തി മാരബലസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ഏതമത്ഥം ആരോചേത്വാ മാരഘോസനം നാമ ഘോസാപേത്വാ മാരബലം ആദായ നിക്ഖമി. സാ മാരസേനാ മാരസ്സ പുരതോ ദ്വാദസ യോജനാ ഹോന്തി. ദക്ഖിണതോ ച വാമതോ ച ദ്വാദസ യോജനാ. പച്ഛതോ ചക്കവാളപരിയന്തം കത്വാ ഠിതാ, ഉദ്ധം നവയോജനുബ്ബേധാ. യസ്സാ ഉന്നാദന്തിയാ ഉന്നാദസദ്ദോ യോജനസഹസ്സതോ പട്ഠായ പഥവീഉന്ദ്രിയസദ്ദോ വിയ സുയ്യതി. അഥ മാരോ ദേവപുത്തോ ദിയഡ്ഢയോജനസതികം ഗിരിമേഖലം നാമ ഹത്ഥിം അഭിരൂഹിത്വാ ബാഹുസഹസ്സം മാപേത്വാ നാനാവുധാനി അഗ്ഗഹേസി. അവസേസായപി മാരപരിസായ ദ്വേ ജനാ ഏകസദിസം ആവുധം ന ഗണ്ഹിംസു. നാനപ്പകാരവണ്ണാ നാനപ്പകാര മുഖാ ഹുത്വാ മഹാസത്തം അജ്ഝോത്ഥരമാനാ ആഗമംസു.

ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാ പന മഹാസത്തസ്സ ഥുതി യോ വദമാനാ അട്ഠംസു. സക്കോ ദേവരാജാ വിജയുത്തരസങ്ഖം ധമമാനോ അട്ഠാസി. സോ കിര സങ്ഖോ വീസഹത്ഥസതികോ ഹോതി. സകിം വാതം ഗാഹാപേത്വാ ധമന്തോ ചത്താരോ മാസേ സദ്ദം കരിത്വാ നിസ്സദ്ദോ ഹോതി. മഹാകാളനാഗ രാജാ അതിരേകപദസതേന വണ്ണം വദന്തോ അട്ഠാസി. മഹാബ്രഹ്മാ സേതച്ഛത്തം ധാരയമാനോ അട്ഠാസി. മാര ബലേ പന ബോധിമണ്ഡലം ഉപസങ്കമന്തേ തേസം ഏകോപി ഠാതും നാസക്ഖി. സമ്മുഖ സമ്മുഖട്ഠാനേനേവ പലായിംസു. കാളോ നാമ നാഗരാജാ പഥവിം നിമുജ്ജിത്വാ പഞ്ചയോജനസതികം മന്തിരകനാഗഭവനം ഗന്ത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി മുഖം പിദഹിത്വാ നിപന്നോ. സക്കോ വിജയുത്തരസങ്ഖം പിട്ഠിയം കത്വാ ചക്കവാളമുഖ വട്ടിയം അട്ഠാസി. മഹാബ്രഹ്മാ സേതച്ഛത്തം കോടിയം ഗഹേത്വാ ബ്രഹ്മലോകമേവ അഗമാസി. ഏകദേവതാപി ഠാതും സമത്ഥോ നാമ നാഹോസി. മഹാപുരിസോ ഏകകോവ നിസീദി. മാരോപി അത്തനോ പരിസം ആഹ ''താത സുദ്ധോദനപുത്തേന സിദ്ധത്ഥേന സദിസോ അഞ്ഞോ പുരിസോ നാമ നത്ഥി, മയം സമ്മുഖാ യുദ്ധം ദാതും ന സക്ഖിസ്സാമ, പച്ഛാ ഭാഗേന ദസ്സാമാ''തി. മഹാപുരിസോപി തീണി പസ്സാനി ഓലോകേത്വാ സബ്ബദേവതാനം പലായിതത്താ സുഞ്ഞാനി അദ്ദസ. പുന ഉത്തരപസ്സേന മാരബലം അജ്ഝോത്ഥരമാനം ദിസ്വാ ''അയം ഏത്തകോ ജനോ മം ഏകകം സന്ധായ മഹന്തം വായാമം കരോതി, ഇമസ്മിം ഠാനേ മയ്ഹം മാതാ വാ പിതാ വാ ഭാതാ വാ അഞ്ഞോ കോചി ഞാതകോ വാ നത്ഥി,

ഇമാ പന ദസ പാരമിയോവ മയ്ഹം ദീഘരത്തം പുത്തപരിജനസദിസാ, തസ്മാ മയാ പാരമിയോവ ഫലകം കത്വാ പാരമിസത്ഥേനേവ പഹരിത്വാ അയം ബലകായോ മയാ വിദ്ധംസേതും വട്ടതീ"തി ദസ പാരമിയോ ആവജ്ജമാനോ നിസീദി.

അഥ മാരോ ദേവപുത്തോ ഏതേനേവ സിദ്ധത്ഥം പലാപേസ്സാമീതി വാതമണ്ഡലം സമുട്ഠാപേസി. തങ്ഖണഞ്ഞേയേവ പുരത്ഥിമാ ദിഭേദാ വാതാ സമുട്ഠഹിത്വാ അഡ്ഢയോജനഏകയോജന ദ്വിയോജനതിയോജനപ്പമാണാനി പബ്ബതകൂടാനി പദാലേത്വാ വനഗച്ഛരുക്ഖാദീനി ഉദ്ധം മൂലാനി കത്വാ സാമന്താ ഗാമനിഗമേ ചുണ്ണവിചുണ്ണം കാതും സമത്ഥാപി മഹാപുരിസസ്സ പുഞ്ഞതേജേന മഹാനുഭാവേന ബോധിസത്തം പത്വാ ചീവരകണ്ണമത്തമ്പി ചാലേതും നാസക്ഖിംസു. തതോ ഉദകേന അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ മാരേസ്സാമാതി മഹാവസ്സം സമുട്ഠാപേസി. തസ്സാനുഭാവേന ഉപരൂപരി സതപടലസഹസ്സപടലാദിഭേദാ വളാഹകാ ഉട്ഠഹിത്വാ വസ്സിംസു. വുട്ഠിധാരാവേഗേന പഥവീ ഭിന്നാ അഹോസി. വനരുക്ഖാദീനം ഉപരിഭാഗേന മഹാമേഘോ ആഗന്ത്വാ മഹാ സത്തസ്സ ചീവരേ ഉസ്സാവബിന്ദുഗ്ഗഹണമത്തമ്പി തേമേതും നാസക്ഖി. തതോ പാസാണവസ്സം സമുട്ഠാപേസി. മഹന്താനി പബ്ബതകൂടാനി ധൂമായന്താനി പജ്ജലന്താനി ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബമാലാഗുളഭാവം ആപജ്ജിംസു. തതോ പഹരവസ്സം സമുട്ഠാപേസി. ഏകതോധാരാ ഉഭതോധാരാ അസിസത്തിഖുരപ്പാദയോ ധൂമായന്താ പജ്ജലന്താ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തം പത്വാ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി അഹേസും. തതോ അങ്ഗാരവസ്സം സമുട്ഠാപേസി. കിംസുകവണ്ണാ അങ്ഗാരാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബ പുപ്ഫാനി ഹുത്വാ വികിരിംസു. തതോ കുക്കുളവസ്സം സമുട്ഠാപേസി. അച്ചുണ്ഹോ അഗ്ഗിവണ്ണോ കുക്കുളോ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബചന്ദനചുണ്ണം ഹുത്വാ നിപതതി. തതോ വാളുകവസ്സം സമുട്ഠാപേസി. അതിസുഖുമവാളികാ ധൂമായന്താ പജ്ജലന്താ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി ഹുത്വാ നിപതിംസു. തതോ കലലവസ്സം സമുട്ഠാപേസി. തം കലലവസ്സം ധൂമായന്തം പജ്ജലന്തം ആകാസേ നാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബവിലേപനം ഹുത്വാ പതതി. തതോ ഇമിനാ ഭിംസേത്വാ സിദ്ധത്ഥം പലാപേസ്സാമീതി അന്ധകാരം സമുട്ഠാപേസി. തം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം അന്ധകാരം വിയ മഹാതമം ഹുത്വാ ബോധിസത്തം പത്വാ സൂരിയപ്പഭാ വിഹതം വിയ അന്തരധായതി.

ഏവം മാരോ ഇമാഹി നവഹി വാതവസ്സപാസാണപഹരഅങ്ഗാര കുക്കുളവാളുക കലലഅന്ധകാരവുട്ഠീഹി ബോധിസത്തം പലാപേതും അസക്കോന്തോ "കിം ഭണേ തിട്ഠഥ ഇമം സിദ്ധത്ഥകുമാരം ഗണ്ഹഥ ഹനഥ പലാപേഥാ"തി പരിസം ആണാപേത്വാ സയമ്പി ഗിരിമേഖലസ്സ ഹത്ഥിനോ ഖന്ധേ നിസിന്നോ ചക്കാവുധം ആദായ ബോധിസത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ "സിദ്ധത്ഥ ഉട്ഠാഹി ഏതസ്മാ പല്ലങ്കാ, നായം തുമ്ഹാകം പാപുണാതി, മയ്ഹംഏവ പാപുണാതീ"തി ആഹ. മഹാസത്തോ തസ്സ വചനം സുത്വാ അവോച "മാര നേവ തയാ ദസപാരമിയോ പൂരിതാ, ന ഉപപാരമിയോ ന പരമത്ഥ പാരമിയോ നാപി പഞ്ചമഹാപരിച്ചാഗാ പരിച്ചത്താ ന ഞാതത്ഥചരിയാ ന ലോകത്ഥചരിയാ ന ബുദ്ധത്ഥചരിയാ പൂരിതാ, സബ്ബാ താ മയായേവ പൂരിതാ, തസ്മാ നായം പല്ലങ്കോ തുയ്ഹം പാപുണാതി, മയ്ഹമേവ പാപുണാതീ"തി.

മാരോ കുദ്ധോ കോധവേഗം അസഹന്തോ മഹാപുരിസസ്സ ചക്കാവുധം വിസ്സജ്ജേസി. തം തസ്സ ദസപാരമിയോ ആവജ്ജന്തസ്സ ഉപരിഭാഗേ മാലാവിതാനം ഹുത്വാ അട്ഠാസി. തം കിര ഖുരചക്കാവുധം അഞ്ഞദാ തേന കുദ്ധേന വിസ്സട്ഠം ഏകഘനപാസാണ ഥമ്ഭേ വംസകളീരേ വിയ ഛിന്ദന്തം ഗച്ഛതി. ഇദാനി പന തസ്മിം മാലാവിതാനം ഹുത്വാ ഠിതേ അവസേസാ മാരപരിസാ ഇദാനി പല്ലങ്കതോ വുട്ഠായ പലായിസ്സതീതി മഹന്തമഹന്താനി സേലകൂടാനി വിസ്സജ്ജേസും. താനിപി മഹാപുരിസസ്സ പാരമിയോ ആവജ്ജന്തസ്സ മാലാഗുളഭാവം ആപജ്ജിത്വാ ഭൂമിയം പതിംസു.

ദേവതാ ചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഠിതാ ഗീവം പസാരേത്വാ സീസം ഉക്ഖിപിത്വാ "നട്ഠോ വത ഭോ സിദ്ധത്ഥകുമാരസ്സ രൂപഗ്ഗപ്പത്തോ അത്തഭാവോ, കിം നു ഖോ കരിസ്സതീ"തി ഓലോകേന്തി. തതോ മഹാപുരിസോ പൂരിതപാരമീനം ബോധിസത്താനം അഭി സമ്ബുജ്ഝനദിവസേ പത്തപല്ലങ്കോ മയ്ഹംവ പാപുണാതീതി വത്വാ ഠിതം മാരം ആഹ "മാര തുയ്ഹം ദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ കോ സക്ഖീ"തി. മാരോ "ഏത്തകാ ജനാ സക്ഖിനോ"തി മാര ബലാഭിമുഖം ഹത്ഥം പസാരേതി. തസ്മിം ഖണേ മാരപരിസായ "അഹം സക്ഖീ അഹം സക്ഖീ"തി പവത്തസദ്ദോ പഥവീഉദ്രിയസദ്ദസദിസോ അഹോസി. അഥ ഖോ മാരോ മഹാപുരിസം ആഹ "സിദ്ധത്ഥ തുയ്ഹം ദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ കോ സക്ഖീ"തി. മഹാപുരിസോ "തുയ്ഹം താവ ദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ സചേതനാ സക്ഖിനോ. മയ്ഹം പന ഇമസ്മിം ഠാനേ സചേതനോ കോചി സക്ഖീ നാമ നത്ഥി. തിട്ഠതു താവ മേ അവസേസത്തഭാവേസു ദിന്നദാനം, വേസ്സന്തരത്തഭാവേ പന ഠത്വാ മയ്ഹം സത്തസത്തക മഹാദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ അചേതനാപി ഘനമഹാപഥവീ സക്ഖീ"തി ചീവരഗബ്ഭന്തരതോ ദക്ഖിണഹത്ഥം നീഹരിത്വാ വേസ്സന്തരത്തഭാവേ മയ്ഹം സത്തസത്തകമഹാദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ ത്വം സക്ഖി ന സക്ഖീതി മഹാപഥവിയാഭിമുഖം ഹത്ഥം പസാരേസി. മഹാ പഥവീ "അഹം തേ ദാനസ്സ സക്ഖീ"തി വിരവസഹസ്സേന വിരവസതസഹസ്സേന മാരബലം അവത്ഥരമാനാ വിയ ഉന്നദി.

തതോ മഹാപുരിസേ ദിന്നം തേ സിദ്ധത്ഥ മഹാദാനം ഉത്തമ ദാനന്തി വേസ്സന്തരദാനം സമ്മസന്തേ ദിയഡ്ഢയോജനസതികോ ഗിരിമേഖലോ ഹത്ഥീ ജാണുകേഹി പതിട്ഠാസി. മാരപരിസാ ദിസാവിദിസാ പലായിംസു. ദ്വേ ഏകമഗ്ഗേന ഗതാ നാമ നത്ഥി. സീസാഭരണാനി ചേവ വത്ഥാഭരണാനി ച പഹായ സമ്മുഖ സമ്മുഖട്ഠാനേ ദിസാവിദിസാഹിയേവ പലായിംസു. തതോ ദേവസങ്ഘോ പലായമാനം മാരബലം ദിസ്വാ മാരസ്സ പരാജയോ ജാതോ. സിദ്ധത്ഥകുമാരസ്സ ജയോ. ജയപൂജം കരിസ്സാമാതി നാഗാ നാഗാനം, സുപണ്ണാ സുപണ്ണാനം, ദേവതാ ദേവതാനം, ബ്രഹ്മാനോ ബ്രഹ്മാനം പേസേത്വാ ഗന്ധമാലാദി ഹത്ഥാ മഹാപുരിസസ്സ സന്തികം ബോധിപല്ലങ്കം ആഗമംസു. ഏവം ഗതേസു ച പനേതേസു -

"ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം,
മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസിസും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ,
ജയം തദാ നാഗഗണാ മഹേസിനോ.

ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം,

മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസിസും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ,
ജയം തദാ സുപണ്ണസങ്ഘാ മഹേസിനോ.

ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം,
മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസിസും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ,
ജയം തദാ ദേവഗണാ മഹേസിനോ.

ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം,
മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസിസും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ,
ജയം തദാ ബ്രഹ്മഗണാപി താദിനോ''തി.

അവസേസേസു ദസസു ചക്കവാളസഹസ്സേസു ദേവതാ മാലാഗന്ധവിലേപനേഹി ച പൂജയമാനാ നാനപ്പകാര ഥുതിയോ ച വദമാനാ അട്ഠംസു. ഏവം അനത്ഥങ്ഗതേയേവ സൂരിയേ മഹാപുരിസോ മാരബലം വിധമേത്വാ ചീവരൂപരി പത മാനേഹി ബോധിരുക്ഖങ്കുരേഹി രത്തപവാളപല്ലവേഹി വിയ പൂജയമാനോ പഠമയാമേ പുബ്ബേനിവാസഞാണം അനുസ്സരിത്വാ മജ്ഝിമയാമേ ദിബ്ബചക്ഖും വിസോധേത്വാ പച്ഛിമയാമേ പടിച്ച സമുപ്പാദേ ഞാണം ഓതാരേസി. അഥസ്സ ദ്വാദസപദികം പച്ചയാ കാരം വട്ടവിവട്ടവസേന അനുലോമതോ പടിലോമതോ സമ്മസന്തസ്സ ദസസഹസ്സിലോകധാതു ഉദകപരിയന്തം കത്വാ ദ്വാദസക്ഖത്തും സമ്പകമ്പി. മഹാപുരിസേന പന ദസസഹസ്സി ലോകധാതും ഉന്നാദേത്വാ അരുണുഗ്ഗമനവേലായം സബ്ബഞ്ഞുത ഞാണം പടിവിജ്ഝീതി വുത്തം ഹോതി. ഇധ പന വുത്താവസേസം താസു ച ഓലോകേത്വാ ഗഹേതബ്ബന്തി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. ഉപേതപുഞ്ഞോ സമ്പന്ന ദാനാദിപാരമീപുഞ്ഞവാ ദാനാദിപാരമീപുഞ്ഞേന സമ്പന്നോ വാ, യോ സുഗതോ വരബോധിമൂലേ ഉത്തമസ്സ ബോധിരുക്ഖസ്സ സമീപേ, സസേനമാരം സേനായ സഹ പവത്തം മാരരാജം, ജിനിത്വാ പാരമീപുഞ്ഞതേജേന വിജയിത്വാ, അരുണോദയമ്ഹി വിസാഖപുണ്ണമിയം അരുണുഗ്ഗമനവേലായം, ബോധിം അരഹത്തമഗ്ഗഞാണ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസങ്ഖാതം ബോധിം, അബോജ്ഝി പടിവിജ്ഝി അധിഗമി വാ, മാരജിനം പഞ്ചമാരാനം വിജിതാവിം, അഭങ്ഗം സസേനമാരോ യോ കോചി വാ ഭിന്ദിതും അസമത്ഥം തം സുഗതം അഹം നമാമീതി.

ഛട്ഠമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. രാഗാദി ഛേദാമലഞാണഖഗ്ഗം,
സതീസമഞ്ഞാഫലകാഭിഗാഹം;
സീലോഘലങ്കാരവിഭൂസിതം തം,
നമാമിഭിഞ്ഞാവരമിദ്ധുപേതം.

൭. ഏവം ഛട്ഠമഗാഥായ സുഗതം വന്ദിത്വാ ഇദാനി അരഹത്ത മഗ്ഗഞാണാദീഹി ചതൂഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ

രാഗാദിത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ഇന്ദവജിര ഉപേന്ദവജിര ഗാഥാദ്വയസ്സ ലക്ഖണസ്സ മിസ്സകത്താ ഏകാദസക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ ഉപജാതിഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** "അനന്തരോദീരിതലക്ഖണാ ചേ, പാദാവിമിസ്സാ ഉപജാതിയോ താ"തി. തസ്സത്ഥോ. യസ്സാ വുത്തിയാ അനന്തരോ ദീരിതലക്ഖണാ അനന്തരേ ഉദീരിതം വുത്തം ഇന്ദവജിരോപേന്ദ വജിരഗാഥാനം ലക്ഖണവന്താ പാദാ വിമിസ്സാ സംസട്ഠാ ചേ ഭവന്തി, താ വുത്തിയോ ഉപജാതിയോ നാമാതി.

തത്ഥ **രാഗാദിഛേദാമല ഞാണഖഗ്ഗ**ന്തി ഏത്ഥ രാഗആദിഛേദ അമലഞാണഖഗ്ഗന്തിപദച്ഛേദോ. രാഗാദികിലേസം ഛിന്ദന്തം മലവിര ഹിതം അരഹത്തമഗ്ഗഞാണസങ്ഖാതം അസിവന്തന്തി അത്ഥോ. തത്രായം വചനത്ഥോ. രൂപാദീസു രഞ്ജതീതി രാഗോ. രന്ജധാതു രാഗേ ണ. രാഗോ ആദി യേസന്തേതി രാഗാദയോ, കിലേസാ. തേ ഛിന്ദതീതി രാഗാദിഛേദം, അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം. അപായം മലതി ധാരേതീതി മലം, രാഗാദി. അഥ വാ മലതി സംകിലിസ്സതി ഏതേനാതി മലം. മലധാതു സംകിലേസനേ അ. മലതോ വിരഹിതം അമലം, ഞാണം. ചത്താരി സച്ചാനി ജാനാതി പടിവിജ്ഝതീതി ഞാണം, അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം. രാഗാദിഛേദഞ്ച അമലഞ്ച തം ഞാണഞ്ചാതി രാഗാദിഛേദാമലഞാണം. രുക്ഖാദിം ഖഗ്ഗതി ഛിന്ദതി ഏതേനാതി വാ ഖഗ്ഗം, പകതിഅസി. ഖഗ്ഗം വിയാതി ഖഗ്ഗം, ഞാണം. രാഗാദിഛേദാമലഞാണസങ്ഖതം ഖഗ്ഗം യസ്സ സോതി രാഗാദിഛേദാമലഞാണഖഗ്ഗോ, ബുദ്ധോ. രാഗാദികിലേസം ഛിന്ദന്തേന മലവിര ഹിതേന അഗ്ഗമഗ്ഗഞാണസങ്ഖതേന അസിനാ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തം.

സതീസമഞ്ഞാ ഫലകാഭിഗാഹന്തി ഏത്ഥ സതിസമഞ്ഞാഫലക അഭിഗാഹന്തിപദച്ഛേദോ. സമ്മാസതിനാമികം ഫലകം ദള്ഹഗാഹ കന്തി അത്ഥോ. തത്രായം വചനത്ഥോ. സരണം സതി, സരതി സമ്പയുത്തധമ്മാ ഏതായാതി, സരതീതി വാ സതി. സരധാതുതി. അഥ വാ പമാദം സരതി ഹിംസതീതി സതി, സമ്മാസതി. സരധാതു ഹിംസായംതി. സമ്മാ ആജാനാതി ഏതായാതി സമഞ്ഞാ, സതിഇതി സമഞ്ഞാ സതിസമഞ്ഞാ, അസിആദിസത്ഥം ഫലതി നിവാരേതീതി ഫലകം, ഖേടകം. ഫലധാതു നിവാരണേ ണ്വു. സതിസമഞ്ഞം ഫലകം അഭിദള്ഹം ഗണ്ഹതീതി സതിസമഞ്ഞാഫല കാഭിഗാഹോ, ബുദ്ധോ ലബ്ഭതി. യഥാ ഹി സേനായ ഫലകം അസിആദിസത്ഥം രക്ഖതി, ഏവം സതിസംവരോ ചക്ഖാദി ദ്വാരേസു രൂപാദിആരമ്മണം പവിസിതും അദത്വാ രക്ഖതി. തസ്മാ ഭഗവാ സതിധമ്മോ സബ്ബാകുസലാനം രക്ഖകത്താ സബ്ബകുസല ധമ്മാനം ഉപകാരത്താ സബ്ബത്ഥാനം സാധകത്താ ച സതിഫലകം ദള്ഹം ഗണ്ഹതീതി വുത്തം ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി "യേ കേചി കുസലാ ധമ്മാ, സബ്ബേ തേ അപ്പമാദമൂലകാ അപ്പമാദസമോസരണാ, അപ്പമാദോ തേസം ധമ്മാനം അഗ്ഗമക്ഖായതീ"തി ച. "സതിം ഖ്വാഹം ഭിക്ഖവേ സബ്ബത്ഥികം വദാമീ"തി ച.

സീലോഘലങ്കാരവിഭൂസിതന്തി സീലഓഘഅലങ്കാര വിഭൂ സിതന്തി പദച്ഛേദോ. വിസുദ്ധസീലാനം സമൂഹസങ്ഖാതേന അലങ്കാരേന വിഭൂസിതന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ സീലന്തി ലോകുത്തര സീലം. തസ്സ അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. തം പന ചേതനാ സീലം, ചേതസികം സീലം, സംവരോ സീലം, അവീതിക്കമോ സീലഞ്ചാതി ചതുബ്ബിധം ഹോതി. തത്ഥ ചേതനാ സീലം നാമ പാണാതിപാതാ ദീഹി വാ വിരമന്തസ്സ വത്തപടിപത്തിം വാ പൂരേന്തസ്സ

ചേതനാ. ചേതസികസീലം നാമ പാണാതിപാതാദീഹി വിരമന്തസ്സ വിരതി. സംവരോ സീലന്തി എത്ഥ സംവരോ പാതിമോക്ഖസംവരോ, സതി സംവരോ, ഞാണസംവരോ, ഖന്തിസംവരോ, വീരിയസംവരോ ചാതി പഞ്ചവിധോ ഹോതി, സബ്ബമേതം സംവരോ സീലം നാമ. അവീതിക്കമോ സീലം നാമ സമാദിന്നസീലസ്സ കായികവാചസികോ അനതിക്കമോതി. വുത്തഞ്ഹേതം **പടിസമ്ഭിദായം** "കിംസീലന്തിചേതനാ സീലം, ചേതസികം സീലം, സംവരോ സീലം, അവീതിക്കമോ സീല"ന്തി. ഇധ പന അവീതിക്കമോ സീലം നാധിപ്പേതം. കസ്മാ. ഭഗവതോ സമാദിന്നസിക്ഖാപദസ്സ അഭാവതോ. ബുദ്ധാനഞ്ഹി സിക്ഖാപദം നാമ നത്ഥീതി. **ഓഘോതി** സമൂഹോ. ഓഘസദ്ദോ ഹി സമൂഹവാചകോ. തേന വുത്തം **അഭിധാനപ്പദീപികായം** -

> "സമൂഹോ ഗണസങ്ഘാതാ, സമുദായോ ച സഞ്ചയോ;
> സന്ദോഹോ നിവഹോ ഓഘോ, വിസരോ നികരോ ചയോ"ത്യാദി.

അവഹനതി ഗച്ഛതി പവത്തതി അവയവം എത്ഥാതി ഓഘോ, സമൂഹോ. അവപുബ്ബഹനധാതു ഗതിമ്ഹി ണോ. അവസ്സ ഓ, ഹനസ്സ ഘോ. **അഭിധാനപ്പദീപികാടീകായം** പന "അവയവം കത്വാ ബ്യാപിയതി ഗച്ഛതീതി ഓഘോ"തി വുത്തം. സീലാനം ഓഘോ സമൂഹോ സീലോഘോ. **അലങ്കാരോ**തി പിളന്ധനോ. അലം വിഭുസം തം സമങ്ഗീപുഗ്ഗലം കരോതി അനേനാതി അലങ്കാരോ, സീലം. അലംസദ്ദൂപപദകരധാതു ണോ. സീലോഘോ ഏവ അലങ്കാരോ സീലോഘാലങ്കാരോ, തേന വിഭൂ സിയതീതി സീലോഘലങ്കാരവിഭൂസിതോ, ബുദ്ധോ. തേന പന അഞ്ഞേഹി അസാധാരണേന ലോകുത്തരസീലാലങ്കാരേന വിഭൂസിതോ. ന ചീവരാദിനാലങ്കാരേനാതി അത്ഥോ. സീലാലങ്കാരേന ഹി സദിസോ അലങ്കാരോ നാമ നത്ഥി. തം സീലോഘലങ്കാരവിഭൂസിതം.

നമാമിഭിഞ്ഞാവരമിദ്ധുപേതന്തി എത്ഥ നമാമി അഭിഞ്ഞാവരം ഇദ്ധി ഉപേതന്തി പദച്ഛേദോ. തത്ഥ നമാമീതി വന്ദാമി. അഭിഞ്ഞാവരമിദ്ധുപേതന്തി അഭിഞ്ഞാസങ്ഖാതായ ഉത്തമായ ഇദ്ധിയാ സമന്നാഗതന്തി അത്ഥോ. അഭിവിസേസേന ജാനാതീതി അഭിഞ്ഞാ, ഛബ്ബിധം ഞാണം. തഞ്ഹി ഇദ്ധിവിധദിബ്ബസോത പരചിത്ത വിജാനന പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതി ചുതൂപപാത ആസവക്ഖയ ഞാണവസേന ഛബ്ബിധം ഹോതി. തത്ഥ ഇദ്ധിവിധഞാണന്തി ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതീതിആദിനയപ്പവത്തേ ഇദ്ധിവിധേ ജാനന ഞാണം. ദിബ്ബസോതഞാണന്തി ദൂരസന്തികാദിഭേദസദ്ദാരമ്മണായ ദിബ്ബസോതധാതുയാ ജാനനഞാണം. പരചിത്തവിജാനനഞാണന്തി പരസത്താനം ചിത്തപരിച്ഛേദസ്സ വിജാനനഞാണം. പുബ്ബേനിവാസാ നുസ്സതിഞാണന്തി അത്തസന്താനേ വുത്ഥവസേന ചേവ ഗോചര നിവാസവസേന ച പുബ്ബേ അതീതഭവേസു ഖന്ധാദീനം അനുസ്സരണ സതിയാ സമ്പയുത്തം ഞാണം. ചുതൂപപാതഞാണന്തി സത്താനം ചുതിയഞ്ച ഉപപാതേ ച ജാനനഞാണം. എത്ഥ ച അട്ഠകഥാസു ചുതൂപപാതഞാണട്ഠാനേ തസ്സ സാധകത്താ ദിബ്ബചക്ഖുഞാണന്തി വുത്തം. ആസവക്ഖയഞാണന്തി സച്ചപരിച്ഛേദസ്സ ജാനനം അരഹത്ത മഗ്ഗഞാണന്തി. വരന്തി ഉത്തമം. ഇദ്ധീതി ഇജ്ഝനം സമിജ്ഝനം. ഇജ്ഝതി സമിജ്ഝതീതി വാ ഇദ്ധി. ഇധധാതുതി. അഭിഞ്ഞാസങ്ഖാതായ വരായ ഇദ്ധിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോതി അഭിഞ്ഞാവരമിദ്ധുപേതോ, ബുദ്ധോ. തം അഭിഞ്ഞാവരമിദ്ധുപേതം. തം ബുദ്ധം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. രാഗാദിഛേദാമലഞാണ ഖഗ്ഗം രാഗാദികിലേസം ഛിന്ദന്തം മലവിരഹിതം അരഹത്തമഗ്ഗഞാണ സങ്ഖാതം അസിവന്തം, സതീസമഞ്ഞാഫലകാഭിഗാഹം സമ്മാ സതിനാമികം ഫലകം ദള്ഹഗഹണം, സീലോഘലങ്കാരവിഭൂസിതം സീലാനം സമൂഹസങ്ഖാതേന അലങ്കാരേന വിഭൂസിതം, അഭിഞ്ഞാ വരമിദ്ധുപേതം അഭിഞ്ഞാസങ്ഖാതായ വരായ ഉത്തമായ ഇദ്ധിയാ ഉപേതം സമുപേതം സമന്നാഗതം തം ബുദ്ധം അഹം നമാമീതി.

സത്തമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

വു. ദയാലയം സബ്ബധി ദുക്കരം കരം,
ഭവണ്ണവാതിക്കമമഗ്ഗതം ഗതം;
തിലോകനാഥം സുസമാഹിതം ഹിതം,
സമന്തചക്ഖും പണമാമി തംമിതം.

വു. ഏവം സത്തമഗാഥായ ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ ഇദാനി മഹാകരുണാ ദീഹി നവഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **ദയാലയ**ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ജ ത ജ രഗണേഹി യുത്തത്താ ദ്വാദസക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ ചതുപാദന്തയമകാ വംസട്ഠഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ''വദന്തി വംസട്ഠമിദം ജതാ ജരാ''തി. തസ്സത്ഥോ, യസ്സം പടിപാദം ജതാ ജതഗണാ ച ജരാ ജരഗണാ ച ചേ ഭവന്തി, ഇദം വുത്തം വംസട്ഠം വംസട്ഠഗാഥാ നാമാതി മുനയോ ഇസയോ വദന്തീതി.

തത്ഥ **ദയാലയ**ന്തി മഹാകരുണായ ച, മേത്തായ ച ആധാരം. ദയാസദ്ദോ ഹി കരുണായ ച, മേത്തായ ച വത്തതി. അദയാപന്നോതി ഏത്ഥ ഹി കരുണായ വത്തതി. നിക്കരുണികതം ആപന്നോതി അത്ഥോ. ദയാപന്നോതി ഏത്ഥ മേത്തായ മേത്തചിത്തതം ആപന്നോതി അത്ഥോ. ഇധ പന തദുഭയമ്പി വട്ടതി. തസ്മാ ദയാ ച ദയാ ച ദയാതി സദ്ദസരൂപേകസേസോ കാതബ്ബോ. വചനത്ഥോ പനേത്ഥ ഏവം വേദിതബ്ബോ. ദയതി ഹിംസതി കാരുണികന്തി ദയാ, മഹാകരുണാ. ദയധാതു ഹിംസായം അ. യാ കരുണാ യാവ യഥാധിപ്പേതം പരസ്സ ഹിതനിപ്ഫത്തിം ന പാപുണാതി, താവ കാരുണികം ഹിംസതീതി അത്ഥോ. ദയതി ഹിംസതി അപനേതി പരദുക്ഖന്തി വാ ദയാ. അഥ വാ ദയതി അത്തനോ സുഖമ്പി പഹായ ഖേദം ഗണ്ഹാതി സജ്ജനോ ഏതായാതി ദയാ, ദയതി അനുഗ്ഗണ്ഹാതി പാപജനമ്പി ഏതായാതി വാ ദയാ, ദയന്തി ഗണ്ഹന്തി ബോധിസത്താ സമ്മാസമ്ബോധിം ഏതായാതി വാ ദയാ, ബോധിസത്താ ബുദ്ധഭാവായ അഭിനീഹാരകരണ കാലേ ഹത്ഥഗതമ്പി അഗ്ഗഫലം ഛഡ്ഡേത്വാ മഹാകരുണായ സംസാരസാഗരതോ സത്തേ സമുദ്ധരിതുകാമാ അനസ്സാസ കരം മഹന്തം സംസാരദുക്ഖഞ്ച പച്ഛിമഭവേ സഹ അമത ധാതുപടിലാഭേന അനേകഗുണസമലങ്കതം സബ്ബഞ്ഞുതഞാണഞ്ച ഗണ്ഹന്തീതി അത്ഥോ. ദയതി ദദാതി സത്താനം അഭയം ഏതായാതി ദയാ, മേത്താ. ദയധാതു ദാനേ അ. ദയതി ഗച്ഛതി വിഭാഗം അകത്വാ സത്തേസു സമം പവത്തതീതി ദയാ. യഥാ ഉദകം സബ്ബസത്തേസു സീതേന സമം ഫരതി രജോമലഞ്ച പവാഹേതി, ഏവം മേത്താ പാപകല്യാണജനേസു വിഭാഗം അകത്വാ സമം പവത്തതീതി അത്ഥോ.

അപരോ നയോ. ദയന്തി അനുരക്ഖന്തി സത്തേ ഏതായ, സയം വാ അനുദ്ദയതി അനുദ്ദയമത്തമേവ വാ ഏതന്തി ദയാ, കരുണാമേത്താ ലബ്ഭന്തി. തായ ആലയതി പതിട്ഠതി ഏത്ഥാതി ദയാലയോ, ബുദ്ധോ. ഭഗവാ ഹി ദേവദത്താദീസു വിരോധി സത്തേസു ച അവിരോധിസത്തേസു ഓരസേ രാഹുലേ ച സമം നിച്ചം ഹിതജ്ഝാസയതായ മഹാകരുണായ മേത്തായ ച ഠിതോ , തസ്മാ ദയാലയന്തി ഥോമേതീതി വുത്തം ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം **അപദാനപാളിയം** -

> ''വധകേ ദേവദത്തേ ച, ചോരേ അങ്ഗുലിമാലകേ;
> ധനപാലേ രാഹുലേ ച, സമചിത്തോ മഹാമുനീ''തി.

സബ്ബധീതി സബ്ബസ്മിം അത്തഭാവേ. ബുദ്ധഭാവായ അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ സബ്ബത്തഭാവേസൂതി അത്ഥോ. **ദുക്കര**ന്തി ദുക്ഖേന കരിതബ്ബം പഞ്ചമഹാപരിച്ചാഗാദികമ്മം ദുക്ഖേന കരിതബ്ബന്തി ദുക്കരം, പഞ്ചമഹാപരിച്ചാഗാദികമ്മം ലബ്ഭതി. ഏത്ഥ ച പഞ്ചമഹാ പരിച്ചാഗോതി ധനപരിച്ചാഗോ, അങ്ഗപരിച്ചാഗോ, പുത്തപരിച്ചാഗോ, ഭരിയപരിച്ചാഗോ, ജീവിതപരിച്ചാഗോ ചാതി പഞ്ചവിധോ ഹോതി. തത്ഥ ഹത്ഥിഅസ്സ ദാസിദാസാദി സവിഞ്ഞാണകസ്സ ധനസ്സ വാ മുത്താമണിരജതാദി അവിഞ്ഞാണകസ്സ ധനസ്സ വാ പരിച്ചാഗോ ധനപരിച്ചാഗോ നാമ. ഹത്ഥപാദചക്ഖുകണ്ണനാസാദിസരീരാവ യവസ്സ പരിച്ചാഗോ അങ്ഗപരിച്ചാഗോ നാമ. പുത്തസ്സ ച ധീതുയാ ച പരിച്ചാഗോ പുത്തപരിച്ചാഗോ നാമ. ഭരിയായ പരിച്ചാഗോ ഭരിയപരിച്ചാഗോ നാമ. ജീവിതിന്ദ്രിയപടിബദ്ധസ്സ സരീരസ്സ പരിച്ചാഗോ ജീവിതപരിച്ചാഗോ നാമ. കിഞ്ചാപി പന ധനപരിച്ചാഗാ ദയോ ദാനപാരമിയംയേവ അന്തോഗധാ, തഥാപി പരിച്ചാഗ വിസേസഭാവദസ്സനത്ഥഞ്ചേവ സുദുക്കരഭാവദസ്സനത്ഥഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗവസേന വിസും കതന്തി അധിപ്പായോ. **മഹാപദാനസുത്തടീകായം** പന ''അങ്ഗപരിച്ചാഗോ, നയനപരിച്ചാഗോ, അത്തപരിച്ചാഗോ, രജ്ജപരിച്ചാഗോ, പുത്തദാരപരിച്ചാഗോതി ഇമേ പഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗാ. തത്ഥപി കാമം അങ്ഗപരിച്ചാഗാദയോപി ദാനപാരമീയേവ. തഥാപി പരിച്ചാഗവിസേസഭാവദസ്സനത്ഥഞ്ചേവ സുദുക്കരഭാവദസ്സനത്ഥഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗാനം വിസും ഗഹണം. തതോയേവ ച അങ്ഗപരിച്ചാഗതോപി വിസും നയനപരിച്ചാഗഗ്ഗഹണം. പരിച്ചാഗഭാവസാമഞ്ഞേപി രജ്ജപരിച്ചാഗ പുത്തദാരപരിച്ചാഗഗ്ഗഹണം കത''ന്തി വുത്തം. തം ദുക്കരം. ഇദം പന കരന്തി ഏതസ്സ കമ്മപദം. **കര**ന്തി കരോന്തം, കരോതീതി കരോ, ബുദ്ധോ. തം.

ഭവണ്ണവാതിക്കമമഗ്ഗതന്തി ഏത്ഥ ഭവഅണ്ണവഅതിക്കമം അഗ്ഗതന്തി പദച്ഛേദോ. ഭവണ്ണവാതിക്കമന്തി കാമരൂപഅരൂപഭവസങ്ഖതാ അണ്ണവാ സമുദ്ദതോ അതിക്കന്തം. ഭവന്തി സത്താ ഏത്ഥാതി ഭവോ. അണ്ണോ വുച്ചതി ഉദകം. തം ഏതസ്മിം അത്ഥീതി അണ്ണവാ, സമുദ്ദോ. ഭവസങ്ഖാതോ അണ്ണവോതി ഭവണ്ണവാ, മഹാസമുദ്ദോ. ബഹൂഹി ഊമിവേഗാദീഹി ഭയേഹി ഓകിണ്ണോ വിയ തിവിധോപി ഭവോ ബഹൂഹി ജാതിജരാമരണാദീഹി ദുക്ഖഭയേഹി ഓകിണ്ണോ ഹോതി, തസ്മാ ഭവണ്ണവാതി വുച്ചതി. തം അതിക്കമിത്ഥ ഉത്തരിത്ഥാതി ഭവണ്ണവാതിക്കമോ, ബുദ്ധോ. തസ്സ ഹി ഗമ്ഭീരേ മഹാഉദകക്ഖന്ധേ മഹാസമുദ്ദേ ഉദകം അബ്ബോച്ഛിന്നം പവത്തതി സന്ദതിഇവ തിഭവസങ്ഖതേ സംസാരേ പടിസന്ധിചുതിയോ അബ്ബോച്ഛിന്നം നിബ്ബത്തകാനം ദിയഡ്ഢസഹസ്സകിലേസാനം ബോധിമണ്ഡേ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന അസേസം

വിദ്ധംസിതത്താ തീസു ഭവേസു പുനബ്ഭവോ നത്ഥി. തസ്മാ ബുദ്ധം ഭവണ്ണവാതിക്കമന്തി അഭിത്ഥവിതും അരഹതീതി വുത്തം ഹോതി. തം ഭവണ്ണവാതിക്കമം.

അഗ്ഗതന്തി സബ്ബസത്താനം സേട്ഠഭാവം. അയം പനേത്ഥ അഗ്ഗസദ്ദോ ആദികോടികോട്ഠാസസേട്ഠേസു ദിസ്സതി. തഥാ ഹേസ അജ്ജതഗ്ഗേ പാണുപേതം സരണം ഗതന്തിആദീസു ആദിമ്ഹി ദിസ്സതി. തേനേവ അങ്ഗുലഗ്ഗേന തം അങ്ഗുലഗ്ഗം പരാമസേയ്യാതിആദീസു കോടിയം. അനുജാനാമി ഭിക്ഖവേ വിഹാരഗ്ഗേന വാ പരിവേണഗ്ഗേന വാ ഭാജേതുന്തിആദീസു കോട്ഠാസേ. അഗ്ഗോ ഹമസ്മി ലോകസ്സാതിആദീസു സേട്ഠേ. സ്വായമിധപി സോയേവ ദട്ഠബ്ബോ. ദേവമനുസ്സാനം സേട്ഠഭാവം അജതി ഗച്ഛതീതി അഗ്ഗോ, ബുദ്ധോ. അസദിസട്ഠേന ഗുണവിസിട്ഠട്ഠേന അസമസമട്ഠേന ച അഗ്ഗോ സേട്ഠോ നാമാതി അത്ഥോ. അഥ വാ ദുല്ലഭപാതു ഭാവതോ അച്ഛരിയമനുസ്സഭാവതോ ബഹുജനഹിതസുഖാവഹതോ അദുതിയഅസഹായാദിഭാവതോ ച ഭഗവാ ലോകേ അഗ്ഗോ സേട്ഠോ നാമാതി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹി **അങ്ഗുത്തരപാളിയം** "യാവതാ ഭിക്ഖവേ സത്താ അപദാ വാ ദ്വിപദാ വാ ചതുപ്പദാ വാ ബഹുപ്പദാ വാ, തഥാഗതോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതീ"തി. അഗ്ഗസ്സ ഭാവോ അഗ്ഗതം. തം പന ഗതന്തിഏതസ്സ കമ്മപദം. **ഗത**ന്തി പത്തം, പാപുണന്തന്തി അത്ഥോ.

തിലോകനാഥന്തി കാമരൂപഅരൂപസങ്ഖതാനം തിണ്ണം ലോകാനം പടിസരണം. ഏത്ഥ ച ലോകസദ്ദസ്സ അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. തയോ ലോകാ തിലോകാ. നാഥസദ്ദോ പന നിപ്ഫന്നാനിപ്ഫന്നവസേന ദുവിധോ ഹോതി. തത്ഥ അനിപ്ഫന്നനാഥസദ്ദോ പടിസരണത്ഥോ ഹോതി സങ്കേതവസേന. തഥാ ഹി വുത്തം **അട്ഠകഥായം** "സങ്കേതവചനം സച്ചം, ലോകസമ്മുതികാരണ"ന്തി. തിലോകാനം നാഥോ പടിസരണോതി തിലോകനാഥോ, ബുദ്ധോ. സബ്ബാനത്ഥപരിഹാര പുബ്ബങ്ഗമായ നിരവസേസഹിതസുഖവിധാനതപ്പരായനിരതിസയായ പയോഗസമ്പത്തിയാ ച സദേവമനുസ്സായ പജായ അച്ചന്തുപകാരിതായ അപരിമിതനിരുപമപ്പഭാവഗുണവിസേസസമങ്ഗിതായ ച സബ്ബസത്തുത്തമോ ഭഗവാ അപരിമാണാസു ലോകധാതൂസു അപരിമാണാനം സത്താനം ഏകപടിസരണോ നാമാതി അത്ഥോ.

നിപ്ഫന്നനാഥസദ്ദോ പന യാചനേ, ഉപതാപേ, ഇസ്സരിയേ, ആസീസേ ചാതി ചതൂസ്വത്ഥേസു വത്തതി. തത്ഥ യാചനേ നാഥതി യാചതീതി നാഥോ, ബുദ്ധോ. നാഥധാതു അ. സോ പന വേനേയ്യസത്തേ അത്തനോ ഹിതകരണേ യാചിത്വാപി നിയോജേതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ ഭഗവാ സാധു ഭിക്ഖവേ ഭിക്ഖു കാലേന കാലം അത്തസമ്പത്തിം പച്ചവേക്ഖേയ്യാതിആദിനാ സത്താനം തം തം ഹിതപടിപത്തിം യാചിത്വാപി കരുണായ സമുസ്സാഹിതോ തേ തത്ഥ നിയോജേതി. തസ്മാ നാഥോ നാമാതി അത്ഥോ. ഉപതാപേ നാഥതി വേനേയ്യഗതേ കിലേസേ ഉപതാപേതീതി നാഥോ, ബുദ്ധോ. ധമ്മദേസനായ വേനേയ്യസന്താനേ കിലേസേ വിദ്ധംസാപേതീതി അത്ഥോ. ഇസ്സരിയേ നാഥതി ഇസ്സരിയതി സത്തേതി നാഥോ. പരമേന പന ചിത്തിസ്സരിയേന സമന്നാഗതോ ഭഗവാ സബ്ബസത്തേ ധമ്മേന ഇസതി അഭിഭവതീതി അത്ഥോ. ആസീസേ പന നാഥതി ആസീസതീതി നാഥോ. വേനേയ്യാനം ഹിതസുഖം മേത്തായ നവസേന

പത്ഥേതീതി അത്ഥോ. തിലോകാനം നാഥോ തിലോകനാഥോ, ബുദ്ധോ. തം തിലോകനാഥം.

സുസമാഹിതന്തി ലാഭാലാഭാദിലോകധമ്മേഹി അചല മാനത്താ സുന്ദരസമാധിവന്തം. സംസമം ആധിയതി ഏകാരമ്മണേ സമ്പയുത്തധമ്മേ ഠപേതി ഏതേനാതി സമാധി. സംപുബ്ബ ധാ ധാതു ഇ. സുന്ദരോ പസത്ഥോ വാ സമാധി സുസമാധി. തം അസ്സ അത്ഥീതി സുസമാഹിതോ, ബുദ്ധോ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ തോ. പബ്ബതോതിആദീസു വിയ. ധസ്സ ഹോ. ചതൂഹി ദിസാഹി ആഗതേഹി വാതേഹി അചലമാനോ മഹാമേരുപബ്ബതോ വിയ ഭഗവാ ലാഭാലാഭാദിലോകധമ്മേഹി ച മിച്ഛാവാദ വാതേഹി ച അചലമാനേന സമാധിനാ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തം സുസമാഹിതം.

ഹിതന്തി മനുസ്സദേവബ്രഹ്മസങ്ഖാതാനം സബ്ബസത്താനം പയോജന ധാരേന്തം. കാരണാനുരൂപം ഹിനോതി പവത്തതീതി ഹിതം, പയോജനം. ഹിധാതു ഗതിയം ത. തം ധാരേതീതി ഹിതോ, ബുദ്ധോ. കിതന്ത സമാസോയം. ഹിതധരന്തി വത്തബ്ബേ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥായ ഉത്തര പദലോപേന ഹിതന്തി വത്തബ്ബം. യഥാ സമജ്ജനീ പദീപോതി. അഥ വാ ദുക്ഖം ഹിംസതീതി ഹിതം. ഹിംസധാതു ഹിംസായം തപച്ചയോ. യഥാ ച ബ്യാധിയാ ഓസമം രോഗീനം ഹിതന്തി വുച്ചതി, ഏവം ദുക്ഖഹനനതോ ഹിതം നാമ ഹോതി. സുഖം വിദധാതീതി വാ ഹിതം. ധാധാതു ധാരണേ ത. യഥാ ച രുധിരമംസാദി ധാതു വഡ്ഢനം രസായതനം കിസ്സാനം ഹിതന്തി വുച്ചതി, ഏവം സുഖവഹനതോ ഹിതന്തി വുച്ചതി. പയോജനം തം ധാരേതീതി ഹിതോ, ബുദ്ധോ. സോ പന ധമ്മദേസനായ വേനേയ്യജനാനം ദുക്ഖാപനയനമ്പി ഞാണപരിപാചനമ്പി കത്വാ ലോകിയലോകുത്തരഹിതസുഖം ധാരേതീതി വുത്തം ഹോതി. തം ഹിതം.

സമന്തചക്ഖുന്തി ഏത്ഥ ചക്ഖു നാമ ബുദ്ധചക്ഖു, ധമ്മചക്ഖു, ഞാണ ചക്ഖു, സമന്തചക്ഖു, ദിബ്ബചക്ഖൂതി പഞ്ചവിധം ഹോതി. തത്ഥ അദ്ദസം ഖോ അഹം ഭിക്ഖവേ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം വോലോകേന്തോതി ഇദം ബുദ്ധചക്ഖു നാമ. വിരജം വീതമലം ധമ്മചക്ഖുന്തി ഇദം ഹേട്ഠിമമഗ്ഗത്ത യസങ്ഖാതം ധമ്മചക്ഖു നാമ. ചക്ഖും ഉദപാദീതി ഇദം ഞാണചക്ഖു നാമ. സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണന്തി ഇദം സമന്തചക്ഖു നാമ. അദ്ദസം ഖോ അഹം ഭിക്ഖവേ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേനാതി ഇദം ദിബ്ബചക്ഖു നാമ. ഇധ പന സമന്തചക്ഖു അധിപ്പേതം. പരിസമന്തതോ സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മം പസ്സന്തം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണവന്തന്തി അത്ഥോ. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. സമന്തതോ സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മം ചക്ഖതി പസ്സതീതി സമന്തചക്ഖു, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. ചക്ഖധാതു ഉ. തേന വുത്തം **മഹാനിദ്ദേസപാളിയം** "സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണ"ന്തി. സമന്തചക്ഖു അസ്സ അത്ഥീതി സമന്തചക്ഖു, ബുദ്ധോ. വുത്തഞ്ഹേതം **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗേ** -

> "ന തസ്സ അദ്ദിട്ഠമിധത്ഥി കിഞ്ചി,
> അഥോ അവിഞ്ഞാതമജാനിതബ്ബം;
> സബ്ബം അഭിഞ്ഞാസി യദത്ഥി നേയ്യം,
> തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂ"തി.

തസ്സത്ഥോ. തസ്സ തഥാഗതസ്സ അദ്ദിട്ഠം അപസ്സന്തം കിഞ്ചി ധമ്മജാതം ഇധലോകേ ന അത്ഥി. അഥോ അവിഞ്ഞാതം അവിദിതം അപാകടം വാ

അജാനിതബ്ബം ധമ്മജാതം ന അത്ഥി. നേയ്യം ഞാതബ്ബം യം ധമ്മജാതം അത്ഥി. സബ്ബം തം ധമ്മജാതം തഥാഗതോ അഭിഞ്ഞാസി പടിവിജ്ഝി. തേന തസ്മാ തഥാഗതോ സമന്തചക്ഖു നാമാതി. തം സമന്തചക്ഖും.

പണമാമി തംമിതന്തി എത്ഥ പണമാമി തം അമിതന്തി പദച്ഛേദോ. അമിതം തം ബുദ്ധം അഹം പണമാമീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ അമിതന്തി അപരിമേയ്യം ഞാണേന അപരിച്ഛിന്നം വാ, സീലസമാധി പഞ്ഞാദിഗുണവന്തം. അമിതബ്ബം ഞാണേന അപരിച്ഛിന്ദിതബ്ബന്തി വാ അമിതം, സീലാദിഗുണം. നപുബ്ബ മാധാതു പരിമാണേ ത. തം അസ്സ അത്ഥീതി അമിതോ, ബുദ്ധോ. യഥാ ഹി മഹാസമുദ്ദേ ന സുകരം ഉദകസ്സ പമാണം ഗണേതും എത്തകാനി ഉദകാള്ഹകാനീതി വാ, എത്തകാനി ഉദകാള്ഹകസതാനീതി വാ, എത്തകാനി ഉദകാള്ഹകസഹസ്സാനീതി വാ, എത്തകാനി ഉദകാള്ഹകസതസഹസ്സാനീതി വാതി. അഥ ഖോ അസങ്ഖ്യേയ്യോ അപ്പമേയ്യോ മഹാഉദകക്ഖന്ധോത്വേവ സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി, എവമേവ ബുദ്ധസ്സ ന സുകരം സീലാദിഗുണസ്സ പമാണം ഗണേതും എത്തകം സീലഗുണം, എത്തകോ സമാധിഗുണോ, എത്തകാ പഞ്ഞാഗുണാതിആദിനാതി. അഥ ഖോ അസങ്ഖ്യേയ്യോ അപ്പമേയ്യോ മഹാഗുണക്ഖന്ധോത്വേവ സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി. തേനവുത്തം **അപദാനപാളിയം** -

''ബുദ്ധോപി ബുദ്ധസ്സ ഭണേയ്യ വണ്ണം,
കപ്പമ്പി ചേ അഞ്ഞമഭാസമാനോ;
ഖീയേഥ കപ്പോ ചിരദീഘമന്തരേ,
വണ്ണോ ന ഖീയേഥ തഥാഗതാന''ന്തി ച.

''അസങ്ഖ്യേയ്യാനി നാമാനി, സഗുണേന മഹേസിനോ;
ഗുണേന നാമമുദ്ധേയ്യം, അപി നാമസഹസ്സതോ''തി ച.

തേന ബുദ്ധം അമിതന്തി ഥോമേതീതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. ദയാലയം മഹാകരുണായ മേത്തായ ആധാരം. സബ്ബധി സബ്ബസ്മിം അത്തഭാവേ, ദുക്കരം ദുക്ഖേന കരിതബ്ബം പഞ്ചമഹാപരിച്ചാഗാദികമ്മം കരം കരോന്തം, ഭവണ്ണവാതിക്കമം തിഭവസങ്ഖാതസമുദ്ദതോ അതിക്കന്തം, അഗ്ഗതം സബ്ബസത്താനം സേട്ഠഭാവം, ഗതം പത്തം, തിലോകനാഥം കാമരൂപ അരൂപസങ്ഖാതസ്സ തിലോകസ്സ പടിസരണം, സുസമാഹിതം സുന്ദര സമാധിവന്തം, ഹിതം സബ്ബസത്താനം ലോകിയലോകുത്തരസങ്ഖാതം അത്ഥധാരണം, സമന്തചക്ഖും പരിസമന്തതോ സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മം പസ്സന്തം സബ്ബഞ്ഞുതഞാണവന്തം, അമിതം അപരിമേയ്യം സീലാദിഗുണവന്തം, തം ബുദ്ധം അഹം പണമാമി വന്ദാമീതി.

അട്ഠമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. തഹിം തഹിം പാരമിസഞ്ചയം ചയം,
ഗതം ഗതം സബ്ഭി സുഖപ്പദം പദം;
നരാനരാനം സുഖസമ്ഭവം ഭവം,
നമാനമാനം ജിനപുങ്ഗവം ഗവം.

൯. എവം അട്ഠമഗാഥായ ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ ഇദാനി പാരമിസഞ്ചയം ചയന്ത്യാദീഹി പഞ്ചഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **തഹിം തഹിം**

പാരമിസഞ്ചയംചയന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ജതജര ഗണേഹി യുത്തത്താ ദ്വാദസക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ സബ്ബപാദാദ്യന്തയമകാ വംസട്ഠഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ''വദന്തി വംസട്ഠമിദം ജതാ ജരാ''തി. തസ്സത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ.

തത്ഥ **തഹിം തഹി**ന്തി തസ്മിം തസ്മിം ഭവേ അത്തഭാവേ വാ, ബുദ്ധവരം പണിധാനതോ പട്ഠായ തേസു തേസു ഭവേസു അത്തഭാവേസു വാതി അത്ഥോ. **പാരമിസഞ്ചയ**ന്തി ദാനാദിപാ രമീനം സമൂഹം. ഏത്ഥ ച പാരമീ നാമ ദാനസീലനേക്ഖമ്മപഞ്ഞാ വീരിയ ഖന്തിസച്ചഅധിട്ഠാനമേത്താഉപേക്ഖാവസേന ദസവിധാ ഹോതി. വുത്തഞ്ച **ബുദ്ധവംസേ** -

> ''ദാനം സീലഞ്ച നേക്ഖമ്മം, പഞ്ഞാ വീരിയേന പഞ്ചമം;
> ഖന്തിസച്ചമധിട്ഠാനം, മേത്തുപേക്ഖാതി തേ ദസാ''തി.

അയം പന പാരമീസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ. ദാനസീലാദിഗുണ വിസേസയോഗേന സത്തുത്തമതായ മഹാബോധിസത്തോ പരമോ. തസ്സ അയം ഭാവോ കമ്മന്തി വാ പാരമീ, ദാനാദി ക്രിയാവ ലബ്ഭതി. സന്തകഭാവകമ്മതദ്ധിതേ ണപച്ചയോ. ഇത്ഥിലിങ്ഗജോതക ഈപച്ചയോ ച. അഥ വാ ദാനാദീനി പൂരേതീതി പരമോ. ദാനാദിഗുണാനം പൂരകോ പാലകോ ച ബോധിസത്തോ. പൂരധാതു അമപച്ചയോ. പരേ സത്തേ മവതി അത്തനി ബന്ധതി ഗുണവിസേസയോഗേനാതി വാ പരമോ, ബോധിസത്തോ. പരസദ്ദൂപപദ മുധാതു ബന്ധനേ ക്വി. പരം അതിരേകം മജ്ജതി കിലേസമലതോതി വാ പരമോ. പരസദ്ദൂപ പദ മജ്ജധാതു സംസുദ്ധിയം ക്വി. പരസദ്ദോ അതിരേകത്ഥോ. പരം സേട്ഠം നിബ്ബാനം വിസേസേന മയതി ഗച്ഛതീതി വാ പരമോ. പരസദ്ദൂപപദ മയധാതു ഗതിയം ക്വി. ധാത്വന്തലോപോ. പര സദ്ദോ സേട്ഠത്ഥോ. പരം ലോകം പമാണഭൂതേന ഞാണ വിസേസേന ഇധലോകമിവ മുനാതി പരിച്ഛിന്ദതീതി വാ പരമോ. പരസദ്ദൂപ പദ മുനധാതു പരിച്ഛിന്ദനേ ക്വി. പരം അതി വിയ സീലാദിഗുണഗണം അത്തനോ സന്താനേ മിനോതി പക്ഖിപതീതി വാ പരമോ. പരസദ്ദൂപപദ മിധാതു പക്ഖിപനേ ക്വി. പരസദ്ദോ അതിരേകവാചകോ. പരം അത്തഭൂതധമ്മകായതോ അഞ്ഞം പടിപക്ഖം വാ തദനത്ഥകരം കിലേസചോരഗണം മിനാതി ഹിംസതീതി വാ പരമോ, മഹാബോധിസത്തോ. പരസദ്ദൂപപദ മിധാതു ഹിംസായം ക്വി. പരസദ്ദോ അഞ്ഞവാചകോ, പടിപക്ഖവാചകോ വാ. പരമസ്സ അയന്തിആദിനാ വുത്തനയേന പാരമീതി. അപി ച പാരേ നിബ്ബാനേ മജ്ജതി സുജ്ഝതീതി പാരമീ, മഹാബോധി സത്തോ. സുദ്ധകത്തുസാധനോയം. പാരസദ്ദൂപപദ മജ്ജധാതു സംസുദ്ധിയം ക്വി. ഈ ച. പാരേ നിബ്ബാനേ സത്തേ മജ്ജതി സോധേതീതി വാ പാരമീ, ഹേതുകത്തുസാധനോയം.

പാരേനിബ്ബാനേ സത്തേ മവതി ബന്ധതി യോജേതീതി വാ പാരമീ. പാരം നിബ്ബാനം മയതി ഗച്ഛതി സത്തേ ച മായേതി ഗമേതി വാ പാരമീ. പാരം നിബ്ബാനം യാഥാവതോ മുനാതി പരിച്ഛിന്ദതീതി വാ പാരമീ. പാരേ നിബ്ബാനേ സത്തേ മിനോതി പക്ഖിപതീതി വാ പാരമീ. മിധാതു പക്ഖിപനേ ഈ. പാരേ നിബ്ബാനേ സത്താനം മിനാതി ഹിംസതീതി വാ പാരമീ, മഹാബോധിസത്തോ. തസ്സ അയം ഭാവോ കമ്മന്തി ദാനാദിക്രിയാ പാരമീതി. ഇമിനാ വുത്തനയേന പാരമീസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. കിഞ്ചാപി പന

പാരമീസദ്ദസ്സ നിബ്ബചനം സങ്ഖേപേന വുത്തം. സോതൂനം പന നിരുത്തിനയകോസല്ലത്ഥം വിത്ഥാരേന വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

സാ പന ദസപാരമീ, ദസഉപപാരമീ, ദസപരമത്ഥപാരമീ ചാതി തിവിധാ ഹോതി. തത്ഥ സവിഞ്ഞാണാവിഞ്ഞാണകം ധനം പരിച്ചാഗം കത്വാ പൂരിതാ ബോധിസമ്ഭാരാ ദസപാരമിയോ നാമ. ഹത്ഥ പാദ കണ്ണ നാസാദിഅങ്ഗപച്ചങ്ഗപരിച്ചാഗം കത്വാ പൂരിതാ ബോധിസമ്ഭാരാ ദസഉപപാരമിയോ നാമ. ജീവിതിന്ദ്രിയപരിച്ചാഗം കത്വാ പൂരിതാ ബോധിസമ്ഭാരാ ദസ പരമത്ഥപാരമിയോ നാമാതി. ദാനാദിപാരമീനം പന അത്ഥോ ചരിയപിടകഅട്ഠകഥാദീസു ഗഹേതബ്ബോ. അവയവം സങ്ഗഹവസേന ചയതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി സഞ്ചയോ, സംപുബ്ബ ചിധാതു ഗതിയം ണ. സഞ്ചിനോതി അവയവന്തി വാ സഞ്ചയോ, സമൂഹോ. പാരമീനം സഞ്ചയോ സമൂഹോതി പാരമിസഞ്ചയോ, തം പാരമിസഞ്ചയം. തം പന ചയന്തി ഏതസ്സ കമ്മം. **ചയ**ന്തി ഉപചിതം, പരിസമ്ഭൂതന്തി അത്ഥോ. ചയതി ഉപചിനാതീതി ചയോ, ചിയിത്ഥ ഉപചിയിത്ഥാതി വാ ചയോ, ബുദ്ധോ. ചിധാതു ഉപചയേ ണ. തം ചയം. സബ്ഭിഗതന്തി സമ്ബന്ധോ.

തത്ഥ **സബ്ഭീ**തി സന്തേഹി സപ്പുരിസേഹി. രാഗാദികിലേസേ സമേന്തി ഉപസമേന്തീതി സന്താ, സപ്പുരിസാ. സമുധാതു ഉപസമേത, അന്തപച്ചയോ വാ. സന്തേഹീതി വത്തബ്ബേ സ്മാഹിസ്മിംനം മ്ഹാ ഭിമ്ഹിവാതി സുത്തേന ഹിവിഭത്തിയാ ഭികാരം സന്തസദ്ദസ്സ സോ ഭേ ബോ ചന്തേതി സുത്തേന ഭകാരേ പരേ സന്തസദ്ദസ്സ സകാരം കത്വാ അന്തേ ച ബകാരാഗമം കത്വാ സബ്ഭീതി വുത്തം. തേഹി സബ്ഭി. തം പന ഗതന്തി ഏതസ്സ അവുത്തകത്താ. **ഗത**ന്തി ഉപഗമിതബ്ബം. തഞ്ഹി ദേവമനുസ്സേഹി ഗമിയതി ഉപഗമിയതി ഉപസങ്കമിയതീതി ഗതോതി വുച്ചതി. തം ബുദ്ധം അത്ഥകാമേഹി സപ്പുരിസേഹി ദേവമനുസ്സേഹി സീലാദിഅനന്തഗുണികത്താ സരണന്തി അഭിമാനാ പയിരുപാസിതബ്ബോതി വുത്തം ഹോതി. തം ഗതം. സുഖപ്പദം പദം ഗതന്തി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **സുഖപ്പദ**ന്തി അച്ചന്തസുഖസ്സ പതിട്ഠാനഭൂതം. സുഖനം സുഖം, തസ്സ പജ്ജതി തിട്ഠതി ഏത്ഥാതി സുഖപ്പദം, നിബ്ബാനം. **പദ**ന്തി നിബ്ബാനം. തഞ്ഹി ബുദ്ധാദീഹി അരിയേഹി പജ്ജിയതി ഗമിയതീതി പദന്തി വുച്ചതി. ഗതന്തി അഗമിന്തി ഗതോ, ബുദ്ധോ. ദുക്ഖാദിഅസമ്മിസ്സസ്സ ഏകന്തസുഖസ്സ പതിട്ഠാനഭൂതം നിബ്ബാനം ആരമ്മണകരണവസേന അപാപുണിന്തി വുത്തം ഹോതി. തം ഗതം.

നരാനരാനന്തി നരഅനരാനന്തി പദച്ഛേദോ. മനുസ്സദേവാനന്തി അത്ഥോ. പബ്ബജ്ജാദിസേട്ഠഭാവം നരതി നേതീതി നരോ, നരീയതി സകേന കമ്മേന നിയതീതി വാ നരോ, മനുസ്സോ, സത്തോ വാ. നരധാതു നയനേ അ. ന നരോ അനരോ, ദേവോ. നരോ ച അനരോ ച നരാനരോ, തേസം നരാനരാനം. തം പന സുഖസമ്ഭവന്തി പദേ സമ്ബന്ധോ.

സുഖസമ്ഭവന്തി ലോകിയലോകുത്തരസുഖസ്സ കാരണം. തിവിധസുഖസ്സ ലഭനകാരണഭൂതം പുഞ്ഞം വാ. സുഖയതീതി സുഖം. തിവിധസുഖം. യസ്സ ഉപ്പജ്ജതി, തം സുഖിതം കരോതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ സുട്ഠു ദുക്ഖം ഖനതീതി സുഖം. സുപുബ്ബഖനുധാതു അവധാരണേ അ. സമ്ഭവതി സുഖസങ്ഖാതം ഫലം അനേന പുഞ്ഞേനാതി സമ്ഭവം, പുഞ്ഞകരണം. സംപുബ്ബഭൂധാതു സത്തായംണ. സുഖസ്സ സമ്ഭവം സുഖസമ്ഭവം, തം പന

ഭവന്തിപദേ കമ്മം. **ഭവ**ന്തി നിബ്ബത്തേന്തം. തം സുഖസമ്ഭവം ഭാവേതി നിബ്ബത്തേതീതി ഭവോ, ബുദ്ധോ. തം ഭവം. സോ ഹി മഹാകരുണാപുബ്ബങ്ഗമായ ധമ്മദേസനായ ദേവമനുസ്സാനം ലോകിയലോകുത്തരസുഖസ്സ ലഭനകാരണഭൂതം ദാനസീലഭാവനാസങ്ഖാതം പുഞ്ഞം കാരേതി, തസ്മാ ഭഗവതോ നരാനരാനം സുഖസമ്ഭവം ഭവന്തി ഥോമേതീതി ദട്ഠബ്ബം.

നമാനമാനന്തി പദസ്സ നമേ അനമാനന്തി പദച്ഛേദോ. നമേതി അഹം നമാമീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച മിവിഭത്തിയാ ഏകാരാദേസോതി വേദിതബ്ബോ. അനമാനന്തി അനമേന്താനം അവന്ദന്താനം അനാദരാനന്തി അത്ഥോ. തം പന ഗവന്തിഏതസ്സ വിസേസനം. **ഗവ**ന്തി ഗോണസദിസാനം ബാലാനം. ഗവന്തി ഹി ഛട്ഠീബഹുവചനന്തനാമപദം. തതോ നമം പതിമ്ഹാലുത്തേ ച സമാസേതി സുത്തേ സമഭിനിവിട്ഠേന ചഗ്ഗഹണേന നംവചനസ്സ അം ആദേസഞ്ച ഗോണച്ചേതസ്സ ഓകാരസ്സ അവാദേസം കത്വാ രൂപസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. ഗച്ഛന്തീതി ഗാവോ, ഗോണാ. ഗാവോ വിയാതി ഗാവോ, തേസം ഗവം ബാലാനം. തം പന ജിനപുങ്ഗവന്തിപദേ ഛട്ഠീകമ്മം. **ജിനപുങ്ഗവ**ന്തി ജയന്തപുരിസുത്തമം ബുദ്ധം നമേ നമാമീതി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ ച പുങ്ഗവ സദ്ദോ കമ്മധാരയസമാസേ സേട്ഠത്ഥവാചകോ. മുനിപുങ്ഗവോതിആദീസു വിയ. വുത്തഞ്ച **അമരകോസേ** -

> "ഉത്തരസ്മിം പദേ ബ്യഗ്ഘ, പുങ്ഗവോസഭകുഞ്ജരാ;
> സീഹസദ്ദൂലനാഗാദ്യാ, പുമേ സേട്ഠത്ഥഗോചരാ"തി.

തസ്സത്ഥോ. കമ്മധാരയസമാസേ ഉത്തരപദേ വത്തമാനാ ബ്യഗ്ഘപുങ്ഗവോസഭകുഞ്ജരാ ബ്യഗ്ഘപുങ്ഗവഉസഭകുഞ്ജരസദ്ദാ ച സീഹ സദ്ദൂലനാഗാദ്യാ സീഹ സദ്ദൂല നാഗാസദ്ദാ ച പുമേ സേട്ഠത്ഥ വാചകാതി. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. ഗോ വിയ ബുദ്ധഗുണേ അജാനന്തേ അനമന്തേ അഞ്ഞദിട്ഠികേ ബാലേ ജിനാതി അജിനീതി വാ ജിനോ. പകട്ഠഭാവം പധാനഭാവം വാ ഉദ്ധം ഗച്ഛതീതി പുങ്ഗവോ. പഉപുബ്ബ ഗമുധാതു ഗതിയം അവപച്ചയോ. നിഗ്ഗഹിതാ ഗമോ. തസ്സ കവഗ്ഗന്തം ധാതുവന്തലോപഞ്ച യദാദിനാ കത്വാ രൂപസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. ജിനോ ച സോ പുങ്ഗവോ ചാതി ജിനപുങ്ഗവോ, ബുദ്ധോ. സോ പന ഗുന്നം വിയ ബുദ്ധാനം സീലാദികേ അപ്പമേയ്യഗുണേ അജാനന്താനം അനമന്താനം അഗാരവന്താനം അവന്ദന്താനം അഞ്ഞ ദിട്ഠിഗതികാനം ബാലാനം അസത്ഥേന പാരമീപുഞ്ഞതേജേന അജിനീതി വുത്തം ഹോതി. തം ജിനപുങ്ഗവന്തി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. തഹിം തഹിം തസ്മിം തസ്മിം ഭവേ, അത്തഭാവേ വാ, പാരമിസഞ്ചയം ദാനാദിപാരമീനം സമൂഹം, ചയം ഉപചിതം പരിസമ്ഭൂതം, സബ്ഭി സന്തേഹി സപ്പുരിസേഹി, ഗതം ഉപഗമിതബ്ബം പയിരുപാസിതബ്ബം, സുഖപ്പദം അച്ചന്തസുഖസ്സ പതിട്ഠാന ഭൂതം, പദം നിബ്ബാനം ഗതം പത്തം അഗമിം, നരാനരാനം മനുസ്സദേവാനം, സുഖസമ്ഭവം ലോകിയലോകുത്തരസുഖസ്സ കാരണം തിവിധ സുഖസ്സ ലഭനകാരണഭൂതം പുഞ്ഞം വാ ഭവം നിബ്ബത്തേന്തം, അനമാനം അനമന്താനം അനാദരാനം അവന്ദന്താനം വാ, ഗവം ഗോണസദിസാനം ബാലാനം ജിനപുങ്ഗവം ജയന്തപുരിസുത്തമം ബുദ്ധം അഹം നമേ നമാമീതി.

നവമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. മഗ്ഗങ്ഗനാവം മുനിദക്ഖനാവികോ,
ഈഹാഫിയം ഞാണകരേന ഗാഹകോ;
ആരുയ്ഹ യോ തായ ബഹൂ ഭവണ്ണവാ,
താരേസി തം ബുദ്ധമഘപ്പഹം നമേ.

൧൦. ഏവം നവമഗാഥായ ബുദ്ധം നത്വാ ഇദാനി ബഹൂ സത്തേ തിഭവസങ്ഖാതാ സംസാരസമുദ്ദതോ താരേന്തേന ഗുണേന ച സത്താനം ദുക്ഖപ്പഹാനേന ഗുണേന ച ഥോമിത്വാ ബുദ്ധം വന്ദിതു കാമോ **മഗ്ഗങ്ഗനാവ**ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ത ത ജ ര ഗണേഹി രചിതത്താ ദ്വാദസക്ഖരേഹി യുത്താ ഇന്ദവംസ ഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ''സായിന്ദവംസാ ഖലു യത്ഥ താ ജരാ''തി.

തസ്സത്ഥോ. യത്ഥ യസ്സം ഗാഥായം താ തഗണദ്വയഞ്ച ജരാ ജഗണ രഗണാ ച ചേ സിയും, സാ ഗാഥാ ഖലു ഏകന്തം ഇന്ദവംസഗാഥാ നാമാതി.

തത്ഥ യോ മുനിദക്ഖനാവികോതി സമ്ബന്ധോ. യോ ബുദ്ധ സങ്ഖാതോ ഛേകോ നാവാജേട്ഠകോതി അത്ഥോ. തത്ഥ **മുനീ**തി ഉഭോ ലോകേ മുനാതി ജാനാതീതി മുനി, ഭഗവാ. മുനധാതു ഞാണേ ഇ. അഥ വാ മോനം വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം, തം അസ്സ അത്ഥീതി മുനി, ഭഗവാ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ഇപച്ചയോ. വുത്തഞ്ഹി ഏകനിപാതേ **വണ്ണപഥജാതകട്ഠകഥായം** ''മുനീതി മോനം വുച്ചതി ഞാണം. കായ മോനേയ്യാദീസു വാ അഞ്ഞതരേന സമന്നാഗതത്താ പുഗ്ഗലോ മുനീതി വുച്ചതി. സോ പനേസ അഗാരിയമുനി, അനഗാരിയമുനി, സേക്ഖമുനി, അസേക്ഖമുനി, പച്ചേകമുനി, മുനിമുനീതി അനേകവിധോ. തത്ഥ അഗാരിയമുനീതി ഗിഹി ആഗതഫലോ വിഞ്ഞാതസാസനോ. അനഗാരിയമുനീതി തഥാരൂപോവ പബ്ബജിതോ. സേക്ഖമുനീതി സത്തസേക്ഖാ. അസേക്ഖമുനീതി ഖീണാസവോ. പച്ചേകമുനീതി പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ. മുനിമുനീതി സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ''തി. ഇധ പന മുനിമുനി അധിപ്പേതോ.

ദക്ഖോതി ഛേകോ. സമുദ്ദതരണേ ദക്ഖതി കുസലത്തം ഗച്ഛതീതി ദക്ഖോ, നാവികോ. ദക്ഖധാതു ഗതിയം അ. അഥ വാ ദക്ഖതി കുസലകമ്മേ അഞ്ഞസ്മിഞ്ച കിച്ചാകിച്ചേ അദന്ധതായ സീഘം ഗച്ഛതീതി ദക്ഖോ, യോകോചി കുസലോ പുഗ്ഗലോ. ദക്ഖധാതു സീഘത്ഥേ അ. ദക്ഖോ വിയാതി ദക്ഖോ, ബുദ്ധോ. നീതത്ഥേന പന ബുദ്ധോ സത്താനം സംസാരസമുദ്ദതോ ഉദ്ധാരണസ്സ കാരണം ദക്ഖതി പരിച്ഛിന്ദതി ഞാണേനാതി ദക്ഖോതി വുച്ചതി. **നാവികോ**തി സമുദ്ദതീരം നാവായ തരതീതി നാവികോ, നാവാജേട്ഠകോ. തരതിതദ്ധിതേ ണികോ. നാവികോ വിയാതി നാവികോ, ബുദ്ധോ. നീതത്ഥേന പന ബുദ്ധോ നിബ്ബാനം പാരം അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗനാവായ തരതീതി നാവികോതി വുച്ചതി. ദക്ഖോ നാവികോ ദക്ഖനാവികോ, മുനി ച സോ ദക്ഖനാവികോചാതി മുനിദക്ഖനാവികോ, കമ്മധാരയസമാസോയം. അഥ വാ ദക്ഖനാവികോ വിയ ദക്ഖോ മുനീതി മുനിദക്ഖനാവികോ, ബുദ്ധോ. ഉപമാകമ്മധാരയസമാസോയം. യഥാ ഹി സമുദ്ദതരണേ ഛേകോ നാവികോ മനുസ്സേ സമുദ്ദപാരം നേതി, ഏവം ബുദ്ധോ വേനേയ്യസത്തേ നിബ്ബാനപാരം നേതീതി വുത്തം ഹോതി.

മഗ്ഗങ്ഗനാവം ആരുയ്ഹാതി സമ്ബന്ധോ. **മഗ്ഗങ്ഗനാവ**ന്തി അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗ സങ്ഖാതം നാവം. **ആരുയ്ഹാ**തി ആരോഹിത്വാതി അത്ഥോ. കിലേസേ മാരേന്തോ ആരമ്മണകരണവസേന നിബ്ബാനം ഗച്ഛതീതി മഗ്ഗോ. മാരസദ്ദൂപപദ ഗമുധാതു ക്വി. മാരേന്ത ഗോതി വത്തബ്ബേ നിരുത്തിനയേന മഗ്ഗോതി വുത്തം. അഥ വാ നിബ്ബാനം മഗ്ഗതി ഗവേസതീതി മഗ്ഗോ. മഗ്ഗധാതു ഗവേസനേ അ. നിബ്ബാനത്ഥികേഹി മഗ്ഗിയതി ഗവേസിയതീതി വാ മഗ്ഗോ. ഏകന്തതോ ജാതി ജരാബ്യാധിമരണദുക്ഖാദീഹി പീളിതേഹി സത്തേഹി ദുക്ഖക്ഖയം നിബ്ബാനം പാപുണത്ഥായ മഗ്ഗിതബ്ബോ ഗവേസിതബ്ബോതി മഗ്ഗോ, ചതുമഗ്ഗോ. വുത്തഞ്ഹി "മഗ്ഗോതി കേനട്ഠേന നിബ്ബാനം മഗ്ഗനട്ഠേന നിബ്ബാനത്ഥികേഹി മഗ്ഗനീയട്ഠേന ചാ"തി. അങ്ഗതി ഗച്ഛതി ഫലനിബ്ബാനം ഏതേനാതി അങ്ഗം. അഗിധാതു ഗമനേ അ. മഗ്ഗസ്സ അങ്ഗം കാരണന്തി മഗ്ഗങ്ഗം, സമ്മാദിട്ഠി സമ്മാസങ്കപ്പ സമ്മാവാചാ സമ്മാകമ്മന്ത സമ്മാആജീവ സമ്മാവായാമ സമ്മാസതി സമ്മാസമാധിവസേന അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗം ലബ്ഭതി. നുയതി ഥവീയതീതി നാവാ. നുധാതു ഥവിയം അവോ. അഥ വാ ഓരതോ പാരം നേതീതി നാവാ, ഭാരം നയന്തി ഏതായാതി വാ നാവാ. നിധാതു നയനേ അവോ. മഗ്ഗങ്ഗസങ്ഖാതാ നാവാ മഗ്ഗങ്ഗനാവാ. അഥ വാ നാവാ വിയ മഗ്ഗങ്ഗന്തി മഗ്ഗങ്ഗ നാവാ. യഥാ ഹി നാവാ അത്തനി ആരുള്ഹേ മനുസ്സേ സമുദ്ദ നദീപാരം നേതി, ഏവം അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗധമ്മാ അത്താനം പടിപജ്ജന്തേ നിബ്ബാന പാരം നേന്തീതി വുത്തം ഹോതി. തം മഗ്ഗങ്ഗനാവം.

ഊഹാഫിയന്തി വീരിയസങ്ഖാതം ദബ്ബിസാരകം. വുത്തഞ്ഹി **സുത്തനിപാതഅട്ഠകഥായം** "ഫിയേനാതി ദബ്ബിസാരകേനാ"തി. ഊഹതി ആരബ്ഭതീതി ഊഹാ. ഊഹതി വായമതി ചേതയതി ഏതേനാതി വാ ഊഹാ, വീരിയം. **സദ്ദനീതിയം** പന "ഊഹ ചേതായ"ന്തി വുത്തം. ഫാതി വഡ്ഢേതി ഉദകം ഏതേനാതി ഫിയം. ഫാധാതു വഡ്ഢിയം ഇയോ. ഫാതി ഘട്ടേതി ഉദകന്തി വാ ഫിയം. അഥ വാ ഫായതി ഗച്ഛതി നാവം ഏതേനാതി ഫിയം. ദബ്ബിസാരകം. ഫായി ധാതു ഗതിയം അ. ആകാരസ്സ ഇ. ഊഹാസങ്ഖാതം ഫിയന്തി ഊഹാഫിയം. ഫിയം വിയ ഊഹാതി ഊഹാഫിയം. യഥാ ഹി ഫിയേന നാവാ ഇച്ഛിതട്ഠാനം ഗച്ഛതി, ഏവം ഊഹാസങ്ഖാതേന വീരിയേന തം തം കിച്ചം സാധേതി, ഇച്ഛിതം നിബ്ബാനട്ഠാനം ഗച്ഛതീതി അധിപ്പായോ. തം പന ഗാഹകോതി പദേ കമ്മം. **ഞാണകരേനാ**തി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസങ്ഖാതേന ഹത്ഥേന. സബ്ബം ഞേയ്യധമ്മം ജാനാതീതി ഞാണം, സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. തം തം കമ്മം കരോതീതി കരോ, ഹത്ഥോ. ഞാണസങ്ഖാതോ കരോ ഞാണ കരോ, കരം വിയ ഞാണന്തി വാ ഞാണകരോ, തേന ഞാണകരേന. **ഗാഹകോ**തി ദള്ഹഗണ്ഹമാനോ ഹുത്വാ. **തായാ**തി അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗ സങ്ഖാതായ തായ നാവായ, **ബഹൂ**തി അനേകേ വേനേയ്യസത്തേ. **ഭവണ്ണവാ**തി തിഭവസങ്ഖാതാ സംസാരവട്ടസങ്ഖാതാ വാ മഹാസമുദ്ദതോ. തസ്സ പന വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ.

താരേസീതി ഓതിണ്ണേസി, അതിക്കമേസീതി അത്ഥോ. **ബുദ്ധ**ന്തി പടിവിദ്ധചതുസച്ചധമ്മം. **അഘപ്പഹ**ന്തി സത്താനം ദുക്ഖപ്പജ ഹന്തം . ദുക്ഖവിദ്ധംസേന്തന്തി അത്ഥോ. അഥ വാ അഘപ്പഹന്തി സത്താനം കിലേസപ്പജഹന്തം. കിലേസവിദ്ധംസേന്തന്തി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ഹി അഘസദ്ദോ ദുക്ഖേ കിലേസേ ച വത്തതി. തത്ഥ ഹി ദുക്ഖം അഘയതി ദുക്ഖയതീതി അഘന്തി ച, അഘയതി ദുക്ഖാകാരേന പവത്തതീതി വാ അഘന്തി ച

വുച്ചതി. കിലേസോ പന അഘയന്തി പാപം കരോന്തി സത്താ ഏതേനാതി അഘോതി വുച്ചതി. അഘധാതു പാപകരണേ അ. അഘം പജഹതി വിദ്ധംസേതീതി അഘപ്പഹോ, ബുദ്ധോ. അഘസദ്ദൂപപദപപുബ്ബഹാധാതു ചാഗേ. ബുദ്ധോ വേനേയ്യസത്താനം ദുക്ഖഞ്ച കിലേസഞ്ച ധമ്മദേസനായ അപനേതീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച പഠമവികപ്പേ ദുക്ഖസ്സ അപ്പഹാതബ്ബധമ്മത്താ മഗ്ഗേന അപ്പഹാതബ്ബമ്പി ഫലൂപചാരേന ദുക്ഖപ്പജഹന്തന്തി വുത്തം. തന്തി മുനിദക്ഖനാവികം അഹം നമേ നമാമീതി സമ്ബന്ധോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. യോ മുനിദക്ഖനാവികോ യോ ബുദ്ധസങ്ഖാതോ ഛേകോ നാവാജേട്ഠകോ, മഗ്ഗങ്ഗനാവം അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗസങ്ഖാതം നാവം ആരുയ്ഹ ആരോഹിത്വാ ഈഹാഫിയം വീരിയസങ്ഖാതം ദബ്ബിസാരകം, ഞാണകരേന സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസങ്ഖാതേന ഹത്ഥേന, ഗാഹകോ ദള്ഹം ഗണ്ഹമാനോ ഹുത്വാ തായ അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗനാവായ, ബഹൂ അനേകേ വേനേയ്യസത്തേ ഭവണ്ണവാ തിഭവസങ്ഖാതമഹാസമുദ്ദതോ, താരേസി ഓതാരേസി, ബുദ്ധം പടിവിദ്ധചതുസച്ചധമ്മം അഘപ്പഹം സത്താനം ദുക്ഖവിദ്ധംസേന്തം കിലേസ വിദ്ധംസേന്തം വാ തം മുനിദക്ഖനാവികം അഹം നമേ നമാമീതി.

ദസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൧.സമതിംസതിപാരമിസമ്ഭരണം,
വരബോധിദുമേ ചതുസച്ചദസം;
വരമിദ്ധിഗതം നരദേവഹിതം,
തിഭവൂപസമം പണമാമി ജിനം.

൧൧. ഏവം ദസമഗാഥായ ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ ഇദാനി സമതിംസതിപാരമിസമ്ഭരണാദീഹി പഞ്ചഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ ജിനം വന്ദിതുകാമോ **സമതിംസതിപാരമിസമ്ഭരണ**ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ചതൂഹി സഗണേഹി രചിതത്താ ദ്വാദസക്ഖരേഹി യുത്താ തോടകഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ''ഇഹ തോടക മമ്ബുധിസേഹി മിത''ന്തി. തസ്സത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം അമ്ബുധിസേഹി ചതൂഹി സഗണേഹി മിതം പമിതം രചിതം ലക്ഖിതം വാ വുത്തം ഇധ ജഗതിഛന്ദേ തോടകം നാമാതി.

തത്ഥ പന **സമതിംസതിപാരമിസമ്ഭരണ**ന്തി ദസപാരമിയോ, ദസ ഉപപാരമിയോ, ദസ പരമത്ഥപാരമിയോ ചാതി സമതിംസപാരമിയോ സമ്ഭൂതം, പരിപൂരിതന്തി അത്ഥോ. താസം പന വിസേസോ പാരമിസദ്ദസ്സ ച വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. സമ്ഭരിത്ഥ പരിപൂരയിത്ഥാതി സമ്ഭരണോ, ജിനോ. സംപുബ്ബഭരധാതു പൂരണേ യു. സമതിംസപാരമിയോ സമ്ഭരണോതി സമതിംസതിപാരമിസമ്ഭരണോ, ജിനോ. ദീപങ്കരബുദ്ധസ്സ പാദമൂലേ ലദ്ധബ്യാകരണതോ പട്ഠായ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി സമതിംസപാരമിയോ പൂരയിത്ഥാതി അത്ഥോ. തം സമതിംസതിപാരമിസമ്ഭരണം. **വരബോധിദുമേ**തി ഉത്തമബോധിരുക്ഖമൂലേ. ഏത്ഥ ച വരബോധിസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. ദവതി ഗച്ഛതി മൂലഖന്ധതചസാഖ വിടപ പല്ലവ ഫലേഹി വുഡ്ഢിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം രജത സുവണ്ണമണി സന്താ രുചീഹി അതിസോഭനം വാ പാപുണാതീതി ദുമോ, ബോധിസത്തസ്സ വിജാതദിവസേയേവ ബോധിസത്തേന സദ്ധിം സഹ ജാതോ

സതഹത്ഥുബ്ബേധോ അസത്ഥദുമരാജാ ലബ്ഭതി. ദുധാതു ഗതിമ്ഹി അമോ. **അപദാനട്ഠകഥായം** പന "ദുനാതി കമ്പതീതി ദുമോ. ദുമതി പൂരേതി ആകാസതലന്തി വാ ദുമോ"തി വുത്തം. വരോ ബോധി വരബോധി, വരബോധി ച സോ ദുമോ ചാതി വരബോധിദുമോ, തസ്മിം.

ചതുസച്ചദസന്തി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി മഗ്ഗഞാണേന പടിവിജ്ഝിതം. ഏത്ഥ ച സച്ചസദ്ദോ അനേകേസ്വത്ഥേസു ദിസ്സതി. സേയ്യഥിദം. സച്ചം ഭണേ ന കുജ്ഝേയ്യാതിആദീസു വാചാസച്ചേ. സച്ചേ ഠിതാ സമണബ്രാഹ്മണാതിആദീസു വിരതിസച്ചേ. കസ്മാ നു സച്ചാനി വദന്തി നാനാ പവാദിയാസേ കുസലാവദാനാതിആദീസു ദിട്ഠിസച്ചേ. ഏകഞ്ഹി സച്ചം ന ദുതിയമത്ഥീതിആദീസു പരമത്ഥസച്ചേ നിബ്ബാനേ ചേവ മഗ്ഗേ ച, ചതുന്നം സച്ചാനം കതി കുസലാതിആദീസു അരിയസച്ചേ. സ്വായമിധാപി അരിയസച്ചേ വത്തതീതി വേദിതബ്ബോ. സഥനം സച്ചം, അവിതഥം. സഥധാതു അവിതഥേ ണ്യോ. യഥാ ഹി അഗ്ഗീനം സഭാവോ ഏകന്തം ഉണ്ഹോയേവ ഹോതി, ന സീതലോ, ഏവം ദുക്ഖാദീനം പീളനാദി സഭാവം ഏകന്തം സച്ചം തഥം അവിതഥം അനഞ്ഞഥം ഹോതി. തം പന ചതുബ്ബിധം ഹോതി ദുക്ഖസച്ചം, സമുദയസച്ചം, നിരോധസച്ചം, മഗ്ഗസച്ചഞ്ചാതി. തത്ഥ ദുക്ഖസച്ചന്തി ദുക്ഖച്ഛിതം ഖം തുച്ഛന്തി ദുക്ഖം. കമ്മധാരയസമാസോയം. വുത്തഞ്ഹേതം **സച്ചവിഭങ്ഗട്ഠകഥായം** "ദുഇതി അയംസദ്ദോ കുച്ഛിതേ ദിസ്സതി. കുച്ഛിതഞ്ഹി പുത്തം ദുപുത്തോതി വദന്തി. ഖംസദ്ദോ പന തുച്ഛേ. തുച്ഛഞ്ഹി ആകാസം ഖന്തി വുച്ചതി. ഇദഞ്ച പഠമസച്ചം കുച്ഛിതം. അനേകഉപദ്ദവാധിട്ഠാനതോ, തുച്ഛംബാലജനപരികപ്പിതധുവസുഭസുഖത്തഭാവവിരഹിതതോ. തസ്മാ കുച്ഛിതത്താ തുച്ഛത്താ ച ദുക്ഖന്തി വുച്ചതീ"തി. ദുക്ഖഞ്ച തം സച്ചഞ്ചാതി ദുക്ഖസച്ചം. തേഭൂമികവട്ടം ലബ്ഭതി.

സമുദയസച്ചന്തി അയതി പവത്തതി ദുക്ഖഫലം ഏതേനാതി അയോ, ലോഭോ. അയധാതു ഗതിമ്ഹി അ. സം അവസേസ പച്ചയസംയോഗേ സതി ഉ ദുക്ഖുപ്പത്തിയാ അയോ കാരണോതി സമുദയോ. ഛട്ഠീതപ്പുരിസസമാസോയം. വുത്തേഞ്ഹേതം **സച്ച വിഭങ്ഗട്ഠകഥായം** "സംഇതി ച അയംസദ്ദോ സമാഗമോ സമേതന്തിആദീസു സംയോഗം ദീപേതി. ഉഇതി അയംസദ്ദോ ഉപ്പന്നം ഉദിതന്തിആദീസു ഉപ്പത്തിം. അയസദ്ദോ പന കാരണം ദീപേതി. ഇദഞ്ചാപി ദുതിയസച്ചം അവസേസപച്ചയസമായോഗേ സതി ദുക്ഖസ്സുപ്പത്തികാരണം. ഇതി ദുക്ഖസ്സ സംയോഗേ ഉപ്പത്തികാരണത്താ ദുക്ഖസമുദയന്തി വുച്ചതീ"തി. സമുദയോ ച സോ സച്ചഞ്ചാതി സമുദയസച്ചം, ലോഭസങ്ഖാതാ തണ്ഹാ ലബ്ഭതി . നിരോധസച്ചന്തി രോധതി ചരതി പവത്തതീതി രോധോ, തേഭൂമികവട്ടധമ്മോ. രോധധാതു ചരണേ ണ. നത്ഥി തേഭൂമികവട്ടധമ്മസ്സ രോധോ ചരണം ഏത്ഥാതി നിരോധോ, നിബ്ബാനം. അഥ വാ നിരുജ്ഝതി സംസാരദുക്ഖം ഏത്ഥാതി നിരോധോ, നിബ്ബാനം. രുധിധാതു ആവരണേ ണ. വുത്തഞ്ഹേതം **സച്ചവിഭങ്ഗട്ഠ കഥായം** "തതിയസച്ചം പന യസ്മാ നിസദ്ദോ അഭാവം. രോധ സദ്ദോ ചാരകം ദീപേതി. തസ്മാ അഭാവോ ഏത്ഥ സംസാര ചാരകസങ്ഖാതസ്സ ദുക്ഖരോധസ്സ സബ്ബഗതിസുഞ്ഞത്താ. സമധി ഗതേ വാ തസ്മിം സംസാരചാരകസങ്ഖാതസ്സ ദുക്ഖരോധസ്സ അഭാവോ ഹോതി തപ്പടിപക്ഖത്താതിപി ദുക്ഖനിരോധന്തി വുച്ചതീ"തി. ദുക്ഖസ്സ വാ അനുപ്പാദനിരോധപച്ചയത്താ ദുക്ഖനിരോധന്തി. നിരോധോ ച സോ സച്ചഞ്ചാതി നിരോധസച്ചം. നിബ്ബാനം. മഗ്ഗസച്ചന്തി ദുക്ഖനിരോധം നിബ്ബാനം മഗ്ഗതി ഗച്ഛതി

ഏതേനാതി മഗ്ഗോ. അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. മഗ്ഗധാതു ഗതിയം അ. വുത്തഞ്ഹേതം **സച്ചവിഭങ്ഗട്ഠകഥായം** "ചതുത്ഥസച്ചം പന യസ്മാ ഏതം ദുക്ഖനിരോധം ഗച്ഛതി ആരമ്മണവസേന തദഭിമുഖഭൂതത്താ പടിപദാ ച ഹോതി ദുക്ഖനിരോധപ്പത്തിയാ. തസ്മാ ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിപടിപദാതി വുച്ചതീ"തി. മഗ്ഗോ ച സോ സച്ചഞ്ചാതി മഗ്ഗസച്ചം. അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ലബ്ഭതി. യസ്മാ പനേതാനി ബുദ്ധാദയോ അരിയാ പടിവിജ്ഝന്തി, തസ്മാ അരിയസച്ചാനീതിപി വുച്ചന്തി. അഥ വാ ബുദ്ധാദീഹി അരിയേഹി പടിവിജ്ഝിയന്തി, തസ്മാ അരിയസച്ചാനീതിപി വുച്ചന്തി.

തേസം പന ലക്ഖണാദീനി ഏവം വേദിതബ്ബാനി. ഏത്ഥ ഹി ബാധനലക്ഖണം ദുക്ഖസച്ചം, സന്താപനരസം, പവത്തിപച്ചുപട്ഠാനം, പഭവലക്ഖണം സമുദയസച്ചം, അനുപച്ഛേദകരണരസം, പലിബോധപച്ചുപട്ഠാനം. സന്തിലക്ഖണം നിരോധസച്ചം, അച്ചുതിരസം, അനിമിത്തപച്ചുപട്ഠാനം. നിയ്യാനലക്ഖണം മഗ്ഗസച്ചം, കിലേസപ്പഹാന കരണരസം, വുട്ഠാനപച്ചുപട്ഠാനന്തി. ഏതേസു പന ചതൂസു സച്ചേസു പഠമതതിയസച്ചാനി ഫലാനി ഹോന്തി. ദുതിയ ചതുത്ഥസച്ചാനി ഹേതൂനി ഹോന്തി. പുരിമാനി ദ്വേസച്ചാനി ദുദ്ദ സത്താ ഗമ്ഭീരാനി. പച്ഛിമാനി ദ്വേസച്ചാനി ഗമ്ഭീരത്താ ദുദ്ദസാനി.

അപി ച ഖോ പന ദുക്ഖനിരോധം അരിയസച്ചം ഗമ്ഭീരഞ്ചേവ ദുദ്ദസഞ്ചാതി വേദിതബ്ബം. ഏകേകസ്സ പന സച്ചസ്സ ചതുന്നം ചതുന്നം അത്ഥാനം വസേന സോളസ സച്ചട്ഠാ ഹോന്തി. തേന വുത്തം **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗപാളിയം** "ദുക്ഖസ്സ പീളനട്ഠോ സങ്ഖതട്ഠോ സന്താപട്ഠോ വിപരിണാമട്ഠോ, ഇമേ ചത്താരോ ദുക്ഖസ്സ ദുക്ഖട്ഠാ തഥാ അവിതഥാ അനഞ്ഞഥാ. ഏവം ദുക്ഖം തഥട്ഠേന സച്ചം. സമുദയസ്സ ആയൂഹനട്ഠോ നിദാനട്ഠോ സംയോഗട്ഠോ പലിബോധട്ഠോ, ഇമേ ചത്താരോ സമുദയസ്സ സമുദയട്ഠാ തഥാ അവിതഥാ അനഞ്ഞഥാ. ഏവം സമുദയോ തഥട്ഠേന സച്ചം. നിരോധസ്സ നിസ്സരണട്ഠോ വിവേകട്ഠോ അസങ്ഖതട്ഠോ അമതട്ഠോ, ഇമേ ചത്താരോ നിരോധസ്സ നിരോധട്ഠാ തഥാ അവിതഥാ അനഞ്ഞഥാ, ഏവം നിരോധോ തഥട്ഠേന സച്ചം. മഗ്ഗസ്സ നിയ്യാനട്ഠോ ഹേതുട്ഠോ ദസ്സനട്ഠോ അധിപതേയ്യട്ഠോ, ഇമേ ചത്താരോ മഗ്ഗസ്സ മഗ്ഗട്ഠാ തഥാ അവിതഥാ അനഞ്ഞഥാ, ഏവം മഗ്ഗോ തഥട്ഠേന സച്ച"ന്തി.

ദസ്സനം ദസം, ദിസതി പസ്സതീതി വാ ദസം, ചതുമഗ്ഗഞാണം. ദിസധാതു അപേക്ഖനേ അ. ചതുന്നം സച്ചാനം ദസ്സനം അസ്സാതി ചതുസച്ചദസോ, ജിനോ. അഥ വാ ചത്താരി സച്ചാനി അദസ്സി അപസ്സീതി ചതുസച്ചദസോ, ജിനോ. സോ ചത്താരി സച്ചാനി ചതുമഗ്ഗഞാണേന അപ്പടിവിജ്ഝീതി അത്ഥോ. തം ചതുസച്ചദസം. ചതുസച്ചഞാണം പന ദുവിധം ഹോതി അനുബോധഞാണഞ്ച, പടിവേധ ഞാണഞ്ചാതി. തത്ഥ അനുബോധഞാണം ലോകിയം അനുസ്സവാദിവസേന നിരോധേ മഗ്ഗേ ച പവത്തതി, പടിവേധഞാണം ലോകുത്തരം നിരോധമാരമ്മണം കത്വാ കിച്ചതോ ചത്താരിപി സച്ചാനി പടിവിജ്ഝതി. യഥാഹ യോ ഭിക്ഖവേ ദുക്ഖം പസ്സതി, ദുക്ഖസമുദയമ്പി സോ പസ്സതി. ദുക്ഖനിരോധമ്പി പസ്സതി, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിപടി പദമ്പി പസ്സതീതി സബ്ബം വത്തബ്ബം. ചതുസച്ചപടിവേധഞാണം പന അനുബോധഞാണേന വിനാ ന പവത്തതി, തസ്മാ അനുബോധ ഞാണത്ഥായ പുബ്ബേ ചതുസച്ചകമ്മട്ഠാനം പണ്ഡിതേന സമാരമ്ഭി തബ്ബന്തി . നനു ച അരിയസാവകാ ചത്താരി സച്ചാനി പടിവിജ്ഝന്തി. അഥ കസ്മാ ജിനോയേവ

ചതുസച്ചദസന്തി ഥോമിതോതി. ഭഗവാ പന അരിയസാവകേഹി വിസിട്ഠേന അനഞ്ഞോപദേസേന അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന ചത്താരി സച്ചാനി പടിവിജ്ഝന്തി. തസ്മാ ഭഗവായേവ ചതുസച്ചദസന്തി അഭിത്ഥവിതോതി. തത്ഥ പന ഠപേത്വാ തണ്ഹഞ്ച നിബ്ബാനഞ്ച അവസേസധമ്മാ ദുക്ഖസച്ചം നാമ. അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതാ സമുദയസച്ചം നാമ. നിബ്ബാനം നിരോധ സച്ചം നാമ. അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ മഗ്ഗസച്ചം നാമ. വുത്തം പന **അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹേ** -

> "ദുക്ഖം തേഭൂമകം വട്ടം, തണ്ഹാ സമുദയോ ഭവേ;
> നിരോധോ നാമ നിബ്ബാനം, മഗ്ഗോ ലോകുത്തരോ മതോ"തി.

വരമിദ്ധിഗതന്തി വരം ഇദ്ധിഗതം. ഉത്തമം അതീതബുദ്ധാനം ഇദ്ധിം പത്തന്തി അത്ഥോ. അഥ വാ ഉത്തമാനം ഇദ്ധീനം പതിട്ഠാനഭൂതന്തി അത്ഥോ. ഇജ്ഝനം സമിജ്ഝനം ഇദ്ധി, ഇജ്ഝതി സമിജ്ഝതി നിപ്ഫജ്ജതീതി വാ ഇദ്ധി. ഇദ്ധിവിധഞാണഞ്ച അരഹത്തമഗ്ഗോ ച ലബ്ഭതി. വുത്തഞ്ഹി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** "തഥാ നേക്ഖമ്മം ഇജ്ഝതീതി ഇദ്ധീതി ച അരഹത്തമഗ്ഗോ ഇജ്ഝതീതി ഇദ്ധീ"തി ച. അഥ വാ ഇജ്ഝന്തി സത്താ ഏതായ ഇദ്ധാ വുദ്ധാ ഉക്കംസഗതാ ഹോന്തീതി ഇദ്ധി, അട്ഠസമാപത്തിയോ ച ചത്താരോ മഗ്ഗാ ച ലബ്ഭന്തി. ഇധധാതു വുഡ്ഢിയന്തി പച്ചയോ. അഥ വാ തപച്ചയോ ഇത്ഥിലിങ്ഗജോതകോ ഈപച്ചയോ ച. ഇദ്ധിം അഗമിന്തി ഇദ്ധിഗതോ, ജിനോ. അഥ വാ ഗച്ഛതി പതിട്ഠഹതി ഏത്ഥാതി ഗതോ, വരാനം ഉത്തമാനം ഇദ്ധീനം ഗതോ പതിട്ഠാനഭൂതോതി വരമിദ്ധിഗതോ, ജിനോ. തം വരമിദ്ധിഗതം. കിഞ്ചാപി പന അരിയസാവകാ ഇദ്ധിപ്പത്താ ഹോന്തി, ബുദ്ധാ പന വിസേസതോ ഏതായ അഭിഞ്ഞായ ഇദ്ധാ സമിദ്ധാ വുദ്ധാ അതിഉക്കംസഗതാ ഹോന്തി, തസ്മാ ബുദ്ധോയേവ വരമിദ്ധിഗതന്തി അഭിത്ഥവിതും അരഹതീതി വേദിതബ്ബോ.

നരദേവഹിതന്തി മനുസ്സദേവാനം ലോകിയലോകുത്തര സങ്ഖാതം ഹിതം പയോജനം ധാരണം. തേസം പന അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. **തിഭവൂപസമ**ന്തി തിഭവഉപസമം. പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തിയാ അഭാവതോ കാമരൂപഅരൂപസങ്ഖാതേഹി തീഹി ഭവേഹി തീസു ഭവേസു പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തിതോ വാ ഉപസമിതം നിബ്ബുതം നിരുദ്ധന്തി അത്ഥോ. ഭവന്തി സത്താ ഏത്ഥാതി ഭവോ, തയോ ഭവാ തിഭവാ, തേഹി ഉപസമിത്ഥാതി തിഭവൂപസമോ, ജിനോ. തം തിഭവൂപസമം. ഭഗവതോ പന ബോധിപല്ലങ്കേവ കാമരൂപാരൂപസങ്ഖാതേസു തീസു ഭവേസു പടിസന്ധിജനകാനം അവിജ്ജാതണ്ഹാമൂലകാനം പുഞ്ഞാദിസങ്ഖാരാനം അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന നിരവസേസം പഹീനത്താ പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തി നത്ഥി. തസ്മാ ഭഗവന്തംയേവ വിസേസേന തിഭവൂപസമന്തി ഥോമേതീതി വുത്തം ഹോതി. **ജിന**ന്തി പഞ്ചമാരജയന്തം ബുദ്ധം. **പണമാമീ**തി അഹം ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേന ആദരം വന്ദാമീതി യോജനാ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. സമതിംസതി സമ്ഭരണം സമതിംസപാരമിയോ സമ്ഭൂതം പരിപൂരിതം, വരബോധിദുമേ ഉത്തമബോധിരുക്ഖമൂലേ, ചതുസച്ചദസം ചത്താരി അരിയസച്ചാനി മഗ്ഗഞാണേന പസ്സന്തം പടിവിജ്ഝന്തം, വരമിദ്ധിഗതം ഉത്തമം അതീത ബുദ്ധാനം ഇദ്ധിപത്തം ഉത്തമാനം ഇദ്ധീനം പതിട്ഠാനഭൂതം വാ, നരദേവഹിതം മനുസ്സദേവാനം ലോകിയലോകുത്തരസങ്ഖാതം പയോജനം ധാരണം,

തിഭവൂപസമം കാമരൂപഅരൂപസങ്ഖാതേഹി തീഹി ഭവേഹി ഉപസമിതം, കാമരൂപാരൂപസങ്ഖാതേസു തീസു ഭവേസു പുനബ്ഭവാ ഭിനിബ്ബത്തിതോ ഉപസമിതം നിബ്ബുതം വാ, ജിനം പഞ്ചമാരജയന്തം ബുദ്ധം പണമാമി അഹം ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേന ആദരം വന്ദാമീതി.

ഏകാദസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൨. സതപുഞ്ഞജലക്ഖണികം വിരജം,
ഗഗനൂപമധിം ധിതിമേരുസമം;
ജലജൂപമസീതലസീലയുതം,
പഥവീസഹനം പണമാമി ജിനം.

൧൨. ഏവം ഏകാദസമഗാഥായ ജിനം വന്ദിത്വാ ഇദാനി സതപുഞ്ഞജലക്ഖണികന്ത്യാദീഹി ഛഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ ജിനം വന്ദിതു കാമോ **സതപുഞ്ഞജലക്ഖണിക**ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ചതൂഹി സ ഗണേഹി രചിതത്താ ദ്വാദസക്ഖരേഹി യുത്താ തോടകഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. സാധകം പന അനന്തരഗാഥാവണ്ണനായം വുത്തമേവ.

തത്ഥ **സതപുഞ്ഞജലക്ഖണിക**ന്തി അനേകപാരമീപുഞ്ഞതേജേന ജാതേന ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേന സമ്പന്നം. ഏത്ഥ ച സതസദ്ദോ അനേകസങ്ഖ്യാവാചകോ. സതതേജോ സഹസ്സരംസീതിആദീസു വിയ. സതേന അനേകേന പാരമീപുഞ്ഞതേജേന ജാതന്തി സതപുഞ്ഞജം, ലക്ഖിയതി ലക്ഖിതബ്ബം ബുദ്ധദബ്ബം ഏതേഹീതി ലക്ഖണം, ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാദി. ലക്ഖധാതു ദസ്സനങ്കേസുയു. സതപുഞ്ഞജഞ്ച തം ലക്ഖണഞ്ചാതി സതപുഞ്ഞജ ലക്ഖണം. തം അസ്സ അത്ഥീതി സതപുഞ്ഞജലക്ഖണികോ, ജിനോ. തം. ഭഗവാ ഹി അനന്തേസു ചക്കവാളേസു സബ്ബേ സത്താ ഏകേകം പുഞ്ഞകമ്മം സതക്ഖത്തും കരേയ്യും. ഏത്തകേഹി ജനേഹി കതം പുഞ്ഞകമ്മം ബോധിസത്തോ ഏകോവ ഏകേകം സതഗുണം കത്വാ നിബ്ബത്തേന പാരമീപുഞ്ഞതേജേന ജാതേഹി ദ്വത്തിംസ മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി ച അസീതിഅനുബ്യഞ്ജന ലക്ഖണേ ഹി ച സമ്പന്നോതി സതപുഞ്ഞജലക്ഖണികന്തി ഥോമേതീതി അധിപ്പായോ. വുത്തഞ്ഹി **ബുദ്ധവംസട്ഠകഥായം** -

"സതപുഞ്ഞ ലക്ഖണോതി അനന്തേസു ചക്കവാളേസു സബ്ബേ സത്താ ഏകേകം പുഞ്ഞകമ്മം സതക്ഖത്തും കരേയ്യും, ഏത്തകേഹി ജനേഹി കതകമ്മം ബോധിസത്തോ സയമേവ ഏകോ സതഗുണം കത്വാ നിബ്ബത്തോ. തസ്മാ സതപുഞ്ഞലക്ഖണോതി വുച്ചതി. കേചി പന സതേന സതേന പുഞ്ഞകമ്മേന നിബ്ബത്തം ഏകേകലക്ഖണോതി വദന്തി. ഏവം സന്തേ യോ കോചി ബുദ്ധോ ഭവേയ്യാതി. തം അട്ഠകഥാസു പടിക്ഖിത്ത"ന്തി. **പാഥേയ്യട്ഠകഥായം** പന "സത പുഞ്ഞലക്ഖണന്തി സതേന സതേന പുഞ്ഞകമ്മേന നിബ്ബത്തം ഏകേകം ലക്ഖണം . ഏവം സന്തേ യോ കോചി ബുദ്ധോ ഭവേയ്യാതി ന രോചയിംസു. അനന്തേസു പന ചക്കവാളേസു സബ്ബേ സത്താ ഏകേകം കമ്മം സതക്ഖത്തും കരേയ്യും. ഏത്തകേഹി ജനേഹി കതം കമ്മം ബോധിസത്തോ ഏകോവ ഏകേകം സതഗുണം കത്വാ നിബ്ബത്തോ. തസ്മാ സതപുഞ്ഞലക്ഖണോതി ഇമമത്ഥം രോചയിംസൂ"തി വുത്തം. ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണം പന ഉപരി ആവിഭവിസ്സതീതി.

വിരജന്തി രാഗരജാദീനം അഭാവാ വിഗതരജം. രഞ്ജതി സഞ്ജതി രൂപാദിആരമ്മണേസൂതി രജോ, രാഗാദിരജോ. രന്ജധാതു രാഗേ അ. വിഗതോ രജോ അസ്സാതി വിരജോ, ജിനോ. തം വിരജം. ജിനോ ഹി ബോധിപല്ലങ്കേയേവ സബ്ബകിലേസമാര രജസ്സ ജയിതത്താ വിഗതരജോതി അത്ഥോ. **ഗഗനൂപമധി**ന്തി ഏത്ഥ ധീ വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. തസ്മാ ആകാസൂപമസബ്ബഞ്ഞുത ഞാണവന്തന്തി അത്ഥോ. ഗച്ഛന്തി ഏത്ഥ വിഹങ്ഗമാദയോതി ഗഗനം, ആകാസോ. ഗമുധാതു ഗതിയം യു. മകാരസ്സ ഗോ. ഉപമിയതേ ഉപമാ. ഭാവസാധനോയം. ഉപപുബ്ബമാധാതു പരിമാനേ അ. സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മം ധരതി ജാനാതീതി ധീ, സബ്ബഞ്ഞുത ഞാണം. ധരധാതു ഞാണേ ക്വി, ഇത്ഥിലിങ്ഗജോതകഈപച്ചയോ ച. ഗഗനേന ആകാസേന യുത്താ ഉപമാ ഗഗനൂപമാ, തം സദിസം ധീ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം യസ്സാതി ഗഗനൂപമധി, ജിനോ. തം ഗഗനൂപമധിം. അയം പന അനന്താദിഗുണഹീനത്താ ധമ്മഹീനോപമാ നാമ. വുത്തഞ്ഹി **സുബോധാലങ്കാരേ** ''ധമ്മഹീനാമുഖമ്ഭോജ, സദിസം മുനിനോ ഇതീ''തി. യഥാ ഹി ആകാസോ അനന്തോതി വുത്തത്താ ആകാസോ അനന്തോ ഹുത്വാ വിത്ഥരതി, ഏവം ഭഗവതോ അനന്തം ബുദ്ധഞാണന്തി വുത്തത്താ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസ്സ അനന്താരമ്മണത്താ ച ഞാണം അനന്തം ഹുത്വാ വിത്ഥരതി. തസ്മാ ഗഗനൂപമധിന്തി ഥോമേതീതി.

ധിതിമേരുസമന്തി ഏത്ഥ ധിതി വുച്ചതി സമാധി. സിനേരുപബ്ബത സദിസം അചലസമാധിവന്തന്തി അത്ഥോ. ധിയതി ഠപിയതി സമ്പയുത്തധമ്മേ ഏകാരമ്മണേ ഏതേനാതി ധിതി, ഭഗവതോ ലോകിയലോകുത്തരഝാനസമാധി. ധിധാതു ധാരണേതി. രംസിയാ അന്ധകാരം മിനാതി ഹിംസതീതി മേരു, പബ്ബതരാജാ. മീധാതു ഹിംസായം രുപച്ചയോ. ഇമം വചനത്ഥഞ്ഹി സിനേരുസ്സ പാചീനപസ്സം രജതമയം, ദക്ഖിണപസ്സം മണിമയം, പച്ഛിമപസ്സം ഫല്ലികമയം, ഉത്തരപസ്സം സുവണ്ണമയം ഹോതീതി വുത്തവചനം സന്ധായ വുത്തം. അഥ വാ മിനാതി ഹിംസതി സബ്ബേ പബ്ബതേ അത്തനോ ഉച്ചതരട്ഠേനാതി മേരു, മേരുനാ സമോ ധിതി സമാധി യസ്സാതി ധിതിമേരുസമോ, ജിനോ. തം ധിതിമേരു സമം. യഥാ ഹി മേരുരാജാ അട്ഠഹി ദിസാഹി ആഗതേഹി വാതേഹി ന കമ്പതി ന ചലതി, ഏവം ജിനോ കാമച്ഛന്ദാദിനീവരണേ പജഹിത്വാ ലോകുത്തരജ്ഝാനസമാധിനാ സമന്നാഗതത്താ അട്ഠഹി ലോകധമ്മേഹി ച മിച്ഛാദിട്ഠിവാതേഹി ച ന കമ്പതി ന ചലതീതി ധിതിമേരുസമന്തി ഥോമേതി.

ജലജൂപമസീതലസീലയുതന്തി ഉദകജാതപ്പദുമസദിസേന അതിസീതലേന അസങ്ഖ്യേയ്യസീലേന സംയുത്തം. വുത്തഞ്ഹി **അപദാന പാളിയം** ''സീലം തസ്സ അസങ്ഖ്യേയ്യ''ന്തി. **തദട്ഠകഥായഞ്ച** ''ഭഗവതോ പന സീലം അസങ്ഖ്യേയ്യമേവാ''തി. ജലതി ദിബ്ബതീതി ജലം, ഉദകം. ജലധാതു ദിത്തിയം അ. ജലേ ഉദകേ ജാതം ജലജം, പദുമം. ജലജേന പദുമേന ഉപമം സദിസന്തി ജലജൂപമം, സീലം. സുഖത്ഥികേഹി സേവിയതീതി സീതലം, സീലം. സിധാതു സേവായം തലപച്ചയോ. അഥ വാ സീതഗുണം ലാതി ഗണ്ഹാതീതി സീതലം, സീലം. സീതസദ്ദൂപപദ ലാധാതു ഗഹണേ ക്വി. ഉദകേ പന ജാതം പദുമം ഉദകേന ഉണ്ഹസ്സ സമിതത്താ സീതലം വിയ. സീലം പന ബുദ്ധസ്സ കിലേസതാ പനസ്സ സമേതത്താ അച്ചന്തസീതലം ഹോതി. സുരക്ഖിതഞ്ഹി വിസുദ്ധം സീലം കിലേസപ്പഹാനേന സന്താനം കിലേസപരിളാഹം ഉപസമേതി ന

ഹരിതചന്ദനം മുത്താഹാരോ മണി ഉദകം വാതോ ചന്ദകിരണോ ച. തസ്മാ സീലമേവ സീതലന്തി അച്ചന്തസീതലന്തി വുച്ചതി. തേന വുത്തം **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** -

> “ന തം സജലദാ വാതാ, ന ചാപി ഹരിചന്ദനം;
> നേവ ഹാരാ ന മണയോ, ന ചന്ദകിരണങ്കുരാ;
> സമയന്തീധ സത്താനം, പരിളാഹം സുരക്ഖിതം;
> യം സമേതിദം അരിയം, സീലം അച്ചന്തസീതല”ന്തി.

അയം പന തസ്സ ഗാഥാദ്വയസ്സത്ഥോ. സുരക്ഖിതം സുട്ഠുരക്ഖിതം അരിയം വിസുദ്ധം അച്ചന്തസീതലം ഇദം സീലം ഇധലോകേ സത്താനം യം പരിളാഹം സമേതി, തം പരിളാഹം സജലദാ ഉദകദദേന മേഘേന സഹ പവത്താ വാതാ സീതവാതാ ന സമയന്തി ഹരിതചന്ദനഞ്ചാപി ന സമയതി. ഹാരാ മുത്താഹാരാ നേവ സമയന്തി. മണയോ വേളുരിയാദിമണിയോ ന സമയന്തി. ചന്ദകിരണങ്കുരാ ചന്ദസ്സ രംസിഅങ്കുരാ ന സമയന്തീതി. സീലതി സമാധിയതി കായകമ്മാദീനം സുസീല്യവസേന ന വിപ്പകിരതീതി സീലം. സീലധാതു സമാധിമ്ഹി അ. അഥ വാ സീലന്തി സമാദഹന്തി ചിത്തം ഏതേനാതി സീലം, സീലേന്തി വാ ഏതേന കുസലേ ധമ്മേ ഉപധാരേന്തി ആഭുസോ ധാരേന്തി സാധവോതി സീലം, ചേതനാധമ്മോ, കുസലചിത്തുപ്പാദോ വാ ലബ്ഭതി. സീലധാതു ഉപധാരണേ അ. വുത്തഞ്ഹേതം **വിസുദ്ധിമഗ്ഗട്ഠകഥായം** “കേനട്ഠേന സീലന്തി സീലനട്ഠേന സീലം. കിമിദം സീലം നാമ, സമാധാനം വാ, കായകമ്മാദീനം സുസീല്യവസേന അവിപ്പകിണ്ണതാതി അത്ഥോ. ഉപധാരണം വാ, കുസലാനം ധമ്മാനം പതിട്ഠാനവസേന ആധാരഭാവോതി അത്ഥോ”തി. ജലജൂപമേന പദുമസദിസേന സീതലേന അച്ചന്തസീതലേന സീലേന അസങ്ഖ്യേയ്യസീലേന യുത്തോതി ജലജൂപമസീതലസീലയുതോ, ജിനോ. തം ജലജൂപമസീതലസീലയുതം. യഥാ ഹി ഉദകേ ജാതം പദുമം ജലേന സീതലം ഹോതി, ഏവം ഭഗവതോ മഗ്ഗസീലേന കിലേസുപതാപനസ്സ പഹീനത്താ തം സീതലം അച്ചന്തസീതലം. തേന സമ്പയുത്തോതി ജലജൂപമസീതലസീല യുതന്തി ഥോമേതീതി വുത്തം ഹോതി.

പഥവീസഹനന്തി പഥവീ വിയ ഖന്തിസമ്പന്നം ഖന്തിവന്തം വാ. പഥന്തി പതിട്ഠഹന്തി ഏത്ഥ തരുപബ്ബതാദയോതി പഥവീ, ഭൂമി. പഥധാതു പതിട്ഠായം വീപച്ചയോ. അഥ വാ പുഥു ഹുത്വാ ജാതന്തി പഥവീ. ജാതതദ്ധിതത്ഥേ വീപച്ചയോ. സഹയതേ ഖമിയതേ സഹനം, സഹതി ഖമതീതി വാ സഹനം, അധിവാസനഖന്തി. സഹധാതു ഖന്തിയം യു. പഥവീ വിയ സഹനം ഖമനം യസ്സ സോതി പഥവീസഹനോ, ജിനോ. തം പഥവീസഹനം. യഥാ ഹി പഥവീ അത്തനോ ഉപരി പക്ഖിത്തം സുചിമ്പി അസുചിമ്പി സബ്ബം സഹതി, ന പടിഘാനുനയം കരോതി, ഏവം ജിനോ ഇട്ഠാരമ്മണമ്പി അനിട്ഠാരമ്മണമ്പി സബ്ബം സഹതി, ന തഥ പടിഘാനുനയം കരോതീതി പഥവീസഹനന്തി ഥോമേതീതി അധിപ്പായോ. തേന വുത്തം **അപദാനപാളിയം** -

> “ലാഭാലാഭേ ന സജ്ജന്തി, സമ്മാനനവിമാനനേ;
> പഥവീസദിസാ ബുദ്ധാ, തസ്മാ തേ ന വിരാധിയാ”തി.

അഹം ജിനം പണമാമി വന്ദാമീതി സമ്ബന്ധോ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. സതപുഞ്ഞജലക്ഖണികം അനേകപാരമീപുഞ്ഞതേജേന ജാതേന ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേന സമ്പന്നം, വിരജം രാഗരജാദീനം അഭാവാ വിഗതരജം, ഗഗനൂപമധിം ആകാസൂപമസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണവന്തം, ധിതിമേരുസമം സിനേരുപബ്ബതസദിസം അചലസമാധിവന്തം, ജലജൂപമസീതല സീലയുതം. ഉദകജാതപ്പദുമസദിസേന അച്ചന്തഅതിസീതലേന അസങ്ഖ്യേയ്യസീലേന സമ്പയുത്തം, പഥവീസഹനം പഥവീ വിയ ഖന്തിസമ്പന്നം, ഖന്തിവന്തം വാ, ജിനം പഞ്ചമാരവിജയം ബുദ്ധം അഹം സക്കച്ചം പണമാമി വന്ദാമീതി.

ദ്വാദസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

<u>൧൩.</u>യോ ബുദ്ധോ സുമതി ദിവേ ദിവാകരോവ,
സോഭന്തോ രതിജനനേ സിലാസനമ്ഹി;
ആസീനോ സിവസുഖദം അദേസി ധമ്മം,
ദേവാനം തമസദിസം നമാമി നിച്ചം.

൧൩. ഏവം ദ്വാദസമഗാഥായ ജിനം വന്ദിത്വാ ഇദാനി താവതിംസപുരേ മാതുദേവപുത്തപ്പമുഖാനം ഉപപത്തിദേവാനം അഭിധമ്മം ദേസക ഗുണേന അഭിത്ഥവിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **യോ ബുദ്ധോ സുമതി**ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന മ ന ജ ര ഗണേഹി ച ഏകഗരുനാ ച തീഹി യതീഹി ച ദസഹി യതീഹി ച രചിതത്താ തേരസക്ഖര സംയുത്താ പഹസ്സിണീഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം **വുത്തോദയേ** ''മ്നാ ജരാ ഗോ തിദസയതിപ്പഹസ്സിണീ സാ''തി.

തസ്സത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം മ്നാ മഗണ നഗണാ ച ജരാ ജ ഗണ രഗണാ ച ഗോ ഗരു ച തിദസയതി തിയതി ച ദസയതി ച ചേ സിയാ, സാ ഗാഥാ പഹസ്സിണീഗാഥാ നാമാതി. തത്ഥ സുമതി യോ ബുദ്ധോ ധമ്മം ദേവാനം അദേസീതി സമ്ബന്ധോ. **യോതി** അനിയമവാചകസബ്ബനാമപദം. തസ്സ വചനത്ഥോ ന കാതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി **സദ്ദവിദൂഹി** -

''രുള്ഹീഖ്യാതം നിപാതഞ്ചു, പസഗ്ഗാലപനം തഥാ;
സബ്ബനാമന്തി ഏതേസു, ന കതോ വിഗ്ഗഹോ ഛസൂ''തി.

അഥ വാ സബ്ബനാമഭാവം യാതീതി യോ, അനിയമവാചക ഭാവം യാതീതി വാ യോ. സബ്ബനാമഭാവേന യാതി പവത്തതീതി വാ യോ. അനിയമവാചകഭാവേന യാതി പവത്തതീതി വാ യോ. സബ്ബനാമഭാവേന യാതബ്ബോ ഞാതബ്ബോതി വാ യോ, യാതബ്ബോ ഞാതബ്ബോ ഏതേന അനിയമത്ഥോതി വാ യോ. സബ്ബനാമസങ്ഖാതം യഇതിപദം ലബ്ഭതി. യോ യാദി സോതി അത്ഥോ. **ബുദ്ധോ**തി പടിവിദ്ധചതുസച്ചധമ്മോ, പടിവിദ്ധസബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മോ വാ. തസ്സ പന വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. **സുമതീ**തി സുന്ദരസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണവാതോ, ദേസനാഞ്ഞാണവാതോ വാ. അദേസി ധമ്മം ദേവാനന്തി വുച്ചമാനത്താ ഹി ഇധ സബ്ബഞ്ഞുത ഞാണം സുമതീതി വുച്ചതി. മനതി ജാനാതി സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മം ദേസേതബ്ബധമ്മം വാതി മതി. മനധാതു ഞാണേതി. സുന്ദരാ മതി സുമതി, സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മാനം യഥാസഭാവജാനനസമത്ഥം തേസം ദേസേ തബ്ബപ്പകാരജാനനസമത്ഥം ബോധേതബ്ബപുഗ്ഗലാനം ആസയാധി മുത്തിയാദിവിഭാവനസമത്ഥഞ്ചാതി തിസമത്ഥസമ്പന്നം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം ലബ്ഭതി. സുമതീതി ഇമിനാ ഹി

സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണമേവ അഭിധമ്മകഥായ സമുട്ഠാനഭാവേ സമത്ഥം. നാഞ്ഞന്തി ഇമമത്ഥം ദീപേന്തോ അഭിധമ്മകഥായ അനഞ്ഞസാധാരണഭാവം ദസ്സേതി. സുന്ദരാ മതി അസ്സ അസ്മിം വാ അത്ഥീതി സുമതി, ബുദ്ധോ. സമാസന്ത തദ്ധിതായം. തദസ്സത്ഥീതിവീ ചാതി സുത്തേ ചസദ്ദേന അപച്ചയോ. യഥാ പീതിസുഖന്തി. വുത്തഞ്ഹി **പാരാജികണ്ഡട്ഠകഥായം** "അയഞ്ച പീതി ഇദഞ്ച സുഖം അസ്സ ഝാനസ്സ അസ്മിം വാ ഝാനേ അത്ഥീതി ഇദം ഝാനം പീതിസുഖന്തി വുച്ചതീ"തി.

ദിവേതി ദിവസേ. സൂരിയോഭാസേന ദിബ്ബതി ഏത്ഥാതി ദിവോ. ദിവുധാതു ജുതിയം അ. തസ്മിം ദിവേ. **ദിവാ കരോവാ**തി സൂരിയോ ഇവ. ദിവാദിനം കരോതീതി ദിവാകരോ, സൂരിയോ. ദിവാസദ്ദൂപ പദ കരധാതു കരണേ അ. അഥ വാ ദിവാ ദിവസേ കരോ രംസി അസ്സാതി ദിവാകരോ. കരസദ്ദോ ഹി രംസിവാചകോ. **സോഭന്തോ**തി വിരോചമാനോ ഹുത്വാ. സുഭതി വിരോചതി ഛബ്ബണ്ണരംസിആദീഹീതി സോഭന്തോ, ബുദ്ധോ. സുഭധാതു സോഭേ, ദിത്തിയം വാ അന്തപച്ചയോ. ഭഗവാ ഹി ഛബ്ബണ്ണരംസീഹി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി അസീത്യാനുബ്യഞ്ജനലക്ഖണേഹി ച ദേവാനം മജ്ഝേ സോഭതി വിരോചതീതി അത്ഥോ. **രതിജനനേ**തി ദേവാനം അതപ്പകപീതിസോമനസ്സുപ്പാദനേ, പേമുപ്പാദനേ വാ. രമനം രതി. രമുധാതു കീളായന്തി. തം ജനേതി ഉപ്പാദേതീതി രതിജനനം. സിലാസനം. രതിസദ്ദൂപപദ ജനധാതു ജനനേ യു. തസ്മിം രതിജനനേ.

സിലാസനമ്ഹീതി തിദസാലയേ, പാരിച്ഛത്തകമൂലേ ജാതേ നിക്ഖിത്തേ വാ ദീഘതോ സട്ഠിയോജനേ വിത്ഥാരതോ പണ്ണാസ യോജനേ പുഥുലതോ പന്നരസയോജനേ വണ്ണതോ ജയസുമനപുപ്ഫസദിസേ രത്തകമ്ബലവണ്ണേ വാ സണ്ഹസുഖുമേ പണ്ഡുകമ്ബ ലനാമകേ സിലാസനേ. സക്കേന സേവിയതീതി സിലം. പാസാണോ . സിധാതു സേവായം അലപച്ചയോ. ആസിയതി ഏത്ഥാതി ആസനം. അഥ വാ ആഗന്ത്വാ സേവിയതി ഏത്ഥാതി ആസനം. ആപുബ്ബസിധാതു സേവായം യു. സിലംഏവ ആസനം സിലാസനം. പണ്ഡുകമ്ബലസിലാസനം ലബ്ഭതി. തസ്മിം സിലാസനമ്ഹി. **ആസീനോ**തി ദസഹി ചക്കവാളസഹസ്സേഹി ആഗമ്മ സന്നിസിന്നാനം ദേവാനം ഗണേന പരിവാരിതോ ഹുത്വാ നിസീദന്തോ. ആസീദനം നിസജ്ജനം ആസീനോ. ആസമന്തതോ സീദതി വസതീതി വാ ആസീനോ. അഭിധമ്മകഥാഭിമുഖം സീദതി നിസജ്ജതീതി വാ ആസീനോ, ബുദ്ധോ. ആപുബ്ബസീദധാതു നിസജ്ജായം. വിസരണ ഗത്യാവസാനേസു വാ തപച്ചയോ. തസ്സ ഈണാദേസോ, ണസ്സനത്തം, ധാത്വന്തലോപോ. **സിവസുഖദ**ന്തി നിബ്ബാനസുഖദായകം. അരിയേഹി സേവിയതീതി സിവം, നിബ്ബാനം. സിധാതു സേവായം അവോ. അഥ വാ രാഗഗ്ഗിആദീഹി സമതി ഉപസമതി ഏത്ഥാതി സിവം, നിബ്ബാനം. സമുധാതു ഉപസമേ രിവോ. **അഭിധാനപ്പദീപികടീകായം** പന "സിവം ഖേമഭാവം കരോതീതി സിവം, സംസാരഭീരുകേഹി സേവിതബ്ബത്താ വാ സിവം. യദാദിനാ വപച്ചയോ"തി വുത്തം. സുഖയതീതി സുഖം. യസ്സുപ്പജ്ജതി, തം സുഖിതം കരോതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ സുട്ഠു ദുക്ഖം ഖനതീതി സുഖം. സുപുബ്ബ ഖനുധാതു അവദാരണേ ക്വി. സിവസ്സ നിബ്ബാനസ്സ സുഖം സിവസുഖം, തം ദദാതീതി സിവസുഖദം, അഭിധമ്മധമ്മോ. സിവസുഖസദ്ദൂപപദദാധാതു അ. യോ ഹി അഭിധമ്മധമ്മം സുണാതി, സോ തസ്സ നിബ്ബാനസുഖം ദദാതീതി അത്ഥോ.

അദേസി ധമ്മം ദേവാനന്തി ദേവാനം ധമ്മം അദേസീതി സമ്ബന്ധോ. എത്ഥ ച **ധമ്മ**ന്തി നാനാനയവിചിത്തം ഗമ്ഭീരം സണ്ഹസുഖുമം ദുദ്ദസം അഭിധമ്മ ധമ്മം. അത്തനോ സഭാവം ധാരേതീതി ധമ്മോ, പണ്ഡിതേഹി ധാരിയതി ന ബാലേഹീതി വാ ധമ്മോ, അഭിധമ്മപിടകം. ധരധാതു ധാരണേ രമ്മപച്ചയോ. തം ധമ്മം. **ദേവാന**ന്തി പുബ്ബേ മനുസ്സലോകേ മാതുഭൂതദേവപുത്തപ്പമുഖാനം ഉപപത്തിദേവാനം. വുത്തഞ്ഹേതം **അട്ഠസാലിനീഅട്ഠകഥായം** -

"മാതരം പമുഖം കത്വാ, തസ്സാ പഞ്ഞായ തേജസാ;
അഭിധമ്മകഥാമഗ്ഗം, ദേവാനം സമ്പവത്തയീ"തി.

എത്ഥ ച മാതരന്തിപദസ്സ പുബ്ബേ മനുസ്സലോകേ മാതുഭൂതം ദേവപുത്തന്തി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം **ജിനാലങ്കാരപാളിയം** -

"തതോ പുത്തം ഗഹേത്വാന, ഗതാ മാതാ സകം ഘരം;
സത്തമിയം ചുതാ ഗന്ത്വാ, ദേവപുത്തത്തമാഗമീ"തി.

തട്ടീകായഞ്ച "ബോധിസത്തമാതാ ഗബ്ഭവുട്ഠാനതോ സത്തമേ ദിവസേ കാലങ്കത്വാ തുസിതപുരേ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തീ"തി വുത്തം. എത്ഥ ച ദേവപുത്തസദ്ദേന വുത്തമേവ. **കാളുദായീ ഥേരഗാഥാഅട്ഠകഥായഞ്ച** "പരിവാരിതാതി ച ഇത്ഥിലിങ്ഗനിദ്ദേസോ പുരിമത്തഭാവസിദ്ധം ഇത്ഥിഭാവം ദേവതാഭാവം വാ സന്ധായ കതോ. ദേവൂപപത്തി പന പുരിസഭാവേന ജാതാ"തി വുത്തം. **ജാതകടീകായഞ്ച** "ദേവോരോഹനേതി മാതുദേവപുത്തസ്സ തേമാസം അഭിധമ്മപിടകം ദേസേത്വാ ദേവോരോഹനകാലേ"തി മാതുദേവപുത്തസദ്ദേന വുത്തം. **അഭിധമ്മാവതാരടീകായഞ്ച** "ദേവാനന്തി തദാ ധമ്മപടിഗ്ഗാഹകാനം ദസസഹസ്സചക്കവാളാധിവാസീനം മാതുദേവപുത്തപ്പമുഖാനം ഉപപത്തിദേവാന"ന്തി മാതുദേവപുത്ത സദ്ദേന വുത്തം. **സിരീമഹാമായാസത്ഥേ** ച "സിരീമഹാമായാ ദേവീപി സത്തദിവസേയേവ വസിത്വാ കാലങ്കത്വാ അത്തനോ പുഞ്ഞാനുഭാവേന തുസിതഭവനേ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തീ"തി ദേവപുത്തസദ്ദേന വുത്തം. **മണിദീപടീകായഞ്ച** "മാതരന്തി പുബ്ബേ മനുസ്സലോകേ മാതുഭൂതം ദേവപുത്തന്തി അത്ഥോ. സിരീമഹാമായാ ഹി ബോധിസത്തം വിജായിത്വാ സത്താഹമത്തം ഠത്വാ ഇതോ ചവിത്വാ തുസിതഭവനേ പുരിസഭാവേനേവ നിബ്ബത്തോ, ന ഇത്ഥിഭാവേനാ"തി വുത്തം. തസ്മാ മാതരന്തിപദസ്സ മാതുഭൂതം ദേവപുത്തന്തി അത്ഥോ മുഖ്യേന ദട്ഠബ്ബോ.

മധുസാരത്ഥ ദീപനീടീകായം പന -
"സുദ്ധോദനോ നാമ പിതാ മഹേസിനോ,
ബുദ്ധസ്സ മാതാ പന മായാ നാമ.

ബോധിസത്തം പരിഹരിയ കുച്ഛിനാ,
കായസ്സ ഭേദാ തിദിവസ്മിം മോദതി;
സാ ഗോതമീ കാലംകതാ ഇതോ ചുതാ,
ദിബ്ബേഹി കാമേഹി സമങ്ഗിഭൂതാ;
ആമോദതി കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി,
പരിവാരിതാ ദേവഗണേഹി തേഹീ"തി; **ഥേരാപാളി**;

തദട്ഠകഥായം "പരിവാരിതാതി ച ഇത്ഥിലിങ്ഗനിദ്ദേസോ പുരിമത്ത ഭാവസിദ്ധം ഇത്ഥിഭാവം ദേവതാഭാവം വാ സന്ധായ കതോ. ദേവൂപപത്തി പന പുരിസഭാവേന ജാതാതി വുത്തത്താ മാതരന്തി മനുസ്സത്തഭാവവസേന വുത്ത"ന്തി വദന്തി. ഥേരട്ഠകഥാ പന നസങ്ഗഹാരുള്ഹാ. അഞ്ഞട്ഠകഥാടീകാസു ച താദിസം വചനം നത്ഥി. പത്ഥനാകാലേ ച ബുദ്ധമാതാ ഹുത്വാ പച്ഛാ പുരിസോ ഹോമീതി പത്ഥനാ നത്ഥി. തിംസധമ്മതായഞ്ച ബുദ്ധമാതുയാ പുരിസഭാവോ നാമ നത്ഥി. തസ്മാ തം വീമംസിതബ്ബന്തിപി വിദൂ വദന്തീതി വുത്തം. തം പന ന ഗഹേതബ്ബം. കസ്മാ, സംസയവചനേന വീമംസിതബ്ബന്തി വിദൂവദന്തീതി ച വുത്തത്താ ച യഥാവുത്തട്ഠകഥാടീകാവചനേഹി ഉജുകം വിരുദ്ധത്താ ച. ദേവതാസദ്ദോ ഹി ദേവപുത്തേ ബ്രഹ്മേ ദേവധീതായ ച വത്തതി. തഥാഹേസ "അഥ ഖോ അഞ്ഞതരാ ദേവതാ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണാ"തിആദീസു ദേവപുത്തേ. വുത്തഞ്ഹി **ഖുദ്ദകപാഠഅട്ഠകഥായം** "അഞ്ഞതരാതി അനിയമിത നിദ്ദേസോ. സാ ഹി നാമഗോത്തതോ അപാകടാ. തസ്മാ അഞ്ഞതരാതി വുത്താ. ദേവോയേവ ദേവതാ. ഇത്ഥിപുരിസസാധാരണമേവേതം. ഇധ പന പുരിസോഏവ. സോ ദേവപുത്തോ. കിന്തുസാധാരണനാമവസേന ദേവതാതി വുത്തോ"തി. **സുനീതത്ഥേരഅപദാന പാളിയം** ആഗതാസു "തഥാ താ ദേവതാ സത്തസതാ ഉളാരാ ബ്രഹ്മാ വിമാനാ അഭിനിക്ഖമിത്വാ"തിആദീസു ബ്രഹ്മേ. **പദീപവിമാനവത്ഥുപാളിയം** വുത്താസു -

> "അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠതി ദേവതേ;
> ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ"തി.

ആദീസു ദേവധീതായ. ഏവം പന പരിവാരിതാസദ്ദോപി വേദിതബ്ബോ. തസ്മാ ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരേന കതായ ഥേരട്ഠകഥായ വുത്തവചനം ജാതകടീകായ വുത്തവചനഞ്ച ആചരിയസുമങ്ഗലത്ഥേരേന കതായ അഭിധമ്മാവതാരടീകായ വുത്തവചനം പമാണം കത്വാ മാതുദേവപുത്തോതി അത്ഥോയേവ ദട്ഠബ്ബോ. ഏതരഹി പന കേചി ആചരിയാ ഥേരാപാളിയം ആഗതം പരിവാരിതാസദ്ദഞ്ച മധുസാരത്ഥദീപനീടീകാവചനഞ്ച പടിച്ച മാതുദേവധീതാതി വദന്തി. തം പന തേസം മതിമത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. **അദേസീ**തി മഹാകരുണാപുബ്ബങ്ഗമേന സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന കഥേസി. അസദിസം തന്തി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ ച **ത**ന്തി ബുദ്ധം. **അസദിസ**ന്തി അപ്പടിപുഗ്ഗലം. നത്ഥി ഏതസ്സ സദിസോ പടിപുഗ്ഗലോതി അസദിസോ, ബുദ്ധോ. സദേവകേ ലോകേ സീലാദിഗുണേന ബുദ്ധേന സദിസോ കോചി പുഗ്ഗലോ നത്ഥീതി അത്ഥോ. തേനാഹ **വിനയമഹാവഗ്ഗപാളിയം** -

> "ന മേ ആചരിയോ അത്ഥി, സദിസോ മേ ന വിജ്ജതി;
> സദേവകസ്മിം ലോകസ്മിം, നത്ഥി മേ പടിപുഗ്ഗലോ"തി.

നിച്ചന്തിസതതം സമിതം, സബ്ബകാലം നിരന്തരന്തി അത്ഥോ. അസദിസം തം ബുദ്ധം നിച്ചം നമാമീതി സമ്ബന്ധോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. സുമതി സുന്ദരസബ്ബഞ്ഞുത ഞാണവാതോ, ദേസനാഞാണവാതോ വാ. യോ യാദിസോ ബുദ്ധോ. ദിവേ ദിവസേ ദിവാകരോവ സൂരിയോഇവ, സോഭന്തോ വിരോചമാനോ ഹുത്വാ, രതിജനനേ ദേവാനം അതപ്പകപീതി സോമനസ്സുപ്പാദനേ, പേമുപ്പാദനേ വാ,

സിലാസനമ്ഹി പണ്ഡു കമ്പലനാമകേ സിലാസനേ, ആസീനോ നിസീദന്തോ ഹുത്വാ സിവസുഖദം നിബ്ബാനസുഖദായകം, ധമ്മം അഭിധമ്മധമ്മം, ദേവാനം മാതു പുബ്ബദേവപുത്തപ്പമുഖാനം ഉപപത്തിദേവാനം അദേസി കഥേസി. അസദിസം അപ്പടിപുഗ്ഗലം തം ബുദ്ധം അഹം നിച്ചം സതതം നമാമി വന്ദാമീതി.

തേരസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൪. യോ പാദപങ്കജമുദുത്തലരാജികേഹി,
ലോകേഹി തീഹിവികലേഹി നിരാകുലേഹി;
സമ്പാപുണേ നിരുപമേയ്യതമേവ നാഥോ,
തം സബ്ബലോകമഹിതം അസമം നമാമി.

൧൪. ഏവം തേരസമഗാഥായ ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ ഇദാനി ബുദ്ധസ്സ പാദതലേ വിചിത്തപ്പവത്തേഹി അട്ഠസതചക്കലക്ഖണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **യോ പാദപങ്കജ**ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ത ഭ ജ ജ ഗണേഹി ച ഗരുദ്വയേന രചിതത്താ ചുദ്ദസക്ഖരേഹി യുത്താ വസന്തതിലകാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം **വുത്തോദയേ** "വുത്താ വസന്തതിലകാ ത ഭ ജാ ജഗാ ഗോ"തി. തസ്സായമത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം ത ഭ ജാ ത ഭ ജ ഗണാ ച ജഗാ ജഗണഗരുകാ ച ഗോ ഗരു ച ചേ ഭവന്തി, സാ ഗാഥാ വസന്തതിലകാഗാഥാതി ഛന്ദാചരിയേഹി വുത്താതി.

തത്ഥ പന യോ നാഥോ അവികലേഹി നിരാകുലേഹി പാദപങ്കജമുദുത്തലേഹിതീഹി ലോകേഹി നിരുപമേയ്യതം സമ്പാപുണേഏവ സബ്ബലോകമഹിതം അസമം തം നാഥം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ പന സദ്ദക്കമേന അദസ്സേത്വാ അത്ഥക്കമേന വണ്ണനം ദസ്സയിസ്സാമ. **യോ നാഥോ**തി യോ യാദിസോ സബ്ബസത്താനം പടിസരണോ ബുദ്ധോ. തം പന പദം സമ്പാപുണേഏവാതിപദേ കത്തുഭാവേന സമ്ബന്ധിതബ്ബം. നാഥസ്സ പന വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. **അവികലേഹീ**തി കേനചി അവേകല്ലേഹി സബ്ബപാദചക്കലക്ഖണേഹി സമ്പുണ്ണേഹീതി അത്ഥോ. വിരൂപം കലതി ഗച്ഛതീതി വികലോ. വിപുബ്ബകലധാതു ഗതിയം അ. നത്ഥി കിഞ്ചി വികലം ഏതിസ്സാ രാജിയാതി അവികലാ, പാദരാജി. പാദദ്വയേ പരിബ്യത്തം സണ്ഠാനരൂപം കിഞ്ചി വികലം നത്ഥീതി അത്ഥോ. തേഹി അവികലേഹി.

നിരാകുലേഹീതി ആകുലവിരഹിതേഹി. പാദചക്കലക്ഖണാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം അസംമിസ്സേഹി അസംസട്ഠേഹീതി അത്ഥോ. ആഭുസോ കുലതി ബന്ധതീതി ആകുലം, ആപുബ്ബ കുലധാതു ബന്ധനേ അ. അഥ വാ ആഭുസോ കുലതി ആവരതി സോഭനന്തി ആകുലം, നത്ഥി ആകുലം അഞ്ഞമഞ്ഞമിസ്സം ഏതിസ്സാ പാദരാജി യാതി നിരാകുലാ, പാദരാജി. തേഹി നിരാകുലേഹി. തം പന പദദ്വയം പാദപങ്കജമുദുത്തലരാജികേഹീതിപദേ വിസേസനം. **പാദപങ്കജമുദുത്തലരാജികേഹീ**തി പാദസങ്ഖാതപദുമസ്സ സണ്ഹ തലേ ജാതേഹി അട്ഠസതചക്കലക്ഖണരാജികേഹി പദതി ഗച്ഛതി ഏതേനാതി പാദോ. പദധാതു ഗതിമ്ഹിണ. പങ്കേ കദ്ദമേ ജാതന്തി പങ്കജം, പദുമം. പാദസങ്ഖാതം പങ്കജം പാദപങ്കജം. പങ്കജംഇവ പാദോ വാ പാദപങ്കജം, പാദോ. സണ്ഹഭാവേന മുദതി പവത്തതീതി മുദു, മുദധാതു ഗതിയം ഉ. തലതി പതിട്ഠതി ഏത്ഥാതി തലം. തലധാതു പതിട്ഠായം അ. മുദു ച തം തലഞ്ചാതി

മുദുത്തലം, പാദപങ്കജസ്സ മുദുത്തലം പാദപങ്കജമുദുത്തലം, രാജതി ദിസ്സതീതി രാജികാ, രാജതി സോഭതി ഏ്വതേനാതി രാജികാ. രാജധാതു സോഭനേ ണികോ. പാദപങ്കജ മുദുത്തലേ ജാതം അട്ഠസതചക്കലക്ഖണസങ്ഖാതം രാജികന്തി പാദപങ്കജമുദുത്തലരാജികം, തേഹി.

തം പന അട്ഠസതപാദചക്കലക്ഖണം നാമേവം വേദിതബ്ബം. ഭഗവതോ പാദപങ്കജമുദുതലസ്സ മജ്ഝേ നാഭി ദിസ്സതി. നാഭിപടിച്ഛിന്നാ വട്ടലേഖാ ദിസ്സതി. നാഭിമുഖപരിക്ഖേപപട്ടോ ദിസ്സതി. പനാളിമുഖം ദിസ്സതി. അരാ ദിസ്സന്തി. അരേസു വട്ടലേഖാ ദിസ്സന്തി. നേമി ദിസ്സതി. നേമിമണികാ ദിസ്സന്തി. ഇദം താവ പാളിആഗതമേവ. സമ്പഹുലവാരോ പന അനാഗതോ, സോ ഏ്വവം ദട്ഠബ്ബോ. സത്തി, സിരീവച്ഛോ, നന്ദിയാവട്ടം, സോവത്തികോ, വടംസകോ, വഡ്ഢമാനകം, മച്ഛയുഗലം, ഭദ്ദപീഠം, അങ്കുസം, തോമരോ, പാസാദോ, തോരണം, സേതച്ഛത്തം, ഖഗ്ഗോ, താലവണ്ടം, മോരഹത്ഥകോ, വാളബീജനി, ഉണ്ഹീസം, പത്തോ , മണികുസുമദാമം, നീലുപ്പലം, രത്തുപ്പലം, സേതുപ്പലം, പദുമം, പുണ്ഡരികം, പുണ്ണഘടോ, പുണ്ണപാതി, സമുദ്ദോ, ചക്കവാളം, ഹിമവാ, സിനേരു, ചന്ദിമസൂരിയാ, നക്ഖത്താനി, ചത്താരോ മഹാദീപാ, ദ്വേപരിത്തദീപസഹസ്സാനി അന്തമസോ ചക്കവത്തി രഞ്ഞോ പരിസം ഉപാദായ സബ്ബോ ചക്കലക്ഖണസ്സേവ പരിവാരോതി ഏ്വത്തകമേവ **മജ്ഝിമപണ്ണാസട്ഠകഥായം** വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ജിനാലങ്കാരടീകായം പന "ഹേട്ഠാപാദതലേസു ചക്കാനി ജാതാനീതി ചക്കലക്ഖണം നാമ ദ്വീസു പാദതലേസു ദ്വേ ചക്കാനി ഏ്വകേകസ്മിം സഹസ്സമത്താ അരാ യുത്താ ഹോന്തി. നേമിവലയം സുവണ്ണവണ്ണം. നാഭി ഇന്ദനീലമണിവണ്ണാ. തസ്മിം മജ്ഝേ ച നാഭിപരിയന്തേ ച നാഭിമുഖേ ച വട്ടലേഖാ മജ്ഝേ ഛിദ്ദം ചക്കപരിയന്തേ നേമിതോ ബഹിദ്ധാ വട്ടേ. സത്തി, സിരീവച്ഛോ, നന്ദിയാവട്ടം, സോവത്തികോ, വടംസകം, വഡ്ഢമാനകം, ഭദ്ദപീഠം, അങ്കുസോ, പാസാദം, തോരണം, സേതച്ഛത്തം, ഖഗ്ഗം, താലവണ്ടം, മയൂരഹത്ഥം, ചാമരം, ഉണ്ഹീസം, പത്തം, മണി, സുമനദാമം, നീലുപ്പലം, രത്തുപ്പലം, രത്തപദുമം, സേതപദുമം, പുണ്ഡരികം, പുണ്ണകലസം, പുണ്ണപത്തം, സമുദ്ദോ, ചക്കവാളപബ്ബതോ, ഹിമവന്തപബ്ബതോ, മേരുപബ്ബതോ, സൂരിയമണ്ഡലം, ചന്ദമണ്ഡലം, നക്ഖത്തം, സപരിവാരാ ചതുമഹാദീപാ, സപരിവാരോ സത്തരതനസമങ്ഗീ ചക്കവത്തി, ദക്ഖിണാവട്ട സേതസങ്ഖം, സുവണ്ണമച്ഛയുഗളം, ചക്കാവുധം, സത്തമഹാഗങ്ഗാ, സത്തകുലപബ്ബതാ, സത്തസീദന്തസാഗരാ, സുവണ്ണ ഹംസരാജാ, സംസുമാരോ, ധജപടാകോ, സുവണ്ണസിവികാ, സുവണ്ണവാളബീജനി, കേലാസപബ്ബതോ, സീഹരാജാ, ബ്യഗ്ഘരാജാ, വലാഹകഅസ്സരാജാ, ഉപോസഥഛദ്ദന്തഹത്ഥിരാജാ, വാസുകീനാഗരാജാ, ഹംസരാജാ, ഉസഭരാജാ, ഏ്വരാവണ ഹത്ഥിരാജാ, സുവണ്ണമകരം, ചതുമുഖസുവണ്ണനാവാ, സവച്ഛകാ ധേനു, കിംപുരിസോ, കിന്നരീ, കരവീകോ, മയൂരരാജാ, കോഞ്ചരാജാ, ചക്കവാകരാജാ, ജീവഞ്ജീവകരാജാ ഛ ദേവലോകാ, സോളസ ബ്രഹ്മലോകാതി ഇമേ ഏ്വത്തകാ അഗ്ഗമങ്ഗലലക്ഖണാ പാദതലേ പഞ്ഞായന്തീ"തി വുത്തം. ഇമിനാ ച വചനേന അട്ഠസത പാദചക്കലക്ഖണം പരിപുണ്ണം വേദിതബ്ബന്തി.

തീഹി ലോകേഹീതി സമ്ബന്ധോ. തീഹി കാമരൂപാരൂപ ലോകേഹീതി അത്ഥോ. തസ്സ പന വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. തം പനേതം കത്വത്ഥേ കരണവചനം. തസ്സ പന പദസ്സ നിരുപമേയ്യാതി പദേന കത്തുഭാവേന

സമ്ബന്ധോ. **നിരുപമേയ്യത**ന്തി അപ്പമേയ്യഭാവം. ഉപമിതബ്ബന്തി ഉപമേയ്യം. ഉപപുബ്ബ മാധാതു പമാനേ ണ്യോ. ഉപമേയ്യസ്സ ഭാവോ ഉപമേയ്യതം. നത്ഥി ഉപമേയ്യതം അസ്സ രാജികസ്സാതി നിരുപമേയ്യതം. അഥ വാ നത്ഥി ഉപമേയ്യം ഏതസ്സ രാജികസ്സാതി നിരുപമേയ്യോ, പാദചക്കലക്ഖണരാജികോ ലബ്ഭതി. തസ്സ ഭാവോ നിരുപമേയ്യതം. തം പന പദം സമ്പാപുണേ ഏവാതിപദേ കമ്മം. സമ്പാപുണേഏവാതി സമ്ബന്ധോ. സമ്മാ ഗച്ഛതിഏവാതി അത്ഥോ. കസ്മാ പന തീഹി ലോകേഹി പാദപങ്കജമുദുതലേഹി നിരുപമേയ്യതം പാപുണാതീതി. ബുദ്ധതോ അഞ്ഞസ്സ കസ്സചി ദേവമനുസ്സസ്സ പാദതലമജ്ഝേ പാദചക്കലക്ഖണസ്സ അഭാവതോ. ഭഗവതോ ഹി പാദപങ്കജമുദുതലേ പാരമിപുഞ്ഞാനുഭാവേന നിബ്ബത്താനി അട്ഠസതപാദചക്കലക്ഖണാനി സമ്പാപുണന്തി, ന അഞ്ഞേസം. തസ്മാ നിരുപമേയ്യതം പാപുണാതീതി.

സബ്ബലോകമഹിതന്തി സബ്ബലോകേന പൂജിതം. സബ്ബേന ദേവമനുസ്സലോകേന മഹിതബ്ബോ പൂജിതബ്ബോതി സബ്ബലോക മഹിതോ, നാഥോ ലബ്ഭതി. തം. ഉപ്പന്നേ ഹി തഥാഗതേ യേ കേചി മഹേസക്ഖാ ദേവമനുസ്സാ ബുദ്ധസ്സ പൂജേന്തി, പഗേവ അഞ്ഞാ. തഥാ ഹി ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി സിനേരുമത്തേന രതന ദാമേന തഥാഗതം പൂജേതി. യഥാബലഞ്ച അഞ്ഞേപി ദേവാ മനുസ്സാ ച ബിമ്ബിസാരകോസലരാജാദയോ നിബ്ബുതമ്പി ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ ഛന്നവുതികോടിധനം വിസ്സജ്ജേത്വാ അസോക മഹാരാജാ സകലജമ്ബുദീപേ ചതുരാസീതിവിഹാരസഹസ്സാനി പതിട്ഠാപേതി. കാ കഥാ പന അഞ്ഞേസം പൂജാതി വുത്തം ഹോതി.

അസമന്തി സബ്ബമനുസ്സദേവബ്രഹ്മേഹി അസദിസം. അപ്പടിപുഗ്ഗലന്തി അത്ഥോ. നത്ഥി സമോ സദിസോ പുഗ്ഗലോ അസ്സാതി അസമോ, നാഥോ. സോ പന അസീതിഅനുബ്യഞ്ജനപടിമണ്ഡിത ദ്വത്തിംസ മഹാപുരിസലക്ഖണ വിചിത്രരൂപകായോ. സബ്ബാകാര പരിസുദ്ധ സീലക്ഖന്ധാദിഗുണരതനസമിദ്ധധമ്മകായോ. പുഞ്ഞമഹത്ത ഥാമമഹത്തഇദ്ധിമഹത്ത യസമഹത്ത പഞ്ഞാമഹത്താനം പരമുക്കംസ ഗതോ ച ഹോതി, തസ്മാ തഥാഗതേന സമോ സദിസോ നാമ നത്ഥീതി അത്ഥോ. തം അസമം. **ത**ന്തി നാഥം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. യോ നാഥോ യോ യാദിസോ സബ്ബസത്താനം പടിസരണോ ബുദ്ധോ, അവികലേഹി കേഹിചി അവേകല്ലേഹി, നിരാകുലേഹി ആകുലവിരഹിതേഹി, പാദപങ്കജ മുദുത്തലരാജികേഹി പാദസങ്ഖാതപദുമസ്സ സണ്ഹതലേ ജാതേഹി അട്ഠസതചക്കലക്ഖണരാജികേഹി, തീഹി ലോകേഹി കത്തുഭൂതേഹി, നിരുപമേയ്യതം അപ്പമേയ്യഭാവം അപ്പമിതബ്ബ ഭാവം വാ, സമ്പാപുണേഏവ സമ്മാ ഗച്ഛതിഏവ, സബ്ബലോകമഹിതം സബ്ബലോകേന പൂജിതം, അസമം സബ്ബമനുസ്സദേവബ്രഹ്മേഹി അസദിസം തം നാഥം അഹം നമാമീതി.

ചുദ്ദസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൫. ബുദ്ധം നരാനരസമോസരണം ധിതത്തം,
പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ വിഹതന്ധകാരം;
അത്ഥാഭികാമനരദേവഹിതാവഹം തം,
വന്ദാമി കാരുണികമഗ്ഗമനന്തഞാണം.

൧൭. ഏവം ചുദ്ദസമഗാഥായ നാഥം നത്വാ ഇദാനി നരാനരസ മോസരണന്ത്യാദീഹി സത്തഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ ബുദ്ധം വന്ദിതു കാമോ **ബുദ്ധം നരാനരസമോസരണ**ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന തഭജജഗണേഹി ഗരുദ്വയേന ച രചിതത്താ ചുദ്ദസക്ഖരേഹി യുത്താ വസന്തതിലകാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. സാധകം പനേത്ഥ ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ.

തത്ഥ പന **നരാനരസമോസരണ**ന്തി ഏത്ഥ നരഅനരസമം ഓസരണന്തി പദവിഭാഗോ. മനുസ്സദേവാനം സമം ഓസരണം സന്നിപതിതട്ഠാനന്തി അത്ഥോ. നരാനരസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. സമം അവസരന്തി സന്നിപതന്തി ഏത്ഥാതി സമോസരണോ, ബുദ്ധോ. സമഅവപുബ്ബ സരധാതു ഗതിയം യു. നരാനരാനം മനുസ്സദേവാനം സമോസരണോ നരാനരസമോസരണോ, ബുദ്ധോ. യഥാ ഹി മഹാനിഗ്രോധോ ഫലകാമാനം സകുണ സമൂഹാനം സമോസരണം ഹോതി, ഏവം ബുദ്ധോ ലോകിയ ലോകുത്തരസമ്പത്തികാമാനം മനുസ്സദേവാനം സമോസരണോ സന്നിപതിതോ പടിസരണോ വാ ഹോതി. തസ്മാ നരാനരസമോസരണന്തി ഥോമേതി.

ധിതത്തന്തി സമാഹിതചിത്തം. ഏത്ഥ അത്തസദ്ദോ അത്തസമ്മാ പണിധി ചാതിആദീസു അത്തസദ്ദോ വിയ ചിത്തവാചകോ ദട്ഠബ്ബോ. ധിയതി ഠപിയതി ഏത്ഥ ഏതേന വാ ഏകാരമ്മണേ സമ്പയുത്ത ധമ്മോതി ധിതോ, സമാധി. ധാധാതു പതിട്ഠായം ത. ആരമ്മണം അദതി ആദദാതീതി അത്തം, ചിത്തം. അദധാതു ആദാനേ ത. ധിതം സമാഹിതം അത്തം ചിത്തം യസ്സാതി ധിതത്തോ, ബുദ്ധോ. തം ധിതത്തം.

പഞ്ഞാപദീപജുതിയാതി അരഹത്തമഗ്ഗഞാണസങ്ഖാതപദീപോഭാസേന കരണഭൂതേന. പജാനാതീതി പഞ്ഞാ, അരഹത്തമഗ്ഗ ഞാണം. യഥാസഭാവം സബ്ബപ്പകാരേഹി ചതുസച്ചധമ്മം പടിവിജ്ഝതീതി അത്ഥോ. പഞ്ഞാവ ഞേയ്യാവരണപ്പഹാനതോ സബ്ബപകാരേഹി ധമ്മസഭാവം ദീപേതീതി പഞ്ഞാപദീപോ. ജോതേതീതി ജുതി, പഞ്ഞാപദീപോഭാസോ. ജുധാതു ദിത്തിയന്തി. പഞ്ഞാ പദീപോഏവ ജുതി പഞ്ഞാപദീപജുതി. അഥ വാ പഞ്ഞാപദീപസ്സ ജുതി പഞ്ഞാപദീപജുതി, അയം പന സമാസോ അഭേദഭേദൂ പചാരേന ദട്ഠബ്ബോ. തായ പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ.

വിഹതന്ധകാരന്തി ഹനിതബ്ബഅവിജ്ജാസങ്ഖാതമോഹതമം. സവാസനകിലേസപ്പഹാനതോ വിസേസേന ഹനിതബ്ബോതി വിഹതോ. വിപുബ്ബഹനധാതു ഹിംസായം ത. അന്ധം തമം കരോതീതി അന്ധകാരോ, അവിജ്ജാസങ്ഖാതമോഹോ. വിസയസഭാവപടിച്ഛാദനതോ അന്ധകാരസരിക്ഖകതായ മോഹോ അന്ധകാരോതി വുച്ചതി. അഥ വാ അന്ധം പഞ്ഞാചക്ഖുഅന്ധം കരോതീതി അന്ധകാരോ, മോഹോ. അന്ധസദ്ദൂപപദ കരധാതു ണ. വിഹതോ അന്ധകാരോ യേന സോതി വിഹതന്ധകാരോ, ബുദ്ധോ. തം വിഹതന്ധകാരം. യഥാ ഹി ലോകേ പദീപോ അത്തനോ ജുതിയാ അന്ധകാരം ഹനതി, ഏവം ബുദ്ധസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗപഞ്ഞാപി അവിജ്ജന്ധകാരം ഹനതീതി വുത്താ. അയം പന ഹീനൂപമാതി വുച്ചതി. പഞ്ഞാവതോ ഹി ഏകപല്ലങ്കേനപി നിസിന്നസ്സ ദസസഹസ്സീ ലോകധാതു ഏകപജ്ജോതാ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ “ചത്താരോമേ ഭിക്ഖവേ പജ്ജോതാ. കതമേ ചത്താരോ. ചന്ദപജ്ജോതോ, സൂരിയപജ്ജോതോ, അഗ്ഗിപജ്ജോതോ, പഞ്ഞാ

പജ്ജോതോ. ഇമേ ഖോ ഭിക്ഖവേ ചത്താരോ പജ്ജോതാ. ഏതദഗ്ഗം ഭിക്ഖവേ ഇമേസം ചതുന്നം പജ്ജോതാനം യദിദം പഞ്ഞാ പജ്ജോതോ''തി.

പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ വിഹതന്ധകാരന്തി ഏത്ഥ പന പഞ്ഞാപദീപ ജുതിയാതിഇമിനാ ബുദ്ധസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം മുഖ്യേന ദസ്സേതി. തം ദസ്സനേന പാരമീഞാണഞ്ച വിപസ്സനാഞാണഞ്ച ഹേട്ഠിമമഗ്ഗഫല ഞാണഞ്ച ഫലൂപചാരേന ദീപേതി. തദ്ദീപകേന അവിജ്ജന്ധകാരപ്പഹാനം പഠമകാരണൂപചാരേന പകാസേതി. തപ്പകാസനേന അരഹത്ത ഫലഞാണലഭനം ദുതിയകാരണൂപചാരേന വിഭാവേതി. തം വിഭാവനേന സബ്ബഞ്ഞുതഞാണാദിസബ്ബബുദ്ധഗുണലഭനം തതിയ കാരണൂപചാരേന ആനുഭാവേതി.

നനു ച സബ്ബേസമ്പി ഖീണാസവാനം പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ വിഹതന്ധകാരതാ സമ്ഭവതി, അഥ കസ്മാ അഞ്ഞസാധാരണാവിസേസ ഗുണേന ബുദ്ധസ്സ ഥോമനാ കതാതി. സവാസനപ്പഹാനേന അനഞ്ഞസാധാരണവിസേസതായ സമ്ഭവതോ. സബ്ബേസമ്പി ഹി ഖീണാസവാനം സതിപി പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ വിഹതന്ധകാരത്തേ അരിയസാവകപച്ചേകബുദ്ധാനം സവാസനായ കിലേസപ്പഹാനം ന വിജ്ജതി. സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനംയേവ സവാസനപ്പഹാനേന കിലേസപ്പഹാനസ്സ വിസേസോ വിജ്ജതീതി സാതിസയവസേന അവിജ്ജന്ധകാരപ്പഹാനേന ഭഗവന്തംയേവ പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ വിഹതന്ധകാരന്തി ഥോമേതീതി.

അത്ഥാഭികാമന്തി സത്തലോകസ്സ ലോകിയലോകുത്തര സങ്ഖാതം പയോജനം അതിവിയ ഇച്ഛന്തം. കാരണാനുരൂപം അസതി ഭവതീതി അത്ഥം, ഫലം. അസധാതു ഭുവിമ്ഹി ഥ. തം അഭിഅതിരേകം കാമേതി ഇച്ഛതീതി അത്ഥാഭികാമോ, ബുദ്ധോ. അത്ഥസദ്ദൂപപദ അഭിപുബ്ബകമുധാതു ഇച്ഛായം ണ. തം അത്ഥാഭികാമം. **നരദേവഹിതാവഹ**ന്തി മനുസ്സദേവാനം ഹിതം ധാരകം. ഹിതം നരതി നേതീതി നരോ, മനുസ്സോ. അഥ വാ നരിയതി സകേന കമ്മേന നിയ്യതീതി നരോ, മനുസ്സോ. നരധാതു നയനേ അ. വുത്തഞ്ഹി ''കമ്മേന നിയ്യതി ലോകോ''തി. കാമഗുണ ഝാനാഭിഞ്ഞചിത്തിസ്സരിയാദീഹി ദിബ്ബന്തി കീളന്തീതി ദേവാ, തേസു വാ വിഹരന്തീതി ദേവാ, ദിവുധാതു കീളാദീസു ണ. നരാ ച ദേവാ ച നരദേവാ. ഹിനോതി വഡ്ഢതീതി ഹിതം, ഫലം. ഹിധാതു വഡ്ഢനേ ത. നരദേവാനം ഹിതം നരദേവഹിതം, തം ആവഹതീതി നരദേവഹിതാവഹോ, ബുദ്ധോ. നരദേവഹിതസദ്ദൂപപദആപുബ്ബ വഹധാതു ഹരണേ ണ. ബുദ്ധോ ഹി സബ്ബദേവമനുസ്സാനം ലോകിയലോകുത്തരസമ്പത്തിഅത്ഥം ധമ്മദേസനായ ധാരേതീതി വുത്തം ഹോതി, തം നരദേവഹിതാവഹം. **കാരുണികമഗ്ഗമനന്ത ഞാണ**ന്തി ഏത്ഥ കാരുണികം അഗ്ഗം അനന്തഞാണന്തിപദച്ഛേദോ. തത്ഥ കാരുണികന്തി സബ്ബസത്തേസു മഹാകരുണായ യുത്തം, മഹാകരുണവന്തം വാ. കിരതീതി കരുണാ. കിരധാതു അപനയനേ ഉണപച്ചയോ. പരദുക്ഖം വിക്ഖിപതി അപനേതീതി അത്ഥോ.

അഥ വാ കിനാതീതി കരുണാ. കിധാതു ഹിംസായം രുണപച്ചയോ. പരദുക്ഖേ സതി കാരുണികം ഹിംസതി വിബാധതീതി അത്ഥോ. പരദുക്ഖേ സതി സാധൂനം ഹദയകമ്പനം കരോതീതി വാ കരുണാ. കരധാതു ഉണപച്ചയോ. അഥ വാ കം വുച്ചതി സുഖം, തം രുന്ധതീതി കരുണാ. കംസദ്ദൂപപദ രുധിധാതു ആവരണേ യുപച്ചയോ. ഏസാ ഹി പരദുക്ഖാപനയനകാമതാ

ലക്ഖണാ. അത്തസുഖനിരപേക്ഖതായ കാരുണികാനം സുഖം രുന്ധതി വിബാധതീതി അത്ഥോ. കരുണായ മഹാകരുണായ യുത്തോ കാരുണികോ. കരുണാ അസ്സ അത്ഥീതി വാ കാരുണികോ, ബുദ്ധോ. തം കാരുണിതം. **അഗ്ഗ**ന്തി ജാതിപുഞ്ഞ ഗുണമഹത്തഭാവേന സബ്ബസത്തുത്തമം സേട്ഠഭാവം അജതി ഗച്ഛതീതി അഗ്ഗോ, ബുദ്ധോ. അജധാതു ഗതിയം അ. ജസ്സ ഗോ. ബുദ്ധോ ഹി അസമ്ഭിന്നഖത്തിയവംസേ ജാതത്താ ജാതിവസേന ച പൂരിതപാരമീപുഞ്ഞത്താ പുഞ്ഞവസേന ച അപരിമിതനിരുപമസീലാദി ഗുണവിസേസേന സമന്നാഗതത്താ ഗുണവസേന ച അനന്തലോകധാതൂസു സബ്ബസത്തുത്തമഭാവം ഗച്ഛതീതി അഗ്ഗോ. നിബ്ബാനം അജതി ഗച്ഛതീതി വാ അഗ്ഗോ. അഥ വാ അജേതി ഖേപേതി കിലേസേതി അഗ്ഗോ, ബുദ്ധോ. അജധാതു ഖേപനേ അ. തം അഗ്ഗം. **അനന്തഞാണ**ന്തി ഗണനവസേന ച സഭാവവസേന ച വിസയവസേന ച അന്തവിരഹിതഞാണം. കേനചി പുഗ്ഗലേന ഞാണേന അനന്തം അപരിച്ഛിന്നം, സബ്ബഞ്ഞുതഞാണവന്തം വാ. നത്ഥി അന്തം യസ്സാതി അനന്തം, ഞാണം. സബ്ബഞേയ്യധമ്മം ജാനാതീതി ഞാണം, സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. അനന്തം ഞാണം യസ്സ സോതി അനന്തഞാണോ, ബുദ്ധോ. ബുദ്ധസ്സ ഹി ഞാണം കോചി മനുസ്സോ വാ ദേവോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ എത്തകന്തി പരിച്ഛിന്ദിതും ന സക്കോതി, തസ്മാ അനന്തം അപരിമാണം ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി.

വുത്തഞ്ഹേതം **സാരിപുത്തത്ഥേരഅപദാനേ** -

"സക്കാ സമുദ്ദേ ഉദകം, പമേതും അള്ഹകേന വാ;
നത്വേവ തവ സബ്ബഞ്ഞു, ഞാണം സക്കാ പമേതവേ"തി.

കാരുണികമഗ്ഗമനന്തഞാണന്തി എത്ഥ ച കരുണഗ്ഗഹണേന സമ്മാസമ്ബോധിയാ മൂലം ദസ്സേതി, മഹാകരുണാസഞ്ചോദിതമാനസോ ഹി ഭഗവാ സംസാരപങ്കതോ സത്താനം സമുദ്ധരണത്ഥം ദീപങ്കരപാദമൂലേ കതാഭിനീഹാരോ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി അനുപുബ്ബേന പാരമിയോ പൂരേത്വാ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അധിഗതോതി കരുണാ സമ്മാസമ്ബോധിയാ മൂലന്തി. അഗ്ഗന്തി എതേന ഭഗവതോ അപരിമിതനിരുപമസീലാദിഗുണസമങ്ഗീതായ അപരിമാണാസു ലോകധാതൂസു അപരിമാണാനം സത്താനം ഉത്തമഭാവം ദസ്സേതി. അനന്തഞാണന്തിഎതേന സമ്മാസമ്ബോധിം ദസ്സേതി. സബ്ബഞ്ഞുതഞാണപദട്ഠാനഞ്ഹി അഗ്ഗമഗ്ഗഞാണം, അഗ്ഗമഗ്ഗഞാണപദട്ഠാനഞ്ച സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം സമ്മാസമ്ബോധീതി വുച്ചതി. തസ്സ ച സാമത്ഥിയേന ചതുപടിസമ്ഭിദാഞാണം ചതുവേസാരജ്ജഞാണം ഛഅസാധാരണഞാണാനി ച ഛഅഭിഞ്ഞാ അട്ഠസു പരിസാസു അകമ്പന ഞാണാനി ദസബലഞാണാനി സോളസഞാണചരിയാ ച ചതുചത്താരീസഞാണവത്ഥൂനി സത്തസത്തതിഞാണവത്ഥൂനി ചാതി എവമാദീനം അനേകേസം പഞ്ഞാപഭേദാനം വസേന ഞാണാചാരം ദസ്സേതീതി. തം ബുദ്ധം അഹം വിപ്പസന്നേന ചേതസാ വന്ദാമീതി സമ്ബന്ധോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. നരാനരസമോസരണം മനുസ്സദേവാനം സമം ഓസരണം സന്നിപതിതട്ഠാനം, ധിതത്തം സമാഹിതചിത്തം, പഞ്ഞാപദീപജുതിയാ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണസങ്ഖാത പദീപോഭാസേന കരണഭൂതേന വിഹതന്ധകാരം ഹനിതബ്ബ അവിജ്ജാസങ്ഖാതമോഹതമം, അത്ഥാഭികാമം സത്തലോകസ്സ ലോകിയലോകുത്തരസങ്ഖാതപയോജനം

അതിവിയ ഇച്ഛന്തം, നരദേവഹിതാവഹം മനുസ്സദേവാനം ഹിതം ധാരകം, കാരുണികം സബ്ബസത്തേസു മഹാകരുണായ യുത്തം മഹാകരുണവന്തം വാ, അഗ്ഗം ജാതിപുഞ്ഞഗുണമഹത്തഭാവേന സബ്ബസത്തുത്തമം, അനന്ത ഞാണം ഗണവസേന ച സഭാവവസേന ച വിസയവസേന ച അന്തവിരഹിതഞാണം, അനന്തം സബ്ബഞ്ഞുതഞാണവന്തം വാ തം ബുദ്ധം അഹം വിപ്പസന്നേന ചേതസാ വന്ദാമീതി.

പന്നരസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൬. അഖിലഗുണനിധാനോ യോ മുനിന്ദോപഗന്ത്വാ,
വനമിസിപതനവ്ഹം സഞ്ഞതാനം നികേതം;
തഹിമകുസലഛേദം ധമ്മചക്കം പവത്തോ,
തമതുലമഭികന്തം വന്ദനേയ്യം നമാമി.

൧൬. ഏവം പന്നരസമഗാഥായ ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ ഇദാനി ഇസിപതന മിഗദായേ ധമ്മചക്കപവത്തനാദിഗുണേഹി ഥോമിത്വാ മുനിന്ദം വന്ദിതു കാമോ **അഖിലഗുണനിധാനോ** ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന നനമയയഗണേഹി രചിതത്താ പന്നരസക്ഖരേഹി യുത്താ മാലിനീ ഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ''നനമയയയുതായം മാലിനീഭോഗിസീഹീ''തി. തസ്സത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം ഭോഗിസീഹി അട്ഠസത്തയതീഹി യുത്താ ച നനമയയയുതാ നനഗണമഗണ യയഗണേഹി യുത്താ ച ചേ സിയും, അയം ഗാഥാ മാലിനീഗാഥാ നാമാതി. എത്ഥ ച ഭോഗിസീഹീതി ഭോഗഇസീഹീതി പദച്ഛേദോ. ഭോഗസദ്ദോ അട്ഠസങ്ഖ്യാ വാചകോ. ഇസിസദ്ദോ സത്തസങ്ഖ്യാവാചകോതി ദട്ഠബ്ബോ.

തത്ഥ **അഖിലഗുണനിധാനോ**തി സബ്ബലോകിയലോകുത്തര സങ്ഖാതാനം സീലസമാധിപഞ്ഞാദിഗുണസമൂഹാനം പതിട്ഠാനോ. എത്ഥ ച അഖിലസദ്ദോ അനവസേസവാചകോ. സബ്ബോതി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹി **മധുടീകായം** ''ഖിലസദ്ദോ ഹേത്ഥ അവസേസവാചകോ''തി. ന ഖിലം അഖിലം. അഥ വാ ന ഖീയതീതി അഖിലം , സബ്ബം. നപുബ്ബഖിധാതു ഖയേ ലോ. ഗുണസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. അഖിലാനി സബ്ബാനി ഗുണാനി അഖിലഗുണാനി, തേസം നിധാതി തിട്ഠതി എത്ഥാതി അഖിലഗുണനിധാനോ, മുനിന്ദോ ലബ്ഭതി. **യോ**തി യോ യാദിസോ. **മുനിന്ദോപഗന്ത്വാ**തി എത്ഥ മുനിന്ദോ ഉപഗന്ത്വാതി പദച്ഛേദോ. **മുനിന്ദോ**തി അഗാരിയമുനി, അനഗാരിയമുനി, സേക്ഖമുനി, അസേക്ഖമുനി, പച്ചേക മുനിവസേന പഞ്ചന്നം മുനീനം ഇന്ദോ ഇസ്സരോതി അത്ഥോ. തസ്സ പന വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. അഖിലഗുണനിധാനോ യോ മുനിന്ദോ സഞ്ഞതാനം നികേതം ഇസിപതനഅവ്ഹം വനം ഉപഗന്ത്വാ തഹിം അകുസലഛേദം ധമ്മചക്കം പവത്തോതി സമ്ബന്ധോ.

വനമിസിപതനവ്ഹന്തി വനം ഇസിപതനഅവ്ഹന്തി പദച്ഛേദോ. എത്ഥ വനന്തി മിഗദായവനം. തഞ്ഹി വിവേകകാമേഹി വനിതബ്ബം സമ്ഭജിതബ്ബം എത്ഥാതി വനന്തി വുച്ചതി. വനധാതു സമ്ഭത്തിയം കപി. ഇസിപതനവ്ഹന്തി ഇസിപതനനാമികം ഇസീനം പതനട്ഠാനത്താ ഇസിപതനന്തി വോഹരിതബ്ബം വാ, സീലക്ഖന്ധാദികേ എസന്തി ഗവേസന്തീതി ഇസി, പച്ചേകബുദ്ധാദയോ. ഇസധാതു ഗവേസനേ ഇപച്ചയോ. തേ പതന്തി സന്നിപതന്തി എത്ഥാതി

ഇസിപതനം, വനം. ഇസിസദ്ദൂപപദപതധാതു ഗതിയം യു. അഥ വാ ഇസീനം പതനം ഇസിപതനം, വനം. അവ്ഹേതബ്ബം വോഹരിതബ്ബന്തി അവ്ഹം. ആപുബ്ബവ്ഹേധാതു അവ്ഹയനേ ക്വി. സംയോഗപരത്താ ആകാരസ്സ രസ്സാദേസോ. ഇസിപതനന്തി അവ്ഹേതബ്ബന്തി ഇസിപതനവ്ഹം, വനം. **സഞ്ഞതാന**ന്തി കായവചീമനോസംയമന്താനം സാധൂനം. സംയമന്തീതി സഞ്ഞതാ, പച്ചേകബുദ്ധാദയോ സാധൂ. സംപുബ്ബയമുധാതു ഉപരമേ ത. തേസം സഞ്ഞതാനം. **നികേത**ന്തി വസനട്ഠാനം, രമ്മണട്ഠാനം വാ. നികിതതി നിവസതി രമ്മതി വാ ഏത്ഥാതി നികേതം, വനം. നിപുബ്ബ കിതധാതു നിവാസേ ണ. **ഉപഗന്ത്വാ**തി ഗമിത്വാ. **തഹി**ന്തി തസ്മിം ഇസിപതനനാമകേ മിഗദായവനേ. **അകുസലഛേദ**ന്തി അകുസലസ്സ സമുച്ഛേദം. അകുസലം ഛിന്ദതി സമുച്ഛിന്ദതി ഏതേന സുത്തേനാതി അകുസലഛേദം, ധമ്മചക്ക പവത്തനസുത്തം. അകുസലസദ്ദൂപപദഛിദിധാതു ദ്വിധാകരണേ ണ.

ധമ്മചക്കന്തി ധമ്മചക്കപവത്തനസുത്തം. ഏത്ഥ ഹി ചക്കസദ്ദോ സമ്പത്തിയം, ലക്ഖണേ, രഥങ്ഗേ, ഇരിയാപഥേ, ദാനേ, രതന ധമ്മഖുരചക്കാദീസു ച ദിസ്സതി. ചത്താരിമാനി ഭിക്ഖവേ ചക്കാനി, യേഹി സമന്നാഗതാനം ദേവമനുസ്സാനന്തിആദീസു ഹി സമ്പത്തിയം ദിസ്സതി. പാദതലേസു ചക്കാനി ജാതാനീതി ഏത്ഥ ലക്ഖണേ. ചക്കംവ വഹതോ പദന്തി ഏത്ഥ രഥങ്ഗേ. ചതുചക്കം നവദ്വാരന്തി ഏത്ഥ ഇരിയാപഥേ. ദദം ഭുഞ്ജ മാ ച പമാദോ ചക്കം വത്തയ സബ്ബപാണീനന്തി ഏത്ഥ ദാനേ. ദിബ്ബചക്കരതനം പാതുരഹോസീതി ഏത്ഥ രതനചക്കേ. മയാ പവത്തിതം ചക്കന്തി ഏത്ഥ ധമ്മചക്കേ. ഇച്ഛാഹതസ്സ പോസസ്സ ചക്കം ഭമതി മത്ഥകേതി ഏത്ഥ ഖുരചക്കേ. ഖുരപരിയന്തേന ചക്കേനാതി ഏത്ഥ പഹരണചക്കേ. അസനിവിചക്കന്തി ഏത്ഥ അസനിമണ്ഡലേ. ഇധ പനായം ധമ്മചക്കേ ദട്ഠബ്ബോ. തഞ്ഹി സതിപട്ഠാനാദിധമ്മം ചക്കേതി പവത്തേതീതി ധമ്മചക്കന്തി വുച്ചതി. അരിയസച്ചാദിധമ്മം വാ ചക്കേതി പവത്തേതീതി ചക്കന്തി. അഥ വാ ധമ്മതോ അനപേതത്താ ധമ്മഞ്ച തം ആണാചക്കഞ്ചാതി ധമ്മചക്കം. ധമ്മേന ഞായേന ചക്കന്തി ധമ്മചക്കം, തേന വുത്തം **പടിസമ്ഭിദായം** "ധമ്മചക്കന്തി കേനട്ഠേന ധമ്മചക്കം. ധമ്മഞ്ച പവത്തേതി ചക്കഞ്ചാതി ധമ്മചക്കം, ചക്കഞ്ച പവത്തേതി ധമ്മഞ്ചാതി ധമ്മചക്കം, ധമ്മേന പവത്തേതീതി ധമ്മചക്കം, ധമ്മചരിയായ പവത്തേതീതി ധമ്മചക്കം, ധമ്മേ ഠിതോ പവത്തേതീതി ധമ്മചക്ക"ന്തിആദി. അപി ച ധമ്മചക്കന്തി പടിവേധഞാണമ്പി ദേസനാഞാണമ്പി. തത്ഥ പടിവേധഞാണം നാമ യേന ഞാണേന ബോധിപല്ലങ്കേ നിസിന്നോ ചത്താരി സച്ചാനി സോളസഹാകാരേഹി സട്ഠിനയസഹസ്സേഹി പടിവിജ്ഝി. ദേസനാഞാണം നാമ യേന ഞാണേന തിപരിവട്ടം ദ്വാദസാകാരം ധമ്മചക്കം പവത്തേസി. ഉഭയമ്പേതം ദസബലസ്സ ഉരേ ജാതഞാണമേവ. തേസു പന ധമ്മദേസനാഞാണം അധിപ്പേതം. സുത്തം പന ഠാനൂപചാരേന ധമ്മചക്കന്തി വുച്ചതി. **പവത്തോ**തി പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ഭിക്ഖൂനം ദ്വേമേ ഭിക്ഖവേ അന്താ പബ്ബജിതേന ന സേവിതബ്ബാതിആദിനാ അദേസയി.

തമതുലമഭികന്തന്തി തം അതുലം അഭികന്തന്തി പദച്ഛേദോ. ഏത്ഥ തന്തി മുനിന്ദം. അതുലന്തി സീലാദീഹി ഗുണേഹി കേനചി അസദിസം. നത്ഥി തുലോ സദിസോ പുഗ്ഗലോ ഏതസ്സാതി അതുലോ, മുനിന്ദോ. തസ്സ ഹി അപരിമാണാസു ലോക ധാതൂസു സീലാദീഹി ഗുണേഹി സദിസോ പുഗ്ഗലോ നത്ഥി. അസദിസേഹി ബുദ്ധേഹി സമോതി അത്ഥോ. **അഭികന്ത**ന്തി സബ്ബദേവമനുസ്സേഹി

അതിവിയ കന്തം കമനീയം സരീരവണ്ണവന്തം. അതിരേകം തുസിതബ്ബസരീരവണ്ണസമ്പന്നം വാ. അഭിക്കന്തവണ്ണന്തി ഹി വത്തബ്ബേ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം കകാരലോപഞ്ച വണ്ണപദലോപം കത്വാ വുത്തസന്ധിവസേന അഭികന്തന്തി വുത്തം. ഉത്തരപദലോപ വസേന വാ. മുനിന്ദസ്സ പന സരീരവണ്ണം സബ്ബദേവമനുസ്സേഹി അതിവിയ അതിരേകം വാ കമിയതി തോസിയതീതി അഭികന്തന്തി വുച്ചതി. അഭിപുബ്ബകമുധാതു ഇച്ഛാകന്തീസു ത. അഭികന്തം വണ്ണം സരീരവണ്ണം യസ്സ സോതി അഭികന്തോ, മുനിന്ദോ. തസ്സ ഹി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി ച അസീത്യാനുബ്യഞ്ജന ലക്ഖണേഹി ച ഛബ്ബണ്ണരംസീഹി ച സുവണ്ണവണ്ണേന ച സമന്നാ ഗതത്താ സരീരസോഭഗ്ഗപ്പത്തിതോ സബ്ബദേവമനുസ്സേഹി അതിവിയ കമനീയോ തുട്ഠോ സരീരവണ്ണോ അത്ഥീതി അഭികന്തന്തി ഥോമേതി. തം അഭികന്തം. **വന്ദനേയ്യ**ന്തി ദേവമനുസ്സാനം വന്ദനാരഹം. തേഹി വന്ദിതബ്ബം വാ, വന്ദിയതേ ഥോമിയതേ വാ വന്ദനം. ഭാവസാധനോയം. വന്ദധാതു വദിധാതു വാ അഭിവാദനഥുതീസു യു. തം അരഹതീതി വന്ദനേയ്യോ, മുനിന്ദോ. വന്ദപദം അരഹതിതദ്ധിതേ ണേയ്യോ.

അഥ വാ ദേവമനുസ്സേഹി വന്ദിതബ്ബം ഥോമിതബ്ബന്തി വാ വന്ദനേയ്യോ, മുനിന്ദോ. സോ ഹി ആദിമജ്ഝപരിയോസാന ഗുണേഹി സമന്നാഗതത്താ സബ്ബദേവമനുസ്സാനം വന്ദനാരഹോ തേഹി വാ വന്ദിതബ്ബോ ഹോതി. തത്ഥ ച ആദിഗുണം നാമ കരുണാനിദാനം സീലം പാണാതിപാതാദിവിരതിപ്പവത്തിതോ. മജ്ഝ ഗുണം നാമ സമാധി ഝാനത്തയയോഗതോ. പരിയോസാനഗുണം നാമ പഞ്ഞാ തതോ ഉത്തരി കരണീയാഭാവതോതി വിസേസേന ഭഗവതോ വന്ദനേയ്യന്തി ഥോമേതി. അഹം തീഹി ദ്വാരേഹി നമാമി വന്ദാമീതി സമ്ബന്ധോ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. അഖിലനിധാനോ സബ്ബ ലോകിയലോകുത്തരസങ്ഖാതാനം സീലസമാധിപഞ്ഞാദിഗുണ സമൂഹാനം പതിട്ഠാനോ യോ യാദിസോ മുനിന്ദോ പഞ്ചന്നം മുനീനം ഇന്ദോ ഇസ്സരോ ഭഗവാ, സഞ്ഞതാനം കായവചീമനോസംയ മന്താനം സാധൂനം, നികേതം വസനട്ഠാനം രമ്മണട്ഠാനം വാ, ഇസിപതനവ്ഹം ഇസിപതനനാമികം ഇസിപതനന്തി വോഹരിതബ്ബം വാ, വനം മിഗദായവനം, ഉപഗന്ത്വാ ഗമിത്വാ തഹിം തസ്മിം ഇസിപതനനാമകേ മിഗദായ വനേ, അകുസലസ്സ സമുച്ഛേദം, ധമ്മചക്കം ധമ്മചക്കപ്പവത്തനസുത്തം, പവത്തോ പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ഭിക്ഖൂനം അദേസയി, അതുലം സീലാദീഹി ഗുണേഹി കേനചി അസദിസം, അഭികന്തം സബ്ബദേവമനുസ്സേഹി അതിവിയ കന്തം കമനീയം തുട്ഠി സരീരവണ്ണവന്തം, വന്ദനേയ്യം ദേവ മനുസ്സാനം വന്ദനാരഹം തേഹി വാ വന്ദിതബ്ബം, തം മുനിന്ദം അഹം തീഹി ദ്വാരേഹി നമാമി വന്ദാമീതി.

സോളസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൭. സുചിപരിവാരിതം സുരുചിരപ്പഭാഹി രത്തം,
സിരിവിസരാലയം ഗുപിതമിന്ദ്രിയേഹുപേതം;
രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതിലക്ഖണോപചിത്തം,
സുരനരപൂജിതം സുഗതമാദരം നമാമി.

൩൭. ഏവം സോളസമഗാഥായ മുനിന്ദം വന്ദിത്വാ ഇദാനി സുചിപരിവാരിതന്ത്യാദീഹി സത്തഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **സുചിപരിവാരിത**ന്ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന ന ജഭജരഗണേഹി ച ഏകഗരുനാ ച രചിതത്താ സോളസക്ഖരേഹി യുത്താവാണിനീഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** "നജഭജരാ യദാ ഭവതി വാണിനീ ഗയുത്താ"തി. തസ്സത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം നജഭജരാ നഗണ ജഗണ ഭഗണ ജഗണ രഗണാ യദാ ഗയുത്താ പാദന്തഗരുനാ സംയോഗാ ചേ സിയും, തദാ സാ വുത്താ വാണിനീ വാണിനീഗാഥാ നാമ ഭവതീതി.

തത്ഥ **സുചിപരിവാരിത**ന്തി രാഗാദിമലവിസുദ്ധാഹി അരിയസാവകാദിപരിസാഹി പരിക്ഖാരിതം കിലേസമലവിസുദ്ധം പരിക്ഖാരവന്തം വാ. രാഗാദിമലേഹി സുചതി സുജ്ഝതീതി സുചി, പരിസാ. സുചധാതു സോചേയ്യേ ഇ. പരിസമന്തതോ അരിയഭിക്ഖുആദീഹി ദേവ മനുസ്സേഹി വാരിയതി പരിക്ഖരിയതീതി പരിവാരോ, സുഗതോ. പരിപുബ്ബവരധാതു ആവരണേ പരിക്ഖാരേ വാ ണ. സുചീഹി പരിസാഹി പരിവാരിതോ സുചിപരിവാരിതോ, സുഗതോ. തതിയ തപ്പുരിസസമാസോയം. ഭഗവതോ ഹി സദാ രാഗാദിമല വിസുദ്ധേഹി അരിയഭിക്ഖുആദീഹി ചതൂഹി പരിസാഹി അട്ഠഹി പരിസാഹി വാ പരിവാരിതോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. അഥ വാ സുചിപരിസുദ്ധം പരിവാരിതം യസ്സ സോതി സുചിപരിവാരിതോ, സുഗതോ. **സുരുചിരപ്പഭാഹീ**തി സുട്ഠു കന്തിതസരീരനിക്ഖന്ത ബ്യാമമത്തരംസീഹി കരണഭൂതേഹി സുട്ഠു രുചിയതി കമിയതി തുസിയതീതി സുരുചിരാ, രംസി. സുപുബ്ബ രുചധാതു രോചനേ ഇരോ. പകാരേന ഭാതി ദിബ്ബതീതി പഭാ, രംസി. പപുബ്ബ ഭാധാതു ദിബ്ബനേ ക്വി. സുരുചിരാ ച സാ പഭാ ചാതി സുരുചിരപ്പഭാ, താഹി സുരുചിരപ്പഭാഹി. **രത്ത**ന്തി നിച്ചം രഞ്ജിതബ്ബകായം. രഞ്ജിയതീതി രത്തോ, കായോ. രന്ജധാതു രാഗേ ത. രത്തോ കായോ യസ്സ സോതി രത്തോ, സുഗതോ. ഉത്തരപദലോപസമാ സോയം. രൂപസ്സ ഭവോ രൂപം വിയ, തം രത്തം. ഭഗവതോ ഹി സരീരതോ നിച്ചം നിക്ഖന്തേഹി ബ്യാമമത്തരംസീഹി രഞ്ജിതബ്ബോ രൂപകായോ അത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി.

സിരിവിസരാലയന്തി പഞ്ഞാപുഞ്ഞസങ്ഖാതലക്ഖിസമൂഹാനം പതിട്ഠാനം. ഏത്ഥ ച സിരീതി പഞ്ഞാപുഞ്ഞാനമേതം അധിവചനം. അഥ വാ പുഞ്ഞനിബ്ബത്താ സരീരസോഭഗ്ഗാദിസമ്പത്തി. സാ ഹി കതപുഞ്ഞേ സിയതി നിസ്സയതി, കതപുഞ്ഞേഹി വാ സിയതി നിസ്സിയതീതി സിരീതി വുച്ചതി, പഞ്ഞാപുഞ്ഞം, ഇസ്സരിയം വാ. സരീരസോഭഗ്ഗാദി സമ്പത്തി വാ ലബ്ഭതി. വുത്തഞ്ഹി **വിമാനവത്ഥുഅട്ഠകഥാദീസു** "സിരീതി ബുദ്ധിപുഞ്ഞാനം അധിവചനന്തി ച. സിരീതി ഇസ്സരിയന്തി ച സിരീതി രൂപകായസമ്പത്തീ"തി ച. സിധാതു സേവായം, രപച്ചയോ ച, ഇത്ഥിലിങ്ഗജോതകഈപച്ചയോ ച. സിരീതി ഹി ദീഘവസേന വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധത്താ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം രസ്സവസേന വുത്തം. വിസരാലയന്തി വിസരആലയന്തി പദച്ഛേദോ. വിസരോതി സമൂഹോ. വിസന്തി പവിസന്തി അവയവാ യസ്മിം സമൂഹേതി വിസരോ, സമൂഹോ. വിസധാതു പവേസനേ അരപച്ചയോ. അഥ വാ വിസരന്തി സമോസരന്തി അവയവാ യസ്മിന്തി വിസരോ. വിപുബ്ബ സരധാതു സമോസരണേ അ. പോത്ഥകേസു പന വിസയാല യന്തി യകാരേന പാഠോ

ദിസ്സതി. ന സോ യുജ്ജതി. കസ്മാ, വിസരസദ്ദസ്സേവ സമൂഹവാചകത്താ. വുത്തഞ്ഹി **അഭിധാനപ്പദീപികായം** -

"സമൂഹോ ഗണസങ്ഘാതാ,
സമുദായോ ച സഞ്ചയോ;
സന്ദോഹോ നിവഹോ ഓഘോ,
വിസരോ നികരോ ചയോ"ത്യാദി.

ആലയന്തി പതിട്ഠാനം. ആലയന്തി പതിട്ഠന്തി എത്ഥാതി ആലയോ, സുഗതോ. ആപുബ്ബ ലിധാതു അല്ലിയനേ ണ. സിരീനം പഞ്ഞാസങ്ഖാതലക്ഖീനം വിസരോ സമൂഹോ സിരീവിസരോ, തേസം ആലയോ സിരീവിസരാലയോ, സുഗതോ. തം സിരിവിസരാലയം. **ഗുപിതമിന്ദ്രിയേഹുപേത**ന്തി ഗോപിതബ്ബേഹി സംവരിതബ്ബേഹി ചക്ഖാദീഹി ഛഹി ഇന്ദ്രിയേഹി ഉപേതം സമുപേതം സമന്നാഗതം. ഗുപിയന്തി രക്ഖിയന്തീതി ഗുപിതാനി. ഗുപധാതു രക്ഖനേ ത. ഇദന്തി സഹജാതധമ്മേ ഇസ്സരിയം കരോന്തീതി ഇന്ദ്രിയാനി. ഇദിധാതു പരമിസ്സരിയേ ഇയോ. ഗുപിതാനി ഇന്ദ്രിയാനി ഗുപിതമിന്ദ്രിയാനി , ചക്ഖാദിഇന്ദ്രിയാനി ലബ്ഭന്തി. തേഹി. ഉപേതി സമ്പജ്ജതീതി ഉപേതോ, സുഗതോ. ഉപപുബ്ബ ഇധാതു ഗതിയം ത, തം ഉപേതം. കിഞ്ചാപി ബുദ്ധതോ അഞ്ഞേഹി അരിയസാവകാദീഹി പുഗ്ഗലേഹി ചക്ഖാദിഇന്ദ്രിയാനി രക്ഖിതാനി. ബുദ്ധോയേവ പന ബോധിപല്ലങ്കേ സഹ വാസനായ സബ്ബ കിലേസാനം അരഹത്തമഗ്ഗേന വിദ്ധംസിതത്താ വിസിട്ഠേന ചക്ഖാദി ഇന്ദ്രിയം രക്ഖിതോ ഹോതീതി തസ്സ ഗുപിതമിന്ദ്രിയേഹുപേതന്തി ഥോമേതി.

രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതിലക്ഖണോപചിത്തന്തി സൂരിയമണ്ഡല ചന്ദമണ്ഡലാദീഹി പാദചക്കലക്ഖണേഹി അഭിവിചിത്രപാദം. ഉപസദ്ദോ ചേത്ഥ ഭുസട്ഠവാചകോ. അഭിവിചിത്രം സൂരിയമണ്ഡല ചന്ദമണ്ഡലാദിം പാദചക്കലക്ഖണവന്തം വാ. എത്ഥ ച രവീതി സൂരിയോ, സോ ഹി രവതി സീഘം ഗച്ഛതീതി രവീതി വുച്ചതി. രുധാതു ഗതിയം ണി. വുത്തഞ്ഹി **പാഥേയ്യട്ഠകഥായം** "ചന്ദോ ഉജുകം സണികം ഗച്ഛതി, സൂരിയസ്സ പന ഉജുകം ഗമനം സീഘ"ന്തി. ണ്വാദി **മോഗ്ഗല്ലാനേ** പന "രുസദ്ദേ ഇ. ഓ അവാദേസോ. രവതി ഗജ്ജതീതി രവി. ആദിച്ചോ"തി വുത്തം. **അഭിധാനടീകായഞ്ച** "രവന്തി എതേന സത്താ പഭാവിതത്താതി രവീ"തി വുത്തം. സസീതി ചന്ദോ. സോ ഹി സസതി തിണേന പാണതി ജീവതീതി സസോ, സസപണ്ഡിതോ. സസധാതു പാണേ അ. സസരൂപലക്ഖണമേത്ഥ അത്ഥീതി സസീതി വുച്ചതി. അതീതേ ഹി സസരാജാ ബ്രാഹ്മണവേസേന ആഗന്ത്വാ യാചകസ്സ സക്കരഞ്ഞോ അങ്ഗാരരാസിമ്ഹി ലങ്ഘിത്വാ ജീവിതം പരിച്ചജിത്വാ കായം അദാസി. അഥ പന സക്കോ രാജാ തസ്സ സസപണ്ഡിതസ്സ ജീവിതപരിച്ചജിതസ്സ ജീവിതദാനഗുണോ സകലകപ്പം പാകടോ ഹോതൂതി പബ്ബതം പീളേത്വാ പബ്ബതരസം ആദായ ചന്ദമണ്ഡലേ സസരൂപലക്ഖണം ലിഖിത്വാ ഠപേസി. തസ്മാ ചന്ദോ സസീതി ലോകേഹി വോഹരിയതി. തസ്സ പന വിത്ഥാരോ സസപണ്ഡിതജാതകേ പസ്സിത്വാ ഗഹേതബ്ബോ.

അഥ വാ സസതി ഹിംസതി ഉണ്ഹഗുണന്തി സസീതി വുച്ചതി. സസുധാതു ഹിംസായം ഈപച്ചയോ. മണ്ഡിയതി വിഭൂസിയതി പരിച്ഛേദകരണവസേനാതി മണ്ഡലം. മണ്ഡധാതു മഢിധാതു വാ വിഭൂസനേ അലോ. അഥ വാ മണ്ഡം വിഭൂസനം പരിസമന്തതോ ലാതി ഗണ്ഹാതീതി മണ്ഡലം. മണ്ഡസദ്ദൂപപദ

ലാധാതു ഗഹണേ കി. രവിനോ മണ്ഡലം രവിമണ്ഡലം, സസിനോ മണ്ഡലം സസിമണ്ഡലം, രവിമണ്ഡലഞ്ച സസിമണ്ഡലഞ്ച രവിസസിമണ്ഡലം, മണ്ഡലസദ്ദോ രവിസദ്ദേപി യോജേതബ്ബോ. മണ്ഡലസദ്ദസ്സ ദ്വന്ദപദതോ സുയ്യമാനത്താ. **പഭുതീ**തിആദി. സോ ഹി ആദ്യത്ഥവാചകോ അബ്യയനിപാതോ. രവിസസിമണ്ഡലം പഭുതിആദി യസ്സാതി രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതി, പാദചക്കലക്ഖണം ലബ്ഭതി. ലക്ഖിയതി ലക്ഖിതബ്ബം ഏതേനാതി ലക്ഖണം, പാദപ്പ വത്തചക്കലക്ഖണം, രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതി ച തം ലക്ഖണഞ്ചാതി രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതിലക്ഖണം, തേന ഉപചിത്തം അതിവിചിത്രം പാദം യസ്സ സോതി രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതിലക്ഖണോപ ചിത്തോ, സുഗതോ. അഥ വാ ഉപചിത്തം അതിവിചിത്രം രവിസസി മണ്ഡലപ്പഭുതിലക്ഖണം പാദചക്കലക്ഖണം അസ്സാതി തഥാ, സുഗതോ. തം.

സുരനരപൂജിതന്തി ദേവമനുസ്സേഹി പൂജിതബ്ബം. സുരന്തി ഇസ്സരിയ കീളാദീഹി ദിബ്ബന്തീതി സുരാ, ദേവാ. സുരധാതു ദിബ്ബനേ അ. അഥ വാ സുരതി ഇസതി ദേവിസ്സരിയം പാപുണാതി വിരോചതി ചാതി സുരാ, ദേവാ. സുരധാതു ഇസ്സരിയദിത്തീസു അ. സുന്ദരാ രാവാചാ ഏതേസന്തി വാ സുരാ, ദേവാ. ഖന്ധസന്താനം സകകമ്മം വാ നരന്തി നിയന്തീതി നരാ, മനുസ്സാ. നരധാതു നയനേ അ. സുരാ ച നരാ ച സുരനരാ, തേഹി പൂജിതബ്ബോതി സുരനര പൂജിതോ, സുഗതോ. തം. **സുഗത**ന്തി ബുദ്ധം. സോ ഹി സോഭനം ഗതം ഗമനം ഏതസ്സാതി സുഗതോതി വുച്ചതി. ഭഗവതോ ഹി വേനേയ്യജനൂപസങ്കമനം ഏകന്തേന തേസം ഹിതസുഖനിപ്ഫാദനതോ സോഭനം. തഥാ ലക്ഖണാനുബ്യഞ്ജനപ്പടി മണ്ഡിതരൂപകായതായ ദുതവിലമ്ബിതഖലിതാനുകഡ്ഢനനിപ്പിളിനുക്കുടിക കുടിലാകുടിലതാദി ദോസരഹിത മവഹസിത രാജഹംസഉസഭ വാരണ മിഗരാജഗമനം കായഗമനം. ഞാണഗമനഞ്ച വിപുല നിമ്മല കരുണാ സതി വീരിയാദി ഗുണവിസേസ സഹിത അഭിനീഹാരതോ യാവ മഹാബോധി അനവജ്ജതായ സോഭനമേവാതി.

അഥ വാ സയമ്ഭൂഞാണേന സകലമ്പി ലോകം പരിഞ്ഞാഭി സമയവസേന പരിജാനന്തോ ഞാണേന സമ്മാ ഗതോ അവഗതോതി സുഗതോ, തഥാ ലോകസമുദയം പഹാനാതിസമയവസേന പജഹന്തോ അനുപ്പത്തിധമ്മതം ആപാദേന്തോ സമ്മാ ഗതോ അവഗതോതി സുഗതോ, ലോകനിരോധം നിബ്ബാനം സച്ഛികിരിയാഭിസമയവസേന സമ്മാ ഗതോ അവഗതോതി സുഗതോ, ലോകനിരോധഗാമിനിപ്പടിപദം ഭാവനാഭി സമയവസേന സമ്മാ ഗതോ പടിപന്നോതി സുഗതോ, സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി സുഗതോതിആദിനാ നയേന അയമത്ഥോ വിഭാവേതബ്ബോ. അഥ വാ സുന്ദരം ഠാനം സമ്മാസമ്ബോധിം നിബ്ബാനമേവ വാ ഗതോ അധിഗതോതി സുഗതോ. യസ്മാ വാ ഭൂതം തച്ഛം അത്ഥസംഹിതം വേനേയ്യാനം യഥാരഹം യുത്തമേവ ച ധമ്മം ഭാസതി, തസ്മാ സമ്മാ ഗദതീതി സുഗതോ ദകാരസ്സ തകാരം കത്വാ. ഇതി സോഭന ഗമനതാദീഹി സുഗതോ, തം സുഗതം. **ആദര**ന്തി സക്കച്ചം, ആദരനം ആദരോ. ആപുബ്ബ ദരധാതു ആദരേ ണ. തം ആദരം. **നമാമീ**തി അഹം വന്ദാമീതി അത്ഥോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. സുചിപരിവാരിതം രാഗാദിമല വിസുദ്ധാഹി അരിയസാവകാദിപരിസാഹി പരിക്ഖാരിതം കിലേസമലവിസുദ്ധം പരിക്ഖാരവന്തം വാ, സുരുചിരപ്പഭാഹി സുട്ഠു കന്തിത

സരീരനിക്ഖന്തബ്യാമമത്തരംസീഹി കരണഭൂതേഹി, രത്തം നിച്ചം രഞ്ജിതബ്ബകായം, സിരിവിസരാലയം പഞ്ഞാപുഞ്ഞസങ്ഖാതലക്ഖിസ മൂഹാനം പതിട്ഠാനം, ഗുപിതമിന്ദ്രിയേഹി ഗുപിതബ്ബേഹി സംവരിതബ്ബേഹി ഛഹി ചക്ഖാദിഇന്ദ്രിയേഹി, ഉപേതം സമുപേതം സമന്നാഗതം, രവിസസിമണ്ഡലപ്പഭുതിലക്ഖണോപചിത്തം സൂരിയമണ്ഡലചന്ദമണ്ഡലാദീഹി പാദചക്കലക്ഖണേഹി അഭിവിചിത്രപാദം, അഭിവിചിത്രം സൂരിയ മണ്ഡലചന്ദമണ്ഡലാദിം പാദചക്കലക്ഖണവന്തം വാ, സുരനരപൂജിതം ദേവമനുസ്സേഹി പൂജിതബ്ബം, സുഗതം ബുദ്ധം ആദരം സക്കച്ചം അഹം നമാമി വന്ദാമീതി.

സത്തരസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൮. മഗ്ഗോളുമ്പേന മുഹപടിഘാസാദിഉല്ലോലവീചിം,
സംസാരോഘം തരി തമഭയം പാരപത്തം പജാനം;
താണം ലേണം അസമസരണം ഏകതിത്ഥം പതിട്ഠം,
പുഞ്ഞക്ഖേത്തം പരമസുഖദം ധമ്മരാജം നമാമി.

൧൮. ഏവം സത്തരസമഗാഥായ സുഗതം വന്ദിത്വാ ഇദാനി സംസാരോഘം തരിതാദീഹി നവഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതുകാമോ **മഗ്ഗോളുമ്പേന**ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന മ ഭ ന ത ത ഗണേഹി ച ഗരുദ്വയേന ച രചിതത്താ സത്തരസക്ഖരേഹി യുത്താ മന്ദക്കന്താഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** "മന്ദക്കന്താ മ ഭ ന തത ഗാ ഗോ യുഗുത്വസ്സ കേഹീ"തി. തസ്സാ പനായമത്ഥോ. യസ്സം പടിപാദം യുഗുത്വസ്സകേഹി ചതു ഛ സത്തയതീഹി മ ഭ ന ത ത ഗാ മഗണ ഭഗണ നഗണ തഗണ തഗണ ഗരൂ ച ഗോ ഗരു ച ചേ യുത്താ, മന്ദക്കന്താഗാഥാനാമാതി. യുഗുത്വസ്സകേഹീതി ഏത്ഥ ച യുഗസദ്ദസ്സ മഗ്ഗഫലചതുബ്ബിധപുരിസയുഗളവാചകത്താ യുഗസദ്ദോ ചതുസങ്ഖ്യാവാചകോ, ഉതൂനം ഹേമന്തസിസിര വസ്സന്ത ഗിമ്ഹ വസ്സാന സരദ ഉതുവസേന ഛബ്ബിധത്താ ഉതുസദ്ദോ ഛസങ്ഖ്യാവാചകോ. അസ്സസദ്ദോ സത്തസങ്ഖ്യാവാചകോതി വേദിതബ്ബോ . **ഛപ്പച്ചയടീകാദീസു** ഹി "അസ്സസദ്ദസ്സ സത്തസങ്ഖ്യാവാചകഭാവോ വുത്തോ"തി.

തത്ഥ പന യോ ധമ്മരാജാ മുഹപടിഘാസാദിഉല്ലോലവീചിം സംസാരോഘം മഗ്ഗോളുമ്പേന തരി, അഭയം പാരപത്തം പജാനം താണം ലേണം അസമസരണം ഏകതിത്ഥം പതിട്ഠം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം പരമസുഖദം തം ധമ്മരാജം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ. ഏതിസ്സം പന അത്ഥക്കമേന വണ്ണയിസ്സാമി. **മുഹപടിഘാസാദി ഉല്ലോലവീചി**ന്തി മോഹദോസതണ്ഹാദിസങ്ഖാതം മഹാതരങ്ഗ ഖുദ്ദഊമികം. മുയ്ഹന്തി ഏതേന സമ്പയുത്തധമ്മാ, സയം വാ മുയ്ഹതി, മുയ്ഹനമത്തമേവേതന്തി മുഹോ, മോഹോ. മുഹധാതു വേഖിത്തേ ണ. പടിഹഞ്ഞന്തി സമ്പയുത്തധമ്മാ, സയം വാ പടിഹഞ്ഞതി പടിഹഞ്ഞനമത്തമേവേതന്തി പടിഘോ, ദോസോ. പടിപുബ്ബ ഹനധാതു ഹിംസാഗതീസു അ. ഹനസ്സ ഘോ. അസനം ഇച്ഛനം ആസാ, ഇസതി ഇച്ഛതീതി വാ ആസാ, തണ്ഹാ. ഇസുധാതു ഇച്ഛായം അ. ഇസ്സ ആ. മുഹോ ച പടിഘോ ച ആസാ ച മുഹപടിഘാസാ, തേ ആദി യേസന്തേതി മുഹപടിഘാസാദി, ലോഭാദികിലേസാ ലബ്ഭന്തി. ഏത്ഥ ച ആദിസദ്ദേന മാന ദിട്ഠി വിചികിച്ഛാ ഥിന ഉദ്ധച്ച അഹിരിക അനോത്തപ്പകിലേസേ ച

അകുസലചിത്തുപ്പാദേ ച സങ്ഗണ്ഹാതി. ഉദ്ധം ഉദകം ലോലതി ആകുലേതീതി ഉല്ലോലോ, മഹാതരങ്ഗോ. ഉപുബ്ബലോല ധാതു ഉമ്മാദനേ ണ. തീരം ഉലതി ഗച്ഛതീതി വാ ഉല്ലോലോ. ഉലധാതു ഗതിയം ഓലപച്ചയോ. വിമ്ഹയം വിചിത്തം ചിനോതീതി വീചി, ഖുദ്ദകഊമി. വിപുബ്ബ ചിധാതു ചയേ കി. ഉല്ലോലോ ച വീചി ച ഉല്ലോലവീചി. കേസുചി പോത്ഥകേസു ച കുല്ലോലവീചിന്തിപാഠോ ദിസ്സതി. ന സോ യുജ്ജതി, കസ്മാ, കുല്ലസദ്ദസ്സ ഉളുമ്പത്ഥവാചകത്താ. ഉല്ലോലസദ്ദോയേവ ഹി മഹാതരങ്ഗത്ഥ വാചകോ ഹോതീതി. വുത്തഞ്ഹി **അഭിധാനപ്പദീപികായം** "ഉല്ലോലോ തു ച കല്ലോലോ, മഹാവീചിസു കഥ്യതേ"തി.

മൂലപണ്ണാസട്ഠകഥായഞ്ച "കുല്ലോ നാമ തരണത്ഥായ കലാപം കത്വാ ബന്ധോ. പത്ഥരിത്വാ ബദ്ധാ പന പദരചാടി ആദയോ ഉളുമ്പോ"തി വുത്തോ. മുഹപടിഘാസാദിഏവ ഉല്ലോലവീചി. സാ അസ്മിം സംസാരോഘേ അത്ഥീതി മുഹപടിഘാസാദിഉല്ലോലവീചി. സമാസന്തതദ്ധിതായം. പീതിസുഖം, മഹാസന്നം, രത്തിദിവന്ത്യാദീസു വിയ. ഏവം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ കാതബ്ബോ. പീതി ച സുഖഞ്ച പീതിസുഖം, തം അസ്സ ഝാനസ്സ അത്ഥി, തസ്മിം വാ വിജ്ജതീതി പീതിസുഖം, ഝാനം. മഹന്തം ആസനം മഹാസനം, തസ്സ ഭാവോ മഹാസന്നം. രത്തി ച ദിവാ ച രത്തിദിവം. രത്തിദിവം കതം രത്തിദിവന്തി. അഥ വാ ഉല്ലോലവീചി വിയ മുഹപടിഘാസാദി ഉല്ലോലവീചി, സംസാരോഘം ലബ്ഭതി. ഉപമാ ബഹുബ്ബീഹിസമാസോയം. യഥാ പന മഹാസമുദ്ദേ ഭായിതബ്ബാ മഹാതരങ്ഗഊമിവേഗാദയോ ച സംസുമാര തിമി തിപിങ്ഗലാദി മച്ഛമകാരാദയോ ച ഓകിണ്ണാ ഹോന്തി, ഏവം മോഹാദികിലേസാ ച അകുസലചിത്തുപ്പാദാ ച തേഹി നിബ്ബത്താ ഭയാനകാ ബഹൂ ജാതിജരാബ്യാധിമരണദുക്ഖാദയോ ച ഖന്ധാദയോ ച ഓകിണ്ണാ ഹോന്തീതി വുത്തം ഹോതി. **സംസാരോഘ**ന്തി സംസാരസങ്ഖാതം ഓഘം സമുദ്ദജലപ്പവാഹം. സംപുനപ്പുനം അബ്ബോച്ഛിന്നം വാ സരതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി സംസാരോ. സംപുബ്ബസരധാതു ഗതിയം ണ. ഖന്ധധാതുആയത നാനം അബ്ബോച്ഛിന്നം പവത്തതീതി അത്ഥോ. തേന വുത്തം **അട്ഠകഥാസു** -

> "ഖന്ധാനഞ്ച പടിപാടി, ധാതുആയതനാന ച;
> അബ്ബോച്ഛിന്നം വത്തമാനാ, സംസാരോതി പവുച്ചതീ"തി.

സത്തേ ഓത്ഥരിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഹേട്ഠാ ഹനതി ഹരതീതി ഓഘോ, ജലപ്പവാഹോ. അവപുബ്ബ ഹനധാതു ഹരണേ ണ. ഹനസ്സ ഘോ. അവസദ്ദോ ഓത്ഥരണത്ഥോ. അത്തനി പതിതേ സത്തേ ഹേട്ഠാ കത്വാ ഹനേതി ഓസീദാപേതീതി വാ ഓഘോ, ജലപ്പവാഹോ. അവപുബ്ബ ഹനധാതു ഓസീദാപനേ ണ. അവസദ്ദോ ഹേട്ഠാഭാഗത്ഥോ. ഓഘോ വിയാതി ഓഘോ, സംസാരോ. അഥ വാ സത്തസങ്ഖാരേ ഓത്ഥരിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ അഭിഭവിത്വാ വട്ടസ്മിം ഹനതി ഹരതീതി ഓഘോ, ഓഹനേതി ഓസീദാപേതി വട്ടസ്മിം സത്തസങ്ഖാരേതി വാ ഓഘോ, രാഗാദി കിലേസാ ലബ്ഭന്തി. സംസാരോഏവ ഓഘോ സംസാരോഘോ, തം സംസാരോഘം.

മഗ്ഗോളുമ്പേനാതി ഏത്ഥ മഗ്ഗഓളുമ്പേനാതി പദച്ഛേദോ. അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗസങ്ഖാതേന കുല്ലേനാതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച മഗ്ഗോ വുച്ചതി അട്ഠങ്ഗികമഗ്ഗോ. മഗ്ഗന്തി ഗച്ഛന്തി ബുദ്ധാ ച അരിയസാവകാ ച അഗതം ദിസം നിബ്ബാനന്തി മഗ്ഗോ. അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. മഗ്ഗധാതു ഗതിയം അ.

വുത്തഞ്ഹി **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗേ** “ഏതേന മഗ്ഗേന ബുദ്ധാ ച സാവകാ ച അഗതം ദിസം നിബ്ബാനം ഗച്ഛന്തീതി അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ”തി. അഥ വാ നിബ്ബാനം മഗ്ഗതി ഗവേസതീതി മഗ്ഗോ, നിബ്ബാനത്ഥികേഹി മഗ്ഗിയതി ഗവേസിയതീതി വാ മഗ്ഗോ, അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. ഞാണേന ദസ്സിയതീതി അത്ഥോ. മഗ്ഗധാതു ഗവേസനേ അ. വുത്തഞ്ഹേതം **മഹാവഗ്ഗസംയുത്തട്ഠകഥായം** “മഗ്ഗോതി കേനട്ഠേന മഗ്ഗോ, നിബ്ബാനം മഗ്ഗനട്ഠേന നിബ്ബാനത്ഥികേഹി മഗ്ഗനിയട്ഠേന ചാ”തി. അഥ വാ മഗ്ഗിയതി പടിപജ്ജിയതീതി മഗ്ഗോ, നിബ്ബാനത്ഥികേഹി അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ പടിപജ്ജിയതീതി അത്ഥോ. ഉളു വുച്ചതി ഉദകം, തതോ പാതി രക്ഖതീതി ഉളുപോ, സോയേവ നിഗ്ഗഹിതാഗമവസേന ഉളുമ്പോ, കുല്ലോ. ഉളുസദ്ദൂപപദപാധാതു രക്ഖനേ ക്വി. മഗ്ഗോഏവ ഉളുമ്പോ മഗ്ഗോളുമ്പോ, മഗ്ഗസങ്ഖാതോ വാ ഉളുമ്പോ തഥാ, മഗ്ഗസദിസോ വാ ഉളുമ്പോ തഥാ, മഗ്ഗോ വിയ വാ ഉളുമ്പോ തഥാ, മഗ്ഗോ ച ഉളുമ്പോ ച മഗ്ഗോളുമ്പോ. അഥ വാ ഉളുമ്പോഏവ മഗ്ഗോ മഗ്ഗോളുമ്പോ, ഉളുമ്പസങ്ഖാതോ വാ മഗ്ഗോ തഥാ, ഉളുമ്പ സദിസോ വാ മഗ്ഗോ തഥാ, ഉളുമ്പോ വിയ വാ മഗ്ഗോ തഥാ, ഉളുമ്പോ ച മഗ്ഗോ ച മഗ്ഗോളുമ്പോതി ഏവം രൂപകസദിസഉപമാ സമുപേക്ഖത്ഥവസേന ച പരപക്ഖ സകപക്ഖത്ഥവസേന ച വചനത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. തേന മഗ്ഗോളുമ്പേന. **തരീ**തി അതരി. ധമ്മരാജാ ഹി അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗനാവായ സംസാരോഘം തരിത്വാ നിബ്ബാനതീരം പാപുണാതി. അതീതാ ബുദ്ധാ പാപുണിംസു. അനാഗതാ ബുദ്ധാ പാപുണിസ്സന്തീതി വുത്തം ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി **മഹാവഗ്ഗസംയുത്തേ**

> “ഏകായനം ജാതിഖയന്തദസ്സീ,
> മഗ്ഗം പജാനാതി ഹിതാനുകമ്പീ;
> ഏതേന മഗ്ഗേന തരിംസു പുബ്ബേ,
> തരിസ്സന്തിയേവ തരന്തി ഓഘ”ന്തി; **ബുദ്ധവംസേ** ച

> “സംസാരസോതം ഛിന്ദിത്വാ, വിദ്ധംസേത്വാ തയോ ഭവേ;
> ധമ്മനാവം സമാരുയ്ഹ, താരേമി ജനതം ബഹു”ന്തി.

അഭയന്തി ജാതിജരാബ്യാധിമരണഭയാദീനം അഭാവതോ നിബ്ഭയം. സോ ഹി ഭഗവാ നത്ഥി ഭയം ഏതസ്സാതി അഭയോതി വുച്ചതി. അഥ വാ അഭയന്തി ഖേമം. തഞ്ഹി നിബ്ബാനം നത്ഥി ജാതിആദിഭയം ഏത്ഥാതി അഭയന്തി വുച്ചതി. ഏതസ്മിം പന ദുതിയവികപ്പേ തം പദം പാരന്തിപദേ വിസേസനം. **പാരപത്ത**ന്തി ഏത്ഥ പാരന്തി സംസാരവട്ടസ്സ പരതീരട്ഠേന വുച്ചതി നിബ്ബാനം. തഞ്ഹി ഉദകം പാതി രക്ഖതീതി പാരം, സമുദ്ദപാരം. പാധാതു രക്ഖനേ അരോ. അഥ വാ പാരേതി സമത്ഥേതി തരങ്ഗാദയോ വാരേതുന്തി പാരം. പാരധാതു സമത്ഥിയം അ. പാരം വിയാതി പാരന്തി വുച്ചതി. നീതത്ഥേന പന ഏവം വചനത്ഥോ കാതബ്ബോ. ജാതി ഭയാദിം പാതി രക്ഖതി ഏത്ഥാതി പാരം, പാരേതി സമത്ഥേതി ഏത്ഥ വാ ജാതിഭയാദയോ വാരേതുന്തി പാരം, നിബ്ബാനം. തം പജ്ജിത്ഥ അധിഗമിത്ഥാതി പാരപത്തോ, ധമ്മരാജാ. പാരസദ്ദൂപപദ പദധാതു ഗതിയം ത. അഥ വാ മുത്തോ മോചേയ്യന്തിആദിനാ നയേന പവത്തസ്സ മഹാഭിനീഹാരസ്സ സകലസ്സ സംസാരദുക്ഖസ്സ വാ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണാദിഗുണാനം വാ പാരം പരിയന്തം പത്തോ ഗതോതി പാരപത്തോ, ധമ്മരാജാ. പാരസദ്ദോ ഹി പരിയന്ത വാചകോ. തം പാരപത്തം. **പജാന**ന്തി സബ്ബസത്താനം. തേഹി കമ്മകിലേസേഹി പകാരേന ജനിയതി നിബ്ബത്തിയതീതി പജാതി വുച്ചന്തി. തേസം പജാനം.

താണന്തി തായനട്ഠേന താണം. സത്താനം സംസാര ഭയതോ തായതി രക്ഖതീതി താണോ, ധമ്മരാജാ. തായധാതു രക്ഖനേ യു. അഥ വാ താണന്തി സത്താനം സംസാരവട്ടദുക്ഖതോ പരിപാലനട്ഠേന താണം. സോ ഹി ധമ്മരാജാ സത്താനം സംസാരവട്ടദുക്ഖതോ ധമ്മദേസനായ മഗ്ഗ ഫലനിബ്ബാനസുഖം ദദന്തോ തായതി പാലേതീതി താണോതി വുച്ചതി. തം താണം. **ലേണ**ന്തി നിലീയനട്ഠേന ലേണം, ജാതിഭയാദീഹി പീളിതേഹി സത്തേഹി ലീയന്തി നിലീയന്തി ഏത്ഥാതി ലേണോ, ധമ്മരാജാ. ലീധാതു നിലീയനേ യു. അഥ വാ ലേണന്തി സംസാരഭയം പസ്സന്തേഹി നിലീയനട്ഠേന ലേണം. സോ ഹി ധമ്മരാജാ സംസാരനിസ്സരണത്ഥികേഹി ലീയന്തി നിലീയന്തി ഏത്ഥാതി ലേണോതി വുച്ചതി. തം ലേണം. ധമ്മരാജാ ഹി സംസാരഭയേഹി പീളിതാനം സബ്ബസത്താനം താണം ലേണം സരണം പരായനം ഠാനം ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി.

അസമസരണന്തി സബ്ബസത്താനം അസദിസഅവസ്സയനം, നത്ഥി ഏതസ്സ സമോ സദിസോ സീലാദിഗുണേനാതി അസമോ, ധമ്മരാജാ. സരതി ഗച്ഛതി അവസ്സയതി ഏത്ഥാതി സരണോ, ധമ്മരാജാ. സരധാതു ഗതിമ്ഹി യു. അസമോ അസദിസോ ഹുത്വാ സരണോതി അസമസരണോ, ധമ്മരാജാ. സമ്ഭാവ നാകമ്മധാരയസമാസോയം. ധമ്മരാജാ ഹി സബ്ബസമ്പത്തിസുഖാനം ദായകത്താ സബ്ബസത്താനം അനഞ്ഞസാധാരണം അസമം സരണം അവസ്സയനം പരായനം ഹോതീതി അത്ഥോ. തം അസമസരണം. **ഏകതിത്ഥ**ന്തി നിബ്ബാനപാരഗമനാനം ഏകതിത്ഥഭൂതം. തരന്തി ഉത്തരന്തി ഏത്ഥ ഏതേന വാ നജ്ജസമുദ്ദാദിന്തി തിത്ഥം. നജ്ജസമുദ്ദാദീനം പാരിമതീരഗമനത്ഥം ഓതരണട്ഠാനം ലബ്ഭതി. തരധാതു ഓതരണേ ഥ. രസ്സ തോ, ഇകാരാഗമോ. മനുസ്സാനം ഏകം തിത്ഥം ഏകതിത്ഥം, തം വിയാതി ഏകതിത്ഥോ, ധമ്മരാജാ. യഥാ ഹി തിത്ഥേന നജ്ജാദിം തരന്താ മനുസ്സാ പാരിമതീരം സുഖം പാപുണന്തി, ന അതിത്ഥേന, ഏവം സേട്ഠഭൂതേന ബുദ്ധതിത്ഥേന സംസാരോഘം തരന്താ വേനേയ്യസത്താ നിബ്ബാനപാരം സുഖം പാപുണന്തി, ന അതിത്ഥേന അഞ്ഞതിത്ഥിയേന, തസ്മാ ധമ്മരാജം ഏകതിത്ഥോതി ഥോമേതി. നീതത്ഥേന പന ഏകോ സേട്ഠോ ഹുത്വാ നിബ്ബാനപാരം തരന്തി ഉത്തരന്തി ഏത്ഥാതി ഏക തിത്ഥോ, ധമ്മരാജാ. ഖേമം നിബ്ബാനപാരം തരിതുകാമാ വേനേയ്യസത്താ ഏത്ഥ ബുദ്ധതിത്ഥേ ദേസിതധമ്മം സുത്വാ ദേസിതധമ്മാനുരൂപം പടിപജ്ജിത്വാ സംസാരോഘം അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗനാവായ ഛിന്ദിത്വാ ഖേമം നിബ്ബാനപാരം സുഖം തരന്തി, ഇതിതസ്മാ ഏത്ഥാതിപദേന നിദ്ദിട്ഠോ സോ ബുദ്ധോ സബ്ബസത്താനം ഏകോ സേട്ഠോ തിത്ഥോ നാമ. ന അഞ്ഞതിത്ഥിയാ ഏകതിത്ഥാ നാമ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. തം ഏകതിത്ഥം.

പതിട്ഠന്തി സബ്ബസത്താനം മഹാദീപം വിയ പതിട്ഠം ആധാരഭൂതം. പടിസരണം ലേണം പരായനന്തി അത്ഥോ. പതിട്ഠഹന്തി ഏത്ഥാതി പതിട്ഠോ, ധമ്മരാജാ. പതിപുബ്ബട്ഠാധാതു ഗതിനിവത്തിമ്ഹി അ. ധമ്മരാജാ ഹി സബ്ബസുഖത്ഥികാനം സത്താനം മഹാദീപോ വിയ പതിട്ഠോ പടിസരണോ ലേണോ പരായനോ ഹോതീതി അത്ഥോ, തം പതിട്ഠം. **പുഞ്ഞക്ഖേത്ത**ന്തി നിബ്ബാനസുഖത്ഥികാനം പുഞ്ഞബീജസ്സ ഖേത്തഭൂതം. പുഞ്ഞത്ഥികാനം പുഞ്ഞബീജസ്സ വപനഠാനം ഖേത്തഭൂതം വാ, അത്തനോ കാരകം പവതി സോധേതീതി പുഞ്ഞം, കുസലം. പുധാതു സോധനേ ണ്യോ. അഥ വാ പരം പുജ്ജഭാവം ജനേതീതി പുഞ്ഞം, സദാ പൂജിതം വാ ജനേതീതി പുഞ്ഞം, കുസലം. പൂജസദ്ദൂപപദ ജനധാതു ണ്യോ. നിരുത്തിനയേന സദ്ദസിദ്ധി

വേദിതബ്ബാ. അവസേസം അപുഞ്ഞം പുനാതി സോധേതീതി വാ പുഞ്ഞം, കുസലം. പുധാതു സോധനേ ണ്യോ. ഖിത്തം വുത്തം ബീജം തായതി രക്ഖതീതി ഖേത്തം, കേദാരാദി. ഖിപസദ്ദൂപപദ താധാതു രക്ഖനേ കി. ബീജാനി വപന്താനം മനുസ്സാനം മഹപ്ഫലഭാവകരണേന ബീജം രക്ഖതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ ഖിപന്തി വപന്തി എത്ഥ ബീജാനീതി ഖേത്തം. ഖിപധാതു പേരണേ ഖേപേ വാ ത. ഖേത്തം വിയാതി ഖേത്തോ. ധമ്മരാജാ. നീതത്ഥേന പന പുഞ്ഞബീജാനി വപന്താനം സത്താനം മഹപ്ഫല ഭാവകരണേന ഖിത്തം വുത്തം പുഞ്ഞബീജം തായതി രക്ഖതീതി ഖേത്തോ. അഥ വാ നിബ്ബാനത്ഥികേഹി പുഞ്ഞബീജാനി ഖിപിയന്തി വപിയന്തി എത്ഥാതി ഖേത്തോ. ധമ്മരാജാതി കാതബ്ബോ. പുഞ്ഞാനം ഖേത്തം പുഞ്ഞക്ഖേത്തോ, ധമ്മരാജാ. യഥാ ഹി രഞ്ഞോ വാ അമച്ചാദീനം വാ സാലീനം വാ യവാനം വാ വിരൂഹനട്ഠാനം രഞ്ഞോ വാ അമച്ചാദീനം വാ സാലിഖേത്തം യവഖേത്തന്തി വുച്ചതി. ഏവം ധമ്മരാജാ സബ്ബലോകസ്സ പുഞ്ഞമഹബ്ബലഭാവകരണേന പുഞ്ഞാനം വിരൂഹ നട്ഠാനം ധമ്മരാജം നിസ്സായ സത്തലോകസ്സ നാനാപ്പകാരഹിത സുഖസംവത്തനികാനി പുഞ്ഞാനി വിരൂഹന്തി, തസ്മാ ധമ്മരാജാ പുഞ്ഞക്ഖേത്തന്തി അഭിത്ഥവിതോതി വുത്തം ഹോതി. തം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം.

പരമസുഖദന്തി ഉത്തമം നിബ്ബാനസുഖം ദദമാനം. വുത്തഞ്ഹി "നിബ്ബാനം പരമം സുഖ"ന്തി. എത്ഥ ച പരമസദ്ദോ ഉത്തമത്ഥവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടി പദികോ. അഥ വാ പരം അതിരേകം അരിയേഹി മാനിതബ്ബന്തി പരമം, നിബ്ബാനം. പരപുബ്ബമാധാതു മാനേ അ. പകാരേന അരിയേഹി രമിയതി എത്ഥാതി വാ പരമം, നിബ്ബാനം. പപുബ്ബരമുധാതു രമനേ ണ. **അഭിധാനടീകായം** പന "പരം പച്ചനീകം മാരേതീതി പരമം. പകട്ഠഭാവേ രമതീതി പരമം. ണോ"തി വുത്തം. തസ്സ സുഖം പരമസുഖം. പരമം ഉത്തമം വാ സുഖം പരമസുഖം. തം ദദാതീതി പരമസുഖദോ, ധമ്മരാജാ. പരമസുഖസദ്ദൂപപദ ദാധാതു ദാനേ കി. ധമ്മരാജാ പന വേനേയ്യസത്താനം ധമ്മദേസനായ ച ചതുപച്ചയപ്പടിഗ്ഗഹണേന ച നിബ്ബാനസുഖം ദേതീതി വുത്തം ഹോതി. തം പരമസുഖദം. **ധമ്മരാജ**ന്തി ബുദ്ധം. സോ ഹി ലോകിയ ലോകുത്തരധമ്മേഹി ദേവമനുസ്സാനം രഞ്ജേതി തോസേതീതി ധമ്മരാജാതി. അഥ വാ പാരമീധമ്മേനേവ ബുദ്ധത്തം പത്വാ രാജാ ജാതോതി ധമ്മരാജാതി. പാരമീധമ്മേനേവ ജാതോ വാ രാജാതി ധമ്മരാജാതി ച വുച്ചതി. തം ധമ്മരാജം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. യോ ധമ്മരാജാ മുഹ പടിഘാസാദിഉല്ലോലവീചിം മോഹദോസതണ്ഹാദിസങ്ഖാതം മഹാതരങ്ഗ ഖുദ്ദകഊമികം, സംസാരോഘം സംസാരസങ്ഖാതം ഓഘം സമുദ്ദജലപ്പവാഹം . മഗ്ഗോളുമ്പേന അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗസങ്ഖാതേന കുല്ലേന തരി അതരിം, അഭയം ഖേമം, ജാതിആദീനം അഭാവതോ നിബ്ഭയം വാ, പാരപത്തം നിബ്ബാനപാരം പത്തം അധിഗതം, പജാനം സബ്ബ സത്താനം, താണം തായനട്ഠേന താണം രക്ഖണം. ലേണം നിലീയനട്ഠേന ലേണം നിലീയനം, അസമസരണം സബ്ബസത്താനം അസദിസഅവസ്സയനം, ഏകതിത്ഥം നിബ്ബാനപാരഗമനാനം ഏകതിത്ഥ ഭൂതം, പതിട്ഠം സബ്ബസത്താനം മഹാദീപം വിയ പതിട്ഠം ആധാരഭൂതം, പുഞ്ഞക്ഖേത്തം നിബ്ബാനസുഖത്ഥികാനം പുഞ്ഞബീജസ്സ ഖേത്തഭൂതം, പുഞ്ഞത്ഥികാനം പുഞ്ഞബീജസ്സ വപനട്ഠാനം ഖേത്തഭൂതം വാ, പരമസുഖം

ഉത്തമം നിബ്ബാനസുഖം ദദമാനം, ധമ്മരാജം ബുദ്ധം ലോകിയലോകുത്തര ധമ്മേഹി പജാനം രഞ്ജാപനം വാ, പാരമീധമ്മേനേവ ബുദ്ധഭാവം ജാതം ബുദ്ധം വാ, അഹം തീഹി ദ്വാരേഹി നമാമീതി.

അട്ഠാരസമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൯. കണ്ഡമ്ബംമൂലേ പരഹിതകരോ യോ മുനിന്ദോ നിസിന്നോ;
അച്ഛേരം സീഘം നയനസുഭഗം ആകുലന്നഗ്ഗിജാലം;
ദുജ്ജാലദ്ധംസം മുനിഭിജഹിതം പാടിഹേരം അകാസി;
വന്ദേ തം സേട്ഠം പരമരതിജം ഇദ്ധിധമ്മേഹുപേതം.

൧൯. ഏവം അട്ഠാരസമഗാഥായ ധമ്മരാജം വന്ദിത്വാ ഇദാനി സാവത്ഥിയം കണ്ഡമ്ബമൂലേ ഇദ്ധിപാടിഹേരാദീഹി ഗുണേഹി മുനിന്ദസ്സ ഥോമേത്വാ വന്ദിതുകാമോ **കണ്ഡമ്ബംമൂലേ**ത്യാദി ഗാഥമാഹ. അയം പന മതനയയയഗണേഹി ച പഞ്ച യതി ഛയതി സത്തയ തീഹി ച രചിതത്താ അട്ഠാരസക്ഖരേഹി യുത്താ കുസുമിതലതാ വേല്ലിതാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** "മോ തോ നോ യോ യാ കുസുമിതലതാ വേല്ലിതാക്ഖുത്വിസീഹീ"തി. അയം പനേത്ഥ യോജനാ. യസ്സം പടിപാദം അക്ഖുത്വിസീഹി പഞ്ചയതി ഛയതി സത്തയതീഹി മോഗണോ ച തോഗണോ ച നോഗണോ ച യോഗണോ ച യാ യഗണദ്വയഞ്ച ചേ യുത്താ , സാ ഗാഥാ കുസുമിതലതാ വേല്ലിതാ കുസുമിതലതാ വേല്ലിതാ ഗാഥാ നാമാതി. ഏത്ഥ ച അക്ഖസദ്ദസ്സ പഞ്ചിന്ദ്രിയവാചകത്താ അക്ഖസദ്ദോ പഞ്ചസങ്ഖ്യാവാചകോതി വേദിതബ്ബോ. ഉതൂനം ഹേമന്തസിസിരവസന്തഗിമ്ഹവസ്സാനസരദവസേന ഛബ്ബിധത്താ ഉതുസദ്ദോ ഛസങ്ഖ്യാവാചകോതി. ഇസിസദ്ദോ വിപസ്സീആദീനം ബുദ്ധാനം സത്തവിധത്താ സത്തസങ്ഖ്യാവാചകോതി വേദിതബ്ബോതി.

തത്ഥ പന പരഹിതകരോ യോ മുനിന്ദോ കണ്ഡമ്ബമൂലേ നിസിന്നോ പാടിഹേരം സീഘം അകാസി, തം മുനിന്ദം അഹം വന്ദേ വന്ദാമീതി സമ്ബന്ധോ. അത്ഥക്കമേന പനേത്ഥ വണ്ണയിസ്സാമി. **പരഹിതകരോ**തി അത്തനാ പരേസം സബ്ബസത്താനം ഹിതം അത്ഥം കരോന്തോ. ഹിനോതി വഡ്ഢതി സുഖം ഏതേനാതി ഹിതം, അത്ഥം പയോജനം വാ. ഹിധാതു വഡ്ഢനേ ത. തംസമങ്ഗിനോ ലോകിയലോകുത്തരസുഖം വഡ്ഢതീതി അത്ഥോ. പരേസം ഹിതം പരഹിതം, തം കരോതീതി പരഹിതകരോ, മുനിന്ദോ. സോ ഹി ദീപങ്കരസ്സ ഭഗവതോ പാദമൂലേ ലദ്ധബ്യാകരണതോ പട്ഠായ അത്തനോ സുഖം പജഹന്തോ സത്തലോകസ്സ ഹിതസുഖത്ഥായ കപ്പസത സഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി സമതിംസപാരമിയോ പഞ്ചമഹാപരിച്ചാഗേ ച കരോന്തോ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധഭാവം പത്തകാലേ ച പഞ്ചചത്താലീസവസ്സാനി ധമ്മ ദേസനായ സത്തലോകസ്സ ലോകിയലോകുത്തരഹിത സുഖം കരോതീതി പരഹിതകരോതി ഥോമേതി. **യോ**തി യോ യാദിസോ. **മുനിന്ദോ**തി ബുദ്ധോ. സോ ഹി അഗാരിയ മുനി, അനഗാരിയമുനി, സേക്ഖമുനി, അസേക്ഖമുനി, പച്ചേകമുനിവസേന പഞ്ചന്നം മുനീനം ഇന്ദോതി മുനിന്ദോതി വുച്ചതി. **കണ്ഡമ്ബമൂലേ**തി ഏത്ഥ കണ്ഡഅമ്ബമൂലേതി പദച്ഛേദോ. ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം ബിന്ദാഗമോ. കണ്ഡനാമികേന പസേനദീകോസലരഞ്ഞോ ഉയ്യാനപാലേന രോപിതസ്സ സേതമ്ബരുക്ഖസ്സ സമീപേതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച കണ്ഡന്തി തസ്സേവ നാമം. അഥ വാ കം വുച്ചതി സുഖം, തം ഡേതി ഗച്ഛതി പാപുണാതീതി കണ്ഡോ, ഉയ്യാനപാലോ. കംസദ്ദൂപപദഡി ധാതു ഗതിയം ണ.

കം വുച്ചതി വാ ഉദകം, തം രുക്ഖേസു സിഞ്ചനം ടിനാതി ജാനാതീതി കണ്ഡോ, ഉയ്യാനപാലോ ഉയ്യാന നായകോ വാ. ഫലകാമേഹി ജനേഹി അമിയതി ഗമിയതീതി അമ്ബോ, സേതമ്ബരുക്ഖോ. അമധാതു ഗതിയം ബോ. കണ്ഡനാമികേന ഉയ്യാനപാലേന രോപിതോ അമ്ബോ കണ്ഡമ്ബോ, തസ്സ മൂലം സമീപന്തി കണ്ഡമ്ബമൂലം, തസ്മിം കണ്ഡമ്ബമൂലേ.

നിസിന്നോതി വസമാനോ. വിമ്ഹാപനിയട്ഠേന **അച്ഛേരം**. അയഞ്ഹി അച്ഛേരസദ്ദോ വിമ്ഹയത്ഥവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടി പദികോ. അഥ വാ ആഭുസോ വിമ്ഹയോ ചരതി പവത്തതീതി അച്ഛേരം, പാടിഹേരം. ആപുബ്ബ ചരധാതു ഗതിയം അ. ചരധാതുസ്സച്ഛേരാദേസോ. ആകാരസ്സ രസ്സോ. അന്ധസ്സ പബ്ബതാരോഹനം വിയ നിച്ചം ന ചരതി ന പവത്തതീതി അച്ഛേരം, പാടിഹേരം. നപുബ്ബ ചരധാതു ഗതിയം അ. യഥാ ഹി അന്ധസ്സ പബ്ബാതാരോഹനം നിച്ചം ന ഹോതി, കദാചിയേവ ഹോതി, ഏവമേവ ഭഗവതോ പാടിഹാരിയം നിച്ചം ന ഹോതി, കദാചിയേവ ഹോതി. തസ്മാ തം അച്ഛേരന്തി വുച്ചതി. തേന വുത്തം **നേത്തിഅട്ഠകഥായം** "യം അഭിണ്ഹം ന പവത്തതി, തം അച്ഛരിയ"ന്തി. അഥ വാ അച്ഛരം പഹരിതും യോഗ്ഗന്തി അച്ഛരിയം. യോഗ്ഗതദ്ധിതേ ണിയപച്ചയോ. അച്ഛരിയന്തി ഹി വത്തബ്ബേ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം ഇയസദ്ദലോപേന അച്ഛേരന്തി വുത്തം. വുത്തഞ്ഹേതം **സീലക്ഖന്ധവഗ്ഗട്ഠകഥായം** "അന്ധസ്സ പബ്ബതാരോഹനം വിയ നിച്ചം ന ഹോതീതി അച്ഛരിയം. അയം താവ സദ്ദനയോ. അയം പന അട്ഠകഥാനയോ, അച്ഛരായോഗ്ഗന്തി അച്ഛരിയം, അച്ഛരം പഹരിതും യുത്തന്തി അത്ഥോ"തി. **നയനസുഭഗ**ന്തി ദേവമനുസ്സാനം പസാദചക്ഖുസ്സ സോഭനപത്തം. സമവിസമം ദസ്സേന്തം അത്തഭാവം നേതീതി നയനം, പസാദചക്ഖു. നീധാതു നയേ യു. തസ്സ സുഭം സോഭനം ഗച്ഛതീതി നയനസുഭഗം, പാടിഹേരം. നയനസുഭ സദ്ദൂപപദഗമുധാതു ഗതിയം ക്വി. തം നയനസുഭഗം.

ആകുലണ്ണഗ്ഗിജാലന്തി ഏത്ഥ ആകുലഅണ്ണഅഗ്ഗിജാലന്തി പദച്ഛേദോ. പരികിണ്ണ ഉദകധാര അഗ്ഗിസിഖാവന്തം. അഥ വാ പരിസമന്തതോ കുലം പകിണ്ണം അഞ്ഞമഞ്ഞമിസ്സകം യമകം യമകം ഉദകജാലഅഗ്ഗിജാലവന്തന്തി അത്ഥോ. ആഭുസോ കുലതി ഉദകഗ്ഗിജാലം അഞ്ഞമഞ്ഞമിസ്സകം കരോതീതി ആകുലം, ഉദകഗ്ഗിജാലം. ആപുബ്ബകുലധാതു കരണേ അ. ആഭുസം കുലതി ബന്ധതി അഞ്ഞമഞ്ഞന്തി വാ ആകുലം. അഥ വാ ആസമന്തതോ കുലതി യമകം യമകം ഉദകഗ്ഗിജാലം പവത്തതീതി ആകുലം, ഉദകഗ്ഗിജാലം. ഉദകജാലം അഗ്ഗിജാലേന അഗ്ഗിജാലഞ്ച ഉദകജാലേന സമ്മിസ്സോ ഹോതീതി അത്ഥോ. അനന്തി ജീവന്തി ഏതേന സത്താതി അണ്ണം, ഉദകം. അനധാതു ജീവായം അ. നസ്സ ണോ. തസ്സ ദ്വിത്തം. ദ്വിഭാവോ വാ. അഥ വാ അരതി ഗച്ഛതി തം തം ഠാനന്തി അണ്ണം. അരധാതു ഗതിമ്ഹിതോ. തസ്സ അന്നാദേസോ, ധാത്വന്തലോപോ, ന്നസ്സ ണ്ണത്തം. അണ്ണസ്സ ധാരം അണ്ണം. ഉത്തരപദലോപേന. കുടിലഭാവേന അജതി ഗച്ഛതീതി അഗ്ഗി, അജധാതു ഗതിയം ഇ. ജസ്സ ഗ്ഗോ. ജലതി ദിബ്ബതീതി ജാലം, സിഖം. ജലധാതു ദിത്തിയം ണ. അഗ്ഗിനോ ജാലം അഗ്ഗിജാലം. അണ്ണഞ്ച അഗ്ഗിജാലഞ്ച അണ്ണഗ്ഗിജാലം, ആകുലം പരികിണ്ണം അണ്ണഗ്ഗിജാലം അസ്സാതി ആകുലണ്ണഗ്ഗിജാലം, യമക പാടിഹേരം ലബ്ഭതി. തം ആകുലണ്ണഗ്ഗിജാലം.

ദുജ്ജാലദ്ധംസന്തി ദുട്ഠു ദിട്ഠിവാദസങ്ഖാതജാലം വിദ്ധംസിതം. ദുട്ഠു ജലതി ബന്ധതി സംസാരവട്ടേതി ദുജ്ജാലം, ദിട്ഠിവാദജാലം. തിത്ഥിയ വാദോ ഹി നത്ഥി ദിന്നന്തിആദിനയപവത്തോ സംസാരതോ നിസ്സരിതുമപ്പദാനവസേന

ജാലസദിസത്താ ദുജ്ജാലന്തി അത്ഥോ. ദുപുബ്ബ ജലധാതു ബന്ധനേ ണോ. തം ധംസതി വിദ്ധംസതീതി ദുജ്ജാലദ്ധംസം, യമകപാടിഹാരിയം. **മുനിഭിജഹിത**ന്തി മുനിഭി അജഹിതന്തി പദച്ഛേദോ. തത്ഥ മുനിഭീതി സബ്ബസമ്മാസമ്ബുദ്ധേഹി. തേ ഹി മോനം വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം, തം ഏതേസം അത്ഥീതി മുനീതി വുച്ചന്തി. കായമോനേയ്യ വചീമോനേയ്യ മനോമോനേയ്യം ഏതേസം അത്ഥീതി വാ മുനി. അസ്സത്ഥിതദ്ധിതേ ണീപച്ചയോ. അഥ വാ ഇധലോക പരലോകം അത്തഹിത പരഹിതം ഹിതാഹിതഞ്ച മുനന്തി ജാനന്തീതി മുനീതി വുച്ചന്തി. തേഹി മുനിഭി.

അജഹിതന്തി അവിജഹിതം അപരിച്ചത്തം വാ, ഹാതബ്ബം ചജിതബ്ബന്തി ജഹിതം. ഹാധാതു ചാഗേ ത. ന ജഹിതം അജഹിതം, പാടിഹേരം. തം അജഹിതം. ഭഗവതോ ഹി സാവത്ഥിനഗരസ്സ ദക്ഖിണദ്വാരേ കണ്ഡമ്ബരുക്ഖമൂലേ കതം പാടിഹാരിയഞ്ച ഭഗവാ പന തസ്മിം പാടിഹാരിയാവസാനേ താവതിംസപുരം ഗതോ, തസ്മിം പാരിഛത്തകമൂലമ്ഹി പണ്ഡുകമ്ബലനാമകേ സിലാസനേ സന്നിസിന്നോ ദേവാനം അഭിധമ്മകഥായ ദേസനാ ച സബ്ബസമ്മാസമ്ബുദ്ധേഹി അവിജഹിതാ ധമ്മതായേവ ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. **ബുദ്ധവംസട്ഠകഥായ**ഞ്ഹി സമതിംസധമ്മതാപകാസനേ സാവത്ഥി നഗരദ്വാരേ യമകപാടിഹാരിയകരണം. താവതിംസേ ഭവനേ അഭിധമ്മദേസനാതി ധമ്മതാഭാവേന വുത്തം. തസ്മാ പാടിഹേരം മുനിഭിജഹിതന്തി ഥോമേതി.

പാടിഹേരന്തി പച്ചനീകപടിഹരണവസേന പാടിഹാരിയം, പടിപക്ഖേ തിത്ഥിയേ മദ്ദിത്വാ ഹിനോതി പവത്തതീതി പാടിഹേരം. പടിപുബ്ബഹിധാതു ഗതിയം ണോ. ഹിസ്സ ഹേരണിദേസോ. അഥ വാ ഭഗവതോ ച സാസനസ്സ ച പടിപക്ഖേ തിത്ഥിയേ ഹരതി അപനേതീതി പാടിഹേരം, ഇദ്ധിവിധഞാണം. പടിപുബ്ബഹരധാതു അപനയനേ ണോ. പടിഹരതി അപനേതി സത്താനം ദിട്ഠിമാനോപഗതാനി ചിത്താനീതി വാ പാടിഹേരം. അപ്പസന്നാനം പസാദം ആഹരതീതി വാ പാടിഹേരം. സമാഹിതേ ചിത്തേ വിഗതൂപക്കിലേസേ കതകിച്ചേന പടിപച്ഛാ ഹരിതബ്ബം പവത്തേതബ്ബന്തി വാ പാടിഹേരം. പടീതി ഹി അയംസദ്ദോ പച്ഛാതി ഏതസ്സ അത്ഥം ബോധേതി. തസ്മിം പടിപവിട്ഠമ്ഹി അഞ്ഞോ ആഗച്ഛി ബ്രാഹ്മണോതിആദീസു വിയ. അഥ വാ പടിപുനപ്പുനം ഉദകഗ്ഗിജാലം അബ്ബോച്ഛിന്നം യമകം യമകം ഹുത്വാ ഹരതി പവത്തതീതി പാടിഹേരം, യമകപാടിഹാരിയം. തഞ്ച പന ഇദ്ധിപാടിഹാരിയ, ആദേസനാപാടിഹാരിയ, അനുസാ സനീ പാടിഹാരിയവസേന തിവിധം ഹോതി. തേസു പന ഇധ ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം അധിപ്പേതന്തി. **സീഘ**ന്തി ഖിപ്പം ആസും ലഹും വാ. തം പന അകാസീതിപദേ ക്രിയാവിസേസനം. സേതി ലഹു ഹുത്വാ പവത്തതീതി സീഘം. സിധാതു ഗതിമ്ഹി ഘപച്ചയോ. ദീഘോ. **അകാസീ**തി അകരി.

ഏത്ഥ ച പാടിഹാരിയമേവം വേദിതബ്ബം. ഭഗവാ ഹി അഭിസമ്ബോധിതോ സത്തമേ സംവച്ഛരേ സാവത്ഥിനഗരസ്സ ദക്ഖിണദ്വാരേ കണ്ഡമ്ബരുക്ഖമൂലേ ദേവാനമിന്ദേന സക്കേന ആണാപിതേന വിസുകമ്മദേവപുത്തേന നിമ്മിതേ ദ്വാദസയോജനേ രതന മണ്ഡപേ ഭഗവതാ നിമ്മിതേ യോജനപ്പമാണേ രതനപല്ലങ്കേ രതനചങ്കമേ ച നിസീദിത്വാ തിയോജനികേ ദിബ്ബസേതച്ഛത്തേ ധാരയമാനേ സമന്തതോ ദ്വാദസയോജനായ പരിസായ അത്ഥാദാനപരിദീപനം തിത്ഥിയമദ്ദനം ഉപരിമകായതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ പവത്തതി, ഹേട്ഠിമകായതോ

ഉദകധാരാ പവത്തതി, ഹേട്ഠിമകായതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ഉപരിമകായതോ ഉദകധാരാ. പുരത്ഥിമകായതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, പച്ഛിമകായതോ ഉദകധാരാ. പച്ഛിമകായതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, പുരത്ഥിമകായതോ ഉദകധാരാ, ദക്ഖിണഅക്ഖിതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, വാമഅക്ഖിതോ ഉദകധാരാ. വാമഅക്ഖിതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ദക്ഖിണഅക്ഖിതോ ഉദകധാരാ. ദക്ഖിണകണ്ണസോതതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, വാമകണ്ണസോതതോ ഉദകധാരാ. വാമകണ്ണസോതതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ദക്ഖിണകണ്ണസോതതോ ഉദകധാരാ. ദക്ഖിണ നാസികാസോതതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, വാമനാസികാസോ തതോ ഉദകധാരാ. വാമനാസികാസോതതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ദക്ഖിണനാസികാസോതതോ ഉദകധാരാ. ദക്ഖിണഅംസകൂടതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, വാമഅംസകൂടതോ ഉദകധാരാ. വാമഅംസകൂടതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ദക്ഖിണഅംസകൂടതോ ഉദകധാരാ. ദക്ഖിണഹത്ഥതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, വാമഹത്ഥതോ ഉദകധാരാ. വാമഹത്ഥതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ദക്ഖിണഹത്ഥതോ ഉദകധാരാ. ദക്ഖിണപസ്സതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, വാമപസ്സതോ ഉദകധാരാ. വാമപസ്സതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ദക്ഖിണപസ്സതോ ഉദകധാരാ. ദക്ഖിണപാദതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, വാമപാദതോ ഉദകധാരാ. വാമപാദതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ദക്ഖിണപാദതോ ഉദകധാരാ. അങ്ഗുലങ്ഗുലേഹി അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, അങ്ഗുലന്തരികാഹി ഉദകധാരാ. അങ്ഗുലന്തരികാഹി അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, അങ്ഗുലങ്ഗുലേഹി ഉദകധാരാ. ഏകേകലോമതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ഏകേകലോമതോ ഉദകധാരാ. ലോമകൂപതോ ലോമകൂപതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ, ലോമകൂപതോ ലോമകൂപതോ ഉദകധാരാ പവത്തതി. ഛന്നം വണ്ണാനം നീലാനം പീതാനം ലോഹിതകാനം ഓദാതാനം മഞ്ജട്ഠാനം പഭസ്സരാനം ഉബ്ബഹനഭൂതാനം യമകാ യമകാ വണ്ണാ പവത്തന്തി. ഭഗവാ ചങ്കമതി, നിമ്മിതോ തിട്ഠതി വാ നിസീദതി വാ സേയ്യം വാ കപ്പേതി. ഭഗവാ തിട്ഠതി, നിമ്മിതോ ചങ്കമതി വാ നിസീദതി വാ സേയ്യം വാ കപ്പേതി. ഭഗവാ നിസീദതി, നിമ്മിതോ ചങ്കമതി വാ തിട്ഠതി വാ സേയ്യം വാ കപ്പേതി. ഭഗവാ സേയ്യം കപ്പേതി, നിമ്മിതോ ചങ്കമതി വാ തിട്ഠതി വാ നിസീദതി വാ. നിമ്മിതോ ചങ്കമതി, ഭഗവാ തിട്ഠതി വാ നിസീദതി വാ സേയ്യം വാ കപ്പേതി. നിമ്മിതോ തിട്ഠതി, ഭഗവാ ചങ്കമതി വാ നിസീദതി വാ സേയ്യം വാ കപ്പേതി. നിമ്മിതോ നിസീദതി, ഭഗവാ ചങ്കമതി വാ തിട്ഠതി വാ സേയ്യം വാ കപ്പേതി. നിമ്മിതോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഭഗവാ ചങ്കമതി വാ തിട്ഠതി വാ നിസീദതി വാതി വിവിധം യമകപാടിഹാരിയം തിത്ഥിയാനം മദ്ദനത്ഥായ അകാസീതി. ഏത്ഥ ച പന യോ കോചി ഏവരൂപം പാടിഹാരിയം കാതും സമത്ഥോ ചേ. സോ ആഗച്ഛതൂതി ചോദനാസദിസത്താ വുത്തം അത്ഥാദാനപരിദീപനന്തി. അത്ഥാദാനഞ്ഹി അനുയോഗോ, പടിപക്ഖസ്സ അത്ഥസ്സ ആദാനം ഗഹണന്തി കത്വാ, തസ്സ പരിദീപനം അത്ഥാദാനപരിദീപനം. തിത്ഥിയമദ്ദനന്തി പാടിഹാരിയം കരിസ്സാമാതി കുഹായനവസേന പുബ്ബേ ഉട്ഠിതാനം തിത്ഥിയാനം മദ്ദനം. തഞ്ച തഥാ കാതും അസമത്ഥതാ സമ്പാദനമേവ. തദേതം പദദ്വയം യമകപാടിഹാരിയന്തി ഏതേന സമ്ബന്ധിതബ്ബന്തി.

സേട്ഠന്തി പസത്ഥതരം. തസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. **പരമരതിജ**ന്തി ദേവമനുസ്സാനം ഉത്തമരതിം ജനകം. പരമാനം ഉത്തമസാധൂനം ചിത്തരമനം ജനാപേതം വാ, ഏത്ഥ ച പഠമവികപ്പേ പരമസദ്ദോ ഉത്തമവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ നിപാതോ. ദുതിയവികപ്പേ സാധുവാചകോ നിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. ദേവമനുസ്സാനം പരമം ഉത്തമം രതിം

ജനേതീതി പരമരതിജോ, മുനിന്ദോ. പരമരതിസദ്ദൂപപദ ജനധാതു ജനനേ കഹി. അഥ വാ പകാരേന സദ്ധമ്മേ രമന്തീതി പരമാ, സാധൂ ലബ്ഭന്തി. പപുബ്ബ രമുധാതു കീളായം അ. തേസം ചിത്തസ്സ രതിം രമനം ജനേതീതി പരമരതിജോ, മുനിന്ദോ. തം പരമരതിജം. സോ ഹി ധമ്മ ദേസനായ ച പാടിഹാരിയേന ഇദ്ധിയാ സരീരസോഭഗ്ഗ സമ്പത്തിആദീഹി ച ദേവമനുസ്സാനം ചിത്തസ്സ അഭിരതിം അഭിക്കന്തം ജനേതീതി പരമരതിജന്തി ഥോമേതി.

ഇദ്ധിധമ്മേഹുപേതന്തി ഇദ്ധിധമ്മേഹി ഉപേതന്തി പദച്ഛേദോ. **ഇദ്ധി ധമ്മേഹീ**തി അചിന്തേയ്യഅപ്പമേയ്യേഹി ബുദ്ധഇദ്ധിസങ്ഖാതഗുണേഹി. ധമ്മസദ്ദോ ഹി ഗുണേ വത്തതി ബുദ്ധധമ്മാതിആദീസു വിയ. ഇജ്ഝനം സമിജ്ഝനം ഇദ്ധി. ഇജ്ഝതി സമിജ്ഝതീതി വാ ഇദ്ധി. ഇജ്ഝതി സമിജ്ഝതി യഥിച്ഛിതത്ഥോ ഏതായാതി ഇദ്ധി. ഇധധാതു വുദ്ധിയം ഇ, തിപച്ചയോ വാ. ഭഗവാ ഏതായ ഇദ്ധിയാ യഥിച്ഛിതത്ഥോ ഇദ്ധോ വുദ്ധോ ഉക്കംസഗതോ ഹോതീതി അത്ഥോ. ധാരേതി പകാസേതി തംസമങ്ഗിനോ ദബ്ബന്തി ധമ്മോ, ഗുണോ. ഇദ്ധിഏവ ധമ്മോ ഇദ്ധിധമ്മോ, തേഹി ധമ്മേഹി. **ഉപേത**ന്തി സമന്നാഗതം. ഉപഗച്ഛതി സമ്പജ്ജതീതി ഉപേതോ, മുനിന്ദോ. ഉപപുബ്ബഇധാതു ഗതിയം ത. തം ഉപേതം.

ഇദ്ധി പന അധിട്ഠാനാ ഇദ്ധി, വികുപ്പനാ ഇദ്ധി, മനോമയാ ഇദ്ധി, ഞാണവിപ്ഫാരാ ഇദ്ധി, സമാധിവിപ്ഫാരാ ഇദ്ധി, അരിയാ ഇദ്ധി, കമ്മവിപാകജാ ഇദ്ധി, പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധി, വിജ്ജാമയാ ഇദ്ധി, തത്ഥ തത്ഥ സമ്മാപയോഗപച്ചയാ ഇജ്ഝനട്ഠേന ഇദ്ധി ചാതി ദസവിധാ ഹോതി. തത്ഥ പകതിയാ ഏകോ ബഹുകം ആപജ്ജതി. സതം വാ സഹസ്സം വാ ആവജ്ജിത്വാ ഞാണേന അധിട്ഠാതി ബഹുകോ ഹോമീതി ഏവം വിഭജിത്വാ ദസ്സിതാ ഇദ്ധി അധിട്ഠാന വസേന നിപ്ഫന്നത്താ അധിട്ഠാനാ ഇദ്ധി നാമ. പകതിവണ്ണം വിജഹിത്വാ കുമാരവണ്ണം വാ ദസ്സേതി നാഗവണ്ണം വാ സുപണ്ണവണ്ണം വാ യക്ഖവണ്ണം വാ...പേ... വിവിധമ്പി സേനാബ്യൂഹം ദസ്സേതീതി ഏവം ആഗതാ ഇദ്ധി പകതിവണ്ണവിജഹനവികാരവസേന പവത്തത്താ വികുപ്പനാ ഇദ്ധി നാമ. ഇധ ഭിക്ഖു ഇമമ്ഹാ കായാ അഞ്ഞം കായം അഭിനിമ്മിനാതി രൂപം മനോമയന്തി ഇമിനാ നയേന ആഗതാ ഇദ്ധി സരീരബ്ഭന്തരേ അഞ്ഞസ്സേവ മനോമയസ്സ സരീരസ്സ നിപ്ഫത്തിവസേന പവത്തത്താ മനോമയാ ഇദ്ധി നാമ. ഞാണുപ്പത്തിതോ പുബ്ബേ വാ പച്ഛാ വാ തങ്ഖണേ വാ ഞാണാനുഭാവനിബ്ബത്താ വിസേസാ ഞാണവിപ്ഫാരാ ഇദ്ധി നാമ. ഏത്ഥ ച ആയസ്മതോ ബാകുലത്ഥേരസ്സ ച ആയസ്മതോ സംകിച്ചത്ഥേരസ്സ ച ആയസ്മതോ ഭൂതപാലത്ഥേരസ്സ ച ഞാണവിപ്ഫാരാ ഇദ്ധി വേദിതബ്ബാ. സമാധിതോ പുബ്ബേ വാ പച്ഛാ വാ തങ്ഖണേ വാ സമഥാനുഭാവേന നിബ്ബത്താ വിസേസാ സമാധിവിപ്ഫാരാ ഇദ്ധി നാമ. ഏത്ഥ ച ആയസ്മതോ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ ച ആയസ്മതോ സഞ്ജീവത്ഥേരസ്സ ച ആയസ്മതോ ഖാണുകോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരസ്സ ച ഉത്തരായ ഉപാസികായ ച സാമാവതിയാ ഉപാസികായ ച സമാധിവിപ്ഫാരാ ഇദ്ധി വേദിതബ്ബാ.

പടികൂലാദീസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹാരാദികാ പന അരിയാ ഇദ്ധി നാമ. പക്ഖിദേവാദീനം വേഹാസഗമനാദികാ കമ്മ വിപാകജാ ഇദ്ധി നാമ. യഥാഹ "കതമാ വിപാകജാ ഇദ്ധി. സബ്ബേസം പക്ഖീനം സബ്ബേസം ദേവാനം ഏകച്ചാനം മനുസ്സാനം ഏകച്ചാ നഞ്ച വിനിപാതികാനം അയം കമ്മവിപാകജാ

ഇദ്ധീ”തിആദി. ചക്കവത്തിആദീനം വേഹാസഗമനാദികാ പന പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധി നാമ. യഥാഹ “കതമാ പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധി. രാജാ ചക്കവത്തി വേഹാസം ഗച്ഛതി സദ്ധിം ചതുരങ്ഗിനിയാ സേനായ അന്തമസോ അസ്സബന്ധഗോബന്ധപുരിസേ ഉപാദായ. ജോതികസ്സ ഗഹപതിസ്സ പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധി. ജടിലസ്സ ഗഹപതിസ്സ പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധി. ഘോസകസ്സ ഗഹപതിസ്സ പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധി. മേണ്ഡകസ്സ ഗഹപതിസ്സ പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധി. പഞ്ചന്നം മഹാപുഞ്ഞാനം പുഞ്ഞവതോ ഇദ്ധീ”തി. വിജ്ജാധരാദീനം വേഹാസഗമനാദികാ പന വിജ്ജാമയാ ഇദ്ധി നാമ. ഏത്ഥ ച ആദിസദ്ദേന ആകാസേ അന്തലിക്ഖേ ഹത്ഥിമ്പി ദസ്സേതി. അസ്സമ്പി...പേ॰... വിവിധമ്പി സേനാബ്യൂഹം ദസ്സേതി ത്യാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. തേന തേന സമ്മാപയോഗേന തസ്സ തസ്സ കമ്മസ്സ ഇജ്ഝനം തത്ഥ തത്ഥ സമ്മാ പയോഗപച്ചയാ ഇജ്ഝനട്ഠേന ഇദ്ധി നാമ.

അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപോ. വിത്ഥാരോ പന **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗേ** ഇദ്ധികഥായ ച **വിസുദ്ധിമഗ്ഗട്ഠകഥായ** ച ഗഹേതബ്ബോ. താസു പന ഇദ്ധീസു ഭഗവതോ ഠപേത്വാ വിജ്ജാമയിദ്ധിം അവസേസാ അത്ഥീതി വേദിതബ്ബാ. അഥ വാ ഭഗവതോ തീഹി വിജ്ജാഹി ച അട്ഠഹി വിജ്ജാഹി ച സമന്നാഗതത്താ സബ്ബാ ബുദ്ധഇദ്ധിയോ സന്തീതി വിജ്ജാമയിദ്ധിപി ലബ്ഭതീതി ദട്ഠബ്ബാ. തം മുനിന്ദം അഹം വന്ദേ വന്ദാമീതി സമ്ബന്ധോ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപത്ഥയോജനാ**. പരഹിതകരോ അത്തനാ പരേസം സബ്ബസത്താനം അത്ഥം പയോജനം കരോന്തോ, യോ മുനിന്ദോ യോ യാദിസോ ബുദ്ധോ, കണ്ഡമ്ബംമൂലേ കണ്ഡനാമികേന പസേനദികോസലരഞ്ഞോ ഉയ്യാനപാലേന രോപിതസ്സ സേതമ്ബരുക്ഖസ്സ സമീപേ സന്നിസിന്നോ വസമാനോ അച്ഛേരം വിമ്ഹാപനീയം നയനസുഭഗം ദേവമനുസ്സാനം പസാദ ചക്ഖുസ്സ സോഭനപത്തം ആകുലണ്ണഗ്ഗിജാലം പരികിണ്ണഉദക ധാരഅഗ്ഗിസിഖവന്തം പരിസമന്തതോ കുലം പരികിണ്ണം അഞ്ഞമഞ്ഞ മിസ്സകം യമകം യമകം ഉദകജാലഅഗ്ഗിജാലവന്തം വാ, ദുജ്ജാലദ്ധംസം ദുട്ഠും മിച്ഛാദിട്ഠിവാദസങ്ഖാതം ജാലം വിദ്ധംസിതം, മുനിഭിജഹിതം സബ്ബസമ്മാസമ്ബുദ്ധേഹി അവിജഹിതം, പാടിഹേരം പച്ചനീക പടിഹാരകം പാടിഹാരിയം ഉദകഗ്ഗിയമകംയമകം പാടിഹാരിയം വാ , സീഘം ഖിപ്പം അകാസി അകരി, സേട്ഠം പസത്ഥതരം, പരമരതിജം ദേവമനുസ്സാനം ഉത്തമരതിം ജനകം ഉത്തമാനം സാധൂനം ചിത്തരമനം ജനാപേതം വാ, ഇദ്ധിധമ്മേഹി അചിന്തേയ്യഅപ്പമേയ്യേഹി ബുദ്ധഇദ്ധി ഗുണേഹി ഉപേതം സമന്നാഗതം, തം മുനിന്ദം അഹം സിരസാ വന്ദേ വന്ദാമീതി.

ഏകൂനവീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൦. മുനിന്ദക്കോ യേകോ ദയുദയരുണോ ഞാണവിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോ, വിനേയ്യപ്പാണോഘം കമലകഥിതം ധമ്മരംസീവരേഹി. സുബോധേസീ സുദ്ധേ തിഭവകുഹരേ ബ്യാപിതക്കിത്തിനഞ്ച, തിലോകേകച്ചക്ഖും ദുഖമസഹനം തം മഹേസിം നമാമി.

൨൦. ഏവം ഏകൂനവീസതിമായ ഗാഥായ മുനിന്ദം വന്ദിത്വാ ഇദാനി വിനേയ്യപ്പാണോഘം ധമ്മദേസനായ ചതുസച്ചധമ്മം ബോധനേയ്യാദീഹി നവഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ മുനിന്ദക്കം വന്ദിതുകാമോ **മുനിന്ദക്കോ**ത്യാദിഗാഥമാഹ. അയം പന യ മ ന സ ര രഗണേഹി ച ഏകഗരുനാ ച ഛയതീഹി ച

സത്തയതീഹി ച രചിതത്താ ഏകൂനവീസതക്ഖരാ മേഘവിപ്ഫുജ്ജിതാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** “രസുത്വസ്സേഹി യ്മാ ന സ ര ര ഗരൂ മേഘവിപ്ഫുജ്ജിതാ സാ”തി. അയം പനേത്ഥ യോജനാ. യസ്സം പടിപാദം രസുത്വസ്സേഹി ഛ ഛ സത്ത യതീഹി യ്മാ യഗണമഗണാ ച ന സ രര ഗരൂ നഗണ സഗണ രഗണ രഗണ ഏകഗരു ച ചേ യുത്താ, സാ ഗാഥാ മേഘവിപ്ഫുജ്ജിതാ മേഘ വിപ്ഫുജ്ജിതാ ഗാഥാ നാമാതി. ഏത്ഥ ച രസാനം കസാവ തിത്ത മധുരലവണ അമ്ബില കടുകവസേന ഛബ്ബിധത്താ രസസദ്ദോ ഛസങ്ഖ്യാവാചകോതി ദട്ഠബ്ബോ. ഉതൂനം ഹേമന്ത സിസിര വസന്ത ഗിമ്ഹവസ്സാനസരദവസേന ഛബ്ബിധത്താ ഉതുസദ്ദോ ഛസങ്ഖ്യാവാചകോതി. അസ്സസദ്ദോ സത്തസങ്ഖ്യാവാചകോതി ദട്ഠബ്ബോ. അസ്സസദ്ദസ്സ ഹി സത്തസങ്ഖ്യാവാചകഭാവോ **ഛന്ദടീകാസു** വുത്തോതി.

തത്ഥ പന ദയുദയരുണോ ഞാണവിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോ ഏകോ യോ മുനിന്ദക്കോ സുദ്ധേ തിഭവകുഹരേ കമലകഥിതം വിനേയ്യപ്പാണോഘം ധമ്മരംസീവരേഹി സുബോധേസി ബ്യാപിതക്കിത്തി നഞ്ച തിലോകേകച്ചക്ഖും ദുഖമസഹനം മഹേസിം തം മുനിന്ദക്കം നമാമീതി യോജനാ.

ഇമിസ്സാ ഗാഥായ ച അത്ഥക്കമേനേവ സുഖജാനനത്ഥം വണ്ണയിസ്സാമ, ന സദ്ദക്കമേന. **ദയുദയരുണോ**തിപദസ്സ ദയാഉദയഅരുണോതി പദവിഭാഗോ കാതബ്ബോ. മഹാകരുണാസങ്ഖാതഉദയപബ്ബതുഗ്ഗതസൂരിയാരുണോ. അഥ വാ ഉദയപബ്ബതതോ ഉഗ്ഗതസൂരിയാരുണോ വിയ മഹാകരുണാ വാതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച ദയാസദ്ദോ കരുണാമേത്താസു വത്തതി. അദയാതി വുച്ചതി നിക്കരുണതന്തി ഏത്ഥ ഹി കരുണായം. ദയാപന്നോതി ഏത്ഥ മേത്തായം വത്തതി. മേത്താചിത്തതം ആപന്നോതി അത്ഥോ. ഇധ പന കരുണാ അധിപ്പേതാ.

അയം പന വചനത്ഥോ. ദയതി ഹിംസതി കാരുണികം യാവ യഥാധിപ്പേതം പരസ്സ ഹിതനിബ്ബത്തിം ന പാപുണാതി താവാതി ദയാ, മഹാകരുണാ. ദയധാതു ഹിംസായം അ. ദയതി അനുഗ്ഗണ്ഹാതി പാപജനമ്പി ഏതായാതി വാ ദയാ. ദയധാതു അനുഗ്ഗഹണേ. ദയതി അത്തനോ സുഖമ്പി പഹായ ഖേദം ഗണ്ഹാതീതി വാ ദയാ. ദയധാതു ഗഹണേ. അഥ വാ ദയന്തി ഗണ്ഹന്തി ഏതായ ബോധിസത്താ സംസാരദുക്ഖഞ്ച സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഞ്ചാതി ദയാ, മഹാകരുണാ. മഹാബോധിസത്താ ഹി ബുദ്ധഭാവായ അഭിനീഹാരകരണകാലേ ഹത്ഥഗതമ്പി അരഹത്ത ഫലം ഛഡ്ഡേത്വാ സംസാരസാഗരതോ സത്തേ സമുദ്ധരിതുകാമാ അനസ്സാസകരം അതിഭയാനകം സംസാരദുക്ഖം പച്ഛിമഭവേ ച സഹ അമതധാതുപടിലാഭേന അനേകഗുണസമലങ്കതം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഞ്ച ഗണ്ഹന്തീതി അത്ഥോ. കരുണാമൂലകാ ഹി സബ്ബേ ബുദ്ധഗുണാ. തേന വുത്തം **അങ്ഗുത്തരടീകായം** “സബ്ബേസഞ്ച ബുദ്ധഗുണാനം കരുണാ ആദി, തന്നിദാനഭാവതോ”തി.

അപി ച ദയന്തി അനുരക്ഖന്തി സത്തേ ഏതായ, സയം വാ അനുദ്ദയതി അനുദയമത്തമേവ വാ ഏതന്തി ദയാ. ദയധാതു അനുരക്ഖണേ അപച്ചയോ. ഉദേതി വഡ്ഢേതീതി ഉദയോ, പബ്ബതോ. ഉദിധാതു പസവനേ ണ. ആസമന്തതോ ആലോകം കരോന്തോ ഉണതി ഗച്ഛതീതി അരുണോ, സൂരിയരംസീ വിസേസോ. ആപുബ്ബഉണധാതു ഗതിയം ണ. ദയാസങ്ഖാതതോ ഉദയപബ്ബതതോ

ഉഗ്ഗതസൂരിയസ്സ അരുണോ യസ്സാതി ദയുദയരുണോ. അഥ വാ ഉദയപബ്ബതതോ ഉഗ്ഗതസൂരിയാരുണോ വിയ ദയാ മഹാകരുണാ യസ്സാതി ദയുദയരുണോ, മുനിന്ദക്കോ. യഥാ ഹി ഉഗ്ഗതസൂരിയസ്സ അരുണോ ആലോകസ്സ ആദി ഹോതി, ഏവം ബോധിസത്തോ ദീപങ്കരബുദ്ധസ്സ പാദമൂലേ കരോപയാതം നിബ്ബാനസുഖമോസജ്ജ മഹാകരുണായ സംസാരസമുദ്ദതോ സത്തേ സമുദ്ധരിതുകാമോ ബുദ്ധഭാവായ സുദുക്കരാ ദാനാദയോ ദസ പാരമിയോ ച പഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗേ ച കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി അകാസീതി കരുണാ ബുദ്ധഭാവായ ആദി. തസ്മാ ബുദ്ധസ്സേവ ദയുദയരുണോതി അഭിത്ഥവിതും അരഹതീതി വുത്തം ഹോതി.

ഞാണവിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസങ്ഖാതോ വിത്ഥാര പരിമണ്ഡലോ. വിത്ഥാരചക്കവാളമണ്ഡലം വിയ വിപുലാരമ്മണ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണവാ. സങ്ഖതാസങ്ഖതഭേദം സബ്ബേഞ്ഞേയ്യധമ്മം ജാനാതീതി ഞാണം, സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. ഞാധാതു അവബോധനേയു. വിസേസേന തനോതി വിത്ഥാരേതീതി വിത്ഥിണ്ണം, ഞാണം. വിപുബ്ബതനുധാതു വിത്ഥാരേ തപച്ചയോ. തസ്സ ഇണ്ണാദേസോ. ധാത്വന്തസ്സ ലോപോ, അസരൂപദ്വിത്തം. അഥ വാ വിത്ഥരതി പത്ഥരതീതി വിത്ഥിണ്ണം. ഥരധാതുമേവേത്ഥ വിസേസോ. വമതി പരിമണ്ഡലാകാരേന ഗച്ഛതി പവത്തതീതി ബിമ്ബം, ഞാണമണ്ഡലം. വമധാതു ഗതിയം ബോ. അസ്സി. വസ്സ ബോ.

ണ്വാദിമോഗ്ഗല്ലാനേ പന "വമ ഉഗ്ഗിരണേ ബ. വമിസ്സ വസ്സ ബിത്തം. വമതി ഉഗ്ഗിരതീതി ബിമ്ബം, സരീര"ന്തി വുത്തം. തം പന ബിമ്ബസദ്ദസ്സ സരീരവാചകേ യുത്തമേവ. ന പരിമണ്ഡലവാചകേ. ഇധ പന ബിമ്ബസദ്ദസ്സ പരിമണ്ഡലവാചകത്താ. ആചരിയാ പന ഇധ ബിമ്ബസദ്ദസ്സ അത്ഥം ചക്കമണ്ഡലന്തി വദന്തി. തം പന വിചാരേതബ്ബം. കസ്മാ, **അഭിധാനപ്പദീപികായം** "ബിമ്ബം തു പടിബിമ്ബേ ച, മണ്ഡലേ ബിമ്ബികാഫലേ"തി ച. **തട്ടീകായഞ്ച** "മണ്ഡലേ പടിമണ്ഡലേ"തി ച വുത്തത്താ. ഞാണം സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസങ്ഖാതം വിത്ഥിണ്ണം വിത്ഥാരം ബിമ്ബം പരിമണ്ഡലം അസ്സാതി ഞാണവിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോ. അഥ വാ വിത്ഥിണ്ണം വിത്ഥാരം ബിമ്ബം ചക്കവാളപരിമണ്ഡലം വിയ വിപുലാരമ്മണം ഞാണം സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം അസ്സാതി ഞാണവിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോ, മുനിന്ദക്കോ. യഥാ ഹി ചക്കവാളസ്സ അനന്തത്താ ചക്കവാളമണ്ഡലം വിപുലം മഹന്തം ഹോതി, ഏവ മേവ ബുദ്ധസ്സ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം അനന്താരമ്മണത്താ വിപുലം മഹന്തം. തസ്മാ തസ്സ ഞാണവിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോതി ഥോമേതീതി. **യേകോ**തി യോ ഏകോതി പദച്ഛേദോ. യേകോതിപി കത്ഥചി പാഠോ. തസ്സ പന യോ ഏകോതി പദച്ഛേദോ കാതബ്ബോ. തം പന പാഠദ്വയം യുത്തമേവ. യേകോതി ഹി പാഠേ ആദേസസന്ധി ഹോതി. യേകോതി പാഠേ പന ലോപസന്ധീതി അയമേതേസം വിസേസോ. യോ മുനിന്ദക്കോതി സമ്ബന്ധോ.

ഏകോതി അസഹായോ, അദുതിയകോ ഏക ബുദ്ധഭൂതോതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച ഏകസദ്ദോ അഞ്ഞസേട്ഠാസഹായ സങ്ഖ്യാദീസു ദിസ്സതി. തഥാഹേസ സസ്സതോ അത്താ ച ലോകോ ച, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞന്തി ഇത്ഥേകേ അഭിവദന്തീതിആദീസു അഞ്ഞത്ഥേ ദിസ്സതി. ചേതസോ ഏകോദിഭാവന്തിആദീസു സേട്ഠേ. ഏകോ വൂപകട്ഠോതിആദീസു അസഹായേ. ഏകോവ ഖോ ഭിക്ഖവേ ഖണോ ച സമയോ ച ബ്രഹ്മചരിയായാതിആദീസു സങ്ഖ്യായം. ഇധ പന അസഹായേ അധിപ്പേതോ. അയം പനസ്സ വചനത്ഥോ. അസഹായോ

ഹുത്വാ ഏതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി ഏകോ, അദുതിയകോ ഹുത്വാ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം ഏതി ജാനാതി പടിവിജ്ഝതീതി വാ ഏകോ, മുനിന്ദക്കോ. ഏധാതു ഇധാതു വാ ഞാണഗതീസു ണ്വു. അഥ വാ ഏകോ ഭഗവാ പബ്ബജ്ജസങ്ഖാതേന ഏകോ. അദുതിയട്ഠേന ഏകോ, തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ , ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ, ഏകായ മഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ, അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോതിആദിനാ ആഗതേന മഹാനിദ്ദേസനയേനപേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

അപി ച അനന്തചക്കവാളേസുയേവ ഏകോവ ബുദ്ധോ ഏതി ഉപ്പജ്ജതി വികസതി വാതി ഏകോ. വുത്തഞ്ഹി ഏകനിപാത **അങ്ഗുത്തര പാളിയം** "അട്ഠാനമേതം ഭിക്ഖവേ അനവകാസോ, യം ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാ ദ്വേ അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ അപുബ്ബം അചരിമം ഉപ്പജ്ജേയ്യും, നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. ഠാനഞ്ച ഖോ ഏതം ഭിക്ഖവേ വിജ്ജതി, യം ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാ ഏകോവ അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജേയ്യ, ഠാനമേതം വിജ്ജതീ"തി. **തദട്ഠകഥായഞ്ച** "ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാതി ദസസഹസ്സിലോകധാതുയാ. തീണി ഹി ഖേത്താനി ജാതിക്ഖേത്തം ആണക്ഖേത്തം വിസയക്ഖേത്തന്തി. തത്ഥ ജാതിക്ഖേത്തം നാമ ദസസഹസ്സിലോകധാതു. സാ ഹി തഥാഗതസ്സ മാതുകുച്ഛിം ഓക്കമനകാലേ നിക്ഖമനകാലേ സമ്ബോധികാലേ ധമ്മചക്കപ്പവത്തനേ ആയു സങ്ഖാരവോസ്സജ്ജനേ പരിനിബ്ബാനേ ച കമ്പതി, കോടിസതസഹസ്സ ചക്കവാളം പന ആണക്ഖേത്തം നാമ. ആടാനാടിയപരിത്ത മോരപരിത്തധജഗ്ഗപരിത്ത രതനപരിത്താദീനഞ്ഹി ഏത്ഥ ആണാ പവത്തതി. വിസയക്ഖേത്തസ്സ പന പരിമാണം നത്ഥി. ബുദ്ധാനഞ്ഹി യാവതകം ഞാണം, താവതകം ഞേയ്യം. യാവതകം ഞേയ്യം, താവതകം ഞാണം. ഞാണപരിയന്തികം ഞേയ്യം, ഞേയ്യപരിയന്തികം ഞാണന്തി വചനതോ അവിസയോ നാമ നത്ഥി. ഇമേസു പന തീസു ഖേത്തേസു ഠപേത്വാ ഇമം ചക്കവാളം അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി സുത്തം നത്ഥി. ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി പന അത്ഥി. തീണി ഹി പിടകാനി വിനയപിടകം, സുത്തന്തപിടകം, അഭിധമ്മപിടകം. തിസ്സോ സംഗീതിയോ മഹാകസ്സപത്ഥേരസ്സ സംഗീതി, യസത്ഥേരസ്സ സംഗീതി, മോഗ്ഗലിപുത്തത്ഥേരസ്സ സംഗീതി, ഇമാ തിസ്സോ സംഗീതിയോ ആരുള്ഹേ തേപിടകേ ബുദ്ധവചനേ ഇമം ചക്കവാളം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി സുത്തം നത്ഥി. ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി പന അത്ഥീ"തി.

ഏത്ഥ ച ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാതി ദസസഹസ്സി ലോകധാതുയാതി ഇദം ജാതിക്ഖേത്തം സന്ധായ വുത്തം. ദസസഹസ്സിലോകധാതു ഹി ഇമം ലോകധാതും പരിവാരേത്വാ ഠിതാ ഹോതി. തത്തകാനംയേവ ജാതിക്ഖേത്തഭാവോ ധമ്മതാ വസേന വേദിതബ്ബോ. ഇമേസു പന തീസു ഖേത്തേസൂതി ഇമിനാ ദസസഹസ്സിലോകധാതുസങ്ഖാതേ ജാതിക്ഖേത്തേ കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളസങ്ഖാതേ ആണക്ഖേത്തേ അനന്തചക്കവാള സങ്ഖാതേ വിസയക്ഖേത്തേ ചാതി ഇമേസു തീസു ബുദ്ധക്ഖേത്തേസു ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു അനന്തചക്കവാളേസു ബുദ്ധാ നുപ്പജ്ജന്തീതി ദസ്സേതി. തിവിധഞ്ഹി ബുദ്ധക്ഖേത്തം ദസ്സേത്വാ ഇമേസു പന തീസു ഖേത്തേസൂതി ആധാരഭാവേന വുത്തം, ന നിദ്ധാരണഭാവേന. കസ്മാ, അട്ഠകഥായം നിദ്ധാരണീയപദസ്സ അഭാവതോ. സതി ഹി അട്ഠകഥാചരിയോ തസ്സ പദസ്സ

നിദ്ധാരണത്ഥേ അധിപ്പേതേ ഇമേസു തീസു ഖേത്തേസു ആണക്ഖേത്തേ ഠപേത്വാ ഇമം ചക്കവാളന്തിആദി വുച്ചേയ്യ. ന. തസ്മാ തസ്സ പദസ്സ ആധാരത്ഥോയേവ ഗഹേതബ്ബോ. പുബ്ബനിസ്സയാ ചരിയേഹി ച തസ്സ പദസ്സ ആധാരഭാവേന അത്ഥയോജനാ കതാതി. തഥേവ പന **അഭിധമ്മഞാണവിഭങ്ഗപാളിയഞ്ച,** തദട്ഠകഥായഞ്ച ഉപരിപണ്ണാസേ **ബഹുധാതുസുത്തപാളിയഞ്ച,** തദട്ഠകഥായഞ്ച **നേത്തിപാളിയഞ്ച** തദട്ഠകഥായഞ്ച തം കാരണം ആഗതമേവാതി. തം **അങ്ഗുത്തരടീകായം** പന "ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി പന അത്ഥീതി ന മേ ആചരിയോ അത്ഥി, സദിസോ മേ നവിജ്ജതീതിആദി. ഇമിസ്സാ ലോകധാതുയാ ഠത്വാ വദന്തേന ഭഗവതാ കിംപനാവുസോ സാരിപുത്ത അത്ഥേതരഹി അഞ്ഞോ സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ ഭഗവതാ സമസമോ സമ്ബോധിയന്തി ഏവം പുട്ഠോഹം ഭന്തേ നോതി വദേയ്യന്തി വത്വാ തസ്സ കാരണം ദസ്സേതും അട്ഠാനമേതം അനവകാസോ, യം ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാ ദ്വേ അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ അപുബ്ബം അചരിമം ഉപ്പജ്ജേയ്യുന്തി ഇമം സുത്തം ആഹരന്തേന ധമ്മ സേനാപതിനാ ച ബുദ്ധക്ഖേത്തഭൂതം ഇമം ലോകധാതും ഠപേത്വാ അഞ്ഞത്ഥ അനുപ്പത്തി വുത്താ ഹോതീതി അധിപ്പായോ"തി വുത്തം. തഥേവ പന **ഞാണവിഭങ്ഗമൂലടീകായം, ഉപരിപണ്ണാസബഹുധാതു സുത്തടീകായഞ്ച** വുത്തം. ഏത്ഥ ച ഇമം ലോകധാതും ഠപേത്വാ അഞ്ഞത്ഥ അനുപ്പത്തി വുത്താ ഹോതീതി ഇമിനാ ബുദ്ധക്ഖേത്തഭൂതതോ ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു അനന്തചക്കവാളേസു ബുദ്ധാനം അനുപ്പത്തി ദസ്സിതാ ഹോതി. അഞ്ഞത്ഥാതി ഹി സാമഞ്ഞേന വുത്തേപി അട്ഠകഥായം വുത്തേന ഇമേസു തീസു ഖേത്തേസൂതി സദ്ദന്തരസന്നിധാനേന അനന്തചക്കവാളഭൂതോ വിസേസത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. സാമഞ്ഞവചനോപി ഹി സദ്ദോ സദ്ദന്തരസന്നിധാനേന വിസേസവിസയോതി.

അയം പനേത്ഥ അപരോ നയോ. അട്ഠകഥായം വുത്തേ ബുദ്ധാ ഹി ഉപ്പജ്ജമാനാ ഇമസ്മിംയേവ ചക്കവാളേ ഉപ്പജ്ജന്തി. ഉപ്പജ്ജനട്ഠാനേ പന വാരിതേ ഇതോ അഞ്ഞേസു ചക്കവാളേസു നുപ്പജ്ജന്തീതി വാരിതമേവ ഹോതീതിഏത്ഥ വാക്യേ ഇമസ്മിം യേവാതിപദേ സമഭിനിവിട്ഠോ ഏവസദ്ദോ നിവത്താപനാവധാരണത്ഥോ. ഏതേന അഞ്ഞേസു അനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം ഉപ്പത്തിം നിവത്തേതി. യദിപി ഹി അഞ്ഞേസു അനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞേ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജേയ്യും. ഏവം സന്തേസു സങ്ഖതാസങ്ഖതഭേദം സബ്ബധമ്മം ജാനന്തോ പസ്സന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവാ അഞ്ഞചക്കവാളേസു അഞ്ഞേ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി ഏവം വുച്ചേയ്യ. ന. തണ്ഹങ്കരാദയോ ഹി അട്ഠവീസതി സമ്ബുദ്ധാ ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു ചക്കവാളേസു ഉപ്പജ്ജന്തീതിവചനം തേപിടകേ ബുദ്ധവചനേ നത്ഥി, തഥാ അട്ഠകഥാ ടീകാസു ച. തസ്മാ ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു അനന്ത ചക്കവാളേസു അഞ്ഞേ ബുദ്ധാ നുപ്പജ്ജന്തീതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം സുത്തന്തമഹാവഗ്ഗട്ഠകഥായം **മഹാസമയസുത്തവണ്ണനായം** -

"അഥസ്സ ഏതദഹോസി മാദിസോ ബുദ്ധോയേവ സക്കുണേയ്യ. അത്ഥി പന കത്ഥചി അഞ്ഞോ ബുദ്ധോതി അനന്താസു ലോകധാതൂസു അനന്തഞാണം പത്ഥരിത്വാ ഓലോകേന്തോ അഞ്ഞം ബുദ്ധം ന അദ്ദസ. അനച്ഛരിയഞ്ചേതം, യം ഇദാനി അത്തനാ സമം ന പസ്സേയ്യ. യോ ജാതദിവസേപി ബ്രഹ്മജാലസുത്തവണ്ണനായം വുത്തനയേന അത്തനാ സമം അപസ്സന്തോ അഗ്ഗോഹമസ്മി ലോകസ്സാതി അപ്പടിവത്തിയം സീഹനാദം നദി. ഏവം അഞ്ഞം

അത്തനാ സമം അപസ്സിത്വാ ചിന്തേസീ''തി. തഥേവേതം. പുരാഭേദസുത്ത **മഹാനിദ്ദേസട്ഠകഥായഞ്ച,** തം **മഹാസമയസുത്തടീകായഞ്ച** ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാതി സുത്തേ ആഗതനയേന സബ്ബത്ഥേവ പന അപുബ്ബം അചരിമം ദ്വേ ബുദ്ധാ നാമ ന ഹോന്തേവ. തേനേവാഹ ''അനന്താസു ലോക ധാതൂസു... പേ॰... ന അദ്ദസാ''തി സംവണ്ണേതി.

അപണ്ണകജാതകട്ഠകഥായഞ്ച ''സത്ഥാ ഉപാസകാ ഹേട്ഠാ അവീചിം ഉപരി ഭവഗ്ഗം പരിച്ഛേദം കത്വാ അപരിമാണാസു ലോകധാതൂസു സീലാദീഹി ഗുണേഹി ബുദ്ധേന സദിസോ നാമ നത്ഥി. കുതോ അധികതരോ...പേ॰... ആഹാ''തി വുത്തം. ഇമാസു ദ്വീസു അട്ഠകഥാസു ച അനന്താസു ലോകധാതൂസൂതി ച അപരിമാണാസു ലോകധാതൂസൂതി ച അനന്തഅപരിമാണ സദ്ദേന വുത്തം. തേഹി ദ്വീഹി സദ്ദേഹി ടീകാവചനേന ച അനന്താസു ലോകധാതൂസു അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം അനുപ്പത്തിം ദസ്സേതി.

സമ്മോഹവിനോദനീഅട്ഠകഥായ യോജനായം പന ഇമേസു പനാതിആദിനാ കോടിസതസഹസ്സ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേ ബുദ്ധാ ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി ഞാപേതി. മയം പന ഏവം വിതക്കയാമ. അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേതി ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു സബ്ബേസുപി തീസു ബുദ്ധക്ഖേത്തേസൂതി അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ സതി കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളതോ അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേ ബുദ്ധാ ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി വിഞ്ഞായതി. യദി പന അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേതി ഇതോ അഞ്ഞസ്മിം ജാതിആണാഖേത്തഭൂതേ ചക്കവാളേതി അത്ഥേ ഗഹിതേ കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളതോ അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേ ബുദ്ധാനം ഉപ്പത്തി ഭവേയ്യാതി വിഞ്ഞായതി. ''അട്ഠാനമേതം അനവകാസോ, യം ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാ ദ്വേ അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ''തിആദിപാളിയാ ച. ''അട്ഠാനമേതം അനവകാസോ, യം ഏകിസ്സാ ലോകധാതുയാ ദ്വേ രാജാനോ ചക്കവത്തീ''തിആദിപാളിയാ സദ്ധിം കഥനതോ കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളതോ ബുദ്ധാനം അനുപ്പത്തി വിയ അഞ്ഞിസ്സാ ലോകധാതുയാ ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ അനുപ്പത്തി ഭവേയ്യ. **കഥാവത്ഥുപ്പകരണേ** ച കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളതോ അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേ ബുദ്ധാനം ഉപ്പത്തി ന പടിസേധിതാ. തസ്മാ ആണക്ഖേത്തഭൂതതോ കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളതോ അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേ ബുദ്ധസ്സ ഭവേയ്യാതി അയം അമ്ഹാകം ഖന്തി. വീമംസേത്വാ ഗഹേതബ്ബന്തി വുത്തം.

ഏത്ഥ ച യം കഥാവത്ഥുപ്പകരണേ ച...പേ॰... ന പടിസേധിതാതി വുത്തം. തം പന കഥാവത്ഥുപാളിയം നത്ഥേവ. ഇമിസ്സാ പന സബ്ബദിസാകഥായം പരവാദീനം പരികപ്പവചനമത്തമേവ അത്ഥി. തേന വുത്തം തസ്സം പാളിയം ''സബ്ബദിസാ ബുദ്ധാ തിട്ഠന്തീതി. ആമന്താ. പുരത്ഥിമായ ദിസായ ബുദ്ധോ തിട്ഠതീതി. നഹേവം വത്തബ്ബേ...പേ॰... പുരത്ഥിമായ ദിസായ ബുദ്ധോ തിട്ഠതീതി. ആമന്താ. കിന്നാമോ സോ ഭഗവാ കിംജച്ചോ കിംഗോത്തോ, കിന്നാമാ തസ്സ ഭഗവതോ മാതാപിതരോ, കിന്നാമം തസ്സ ഭഗവതോ സാവകയുഗം, കോ നാമോ തസ്സ ഭഗവതോ ഉപട്ഠാകോ, കിംദിസം ചീവരം ധാരേതി, കിംദിസം പത്തം ധാരേതി. കതരസ്മിം ഗാമേ വാ നിഗമേ വാ നഗരേ വാ രട്ഠേ വാ ജനപദേ വാതി. നഹേവം വത്തബ്ബേ''ത്യാദി.

തദട്ഠകഥായം പന “ഇദാനി സബ്ബദിസാകഥാ നാമ ഹോതി. തത്ഥ ചതൂസു ദിസാസു ഹേട്ഠാ ഉപരീതി സമന്തതോ ലോകധാതുസന്നിവേസം സബ്ബലോകധാതൂസു ച ബുദ്ധോ അത്ഥീതി അത്തനോ വികപ്പസിപ്പം ഉപ്പാദേത്വാ സബ്ബദിസാസു ബുദ്ധാ തിട്ഠന്തീതി യേസം...പേ॰... സേയ്യഥാപി മഹാസങ്ഘികാനം, തേ സന്ധായ പുച്ഛാ സകവാദിസ്സ. പടിഞ്ഞാ ഇതരസ്സ. പുരത്ഥിമായാതി പുട്ഠോ സക്യമുനിം സന്ധായ പടിക്ഖിപതി. പുന പുട്ഠോ ലദ്ധിവസേന അഞ്ഞലോകധാതുയം ഠിതം സന്ധായ പടിജാനാതി. കിന്നാമോ സോ ഭഗവാതിആദി സചേ ത്വം ജാനാസി. നാമാദിവസേന നം കഥേഹീതി ചോദനത്ഥം വുത്തം. ഇമിനാ ഉപായേന സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ”തി വുത്തം. ഏത്ഥ ച ചതൂസു ദിസാസു...പേ॰... സേയ്യഥാപി മഹാസങ്ഘികാനന്തി ഇമിനാ പരവാദീനം ലദ്ധിം ദസ്സേതി. തത്ഥ പന ചതൂസു ദിസാസു ച ഹേട്ഠാ ച ഉപരി ച ഇതി ഏവം സമന്തതോ ലോകധാതുസന്നിവേസം അത്ഥീതി യോജനാ. യേസം...പേ॰... മഹാസങ്ഘികാനന്തി യേസം പരവാദീനം ലദ്ധി ഹോതി. കേസം ലദ്ധി വിയ. മഹാസങ്ഘികാനം ലദ്ധി സേയ്യഥാപീതി അത്ഥോ. തേ സന്ധായാതി തേ പരവാദീപുഗ്ഗലേ സന്ധായ ഞാണേന ധാരേത്വാ സല്ലക്ഖേത്വാതി അത്ഥോ. പുച്ഛാ സകവാദിസ്സാതി സകവാദിസ്സ സബ്ബദിസാസു ബുദ്ധാ തിട്ഠന്തീതി പുച്ഛാ ഹോതി. പടിഞ്ഞാ ഇതരസ്സാതി പരവാദിസ്സ പടിജാനനാ ഹോതി. പുരത്ഥിമായാതി പുട്ഠോതി സകവാദിനാ പുരത്ഥി മായാതിആദിനാ പുച്ഛിതേ സതി. സക്യമുനിന്തി സക്യവംസ ഖത്തിയജാതിഭൂതം അമ്ഹാകം ഗോതമബുദ്ധം സന്ധായ. പടിക്ഖിപതീതി പരവാദീപുഗ്ഗലോ അപനേതി. പുന പുട്ഠോതി സകവാദിനാ പുന പുരത്ഥിമായ ബുദ്ധോ തിട്ഠതീതി പുച്ഛിതേ സതി. ലദ്ധിവസേനാതി അത്തനോ അഞ്ഞലോകധാതുയം ബുദ്ധോ അത്ഥി ച ഉപ്പജ്ജതി ചാതി മിച്ഛാലദ്ധിവസേന പടിജാനാതീതി പരവാദീ പുഗ്ഗലോ പടിജാനാതി. യദി പന അഞ്ഞലോകധാതുയം ബുദ്ധോ തിട്ഠതി. ഏവം സതി തസ്സ നാമഗോത്താദിം ത്വം കഥേഹീതി സകവാദിസ്സ ചോദനാവചനം ദസ്സേതും കിന്നാമോ സോ ഭഗവാതിആദിമാഹ. ഇമിനാ ച ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു അനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം അഭാവം ദസ്സേതി. തേന വുത്തം **കഥാവത്ഥുപാളിയം** “കിന്നാമോ സോ ഭഗവാ കിംജച്ചോ...പേ॰... ജനപദേവാതി. നഹേവം വത്തബ്ബേ”തി.

ഏത്ഥ ച പന സകവാദിനാ കിന്നാമോത്യാദിനാ പുച്ഛിതേ പരവാദീപുഗ്ഗലോ അത്തനോ ലദ്ധിയാ സബ്ബലോകധാതൂസു ഉപ്പജ്ജമാനാനം ബുദ്ധാനം നാമാദിം അജാനന്തോ അപസ്സന്തോ ന ഹേവം വത്തബ്ബേതി പടിക്ഖിപതി. തസ്മാ പനേത്ഥ സകവാദീ പുഗ്ഗലസ്സ ലദ്ധിയാ അഞ്ഞേസു അനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം ഉപ്പജ്ജനാഭാവോ വിഞ്ഞായതി. യദിപി ഹി അഞ്ഞാനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജേയ്യും. ഏവം സന്തേസു ബുദ്ധസ്സ മതിം യഥാഭൂതതോ ജാനന്തോ പസ്സന്തോ മഹാപഞ്ഞോ ഇദ്ധിമാ ദിബ്ബചക്ഖുആദീഹി ഛളഭിഞ്ഞേഹി സമ്പന്നോ പടിസമ്ഭിദാ പത്തോ സത്ഥാരാ ദിന്നമാതികാനയേന കഥാവത്ഥുപാളിം ദേസേന്തോ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗലിപുത്തത്ഥേരോ അഞ്ഞാനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞബുദ്ധാനം ഉപ്പത്തിം കഥേയ്യ ച. നാതി. തസ്മാ അയം കഥാവത്ഥുപാളി ച തദട്ഠകഥാവചനഞ്ച അഞ്ഞാനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞബുദ്ധാനം അഭാവദീപനേ സബ്ബട്ഠകഥാടീകാസു വുത്തവചനേഹി ദള്ഹതരം പധാനവചനമേവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

ന പന ബുദ്ധാഏവ അഞ്ഞാനന്തചക്കവാളേസു ന ഉപ്പജ്ജേയ്യും, അഥ ഖോ ലദ്ധബ്യാകരണാ മഹാബോധിസത്താ ച പച്ചേകബോധി സത്താ അഗ്ഗസാവകമഹാസാവകബോധിസത്താ പരിപാകിന്ദ്രിയാ സാവകബോധിസത്താ ച ബുദ്ധക്ഖേത്തഭൂതേ ഇമസ്മിംയേവ ചക്കവാളേ ഉപ്പജ്ജന്തി, ന അഞ്ഞത്ഥ. കസ്മാ, തേസു ബുദ്ധാനം അനുപ്പന്നത്താ, തേസം പന അഭിനീഹാരോ പാരമീസമ്ഭരണം ഞാണപരിപാചനഞ്ച തസ്മിംഏവ സമിജ്ഝതി, ന അഞ്ഞത്ഥ. തേന വുത്തം **മഹാപദാന സുത്തടീകായം** -

"പുരിമബുദ്ധാനം മഹാബോധിസത്താനം പച്ചേകബുദ്ധാനഞ്ച നിബ്ബത്തിയാ സാവകബോധിസത്താനം സാവകബോധിയാ അഭിനീഹാരോ സാവകപാരമിയാ സമ്ഭരണം പരിപാചനഞ്ച ബുദ്ധക്ഖേത്തഭൂതേ ഇമസ്മിം ചക്കവാളേ ജമ്ബുദീപേഏവ ഇജ്ഝതി, ന അഞ്ഞത്ഥാ"തി. തഥേവേതം **ഏകനിപാതഅങ്ഗുത്തരടീകായഞ്ചാതി**.

ഏതരഹി പന അപരേ ആചരിയാ "ആണക്ഖേത്തഭൂതതോ കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു ചക്കവാളേസു ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തീ"തി വദന്തി. തേസം പന വചനം അയുത്തമേവ. കസ്മാ, അട്ഠകഥായം വുത്തേ അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേതി ഏത്ഥ അഞ്ഞസദ്ദസ്സ ഠപേത്വാ ഇമം ചക്കവാളന്തിപദതോ അഞ്ഞസ്സ അപാദാനസ്സ അസമ്ഭവതോ ച അനന്തചക്കവാളേസു ബഹൂസു ബുദ്ധേസു ഉപ്പന്നേസു ബുദ്ധസ്സ അനച്ഛരിയത്താ ച. അച്ഛരിയമനുസ്സോ ഹി സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. വുത്തഞ്ഹി ഏകനിപാത **അങ്ഗുത്തരപാളിയം**

"ഏകപുഗ്ഗലോ ഭിക്ഖവേ ലോകേ ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി അച്ഛരിയമനുസ്സോ. കതമോ ഏകപുഗ്ഗലോ, തഥാഗതോ അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. അയം ഖോ ഭിക്ഖവേ ഏകപുഗ്ഗലോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജതി അച്ഛരിയമനുസ്സോ"തി. അഞ്ഞം പന കാരണം മയാ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനപി വിഞ്ഞൂഹി വിഞ്ഞാതബ്ബന്തി. അഞ്ഞേ പന ആചരിയാ **ബുദ്ധഅപദാനപാളിയം** -

> "ദിസാ ദസവിധാ ലോകേ, യായതോ നത്ഥി അന്തകം;
> തസ്മിഞ്ച ദിസാഭാഗമ്ഹി, ബുദ്ധക്ഖേത്തേ അസങ്ഖയാ;
> പഭാ പകിത്തിതാ മയ്ഹം, യമകാ രംസിവാഹനാ;
> ഏത്ഥന്തരേ രംസിജാലം, ആലോകോ വിപുലോ ഭവേ"തി.

വുത്താസു ദ്വീസു ഗാഥാസു പഠമഗാഥായ അത്ഥം ബുദ്ധസ്സ അനാധിപ്പായേന ഗഹേത്വാ മിച്ഛാഞാണേന അഞ്ഞാനന്തചക്കവാളേസു ഉപ്പജ്ജമാനാ ബുദ്ധാ അസങ്ഖയാതി വദന്തി. തേസം പനേതം അയുത്തമേവ അസുന്ദരമേവ. കസ്മാ, പാളിയാ ച അട്ഠകഥാടീകാവചനേഹി ച വിരുദ്ധത്താ ച തസ്സാ ഗാഥായ അത്ഥഗ്ഗഹണസ്സ മിച്ഛത്താ ച. ഇമായ ഹി പാളിയാ ഗാഥായ വാ അഞ്ഞാനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞേ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ അട്ഠകഥാസു ഇമേസു പന തീസു ഖേത്തേസു ഠപേത്വാ ഇമം ചക്കവാളം അഞ്ഞസ്മിം ചക്കവാളേ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി സുത്തം നത്ഥി, ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി പന അത്ഥീതി വുത്തവചനേന ച, തീണി ഹി പിടകാനി...പേ॰... ഇമാ തിസ്സോ സംഗീതിയോ ആരുള്ഹേ തേപിടകേ ബുദ്ധവചനേ...പേ॰... സുത്തം നത്ഥി. ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി പന അത്ഥീതി വുത്തവചനേന ച ഉജുകം വിരുജ്ഝതി ച.

ഭദ്ദന്തമഹാ ബുദ്ധഘോസാദയോ അട്ഠകഥാചരിയാ തം പാളിം ന പസ്സന്തീതി അത്തനോ ദുഗ്ഗഹിതേന അട്ഠകഥാചരിയാനം അബ്ഭക്ഖാനം ആപജ്ജതി ച. കിം പനേതേ തിപിടകധരാ തിക്ഖവിസദജവന ഗമ്ഭീരാദിഞാണികാ അട്ഠകഥാചരിയാ ന പസ്സേയ്യും. പസ്സേയ്യും ഏവ. തസ്മാ അയുത്തമേവ. അട്ഠകഥാസു പന ആഗതം സുത്തം നത്ഥീതിആദിവചനമേവ യുത്തതരം ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

ഏത്ഥ ച ബുദ്ധക്ഖേത്തേതിപദം തസ്മിഞ്ച ദിസാഭാഗമ്ഹീതിപദേ വിസേസനം, അസങ്ഖയാതിപദം ദുതിയഗാഥായ പഭാതിപദസ്സ വിസേസനന്തി ദട്ഠബ്ബം. അയം പനേത്ഥ യോജനാ. ലോകേ ചക്കവാളലോകേ ദസവിധാ ദസ കോട്ഠാസാ ദിസാ ഹോന്തി. തത്ഥ കോട്ഠാസേ യായതോ യായന്തസ്സ ഗച്ഛന്തസ്സ മേ അന്തകം പരിയോസാനം നത്ഥി. ബുദ്ധക്ഖേത്തേ ബുദ്ധസ്സ ദസസഹസ്സിസങ്ഖാതജാതിക്ഖേത്തഭൂതേ തസ്മിഞ്ച ദിസാഭാഗമ്ഹി മയ്ഹം അസങ്ഖയാ സങ്ഖാരഹിതാ യമകാ യുഗളാ യുഗളാ ഹുത്വാ രംസിവാഹനാ രംസിവഹന്താ രംസിമുഞ്ചമാനാ വാ പഭാ ചക്കരതനമണിരതനാദീനം ആലോകാ പകിത്തിതാ പാകടാ പത്ഥരിതാ വാ. ഏത്ഥന്തരേ ദസസഹസ്സചക്കവാളന്തരേ രംസിജാലം രംസിസമൂഹേന വിപുലോ ബഹുതരോ ആലോകോ ഭവേ അഹോസിന്തി. അയമത്ഥോ ചക്കിന്ദാഭിസിരീസദ്ധമ്മ ധജമഹാധമ്മരാജാധിരാജഗുരൂതിലദ്ധലഞ്ഛിതേന ആചരിയബുധേന ലിഖിതോതി ദട്ഠബ്ബോ.

ഭഗവാ ഹി ഇമാഹി ഗാഥാഹി ചക്കവത്തിരാജകാലേ മയ്ഹംചക്കരതനമണീരതനാദീനം അസങ്ഖയാ പഭാ ബുദ്ധക്ഖേത്തഭൂതേ ദസസഹസ്സിചക്കവാളേ പാകടാ പത്ഥരിതാതി ദസ്സേതി. ന അനന്തചക്കവാളേസു ഉപ്പജ്ജനബുദ്ധാനം അസങ്ഖയഭാവന്തി.

വുത്തഞ്ഹേതം **ബുദ്ധഅപദാനട്ഠകഥായം** "ദിസാ ദസവിധാ ലോകേതി ചക്കവാളലോകേ ദസവിധാ ദസകോട്ഠാസാ ദിസാ ഹോന്തി. തത്ഥ കോട്ഠാസേ യായതോ യായന്തസ്സ ഗച്ഛന്തസ്സ അന്തകം നത്ഥീതി അത്ഥോ. ചക്കവത്തികാലേ തസ്മിം മയാ ഗതട്ഠാനേ ദിസാഭാഗേ വാ ബുദ്ധക്ഖേത്തേ ബുദ്ധവിസയാ അസങ്ഖയാ സങ്ഖാരഹിതാ. പഭാ പകിത്തിതാതി തദാ ചക്കവത്തി രാജകാലേ മയ്ഹം പഭാ ചക്കരതനമണിരതനാദീനം പഭാ ആലോകാ യമകാ യുഗളാ യുഗളാ ഹുത്വാ രംസിവാഹനാ രംസിമുഞ്ചമാനാ പകിത്തിതാ പാകടാ. ഏത്ഥന്തരേ ദസസഹസ്സചക്കവാളന്തരേ രംസിജാലം രംസിസമൂഹം ആലോകോ വിപുലോ ബഹുതരോ ഭവേ അഹോസിന്തി അത്ഥോ"തി. ഏത്ഥ ച പഠമഗാഥായ പുബ്ബദ്ധസ്സ ഏകവാക്യഭാവതോ ദിസാ ദസവിധാ ലോകേതി ചക്കവാളലോകേ...പേ... അന്തകം നത്ഥീതി അത്ഥോതി വുത്തം. അപരദ്ധസ്സ ദുതിയഗാഥായം അന്തോഗധത്താ ചക്കവത്തികാലേ...പേ... അസങ്ഖയാ സങ്ഖാരഹിതാ പഭാ പകിത്തിതാതി തദാ ചക്കവത്തികാലേ...പേ... ഭവേ അഹോസിന്തി അത്ഥോതി വുത്തം. തസ്മാ അസങ്ഖയാതിപദം ദുതിയഗാഥായ പഭാതിപദസ്സ വിസേസനന്തി ദട്ഠബ്ബം.

ജിനാലങ്കാരടീകായം പന ഏവമസ്സ സബ്ബധമ്മേസു അപ്പടിഹത ഞാണാചാരം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ലോകേ താദിസസ്സ അഞ്ഞസ്സ അഭാവം ദസ്സേന്തോ ആഹ.

"അനന്തസത്തേസു ച ലോകധാതുസു,

ഏകോവ സബ്ബേപി സമാ ന തേനാ''തി.

തത്ഥ അനന്തലോകധാതൂസു ഏകേകിസ്സം ലോകധാതുയാ അനന്തസത്തേസു തേന തഥാഗതേന സമോ ഏകോപി നത്ഥി. സചേ ഏകോ പന സമോ ന ഭവേയ്യ. സബ്ബേ സത്താ ഏകജ്ഝം ഹുത്വാ സമാ ഭവേയ്യുന്തി ചേ. തഥാപി നത്ഥി, സബ്ബേ ഏകജ്ഝം ഹുത്വാപി ഇമിനാ ഏകകേന സമാ ന ഹോന്തീതി അധിപ്പായോതി വുത്തം. ഏത്ഥ ച അനന്തലോകധാതുസൂതിആദിനാ ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞേസു അനന്തചക്കവാളേസു അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം അഭാവം ദസ്സേതി. ഏവം പന മയാ പഥവോജം ഉദ്ധരിത്വാ ദസ്സിതോ വിയ ദസ്സിതേഹി അതിദള്ഹതരേഹി സാധകവചനേഹി ഇതോ ചക്കവാളതോ അഞ്ഞചക്കവാളേസു ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി മിച്ഛാവാദോ സൂരിയോ അന്ധകാരം പടിഹനതി വിയ പടിഹനിയതി അപനിയതീതി സദ്ധഹകം ദട്ഠബ്ബോതി.

മുനിന്ദക്കോതി മുനിന്ദ അക്കോതി പദച്ഛേദോ. ബുദ്ധാദിച്ചോതി അത്ഥോ. സബ്ബധമ്മേ മനതി ജാനാതീതി മുനി. മനധാതു ഞാണേ ഇ. മകാരേ അസ്സുത്തം. അഥ വാ മുനാതി സബ്ബധമ്മേ സക സാമഞ്ഞലക്ഖണാദിനാ പടിവിജ്ഝതീതി മുനി. മുനതി ഹിതാഹിതം പരിച്ഛിന്ദതീതി വാ മുനി, ഭഗവാ. മുനധാതു പടിവിജ്ഝനേ, ചതുസച്ചധമ്മേ മുനാതി ജാനാതീതി വാ മോനം. ചതുമഗ്ഗഞാണം. വുത്തഞ്ഹി **സംയുത്തട്ഠകഥായം** ''മോനന്തി ചതുമഗ്ഗഞാണം. തഞ്ഹി മുനാതീതി മോനം, ചതുസച്ചധമ്മേ ജാനാതീതി അത്ഥോ''തി. മോനം അസ്സ അത്ഥീതി മുനി, ഭഗവാ. മുനി ച സോ ഇന്ദതി വേനേയ്യസത്തേ ധമ്മേന അഭിഭവതി ഇന്ദോ ചാതി മുനിന്ദോ, ഭഗവാ. അഥ വാ മുനീനം പഞ്ചമുനീനം ഇന്ദോതി മുനിന്ദോ, ഭഗവാ. ന കമതി ന ഗച്ഛതി പാദേന അത്തനോ പുഞ്ഞജവിമാനേന ഗച്ഛതീതി അക്കോ, ആദിച്ചോ. നപുബ്ബ കമുധാതു ഗതിയം ക്വി. ധാത്വന്തലോപോ. കസ്സ ദ്വിത്തം. അഥ വാ യുഗന്ധരുബ്ബേധപ്പമാണേ ആകാസേ അരതി ഗച്ഛതീതി അക്കോ. അരധാതു ഗമനേ കപച്ചയോ. കസ്സ ദ്വിത്തം. തം തം രാസിതോ തം തം രാസിം അരതി യാതീതി വാ അക്കോ. അഥ വാ മഹന്തജുതതായ അക്കിയതി അഭിത്ഥവിയതി തപ്പസന്നേഹി ജനേഹീതി അക്കോ, ആദിച്ചോ. അക്കധാതു ഥവനേ അ. മുനിന്ദോ ച സോ അക്കോ ചാതി മുനിന്ദക്കോ, അക്കോ ആദിച്ചോ വിയ വാ മുനിന്ദോതി മുനിന്ദക്കോ, ബുദ്ധോ. യഥാ ഹി സൂരിയോ അത്തനോ സഹസ്സരംസിയാ ഏകചക്കവാളേ തിമിരന്ധകാരം വിധമേത്വാ ദിനേ ദിനേ നവയോജനസതസഹസ്സപ്പദേസം കോടിസഹസ്സപ്പദേസം വാ ദസദിസം വാ ഓഭാസേത്വാ വിരോചമാനോ ചരതി, ഏവമേവ ഭഗവാപി അത്തനോ സദ്ധമ്മരംസിയാ ബുദ്ധക്ഖേത്തഭൂതേസു ദസസഹസ്സചക്കവാളേസു വിനേയ്യാനം അവിജ്ജന്ധകാരം വിധമേത്വാ ദിനേ ദിനേ തസ്മിം തസ്മിം ദിസാഭാഗേ വേനേയ്യസത്തസമൂഹം ചതുസച്ചധമ്മോഭാസേന ജോതയമാനോ വിരോചനം ചരതീതി ഠാനാനുരൂപം മുനിന്ദക്കോതി ഥോമേതി. അയം സമാസോപമാ ഹീനൂപമാതി ദട്ഠബ്ബാ.

സുദ്ധേതി രാഗാദിമലേഹി വിസുദ്ധേ. സുജ്ഝതി വിസുജ്ഝതീതി സുദ്ധോ, തിഭവോ. സുധധാതു സോചേയ്യേതി. **തിഭവ കുഹരേതി** തിഭവസങ്ഖാതകമലസരേ. കമലസരം വിയ തിഭവസ്മിം വാ ഭവന്തി സത്താ ഏത്ഥാതി ഭവോ. ഭൂധാതു സത്തായം ണ. തയോ ഭവാ തിഭവാ, കാമരൂപാരൂപഭൂമി ലബ്ഭതി. കും വുച്ചതി ഉദകം, തം ഹരതീതി കുഹരോ. കുപുബ്ബഹരധാതു ഹരണേ അ. തയോ ഭവാ ച തേ കുഹരോ ചാതി

തിഭവകുഹരോ, കുഹരോ വിയ തയോ ഭവാതി വാ തഥാ. തസ്മിം തിഭവകുഹരേ. **കമല കഥിത**ന്തി ഉപ്പലന്തി കഥേതബ്ബം കം ജലം അലയതി വിഭൂസയതീതി കമലം, ഉപ്പലം. കംസദ്ദൂപപദ അലധാതു വിഭൂസനേ അ. അഥ വാ കമിയതി ഇച്ഛിയതീതി കമലം. കമുധാതു ഇച്ഛായം അലപച്ചയോ. കമലന്തി ഉപ്പലന്തി കഥിയതീതി കമലകഥിതം. **വിനേയ്യപ്പാണോഘ**ന്തി വിനേയ്യപാണഓഘന്തി പദവിഭാഗോ. വിനേതബ്ബസത്തസമൂഹന്തി അത്ഥോ. വിനേതബ്ബോ ദമേതബ്ബോ സത്ഥാരാതി വിനേയ്യോ, സത്തോ. വിപുബ്ബനിധാതു ദമനേ ണ്യോ. പണന്തി ജീവന്തി സത്താ അനേനാതി പാണം, ജീവിതിന്ദ്രിയം. പണധാതു ജീവായം ണ. തം അസ്സ അത്ഥി തസ്മിം വാ വിജ്ജതീതി പാണോ, സത്തോ. അസ്സത്ഥിതദ്ധിതേ ണപച്ചയോ. വിനേയ്യോ ച സോ പാണോ ചാതി വിനേയ്യപ്പാണോ. അവയവേന സഹ ഹനതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി ഓഘോ, സമൂഹോ. അവപുബ്ബ ഹനധാതു ഗതിയം ണോ. അവസ്സ ഓ. ഹനസ്സ ഘോ. വിനേയ്യപ്പാണാനം ഓഘോ സമൂഹോതി വിനേയ്യപ്പാണോഘോ, തം.

ധമ്മരംസിവരേഹീതി ഉത്തമധമ്മസങ്ഖാതരംസീഹി. ഏത്ഥ ച ധമ്മോതി യഥാനുസിട്ഠം പടിപജ്ജമാനേ സത്തേ ചതൂസു അപായേസു വട്ടദുക്ഖേസു ച അപതമാനേ കത്വാ ധാരേതീതി ധമ്മോ. ധരധാതു ധാരണേ രമ്മപച്ചയോ. ധാരേതി ച അപായാദിനിബ്ബത്തകകിലേസം വിദ്ധംസേതീതി അത്ഥോ. ചതുരിയമഗ്ഗോ ച നിബ്ബാനഞ്ച നിപ്പരിയായതോ ലബ്ഭതി. കസ്മാ, അരിയമഗ്ഗസ്സ കിലേസാനം സമുച്ഛേദപ്പഹാനവസേന സമുച്ഛേദകത്താ, നിബ്ബാനസ്സ ച നിസ്സരണപ്പഹാനവസേന തസ്സ ആരമ്മണഭാവം പത്വാ തദത്ഥസിദ്ധിഹേതുത്താ. ചതുരിയഫലഞ്ച പരിയത്തിധമ്മോ ച പരിയായതോ ലബ്ഭതി. കസ്മാ, ഫലസ്സ മഗ്ഗേന വിദ്ധംസി തബ്ബാനം കിലേസാനം പടിപ്പസ്സമ്ഭനപ്പഹാനവസേന മഗ്ഗാനുകൂലപ്പ വത്തത്താ. പരിയത്തിധമ്മസ്സ ച തദങ്ഗപ്പഹാനവസേന തദധിഗമ ഹേതുത്താ. അഥ വാ കിലേസേ ധുനാതി കമ്പതി ചലതി വിദ്ധംസേതീതി ധമ്മോ, ചതുരിയമഗ്ഗോ. ധുനധാതു കമ്പനേ രമ്മോ. അരിയേഹി ധാരിയതി പടിവിജ്ഝിയതി സച്ഛികരിയതി ആരമ്മണ കരണവസേനാതി ധമ്മോ, നിബ്ബാനം. ധരധാതു ഞാണേ. ധംസേതി പടിപ്പസ്സമ്ഭേതി മഗ്ഗപ്പഹീനകിലേസവാസനന്തി ധമ്മോ, അരിയഫലം. ധംസധാതു വിദ്ധംസനേ. അത്തനോ സഭാവം ധാരേതി ച ധാരിയതി ച പണ്ഡിതേഹി ന ബാലേഹീതി ധമ്മോ, പരിയത്തിധമ്മോ. ധമ്മോ ച ധമ്മോ ച ധമ്മോ ച ധമ്മോ ചാതി ധമ്മോ ഏക സേസനയേന, ദസവിധോ ധമ്മോ ലബ്ഭതി. വുത്തഞ്ഹേതം **ഛത്തവിമാനേ** -

> “രാഗവിരാഗമനേജമസോകം,
> ധമ്മമസങ്ഖതമപ്പടികൂലം;
> മധുരമിമം പഗുണം സുവിഭത്തം,
> ധമ്മമിമം സരണത്തമുപേഹീ”തി.

അയം പനേത്ഥ യോജനാ. മാണവ രാഗവിരാഗം രാഗവിഗതം ഇമം ധമ്മം മഗ്ഗധമ്മഞ്ച അനേജം ഏജാസങ്ഖാതതണ്ഹാവിരഹിതം അസോകം സോകവിരഹിതം ഇമം ധമ്മം ഫലധമ്മഞ്ച, അസങ്ഖതം സങ്ഖതവിരഹിതം ഇമം ധമ്മം നിബ്ബാനധമ്മഞ്ച. അപ്പടികൂലം അവിരോധനം മധുരം അത്ഥബ്യഞ്ജന സമ്പന്നത്താ മധുരം, പഗുണം പകട്ഠഗുണം സുവിഭത്തം സുട്ഠു വിഭജിതബ്ബം, ഇമം ധമ്മം പരിയത്തിധമ്മഞ്ച സരണത്തം സരണഭാവം ഉപേഹി ഉപഗച്ഛാഹീതി.

എത്ഥ ഹി കാമരാഗാദിഭേദോ സബ്ബോപി രാഗോ വിരജ്ജതി പഹിയതി ഏതേനാതി രാഗവിരാഗോതി മഗ്ഗോ കഥിതോ. ഏജാസങ്ഖാതായ തണ്ഹായ അന്തോനിജ്ഝാനലക്ഖണസ്സ ച സോകസ്സ തദുപ്പത്തിയാ സബ്ബസോ പരിക്ഖീണത്താ അനേജമ സോകന്തി ഫലം കഥിതം. കേനചി പച്ചയേന അസങ്ഖതത്താ ധമ്മമസങ്ഖതന്തി നിബ്ബാനം കഥിതം. അവിരോധദീപനതോ പന അത്ഥബ്യഞ്ജനസ്സ സമ്പന്നതായ പകട്ഠഗുണവിഭാവനതോ സുട്ഠു വിഭജിതത്താ ച അപ്പടികൂലന്തിആദിനാ സബ്ബോപി പരിയത്തി ധമ്മോ കഥിതോ. വുത്തഞ്ഹി **തദട്ഠകഥായം** ''ഏത്ഥ ഹി രാഗവിരാഗന്തി മഗ്ഗോ കഥിതോ. അനേജമസോകന്തി ഫലം. ധമ്മമസങ്ഖതന്തി നിബ്ബാനം. അപ്പടികൂലം മധുരമിമം പഗുണം സുവിഭത്തന്തി പിടകത്തയേന വിഭത്താ സബ്ബധമ്മക്ഖന്ധാ''തി. ഇധ പന സാമഞ്ഞതോ ദസവിധോ ധമ്മോ. വിസേസതോ പന പരിയത്തി ധമ്മോ അധിപ്പേതോ. കസ്മാ, സുബോധേസീതി വുച്ചമാനത്താ. രംസീതി രസിയന്തി അസ്സാദിയന്തീതി രംസീ, രസന്തി അസ്സാദേന്തി സത്താ ഏതായാതി വാ രംസീ, രസധാതു അസ്സാദനേ അ ച ഈ ച. അഥ വാ രസിയതി സിനേഹിയതി തം ജനേഹീതി രംസീ. രസധാതു സിനേഹേ. നിഗ്ഗഹീതാഗമോ.

വരോതി ഉത്തമോ, വരിതബ്ബോ പത്ഥിതബ്ബോതി വരോ, വരതി നിവാരേതി ഹീനന്തി വാ വരോ. വരധാതു പത്ഥനേ നിവാരണേ വാ അ. ധമ്മോ ച സോ രംസി ചാതി ധമ്മരംസി, ധമ്മസ്സ വാ രംസി ധമ്മരംസി. അയം പന സമാസോ അഭേദൂപചാരേന വുത്തോ . വരോ ച സോ ധമ്മരംസി ചാതി ധമ്മരംസിവരോ, തേഹി ധമ്മരംസിവരേഹി. **സുബോധേസീ**തി ചതുസച്ചധമ്മം പടിവിജ്ഝയമാനേന സുട്ഠു പബോധേസി വികാസേതീതി അത്ഥോ. യഥാ ഹി സൂരിയോ അത്തനോ രംസിയാ ഫുസയിത്വാ കുഹര സങ്ഖാതേ സരേ ജാതം ഉപ്പലം വികാസേതി, ഏവമേവ ഭഗവാപി അത്തനോ ധമ്മദേസനാസങ്ഖാതരംസിയാ കമലസരസങ്ഖാതേ ഭവത്തയേ വസന്തം പുഞ്ഞൂപനിസ്സയം പടിവിജ്ഝാരഹം കമല സങ്ഖാതം വിനേയ്യപ്പാണോഘം ചതുസച്ചധമ്മം പടിവിജ്ഝയമാനോ ഫലധമ്മേന പബോധേസി വികാസേതീതി വുത്തം ഹോതി.

ബ്യാപിതക്കിത്തിനഞ്ചാതി തിലോകേ പത്ഥടപരികിത്തനം. സീലാദിഗുണേഹി പത്ഥടഥുതിഘോസികന്തി അത്ഥോ. ചസദ്ദോ ചേത്ഥ പദപൂരണമത്തോയേവ. വിസേസേന വിവിധം വാ ആപതി വഡ്ഢതീതി ബ്യാപിതോ. വിപുബ്ബആപധാതു ബ്യാപനേ വഡ്ഢനേ വാ ത. ബ്യാപനം വാ ബ്യാപിതം. കിത്തിയതേ അഭിത്ഥവിയതേ കിത്തിനം. ഭാവസാധനോയം. ഥുതിക്രിയാ ലബ്ഭതി. കിത്തിയതി അഭിത്ഥവിയതി ദേവമനുസ്സേഹീതി കിത്തിനം, ഥുതിഘോസോ. കിത്തധാതു അഭിത്ഥവനേ യു. ബ്യാപിതോ പത്ഥടോ കിത്തനോ ഥുതിഘോസോ യസ്സ സോതി ബ്യാപിതക്കിത്തിനോ, മുനിന്ദക്കോ. തം. ഭഗവതോ ഹി തിലോകേ ദേവമനുസ്സേഹി സീലാദിഗുണേഹി ച അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോത്യാദീഹി ഗുണേഹി ച ഥോമിതോ കിത്തിസദ്ദോ യാവ ഭവഗ്ഗം അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതീതി ബ്യാപിതക്കിത്തിനന്തി ഥോമേതീതി വുത്തം ഹോതി.

തിലോകേകച്ചക്ഖുന്തി തിലോകേ ഏകചക്ഖൂതി പദച്ഛേദോ. കാമരൂപ അരൂപസങ്ഖാതാനം തിലോകാനം ഏകം പഞ്ഞാചക്ഖുഭൂതന്തി അത്ഥോ. തയോ ലോകാ തിലോകം. തസ്സ ചക്ഖു വിയ ഏക ഭൂതംപഞ്ഞാചക്ഖു യസ്സ സോതി തിലോകേകച്ചക്ഖു, മുനിന്ദക്കോ. ഏത്ഥ ച ഏകചക്ഖുസദ്ദസ്സ ലോപോ ഹോതി ബ്രഹ്മസ്സരോതിആദീസു വിയ. അഥ വാ തിലോകസ്സ ഏകം

പഞ്ഞാചക്ഖും ഭൂതോ പത്തോതി തിലോകേകച്ചക്ഖു, മുനിന്ദക്കോ. തിലോകേകച്ചക്ഖുഭൂതന്തി വത്തബ്ബേ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം ഭൂതസദ്ദലോപം കത്വാ തിലോകേകച്ചക്ഖുന്തി വുത്തം. അഥ വാ തിലോകസ്സ ഏകഭൂതോ പഞ്ഞാചക്ഖു ഹുത്വാ സബ്ബധമ്മേ ചക്ഖതി പസ്സതീതി തിലോകേകച്ചക്ഖു, മുനിന്ദക്കോ. തം. ഭഗവാ ഹി പഞ്ഞാചക്ഖു മയത്താ സത്തേസു ച തദുപ്പാദനതോ തിലോകസ്സ ചക്ഖുഭൂതോ ഞാണഭൂതോ ധമ്മഭൂതോ ബ്രഹ്മഭൂതോ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി **മധുപിണ്ഡികസുത്തേ** "സോ ഹാവുസോ ഭഗവാ ജാനം ജാനാതി, പസ്സം പസ്സതി ചക്ഖുഭൂതോ ഞാണഭൂതോ ധമ്മഭൂതോ ബ്രഹ്മഭൂതോ വത്താ പവത്താ അത്ഥസ്സ നിന്നേതാ അമതസ്സ ദാതാ ധമ്മസ്സാമീ തഥാഗതോ"തി. തസ്മാ തിലോകേകച്ചക്ഖുന്തി ഥോമേതി.

ദുഖമസഹനന്തി പുഥുജ്ജനേഹി അതിദുക്ഖമിതട്ഠാനം ഖമനം. പുഥുജ്ജനേഹി ദുക്ഖേന കസിരേന ഖമിതബ്ബന്തി ദുഖമം, ഇട്ഠാനിട്ഠാദി ആരമ്മണം. ദുക്ഖമന്തി വത്തബ്ബേ ഗജ്ജബന്ധത്താ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം കകാരലോപം കത്വാ ദുഖമന്തി വുത്തം. തം സഹതി ഖമതീതി ദുഖമസഹനോ, മുനിന്ദക്കോ. സഹധാതു പരിസഹനേ യു. തം ദുഖമസഹനം. ഭഗവാ ഹി പുഥുജ്ജനേഹി സുദുക്ഖമിതം ഇട്ഠാ നിട്ഠാദിആരമ്മണം സീതുണ്ഹാദിം ലാഭാലാഭയസായസ നിന്ദപസംസസുഖദുക്ഖസങ്ഖാതം ലോകധമ്മഞ്ച അതിവിയ ഖമതി അധിവാസേതി, തസ്മാ ദുഖമസഹനന്തി ഥോമേതി.

മഹേസിന്തി മഹന്തം സീലക്ഖന്ധാദിം പരിയേസമാനം മഹന്തം നിബ്ബാനം ഗവേസമാനം വാ മഹന്തേ സീലക്ഖന്ധാദികേ ഏസതി ഗവേസതി പരിയേസതീതി മഹേസീ, മുനിന്ദക്കോ. മഹന്തസദ്ദൂപ പദ ഏസധാതു ഗവേസനേ ഈ. വുത്തഞ്ഹി **മഹാനിദ്ദേസേ** "മഹേസീതി മഹേസീ. ഭഗവാ മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസി ഗവേസി പരിയേസീതി മഹേസീ. മഹന്തം സമാധിക്ഖന്ധം മഹന്തം പഞ്ഞാക്ഖന്ധം മഹന്തം വിമുത്തിക്ഖന്ധം മഹന്തം വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസീ"തി. മഹന്തേ സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയ ധമ്മേ ഏസതി ഗവേസതീതി വാ മഹേസീ, മഹന്തം നിബ്ബാനം ഏസതി ഗവേസതീതി വാ മഹേസീ. വുത്തഞ്ഹി **മഹാനിദ്ദേസേ** "മഹന്തേ സതിപട്ഠാനേ മഹന്തേ സമ്മപ്പധാനേ മഹന്തേ ഇദ്ധിപാദേ മഹന്താനി ഇന്ദ്രിയാനി മഹന്താനി ബലാനി മഹന്തേ ബോജ്ഝങ്ഗേ മഹന്തം അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം മഹന്തം പരമത്ഥം അമതം നിബ്ബാനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസീ"തി. അഥ വാ മഹേസക്ഖേഹി സത്തേഹി ഏസിയതി ഗവേസിയതി പരിയേസിയതി അമ്ഹാകം കഹം ബുദ്ധോതി മഹേസീ. വുത്തഞ്ഹി **മഹാനിദ്ദേസേ** "മഹേസക്ഖേഹി വാ സത്തേഹി ഏസിതോ ഗവേസിതോ കഹം ബുദ്ധോ"ത്യാദി. തം മഹേസിം. **ത**ന്തി മുനിന്ദക്കം. അഹം സിരസാ നമാമീതി സമ്ബന്ധോ.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. ദയുദയരുണോ മഹാകരുണാസങ്ഖാതഉദയപബ്ബതുഗ്ഗതസൂരിയാരുണോ, ഉദയപബ്ബ തതോ ഉഗ്ഗതസൂരിയാരുണോ വിയ മഹാകരുണാ വാ, ഞാണ വിത്ഥിണ്ണബിമ്ബോ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസങ്ഖാതോ വിത്ഥാരപരിമണ്ഡലോ, വിത്ഥാരചക്കവാളമണ്ഡലം വിയ വിപുലാരമ്മണസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണവാ, ഏകോ അസഹായോ ഏകബുദ്ധഭൂതോ, യോ യാദിസോ മുനിന്ദക്കോ ബുദ്ധാദിച്ചോ സുദ്ധേ രാഗാദിമലേഹി വിസുദ്ധേ തിഭവ കുഹരേ തിഭവസങ്ഖാതകമലസരേ, കമലകഥിതം ഉപ്പലന്തി കഥേതബ്ബം, വിനേയ്യപ്പാണോഘം

വിനേതബ്ബസത്തസമൂഹം, ധമ്മരം സീവരേഹി ഉത്തമധമ്മസങ്ഖാതരംസീഹി, സുബോധേസി ചതുസച്ചധമ്മം പടിവേധയമാനേന സുട്ഠു പബോധേസി വികാസേസി, ബ്യാപിതക്കിത്തിനം തിലോകേ പത്ഥടപരികിത്തനം, സീലാദിഗുണേഹി പത്ഥടഥുതിഘോസികം വാ, തിലോകേകച്ചക്ഖും കാമരൂപഅരൂപ സങ്ഖാതാനം തിലോകാനം ഏകം പഞ്ഞാചക്ഖുഭൂതം, ദുഖമസഹനം പുഥുജ്ജനേഹി അതിദുക്ഖമിതട്ഠാനം ഖമനം, മഹേസിം മഹന്തം സീലക്ഖന്ധാദിം പരിയേസമാനം മഹന്തം നിബ്ബാനം ഗവേസമാനം വാ, തം മുനിന്ദക്കം അഹം സിരസാ നമാമി വന്ദാമീതി.

വീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൧. യോ ജിനോ അനേകജാതിയം സപുത്തദാരമങ്ഗജീവിതമ്പി;
ബോധിപേമതോ അലഗ്ഗമാനസോ അദാസിയേവ അത്ഥി കസ്സ;
ദാനപാരമിം തതോ പരം അപൂരി സീലപാരമാദികമ്പി;
താസമിദ്ധിയോപയാതമഗ്ഗതം തമേകദീപകം നമാമി.

൨൧. ഏവം വീസതിമായ ഗാഥായ മുനിന്ദക്കം വന്ദിത്വാ ഇദാനി പുബ്ബേ അനേകജാതിയം ബോധിസത്തകാലേ ജീവിതപരിച്ചാഗാദീഹി ച ദാനാദിദസപാരമിയോ പൂരേന്തേഹി ഗുണേഹി ച ഥോമേത്വാ ജിനം വന്ദിതുകാമോ **യോ ജിനോ** ത്യാദിമാഹ. അയം പന രജ രജ രജ ഗണേഹി ച ഗരുലഹൂഹി ച രചിതത്താ വീസതക്ഖരേഹി ലക്ഖിതാ വുത്തഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** "വുത്ത മീദിസന്തു നാമതോ രജാ രജാ രജാ ഗരുല്ലഹൂ ചാ"തി.

അയം പനേത്ഥ യോജനാ. യസ്സം പടിപാദം രജാ രജഗണാ ച രജാ രജഗണാ ച രജാ രജഗണാ ച ഗരുല്ലഹൂ ച ചേ സിയ്യും, ഈദിസന്തു ഈദിസം പന ഗാഥാ നാമതോ നാമേന വുത്തം വുത്ത ഗാഥാ നാമാതി.

തത്ഥ പന **യോ ജിനോ**തി യോ ബുദ്ധോ. സോ ഹി ദേവപുത്തകിലേസാഭിസങ്ഖാരഖന്ധമച്ചുവസേന പഞ്ചമാരേ അജിനി ജിനാതി ജിനിസ്സതീതി ജിനോതി വുച്ചതി. നനു ച ബുദ്ധസാവകാപി പഞ്ചമാരേ ജിനത്താ ജിനാ നാമാതി ചേ. ന ഭഗവതോ പരൂപ നിസ്സയവിരഹനിരതിസയവസേന പഞ്ചമാരജിനത്താ ഭഗവായേവ ജിനോ നാമാതി. വുത്തഞ്ഹി **ധാതുകഥാമൂലടീകായം** -

"തത്ഥ ബലവിധമന വിസയാതിക്കമവസേന ദേവപുത്തമാരസ്സ, അപവത്തികരണവസേന കിലേസാഭിസങ്ഖാരമാരാനം, സമുദയപ്പഹാനപരിഞ്ഞാവസേന ഖന്ധമാരസ്സ, മച്ചുമാരസ്സ, ച ബോധിമൂലേ ഏവ ഭഞ്ജിതത്താ പരൂപനിസ്സയരഹിതം നിരതിസയം തം ഭഞ്ജനം ഉപാദായ ഭഗവാഏവ മാരഭഞ്ജനോതി ഥോമിതോ"തി.

അനേകജാതിയന്തി അനേകസംസാരഭവേ. ഏത്ഥ ഹി അയം ജാതിസദ്ദോ അനേകത്ഥോ. തഥാ ഹേസ ഏകമ്പി ജാതിം ദ്വേപി ജാതിയോതി ഏത്ഥ ഭവേ ആഗതോ. അത്ഥി വിസാഖേ നിഗണ്ഠാ നാമ സമണജാതീതി ഏത്ഥ നികായേ. തിരി നാമ തിണജാതി നാഭിയാ ഉഗ്ഗന്ത്വാ നഭം ആഹച്ച ഠിതാ അഹോസീതി ഏത്ഥ പഞ്ഞത്തിയം. ജാതി ദ്വീഹി ഖന്ധേഹി സങ്ഗഹിതാതി ഏത്ഥ

സങ്ഖതലക്ഖണേ. യം മാതുകുച്ഛിയം പഠമം ചിത്തം ഉപ്പന്നം പഠമം വിഞ്ഞാണം പാതുഭൂതം. തദുപാദായ സാവസ്സ ജാതീതി ഏത്ഥ പടിസന്ധിയം. സമ്പതിജാതോ ആനന്ദ ബോധിസത്തോതി ഏത്ഥ പസൂതിയം. അനുപകുട്ഠോ ജാതിവാദേനാതി ഏത്ഥ കുലേ. യതോഹം ഭഗിനി അരിയായ ജാതിയാ ജാതോതി ഏത്ഥ അരിയസീലേ. ഇധ പനായം ഭവേ വത്തതി. തസ്മാ അനേകസംസാരഭവേതി അത്ഥോ വിഞ്ഞാതബ്ബോ. സോ ഹി ജായതി യോനി ഗതിആദി വിഭാഗോതി ജാതീതി വുച്ചതി. അഥ വാ ജായന്തി നിബ്ബത്തന്തി ഏത്ഥ ഖന്ധാദയോതി ജാതി, ഭവോ. ജനിധാതു നിബ്ബത്തനേതി. ന ഏകാ അനേകാ, അനേകാ ച സാ ജാതി ചാതി അനേക ജാതി. തസ്സം അനേകജാതിയം.

സപുത്തദാരന്തി പുത്തേന ച ഭരിയായ ച സഹിതം. അത്തനോ കുലം പുനാതി പവതി സോധേതീതി വാ പുത്തോ. പുധാതു പവനേ ത. മാതാപിതൂനം മനം പൂരേതീതി വാ പുത്തോ. പൂരധാതു പൂരണേ ത. പുത്തോ ച ധീതാ ച പുത്തോ. വിരൂപേക സേസോയം. സാമികേന ധരിയതേതി ദാരോ. ധരധാതു ധാരണേ ണോ. ധസ്സ ദോ. അഥ വാ പുരിസേന ഭോഗം ദീയതീതി ദാരോ. ദാധാതു ദാനേ രപച്ചയോ. ദാകുച്ഛിതാ കാരേന പുരിസേന രമിയതി ഏത്ഥാതി വാ ദാരോ, ഭരിയാ. ദാപുബ്ബരമുധാതു രമനേ കി. ദാസദ്ദോ കുച്ഛിതത്ഥോ. **അഭിധാനടീകായം** പന "ദാരയന്തേ യേനാതി ദാരോ, ദര വിദാരണേ. അകത്തരി ച കാരകേ സഞ്ഞായം ണോ"തി വുത്തം. പുത്തോ ച ദാരോ ച പുത്തദാരോ. സമാഹാരദ്വന്ദേപി ഹി പുല്ലിങ്ഗം ഇച്ഛന്തി ആചരിയാ. തേന സഹ വത്തതി യസ്സാതി സപുത്തദാരോ, പുത്തദാരപരിച്ചാഗോ. തം സപുത്തദാരം. **അങ്ഗജീവിതമ്പീ**തി ഹത്ഥപാദകണ്ണനാസചക്ഖാദിസരീരാവയവഞ്ച ജീവിതിന്ദ്രിയ പടിബദ്ധസകലസരീരഞ്ച അങ്ഗതി ഗച്ഛതി കായേതി അങ്ഗോ, ചക്ഖാദിസരീരാവയവോ. അഗിധാതു ഗതിയം അ. ജീവന്തി സത്താ ഏതേനാതി ജീവിതം, ജീവിതിന്ദ്രിയം. ജീവധാതു പാണധാരണേ ത. അങ്ഗോ ച ജീവിതഞ്ച അങ്ഗജീവിതം. ഏത്ഥ ച പിസദ്ദോ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ. തേന ധനരട്ഠംപരിച്ചാഗം സമ്പിണ്ഡേതി. വുത്തഞ്ഹി **സീലക്ഖന്ധട്ഠകഥായം** -

"അങ്ഗപരിച്ചാഗം ജീവിതധനരജ്ജപുത്തദാരപരിച്ചാഗന്തി ഇമേ പഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗേ പരിച്ചജിത്വാ"തി. അഥ വാ സമ്ഭാവനത്ഥോ. തേന ഭഗവാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഹേതുപി പുത്തദാരഅങ്ഗജീവിതമ്പി അലഗ്ഗമാനസോ പരിച്ചജേതി, പഗേവ ധനാദിബാഹിരവത്ഥു പരിച്ചാഗേപീതി സമ്ഭാവേതി.

ബോധിപേമതോതി അരഹത്തമഗ്ഗസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസങ്ഖാതായ ബോധിയാ പിയമാനത്താ, ഹേത്വത്ഥേ ഹി തോപച്ചയോ. ചത്താരി സച്ചാനി ബുജ്ഝതീതി ബോധി, അരഹത്തമഗ്ഗഞ്ഞാണം. സബ്ബ ഞേയ്യധമ്മേ ബുജ്ഝതീതി ബോധി, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. ബുധധാതു ഞാണേ ണ. ഇത്ഥിലിങ്ഗജോതകോ ഈപച്ചയോ ച. വുത്തഞ്ഹി **അഭിധാനപ്പദീപികായം** - "ബോധി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേ, അരിയമഗ്ഗേ ച നാരിയ"ന്തി. ബോധി ച ബോധി ച ബോധി സരൂപേകസേ സവസേന. പിയനം പേമോ, പിയായിതബ്ബോതി വാ പേമോ. പീധാതു തപ്പനകന്തീസു മനിപച്ചയോ. ബോധിയാ പേമോ ബോധിപേമോ, തതോ ബോധിപേമതോ. ഭഗവതാ ഹി പുത്തദാരഅങ്ഗജീവിതേഹിപി സതഗുണേന സഹസ്സഗുണേന സത സഹസ്സഗുണേനപി ബോധിഞ്ഞാണമേവ പിയന്തി വുത്തം ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി **വേസ്സന്തരജാതകേ** -

"ന മേ ദേസ്സാ ഉഭോ പുത്താ, മദ്ദീ ദേവീ ന ദേസ്സിയാ;
സബ്ബഞ്ഞുതം പിയം മയ്ഹം, തസ്മാ പിയേ അദാസഹ"ന്തി.

അലഗ്ഗമാനസോതി പുത്തദാരഅങ്ഗജീവിതാദീസു അനല്ലീയന ചിത്തോ ഹുത്വാ ലഗനം സങ്ഗനം ലഗ്ഗോ, ലഗതി സങ്ഗതി അല്ലയതി വാതി ലഗ്ഗോ. ലഗധാതു സങ്ഗേ അല്ലീയനേ വാ ഗപച്ചയോ. ന ലഗ്ഗോ അലഗ്ഗോ, നത്ഥി ലഗ്ഗോ ഏത്ഥ പുത്തദാര അങ്ഗജീവിതാദീസൂതി വാ അലഗ്ഗോ. മനതി ജാനാതി ആരമ്മണന്തി മനോ. സോയേവ മാനസോ. അലഗ്ഗോ മാനസോ യസ്സ സോതി അലഗ്ഗമാനസോ, ജിനോ. **അത്ഥികസ്സാ**തി പുത്ത ദാരാദിം കാമികസ്സ, യാചകസ്സ പടിഗ്ഗാഹകസ്സ വാതി അത്ഥോ. അത്ഥോ കാമോ അസ്സ അത്ഥീതി അത്ഥികോ, ണികോ. തസ്സ അത്ഥികസ്സ. **അദാസിയേവാ**തി പൂജാനുഗ്ഗഹകാമതായ ഞാണസമ്പയുത്തപരിച്ചാഗചേതനായ അദാസിഏവാതി അത്ഥോ. ബോധിസത്തോ ഹി പാരമീപൂരണ കാലേ സരാഗസദോസസമോഹസ്സേവ സതോ ആഗതാ ഗതാനം യാചകാനം അലങ്കതപടിയത്തം സീസം കന്തിത്വാ ഗലലോഹിതം നീഹരിത്വാ സുഅഞ്ജിതാനി അക്ഖീനി ഉപ്പാടേത്വാ കുലവംസപ്പദീപം പുത്തം മനാപചാരിനിം ഭരിയഞ്ച വേളപിണ്ഡമിവ അനപേക്ഖോ പരിച്ചജിത്വാ ദീയമാനോവ സമ്മാസമ്ബോധിഞാണം ലദ്ധും സക്കാ, ന പുത്തദാരഅങ്ഗജീവിതമ്പി അപരിച്ചജിത്വാ. പഞ്ച ഹി മഹാപരിച്ചാഗേ അപരിച്ചജിത്വാ ബുദ്ധഭൂതപുബ്ബാ നാമ നത്ഥി. പച്ചേകബുദ്ധാരിയസാവകാ പന പുത്തദാരഅങ്ഗജീവിതം അപരിച്ചജന്താപി പച്ചേകബുദ്ധാരിയസാവകബോധിഞാണം ലദ്ധും സമത്ഥാവ. തസ്മായേവ ഭഗവന്തംയേവ സപുത്തദാരമങ്ഗജീവിതമ്പി ബോധിപേമതോ അലഗ്ഗമാനസോ അദാസിയേവ അത്ഥി കസ്സാതി ഥോമേതി. വുത്തഞ്ഹേതം **വേസ്സന്തരജാതകട്ഠ കഥായം** "സബ്ബബോധിസത്താ ധനപരിച്ചാഗം, പുത്തപരിച്ചാഗം, ഭരിയപരിച്ചാഗം, അങ്ഗപരിച്ചാഗം, ജീവിതപരിച്ചാഗന്തി ഇമേ പഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗേ അപരിച്ചജിത്വാ ബുദ്ധഭൂതപുബ്ബാ നാമ നത്ഥീ"തി.

ഏവം പഞ്ചഹി മഹാപരിച്ചാഗഗുണേഹി ഭഗവതോ ഥോമനം കത്വാ ഇദാനി ദാനാദിപാരമീപൂരണഗുണേന ഥോമനം കത്തു കാമോ ദാനപാരമിന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ദാന**ന്തി തിവിധം ഹോതി ചാഗചേതനാ ച, വിരതി ച, ദേയ്യധമ്മോ ചാതി. സദ്ധാ ഹിരിയം കുസലഞ്ച ദാനന്തി ആഗതട്ഠാനേ ഹി ചാഗചേതനാ ദാനം നാമ. അഭയം ദേതീതി ആഗതട്ഠാനേ വിരതീ ദാനം നാമ. ദാനം ദേതി അന്നം പാനന്തി ആഗതട്ഠാനേ ദേയ്യധമ്മോ ദാനം നാമ. തത്ഥ ചാഗചേതനാ ദേതി വാ ദേയ്യധമ്മം ദേന്തി വാ ഏതായ ദേയ്യധമ്മന്തി ദാനം. വിരതി അവഖണ്ഡനട്ഠേന ലവനട്ഠേന വാ ദാനം. സാ ഹി ഉപ്പജ്ജമാനാ ഭയഭേരവസങ്ഖാതം ദുസ്സില്യം ചേതനം ദാതി ലുനാതി ചാതി ദാനം, ദേയ്യധമ്മോ ദിയ്യതീതി ദാനം. ഇധ പന തിവിധം ദാനം അധിപ്പേതം. പാരമീസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. അഥ വാ പാരം നിബ്ബാനം ഏതി ഗച്ഛതി ഏതായാതി പാരമി. പാരസദ്ദൂപപദ ഇധാതു ഗതിയം കി. പാരം ഇതീതി പദച്ഛേദോ കാതബ്ബോ. ദാനമേവ പാരമീ ദാനപാരമീ, തം ദാനപാരമിം. **തതോ**തി ദാനപാരമിതോ. **പര**ന്തി അഞ്ഞം. **സീലപാരമാദികമ്പീ**തി സീലതീതി സീലം. സീല ധാതു സമാധിമ്ഹി അ. കായവചീകമ്മാനി സമാദഹതി സമാധപേതീതി അത്ഥോ. സീലതി സമാധിയതി കായകമ്മാദീനം സുസില്യവസേന ന വിപ്പകിരതീതി വാ സീലം, സീലന്തി സമാദഹന്തി ചിത്തം ഏതേനാതി വാ സീലം. അഥ വാ സീലയതി ഉപധാരേതീതി സീലം, സീലധാതു ഉപധാരണേ അ.

കുസല ധമ്മാനം പതിട്ഠാനഭാവേന ആഭുസോ ധാരേതീതി അത്ഥോ. സീലേന്തി വാ എതേന കുസലേ ധമ്മേ ഉപധാരേന്തി സാധവോതി സീലം, സീലിയതി ഉപധാരിയതി സപ്പുരിസേഹി ഹദയമംസന്തരം ഉപനേത്വാതി വാ സീലം, സീലേതി ഉപധാരേതി തം സമങ്ഗീ പുഗ്ഗലം അപായേസു ഉപ്പത്തിനിവാരണവസേന സുഗ്ഗതി നിബ്ബാനന്തി വാ സീലം, സീലമേവ പാരമീ സീലപാരമീ, സാ ആദി യാസന്തേതി സീലപാരമാദികാ. എത്ഥ ച ആദിസദ്ദേന നേക്ഖമ്മപഞ്ഞാ വീരിയഖന്തിസച്ചഅധിട്ഠാനമേത്താഉപേക്ഖാപാരമിം സങ്ഗണ്ഹാതി. വുത്തഞ്ഹേതം **ബുദ്ധവംസപാളിയം** -

> ''ദാനം സീലഞ്ച നേക്ഖമ്മം, പഞ്ഞാ വീരിയേന പഞ്ചമം;
> ഖന്തിസച്ചമധിട്ഠാനം, മേത്തുപേക്ഖാ ഇമാ ദസാ''തി.

പിസദ്ദോ ചേത്ഥ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ. തേന പഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗേ സമ്പിണ്ഡേതി.

അപൂരീതി സമ്മാസമ്ബോധത്ഥായ പൂരണം അകാസീതി അത്ഥോ. ഭഗവതോ ഹി ദീപങ്കരപാദമൂലേ അട്ഠ ധമ്മേ സമോധാനേത്വാ ബുദ്ധത്ഥായ അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ അനേകജാതീസു സമ്മാസമ്ബോധിം പടിവിജ്ഝിതും വായമന്തോ അദിന്നദാനം നാമ നത്ഥി, അരക്ഖിതസീലം നാമ നത്ഥി. അപൂരിതാ പാരമീ നാമ നത്ഥി. അതിബഹുമ്പി പൂരണം അകാസിയേവ. ഭഗവാ ഹി ബോധിസത്ത ഭൂതോ ചതൂസു മഹാസമുദ്ദേസു ഉദകം പരാജേത്വാ അധികം ലോഹിതദാനമകാസി. സകലപഥവിയാ പംസും പരാജേത്വാ അധികം മംസമദാസി. സിനേരുപബ്ബതരാജം പരാജേത്വാ അധികം സീസദാനമദാസി. ആകാസേ താരകസമൂഹം പരാജേത്വാ അധികം നയനമദാസി.

തേന വുത്തം **ജിനാലങ്കാരേ** -

> ''സോ സാഗരേ ജലധികം രുധിരം അദാസി,
> ഭൂമിം പരാജിയ സമംസമദാസി ദാനം;
> മേരുപ്പമാണമധികഞ്ച സമോളിസീസം,
> ഖേ താരകാധികതരം നയനം അദാസീ''തി.

വസന്തതിലകഗാഥാ.

തത്ഥ ച സോതി സോ എവംവിധോ ബോധിസത്തോ. സാഗരേതി ചതൂസു മഹാസമുദ്ദേസു. ജലധികന്തി ഉദകതോ അധികം കത്വാ. രുധിരം അദാസീതി ലോഹിതദാനമദാസി. ഭൂമിം പരാജിയാതി പംസുപഥവിയാ പംസും പരാജേത്വാ അത്തനോ സരീരമംസം അധികം അദാസി. മേരുപ്പമാണമധികന്തി യോജന അട്ഠസട്ഠിസതസഹസ്സുബ്ബേധസ്സ ഗിരിരാജസ്സ പമാണതോപി അധികം കത്വാ. സമോളിസീസന്തി മോളിയാ സഹ അഭിസിത്തസീസം അദാസി. ഖേതി ചക്കവാളപബ്ബതപരിയന്തേ ആകാസേ. താരകാധികതരന്തി നക്ഖത്താദിതാരകരൂപതോപി അധികം കത്വാ . നയനം അദാസീതി നേത്തദാനം അദാസീതി എവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

താസമിദ്ധിയോപയാതമഗ്ഗതന്തി താസം ഇദ്ധിയാ ഉപയാതം അഗ്ഗതന്തി പദച്ഛേദോ. താസന്തി താസം പാരമീനം. ഇദ്ധിയാതി സമിദ്ധിയാ, ഹേത്വത്ഥേ

ചേതം കരണവചനം. ഉപയാതന്തി ഉപഗതം. അഗ്ഗതന്തി സബ്ബസത്താനം ഉത്തമഭാവം, സേട്ഠഭൂതം ബുദ്ധത്തന്തി അത്ഥോ. തം പന പദം ഉപയാതന്തിപദേ കമ്മം. അഗ്ഗസദ്ദോ ചേത്ഥ ഉത്തമവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. അഥ വാ അഗ്ഗതി ഉത്തമഭാവം സേട്ഠഭൂതം വാ ബുദ്ധഭാവം പാപുണാതീതി അഗ്ഗോ, ജിനോ. അഗ്ഗധാതു ഗതിയം അ. അഗ്ഗസ്സ ഭാവോ അഗ്ഗതം. ഭഗവാ ഹി അനന്തലോകധാതൂസു സബ്ബ സത്താനം അഗ്ഗോ ഉത്തമതരോ സേട്ഠതരോതി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹേതം ദസനിപാത **അങ്ഗുത്തരപാളിയം** -

"യാവതാ ഭിക്ഖവേ സത്താ അപദാ വാ ദ്വിപദാ വാ ചതുപ്പദാ വാ ബഹുപ്പദാ വാ രൂപിനോ വാ അരൂപിനോ വാ സഞ്ഞിനോ വാ അസഞ്ഞിനോ വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞിനോ വാ, തഥാഗതോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതി അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ"തി.

തമേകദീപകന്തി തം ഏകദീപകന്തി പദച്ഛേദോ. തന്തി ജിനം. ഏകദീപകന്തി സബ്ബസത്താനം ഏകപടിസരണഭൂതം പതിട്ഠഭൂതം വാ. ദീപകസദ്ദോ ഹി പടിസരണപതിട്ഠവാചകോ നിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. വുത്തഞ്ഹി **സംയുത്തട്ഠകഥായം** "പതിട്ഠാപനട്ഠേന ദീപ"ന്തി. ദീപന്തി പതിട്ഠഹന്തി പടിസരണഭാവേന സത്താ ഏത്ഥാതി വാ ദീപകോ, ജിനോ. ദീപധാതു പതിട്ഠായം അകോ. ഏകസദ്ദോ സങ്ഖ്യാവാചകോ. ഏകോ ഏകഭൂതോ ദീപകോതി ഏകദീപകോ, ജിനോ. അഥ വാ ഏകദീപകന്തി മനുസ്സാനം പടിസരണഭൂതം പതിട്ഠാനഭൂതം സമുദ്ദദീപകമിവ സബ്ബസത്താനം പടിസരണഭൂതം പതിട്ഠാനഭൂതം ഏകബുദ്ധഭൂതം.

അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. ജലമജ്ഝേ ദിപ്പതീതി ദീപോ. ദ്വിധാ ആപോസന്ദതി ഏത്ഥാതി വാ ദീപോ. സോയേവ ദീപകോ. സോവിയ ഏകോ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ ഏതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി ഏകദീപകോ, ജിനോ. യഥാ ഹി മഹാസമുദ്ദേ ഭിന്നനാവാനം മനുസ്സാനം സമുദ്ദദീപോ പടിസരണോ പതിട്ഠോ ഹോതി, ഏവം ജിനോ സംസാരസാഗരേ അലബ്ഭനേയ്യപതിട്ഠേ ഓസീദന്താനം സബ്ബസത്താനം ഏകബുദ്ധഭൂതോ പടിസരണോ പതിട്ഠോ ഹോതീതി ഏകദീപകന്തി ഥോമേതി. തം ജിനം അഹം നമാമീതി സമ്ബന്ധോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. യോ ജിനോ അനേക ജാതിയം അനേകസംസാരഭവേ, സപുത്തദാരം പുത്തേന ച ഭരിയായ ച സഹിതം, അങ്ഗജീവിതമ്പി അങ്ഗപച്ചങ്ഗജീവിതിന്ദ്രിയമ്പി. അഥ വാ ഹത്ഥപാദകണ്ണനാസചക്ഖാദിസരീരാവയവഞ്ച ജീവിതിന്ദ്രിയ പടിബദ്ധസകലസരീരഞ്ച, ബോധിപേമതോ അരഹത്തമഗ്ഗ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസങ്ഖാതായ ബോധിയാ പിയമാനത്താ, അലഗ്ഗ മാനസോതി പുത്തദാരഅങ്ഗജീവിതാദീസു അനല്ലീയനചിത്തോ ഹുത്വാ, അത്ഥികസ്സ പുത്തദാരാദിം കാമികസ്സ യാചകസ്സ അദാസിയേവ പരിച്ചാഗചേതനായ അദാസിഏവ. ദാനപാരമിമ്പി തതോ ദാനപാരമിതോ പരം അഞ്ഞം സീലപാരമാദികമ്പി സീലപാരമീആദികമ്പി, അപൂരി സമ്മാസമ്ബോധത്ഥായ പൂരണം അകാസി, താസം പാരമീനം ഇദ്ധിയാ സമിദ്ധിയാ അഗ്ഗതം ഉത്തമ ഭാവം സേട്ഠബുദ്ധത്തം വാ, ഉപയാതം ഉപഗതം, ഏകദീപകം സബ്ബസത്താനം ഏകപടിസരണഭൂതം ഏകപതിട്ഠാനഭൂതം വാ, ദീപകമിവ ഏകപടിസരണഭൂതം പതിട്ഠാനഭൂതം വാ തം ജിനം തീഹി ദ്വാരേഹി നമാമീതി.

ഏകവീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൨. ദേവാദേവാതിദേവം നിധനവപുധരം മാരഭങ്ഗം അഭങ്ഗം,
ദീപം ദീപം പജാനം ജയവരസയനേ ബോധിപത്തംധിപത്തം;
ബ്രഹ്മാബ്രഹ്മാഗതാനം വരഗിരകഥികം പാപഹീനം പഹീനം,
ലോകാലോകാഭിരാമം സതതമഭിനമേ തം മുനിന്ദം മുനിന്ദം.

൨൨. ഏവം ഏകവീസതിമായ ഗാഥായ ജിനം വന്ദിത്വാ ഇദാനി ദേവാദേവാതിദേവന്ത്യാദീഹി ദസഹി ഗുണേഹി ഥോമേത്വാ മുനിന്ദം വന്ദിതുകാമോ **ദേവാദേവാതിദേവ**ന്തിആദിമാഹ. അയം പന മ ര ഭ ന യ യ ഗണേഹി ച തിമുനിയതീഹി ച രചിതത്താ ഏകവീസതക്ഖരേഹി യുത്താ ആദ്യന്തയമകാ സദ്ധരാ ഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി **വുത്തോദയേ** ''മ്രാ ഭ്നാ യോ യോത്ര യേന തിമുനിയതിയുതാ സദ്ധരാ കിത്തിതായ''ന്തി.

അയം പനേത്ഥ യോജനാ. യസ്സം പടിപാദം മ്രാ മരഗണാ ച ഭ്നാ ഭനഗണാ ച യോഗണോ ച യേന യഗണേന സഹ യോഗണോ ച തിമുനിയതിയുതാ സത്തമക്ഖരന്തേതീഹി യതീഹി യുത്താ ച ചേ സിയും. അത്ര ഇമസ്മിം പകതി ഛന്ദേ അയം ഗാഥാ സദ്ധരാഗാഥാതി കിത്തിതാതി. ഏത്ഥ ച മുനിസദ്ദോ സത്തസങ്ഖ്യാവാചകോതി ദട്ഠബ്ബോ. ഏകസ്മിം പാദേ സത്തമക്ഖരന്തേ സത്തമക്ഖരന്തേ യതീനം തിപരിവത്തത്താ തിമുനിയതിയുതാതി വുത്തം. ഏകവീസതക്ഖരവന്തോതി വുത്തം ഹോതി.

തത്ഥ ച **ദേവാദേവാതിദേവ**ന്തി രാജസങ്ഖാതസമ്മുതിദേവ ചതുമഹാരാജാദികഉപപത്തിദേവാനം അതിഉത്തമം അതിസേട്ഠം വിസുദ്ധിദേവഭൂതം. ഏത്ഥ ഹി ദേവാതി സമ്മുതിദേവാ. തേ ഹി മാനുസ്സഇസ്സരിയസമ്പത്തീഹി ദിബ്ബന്തീതി മനുസ്സരാജദേവീ കുമാരാ ദേവാതി വുച്ചന്തി. പുന ദേവാതി ഉപപത്തിദേവാ. തേ ഹി ദിബ്ബഇസ്സരിയസമ്പത്തീഹി ദിബ്ബന്തീതി ചതുമഹാരാജികാ ദേവാ വുച്ചന്തി, ദിബ്ബന്തി കാമഗുണാദീഹി കീളന്തി ലളന്തി, തേസു വാ വിഹരന്തി, വിജയസമത്ഥതായോഗേന പച്ചത്ഥികേ വിജേതും ഇച്ഛന്തി, ഇസ്സരിയധനാദിസക്കാരദാനഗ്ഗഹണം തം തം അത്ഥാനുസാസനഞ്ച കരോന്താ വോഹരന്തി. പുഞ്ഞാതിസയയോഗാനുഭാവപ്പത്തായ ജുതിയാ ജോതന്തി. യഥാധിപ്പേതഞ്ച വിസയം അപ്പടിഘാതേന ഗച്ഛന്തി. യഥിച്ഛിതനിപ്ഫാദനേ ച സക്കോന്തീതി ദേവാതി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗമഹാടീകായം** ആഗതനയേനപി വേദിതബ്ബോ. അതിദേവന്തി തേസം ദേവാനം അതിഉത്തമം അതിസേട്ഠം വാ വിസുദ്ധി ദേവഭൂതം ഭഗവന്തന്തി അത്ഥോ. സോ ഹി തേസം സമ്മുതി ഉപപത്തിദേവാനം സീലാദിഗുണേഹി അതിരേകത്താ അതിരേകോ ദേവോതി ഭഗവാ അതിദേവോതി വുച്ചതി. ദേവോ ദേവാനം അതിരേകോ അതിഉത്തമോ അതിസേട്ഠോ അതിവിസിട്ഠോ ദേവോ ദേവാദേവാതിദേവോ, വിസുദ്ധിദേവഭൂതോ മുനിന്ദോ ലബ്ഭതി. തം ദേവാദേവാതിദേവം.

വുത്തഞ്ഹി **ധമ്മഹദയവിഭങ്ഗേ** ''ദേവാതി തയോ ദേവാ സമ്മുതി ദേവാ, ഉപപത്തിദേവാ, വിസുദ്ധിദേവാ. സമ്മുതിദേവാ നാമ രാജാനോ ദേവിയോ രാജകുമാരാ. ഉപപത്തിദേവാ നാമ ചതുമഹാരാജികേ ദേവേ ഉപാദായ തദുപരി ദേവാ. വിസുദ്ധിദേവാ നാമ അരഹന്തോ വുച്ചന്തീ''തി.

ഭഗവാ പന നിരാതിസയായ അഭിഞ്ഞാകീളായ ഉത്തമേഹി ദിബ്ബബ്രഹ്മഅരിയവിഹാരേഹി സപരസന്താനഗതപഞ്ചവിധമാരവിജ യിച്ഛാനിപ്ഫത്തിയാചിത്തിസ്സരിയ സത്തധനാദി സമ്മാപടിപത്തി അവേച്ചപ്പസാദസക്കാരദാനഗ്ഗഹണസങ്ഖാതേന ധമ്മസഭാവപുഗ്ഗലജ്ഝാസയാനുരൂപാനുസാസനീസങ്ഖാതേന ച വോഹാരാതിസയേന പരമായ പഞ്ഞാസരീരപ്പഭാസങ്ഖാതായ ജുതിയാ അനഞ്ഞസാധാരണായ ഞാണസരീരഗതിയാ മാരവിജയ സബ്ബഞ്ഞുഗുണപരഹിത നിപ്ഫാദനേസു അപ്പടിഹതായ സത്തിയാ ച സമന്നാഗതത്താ സദേവകേന ലോകേന സരണന്തി ഗമനീയതോ അഭിത്ഥവനീയതോ ഭത്തിവസേന കമനീയതോ ച സബ്ബേ തേ ദേവേ തേഹി ഗുണേഹി അഭിഭുയ്യ ഠിതത്താ തേസം ദേവാനം അതിസേട്ഠോ അതിഉത്തമോ ദേവോതി ദേവാദേവാതിദേവോതി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗ മഹാടീകായം** ആഗതനയേനപി വേദിതബ്ബോ.

നിധനവപുധരന്തി അന്തിമകായധാരണം. ഏത്ഥ ച നിധനസദ്ദോ പരിയോസാനവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. അഥ വാ നിധേതി പരിയോസാനം കരോതി ഏതേനാതി നിധനം. നിധേതി വിനാസേതി ഭവന്തി വാ നിധനം, അന്തിമകായോ ലബ്ഭതി. നിപുബ്ബ ധാ ധാതു നാസേ യു. വപതി കുസലാകുസലബീജമേത്ഥാതി വപു, കായോ. വപധാതു ബീജസന്താനേ ഉ. നിധനഞ്ച തം വപു ചാതി നിധനവപു, തം ധാരേതീതി നിധനവപുധരോ, മുനിന്ദോ. തം നിധനവപുധരം. സോ ഹി അനമതഗ്ഗസംസാരഭവേസു നിബ്ബത്തേന്താനം സബ്ബകിലേസാനം ബോധിമണ്ഡേ അഗ്ഗമഗ്ഗഞാണസത്ഥേന സമുച്ഛിന്ദി തത്താ പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തി നത്ഥി. അയഞ്ഹി ബുദ്ധഭാവജാതി അന്തിമ ഭവോ ഹോതി, തസ്മാ വിസേസേന മുനിന്ദമേവ നിധനവപുധരന്തി ഥോമേതി. വുത്തഞ്ഹേതം **അങ്ഗുത്തരപാളിയം** "ബുദ്ധോ അന്തിമ ധരോ"തി.

മാരഭങ്ഗന്തി ദേവപുത്താദിപഞ്ചമാരേ വിദ്ധംസനം. മാരസദ്ദത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. പഞ്ചമാരേ ഭഞ്ജതി അഭഞ്ജി ഭഞ്ജിസ്സതീതി മാരഭങ്ഗോ, മുനിന്ദോ. മാരസദ്ദൂപപദ ഭഞ്ജധാതു അവമദ്ദനേ തപച്ചയോ. തസ്സ സഹ ധാതന്തേന ഗോആദേസോ. നകാരസ്സ നിഗ്ഗഹിതാദേസോ. തസ്സ കവഗ്ഗന്താദേസോ. തം മാരഭങ്ഗം. **അഭങ്ഗ**ന്തി മാരസേനായ ഭഞ്ജിതും വിദ്ധംസിതും അസമത്ഥം, ഭഞ്ജിയതേ ഭങ്ഗോ. നഭങ്ഗോ അഭങ്ഗോ. അഥ വാ മാരസേനായ ന ഭഞ്ജിയതീതി അഭങ്ഗോ. മാരസേനായ ഭഞ്ജിതും ന അരഹതീതി അത്ഥോ. മാരസേനാ ഭഞ്ജിതും ന സമത്ഥോതി വാ അഭങ്ഗോ, മുനിന്ദോ. തം അഭങ്ഗം.

ദീപംദീപം പജാനന്തി ഏത്ഥ പജാനം ദീപം ദീപന്തി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ പജാനന്തി സത്താനം. തേഹി കമ്മകിലേസേഹി പജായന്തി നിബ്ബത്തിയന്തി, പകാരേന വാ ജായന്തി നിബ്ബത്തന്തി പടിസന്ധിചുതിവസേനാതി പജാതി വുച്ചന്തി. ദീപന്തി പഞ്ഞാപദീപം. തഞ്ഹി കുസലാകുസലേ ധമ്മേ വിഭജിത്വാ ദീപേതി പകാസേതി ജോതേതീതി ദീപന്തി വുച്ചതി. അഥ വാ ദിപ്പതി ജോതേതീതി ദീപോ. അന്ധകാരം വിധമേത്വാ ആലോകം പകാസേതീതി അത്ഥോ. ദീപധാതു ദിത്തിയം അ. ദീപമിവാതി ദീപാ, പഞ്ഞാ. യഥാ ഹി പദീപോ അന്ധകാരം വിധമിത്വാ ആലോകം പകാസേതി, ഏവം പഞ്ഞാ അവിജ്ജന്ധകാരം ഹന്ത്വാ ധമ്മാലോകം പകാസേതീതി വുത്തം ഹോതി. തം ദീപം. പുന ദീപന്തി ദീപകം പകാസേന്തന്തി അത്ഥോ. സോ ഹി ദീപേതി പകാസേതീതി ദീപോതി വുച്ചതി. മുനിന്ദോ ഹി പയിരുപാസനവസേന

ഗതാഗതാനം വിനേയ്യസത്താനം ധമ്മദേസനായ ചതുമഗ്ഗഞാണാദിപഞ്ഞാപദീപം പകാസേതീതി വുത്തം ഹോതി. തം ദീപം.

ജയവരസയനേതി പഞ്ചമാരവിജയന്തട്ഠാനഭൂതേ ഉത്തമ ബോധിപല്ലങ്കാസനേ. പഞ്ചമാരേ ജിനാതി എത്ഥാതി ജയോ, ബോധിരുക്ഖപല്ലങ്കോ. ജിധാതു ജയേ ണ. വരിതബ്ബോ പത്ഥി തബ്ബോതി വരോ, വരധാതു പത്ഥനേ അ. വരതി നിവാരേതി ഹീനന്തി വാ വരോ. വരധാതു നിവാരണേ അ. ബുദ്ധേന സേവിയതി ഭജിയതി എത്ഥാതി സയനോ. സിധാതു സേവായംയു. വരോ ഉത്തമോ സയനോ വരസയനോ, ജയോഏവ വരസയനോ ജയവരസയനോ, ബോധിരുക്ഖപല്ലങ്കോ. തസ്മിം.

ബോധിപത്തംധിപത്തന്തി ബോധിപത്തം അധിപത്തന്തി പദച്ഛേദോ. ബോധിപത്തന്തി അരഹത്തമഗ്ഗസബ്ബഞ്ഞുതഞാണം ഗതം. എത്ഥ ച ബോധിസദ്ദോ രുക്ഖമഗ്ഗഞാണസബ്ബഞ്ഞുതഞാണനിബ്ബാനേസുപി വത്തതി. തഥാ ഹേസ ബോധിരുക്ഖമൂലേ പഠമാഭിസമ്ബുദ്ധോതിആദീസു രുക്ഖേ വത്തതി. ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണന്തിആദീസു മഗ്ഗേ. പപ്പോതി ബോധിം വരഭൂരീ മേധസോതിആദീസു സബ്ബഞ്ഞുതഞാണേ. പത്വാന ബോധിം അമതം അസങ്ഖതന്തിആദീസു നിബ്ബാനേ. ഇധ പന ഭഗവതോ അരഹത്തമഗ്ഗസബ്ബഞ്ഞുതഞാണം അധിപ്പേതം. ചത്താരി സച്ചാനി ബുജ്ഝതീതി ബോധി, അരഹത്ത മഗ്ഗഞാണം. സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മേ ബുജ്ഝതീതി ബോധി, സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. ബുധധാതു ഞാണേ ണ ഈ ച. ബോധി ച ബോധി ച ബോധി സരൂപേകസേസവസേന. തം അപജ്ജിം അഗമിന്തി ബോധി പത്തോ, മുനിന്ദോ. തം ബോധിപത്തം. അധിപത്തന്തി സദേവകേ ലോകേ സബ്ബദേവമനുസ്സാനം ജേട്ഠഭാവം ഗതന്തി അത്ഥോ. സബ്ബദേവമനുസ്സാനം അധികം ജേട്ഠഭാവം വുഡ്ഢതരഭാവം പത്തോ ഗതോതി അധിപത്തോ, മുനിന്ദോ. തം അധിപത്തം. യഥാ ഹി കുക്കുടപോതകാനം യോ കുക്കുടപോതകോ അണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ അഭിനിബ്ഭിദോ, സോ തേസം ജേട്ഠഭാവം വുഡ്ഢതരഭാവം ഗതോ, എവമേവ ഭഗവാ സദേവകേ ലോകേ അവിജ്ജാ ഗതായ പജായ തം അവിജ്ജണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ പഠമതരം അരിയായ ജാതിയാ ജാതത്താ ച സീലസമാധിപഞ്ഞാദി സബ്ബഗുണേഹി അധികത്താ ച അപ്പടിസമത്താ ച സബ്ബദേവമനുസ്സാനം ജേട്ഠഭാവം വുഡ്ഢതരഭാവം സേട്ഠഭാവം അപ്പടിസമഭാവഞ്ച പത്തോ ഗതോതി വുത്തം ഹോതി. തസ്മാ അധിപത്തന്തി ഥോമേതി.

ബ്രഹ്മാബ്രഹ്മാഗതാനന്തി ബ്രഹ്മ അബ്രഹ്മ ആഗതാനന്തി പദച്ഛേദോ. ആഗതാനം പയിരുപാസനവസേന ആഗതാനം ബ്രഹ്മ ദേവമനുസ്സപരിസാനന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ ബ്രഹ്മാതി ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജാദി ബ്രഹ്മാ. തേ ഹി ഝാനാദിഗുണേഹി ബ്രൂഹന്തി വഡ്ഢന്തീതി ബ്രഹ്മാതി വുച്ചന്തി, അബ്രഹ്മാതി ദേവമനുസ്സാ. തേ ഹി ന ബ്രഹ്മാ അബ്രഹ്മാതി വുച്ചന്തി, ആഗച്ഛന്തി പയിരുപാസനവസേനാതി ആഗതാ, ബ്രഹ്മാ ബ്രഹ്മാനോ ലബ്ഭന്തി. ആപുബ്ബഗമുധാതു ഗതിയം ത. ആഗതാ ബ്രഹ്മാ ച അബ്രഹ്മാ ചാതി ബ്രഹ്മാബ്രഹ്മാഗതാ, തേസം. വിസേസന പരനിപാതപദമേതം അഗ്യാഹിതോതിആദീസു വിയ. തം പന പദം വരഗിരകഥികന്തിപദേ സമ്പദാനം. പയിരുപാസനാനം ബ്രഹ്മ ദേവമനുസ്സപരിസാനന്തി അത്ഥോ.

വരഗിരകഥികന്തി ഉത്തമം ധമ്മവാചം ദേസേന്തം. സേട്ഠവാചായ ധമ്മം ദേസമാനം വാ, ഗായതി കഥിയതീതി ഗിരാ, വാചാ. ഗാധാതു സദ്ദേ ഈരോ. വരാ സേട്ഠാ ഗിരാ വാചാ വരഗിരാ. തായ ധമ്മം കഥേതീതി വരഗിരകഥികോ, മുനിന്ദോ. ഉത്തമായ മനാപഭൂതവാചായ ധമ്മം ദേസേതീതി അത്ഥോ. തം.

പാപഹീനന്തി ലാമകഅകുസലകിലേസം. തഞ്ഹി അപായാദി ദുക്ഖം പാപേതീതി പാപോതി വുച്ചതി. അകുസലകിലേസോ. പപുബ്ബഅപധാതു പാപുണനേ. കുസലധമ്മേന ഹാതബ്ബം ചജി തബ്ബന്തി ഹീനന്തി വുച്ചതി. ലാമകധമ്മോ. ഹാധാതു ചാഗേ തപച്ചയോ, തസ്സിനോ. പാപോഏവ ഹീനം പാപഹീനം. **പഹീന**ന്തി അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന സുസമുച്ഛിന്നം. പജഹതീതി പഹീനോ, മുനിന്ദോ. പപുബ്ബഹാധാതു ചാഗേ ഇനോ. സബ്ബേ അകുസലധമ്മേ അഗ്ഗമഗ്ഗഞാണേന സമുച്ഛിന്ദതീതി അത്ഥോ.

ലോകാലോകാഭിരാമന്തി ലോകഅലോകഅഭിരാമന്തി പദച്ഛേദോ. മനുസ്സലോകദേവബ്രഹ്മലോകാനം അഭിരാമട്ഠാനഭൂതന്തി അത്ഥോ. ലോകോതി മനുസ്സ ലോകോ, സോ ഹി ലോകയതി പതിട്ഠഹതി പവത്തതി വാ ഏത്ഥ പുഞ്ഞാപുഞ്ഞം തബ്ബിപാകോ ചാതി ലോകോ, മനുസ്സ ലോകോ. ലോകധാതു പതിട്ഠായം അ. ന ലോകോ അലോകോ. ദേവബ്രഹ്മലോകോ. ലോകോ ച അലോകോ ച ലോകാലോകാ, തേസം സത്തലോകാനം അഭിഅധികം രമന്തി ഏത്ഥാതി ലോകാലോകാഭിരാമോ. മുനിന്ദോ, തം. സോ ഹി തിലോകാനം പൂജാനുഗ്ഗഹാദികരണവസേന അഭിരാമട്ഠാനം ഹോതീതി ലോകാലോകാഭിരാമന്തി ഥോമേതി. **സതത**ന്തി നിച്ചം. രത്തിദിവം അഭിണ്ഹന്തി അത്ഥോ. **മുനിന്ദ**ന്തി പഞ്ചമുനിസ്സരം, തം മുനിന്ദം. **അഭിനമേ**തി അഹം അഭിസക്കച്ചം നമാമീതി സമ്ബന്ധോതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. ദേവാദേവാതിദേവം സമ്മുതിദേവഉപപത്തിദേവാനം അതിഉത്തമം വിസുദ്ധിദേവഭൂതം നിധനവപുധരം അന്തിമകായധാരണം, മാരഭങ്ഗം ദേവപുത്താദിപഞ്ചമാരേ വിദ്ധംസനം അഭങ്ഗം മാരസേനായ ഭഞ്ജിതും അസമത്ഥം, മാരസേനാ ഭഞ്ജനാരഹം വാ, പജാനം സത്താനം ദീപം പഞ്ഞാപദീപം, കമ്മഭൂതം ദീപം ദീപകം പകാസേന്തം, ജയവരസയനേ പഞ്ചമാരവിജയന്തട്ഠാനഭൂതേ ഉത്തമബോധിപല്ലങ്കാസനേ ആധാരഭൂതേ, ബോധിപത്തം അരഹത്തമഗ്ഗസബ്ബഞ്ഞുതഞാണം ഗതം അധിപത്തം സദേവകേ ലോകേ സബ്ബദേവമനുസ്സാനം ജേട്ഠഭാവം ഗതം, ബ്രഹ്മാ ബ്രഹ്മാഗതാനം പയിരുപാസനവസേന ആഗതാനം ബ്രഹ്മദേവ മനുസ്സപരിസാനം വരഗിരകഥികം സേട്ഠവാചായ ധമ്മം ദേസമാനം പാപഹീനം ലാമകഅകുസലകിലേസം പഹീനം അരഹത്തമഗ്ഗ ഞാണേന സുസമുച്ഛിന്നം ലോകാലോകാഭിരാമം മനുസ്സ ലോകദേവബ്രഹ്മലോകാനം അഭിരാമഭൂതം, മുനിന്ദം പഞ്ചമുനിസ്സരം തം മുനിന്ദം സതതം നിച്ചം അഭിണ്ഹം അഹം അഭിനമേ അഭിസക്കച്ചം നമാമീതി.

ദ്വാവീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

വന്ന. ബുദ്ധോ നിഗ്രോധബിമ്ബോ മുദുകരചരണോ ബ്രഹ്മഘോസേണിജങ്ഘോ,
കോസച്ഛാദങ്ഗജാതോ പുനരപി സുഗതോ സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ;
മൂദോദാതുണ്ണലോമോ അഥമപി സുഗതോ ബ്രഹ്മുജുഗ്ഗത്തഭാവോ,

നീലക്ഖീ ദീഘപണ്ഹീ സുഖുമമലഛവീ ഥോമ്യരസഗ്ഗസഗ്ഗീ.

൨൭. ചത്താലീസഗ്ഗദന്തോ സമകലപനജോ അന്തരംസപ്പപീനോ,
ചക്കേനങ്കിതപാദോ അവിരളദസനോ മാരജുസ്സങ്ഖപാദോ;
തിട്ഠന്തോ നോനമന്തോഭയകരമുദുനാ ജണ്ണുകാനാമസന്തോ,
വട്ടക്ഖന്ധോ ജിനോ ഗോതരുണപഖുമകോ സീഹപുബ്ബദ്ധകായോ.

൨൮. സത്തപ്പീനോ ച ദീഘങ്ഗുലി മഥ സുഗതോ ലോമകൂപേകലോമോ,
സമ്പന്നോദാതദാഠോ കനകസമതചോ നീലമുദ്ധഗ്ഗലോമോ;
സമ്ബുദ്ധോ ഥൂലജിവ്ഹോ അഥ സീഹഹനുകോ ജാലികപ്പാദഹത്ഥോ,
നാഥോ ഉണ്ഹീസസീസോ ഇതിഗുണസഹിതം തം മഹേസിം നമാമി.

൨൯. ഏവം ദ്വാവീസതിമായ ഗാഥായ മുനിന്ദസ്സ പണാമം കത്വാ ഇദാനി ബുദ്ധോ നിഗ്രോധബിമ്ബോത്യാദീഹി തീഹി ഗാഥാഹി ബുദ്ധസ്സ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണസമ്പന്നേഹി ഗുണേഹി ഥോമിത്വാ മഹേസിം വന്ദിതുകാമോ **ബുദ്ധോ നിഗ്രോധബിമ്ബോ**ത്യാദിഗാഥാത്തയമാഹ. തം പന ഗാഥാത്തയം സദ്ധരാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബം. സാധകം പന ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ.

തത്ഥ പഠമഗാഥായം **ബുദ്ധോ**തി പടിവിദ്ധചതുസച്ചധമ്മോ പടിവിദ്ധനിരവസേസസബ്ബധമ്മോ വാ. തം പന പദം നിഗ്രോധബിമ്ബോ ത്യാദീസു പദേസു തുല്യലിങ്ഗത്തഭാവേന സമ്ബന്ധിതബ്ബം. സോ ഹി ചത്താരി സച്ചാനി ബുജ്ഝതി അബുജ്ഝി ബുജ്ഝിസ്സതീതി ച, നിരവസേസസബ്ബധമ്മേ ബുജ്ഝതി അബുജ്ഝി ബുജ്ഝിസ്സതീതി ച ബുദ്ധോതി വുച്ചതി. തേസു പന ദ്വീസു വികപ്പേസു പഠമവികപ്പേ ബുധധാതുസ്സ വാച്ചം ചതുസച്ചധമ്മപടിവിജ്ഝനം അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം മുഖ്യേന ലബ്ഭതി. ഹേട്ഠാ മഗ്ഗഫലഞാണഞ്ച വിപസ്സനാഞാണഞ്ച പാരമീഞാണഞ്ച ഫലൂപചാരേന. അരഹത്തഫലഞാണഞ്ച സബ്ബഞ്ഞുതഞാണാദിപച്ഛിമപച്ഛിമഞാണാനി ച കാരണൂപചാരേന. തപച്ചയസ്സ വാച്ചം തേന മുഖ്യോപചാരേന ഉപലക്ഖിതോ അപരിമിതഗുണഗണാലങ്കാരം ഖന്ധപഞ്ചകം പടിച്ച ബുദ്ധോബുദ്ധോതി പഞ്ഞത്തോ സത്തവിസേസോ ലബ്ഭതി. ദുതിയ വികപ്പേ ബുധധാതുസ്സ വാച്ചം സബ്ബഞ്ഞേയ്യധമ്മപടിവിജ്ഝനസമത്ഥം സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം മുഖ്യേന ലബ്ഭതി. ചതുമഗ്ഗഫലഞാണഞ്ച വിപസ്സനാ പാരമീഞാണഞ്ച ഫലൂപചാരേന. ആസയാനുസയഞാണാദിപച്ഛിമ പച്ഛിമഞാണാനി കാരണൂപചാരേന. തപച്ചയസ്സ വാച്ചം തേന മുഖ്യോപചാരേന ഉപലക്ഖിതോ അപരിമാണഗുണോഘാലങ്കതം ഖന്ധപഞ്ചകം പടിച്ച ബുദ്ധോബുദ്ധോതി പഞ്ഞത്തോ സത്തവിസേസോ ലബ്ഭതി. കിംപനേത്ഥ ബുധധാതുസ്സ വാച്ചഭൂതം ഞാണമേവ ബുദ്ധോ നാമ ഹോതി. ഉദാഹു തപച്ചയസ്സ വാച്ചഭൂതോ ഖന്ധസന്താനോ ബുദ്ധോ നാമാതി. ഞാണേന പന മലകര കിലേസാനം സവാസനാനം നിരവസേസം പഹീനത്താ ചിത്ത സന്താനോ സുദ്ധോ ഹോതി. തസ്സ പന സുദ്ധത്താ തസ്സ നിസ്സയഭൂതോ രൂപകായോപി സുദ്ധോ ഹോതി. തസ്മാ തപച്ചയസ്സ വാച്ചഭൂതോ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണാദീനം ആധാരഭൂതോ ഖന്ധസന്താനോ നാമപഞ്ഞത്തിവോഹാരേന ബുദ്ധോ നാമാതി. തേന വുത്തം **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗട്ഠകഥായം** -

"സബ്ബേസു ധമ്മേസു അപ്പടിഹതഞാണ നിമിത്താനുത്തരവിമോക്ഖാധിഗമപരിഭാവിതം ഖന്ധസന്താനം ഉപാദായ

പണ്ണത്തികോ സബ്ബഞ്ഞുതപദട്ഠാനം വാ സച്ചാഭിസമ്ബോധിമുപാദായ പണ്ണത്തികോ സത്തവിസേസോ ബുദ്ധോ"തി.

പരമത്ഥഭൂതേ ഹി ഖന്ധസന്താനേ വോഹാരസുഖത്ഥം സത്ത പുഗ്ഗലാദിവോഹാരോ ആരോപിതോ. ഏവം വോഹാരപ്പത്തോ സത്തോ യാവ ബോധിഞാണത്ഥായ ന വായമതി, പണിധാനം ന കരോതി. താവ സത്തോത്വേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി. യതോ പന പട്ഠായ ബോധിഞാണത്ഥായ വായമതി, പണിധാനം കരോതി, തദാ ബോധിസത്തോ നാമ വോഹാരോ ഹോതി. സോ പന യദാ ബോധിഞാണം ലഭതി, തദാ ബുദ്ധോ നാമ വോഹാരോ ഹോതി. തസ്മാ പഞ്ഞത്തിസങ്ഖാതോ ഖന്ധസന്താനോ ബുദ്ധോ നാമാതി ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി **മഹാനിദ്ദേസേ** "ബുദ്ധോതി നേതം നാമം മാതരാ കതം, ന പിതരാ കതം, ന ഭാതരാ കതം, ന ഭഗിനിയാ കതം, ന മിത്താമച്ചേഹി കതം, ന ഞാതിസാ ലോഹിതേഹി കതം, ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം, ന ദേവതാഹി കതം, വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ബുദ്ധോതി തം ബുദ്ധ"ന്തി. അഥ വാ പട്ഠാനനയേന വാ നാനന്തരികനയേന വാ ഞാണപ്പധാനോ സുവിസുദ്ധഖന്ധസന്താനോ ബുദ്ധോ നാമാതി അത്ഥോപി യുജ്ജതേവാതി.

നിഗ്രോധബിമ്ബോതി നിഗ്രോധരുക്ഖസ്സ പരിമണ്ഡലോ വിയ പരിമണ്ഡലസരീരോ. അധോഭാഗം രുന്ധതീതി നിഗ്രോധോ, വടരുക്ഖോ. നിപുബ്ബരുധധാതു ആവരണേ ണ, ഉസ്സോ ഗാഗമോ. വമതി ഉഗ്ഗിരതീതി ബിമ്ബോ, സരീരോ. വമുധാതു ഉഗ്ഗിരണേ ബോ. വമിസ്സ വസ്സ ബിത്തം. നിഗ്രോധസ്സ പരിമണ്ഡലോ വിയ പരിമണ്ഡലോ ബിമ്ബോ സരീരോ യസ്സാതി നിഗ്രോധബിമ്ബോ, ബുദ്ധോ. നിഗ്രോധപരിമണ്ഡലബിമ്ബോതി വത്തബ്ബേ പരിമണ്ഡലസദ്ദലോപേ നേവം വുത്തം. യഥാ ഹി പണ്ണാസഹത്ഥതായ വാ സതഹത്ഥതായ വാ സമക്ഖന്ധസാഖോ നിഗ്രോധോ ദീഘതോപി വിത്ഥാരതോപി ഏകപ്പമാണോവ ഹോതി, ഏവം കായതോപി ബ്യാമതോപി ഏകപ്പമാണോ. യഥാ അഞ്ഞേസം കായോ വാ ദീഘോ ഹോതി, ബ്യാമോ വാ ന ഏവം വിസമപ്പമാണോതി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹി **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** "നിഗ്രോധപരിമണ്ഡലോ ഖോ പന ഭവം ഗോതമോ. യാവതകപാസ്സ കായോ, താവ തകപാസ്സ ബ്യാമോ. യാവതകപാസ്സ ബ്യാമോ, താവ തകപാസ്സ കായോ"തി.

മുദുകരചരണോതി സണ്ഹഹത്ഥപാദോ. ഏത്ഥ ച മുദുസദ്ദോ സണ്ഹസുഖുമവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. അഥ വാ മുദേതി മോദയതി സത്തേതി മുദു, സണ്ഹഹത്ഥപാദോ. മുദധാതു മോദനേ ഹാസേ വാ ഉ. തം തം കമ്മം കരോതി ഏതേനാതി കരോ, ഹത്ഥോ ചരതി ഗച്ഛതി ഏതേന തം തം ഠാനന്തി ചരണോ, പാദോ. ചരധാതു ഗതിയം യു. മുദുകരോ ച ചരണോ ച യസ്സാതി മുദുകരചരണോ, ബുദ്ധോ. സപ്പി മണ്ഡേ ഓസാരിത്വാ ഠപിതം സതവാരം വിഹതകപ്പാസപടലം വിയ മുദുജാതമത്തകുമാരസ്സ വിയ ച നിച്ചകാലം മുദുഹത്ഥ പാദോതി അത്ഥോ.

ബ്രഹ്മഘോസേണിജങ്ഘോതി ബ്രഹ്മഘോസോ ഏണിജങ്ഘോതി പദച്ഛേദോ. ബ്രഹ്മഘോസോതി ബ്രഹ്മുനോ സരോ വിയ അട്ഠങ്ഗ സമ്പന്നസരവന്തോതി അത്ഥോ. ഝാനാദിഗുണേഹി ബ്രൂഹതി വഡ്ഢതീതിബ്രഹ്മാ. ബ്രൂഹധാതു മനിപച്ചയോ. ഘുസിയതി സദ്ദിയതി കഥിയതീതി ഘോസോ, സരോ. ഘുസധാതു

സദ്ദേ ണ. ബ്രഹ്മുനോ ഘോസോ സരോ ബ്രഹ്മഘോസോ, സോ വിയ ഘോസോ സരോ യസ്സാതി ബ്രഹ്മഘോസോ, ബുദ്ധോ. യഥാ ഹി മഹാബ്രഹ്മുനോ പിത്തസേമ്ഹേഹി അപലിബുദ്ധത്താ സരോ വിസുദ്ധോ ഹോതി, ഏവമേവ തഥാഗതേനപി കതം കമ്മം വത്ഥും സോധേതി, വത്ഥുസ്സ സുദ്ധത്താ നാഭിതോ പട്ഠായ സമുട്ഠഹന്തോ സരോ വിസുദ്ധോ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തസ്മാ ബ്രഹ്മഘോസോ വിയ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതസരവന്തോതി ഥോമേതി.

ഏണിജങ്ഘോതി ഏണിമിഗസ്സ ജങ്ഘാ വിയ സുവട്ടജാണുകോ. ഏതി ഗച്ഛതീതി ഏണി, മിഗോ. ഇധാതു ഗതിയം ണി. ജായതി കമനമേതായാതി ജങ്ഘോ, ജാണു. ജനധാതു ജനനേ ഘോ. നസ്സ നിഗ്ഗഹിതാദേസോ. ഏണിമിഗസ്സ ജങ്ഘോ വിയ ജങ്ഘോ യസ്സ സോതി ഏണിജങ്ഘോ, ബുദ്ധോ. യഥാ ഹി ഏണിമിഗസ്സ ജങ്ഘോ സുവട്ടോ ഹോതി, ഏവമേവ ബുദ്ധസ്സ മംസുസ്സദേന പരിപുണ്ണജങ്ഘോ. ന ഏകതോ ബന്ധപിണ്ഡികമംസോ. സമന്തതോ സമസണ്ഠിതേന മംസേന പരിക്ഖിത്താഹി സുവട്ടിതാഹി സാലി ഗബ്ഭയവഗബ്ഭസദിസാഹി ജങ്ഘാഹി സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തസ്മാ ഏണിമിഗജങ്ഘസദിസോ സുവട്ടജാണുകോതി ഥോമേതി.

കോസച്ഛാദങ്ഗജാതോതി കോസച്ഛാദഅങ്ഗജാതോതി പദച്ഛേദോ. ഉസഭവാരണാദീനം അങ്ഗജാതോ വിയ സുവണ്ണപദുമ കണ്ണികസദിസേന വത്ഥകോസേന പടിച്ഛന്നേന ഗുയ്ഹങ്ഗജാതേന സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. കുസതി തിട്ഠതി ഏത്ഥാതി കോസോ. കുസധാതു ഗതിയം ണ. ഛാദിയതീതി ഛാദോ. ഛദധാതു പടിച്ഛന്നേ ണ. കോസേന ഛാദോ കോസച്ഛാദോ. അങ്ഗേ സരീരാവയവേ ജാതന്തി അങ്ഗജാതം. കോസച്ഛാദം അങ്ഗജാതം ബ്യഞ്ജനം യസ്സാതി കോസച്ഛാദങ്ഗജാതോ, ബുദ്ധോ. ഭഗവതോ ഹി ഉസഭവാരണാദീനം അങ്ഗജാതോ വിയ സുവണ്ണപദുമകണ്ണി കസദിസേന കോസോഹിതവത്ഥഗുയ്ഹേന ബ്യഞ്ജനേന സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തസ്മാ കോസച്ഛാദങ്ഗജാതസമ്പന്നോതി ഥോമേതി. **പുനരപീ**തി പുന അപീതി പദച്ഛേദോ. രകാരാ ഗമോ . പുനാതി ഏസോ അത്ഥന്തരത്ഥേ നിപാതോ. അപിസദ്ദോ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ. **സുഗതോ**തി ബുദ്ധോ. സോ ഹി സുന്ദരം നിബ്ബാനം ഗച്ഛതീതി സുഗതോതി വുച്ചതി.

സുപ്പതിട്ഠിതപാദോതി സുവണ്ണപാദുകതലമിവ ഭൂമിയം സമം സുട്ഠു പതിട്ഠിതപാദോ. സമം സുട്ഠു ഭൂമിയം പതിട്ഠതീതി സുപ്പതിട്ഠിതോ, പാദോ. സു പതി പുബ്ബോ ഠാ ധാതു ഗതിനിവത്തിയം ത. പജ്ജതി ഗച്ഛതി ഏതേനാതി പാദോ. പദധാതു ഗതിമ്ഹി ണ. സുപ്പതിട്ഠിതോ പാദോ യസ്സാതി സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ, സുഗതോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം ഭൂമിയം പാദം ഠപേന്താനം അഗ്ഗതലം വാ പണ്ഹിം വാ പസ്സം വാ പഠമം ഫുസതി വേമജ്ഝം വാ പന ഛിദ്ദം ഹോതി, ഉക്ഖിപന്താനമ്പി അഗ്ഗതലാദീസു ഏകകോട്ഠാസോവ പഠമം ഉട്ഠഹതി, ന ഏവം തസ്സ. തസ്സ പന സുവണ്ണപാദുകതലം വിയ ഏകപ്പഹാരേനേവ സകലപാദതലം ഭൂമിം ഫുസതി, ഭൂമിതോ ഉട്ഠഹതി. സചേപി ഹി ഭഗവാ അനേകസതപോരിസം നരകം അക്കമിസ്സാമീതി പാദം നീഹരതി, താവദേവ നിന്നട്ഠാനം വാതപൂരിതം വിയ കമ്മാരഭസ്തം ഉന്നമിത്വാ പഥവീസമം ഹോതി, ഉന്നതട്ഠാനമ്പി അന്തോ പവിസതി, ദൂരേ അക്കമിസ്സാമീതി അഭിനീഹരന്തസ്സ സിനേരുപ്പമാണോപി പബ്ബതോ സേദിതവേത്തങ്കുരോ വിയ നമിത്വാ പാദസമീപം ആഗച്ഛതി. തഥാ ഹിസ്സ യമകപാടിഹാരിയം കത്വാ യുഗന്ധരപബ്ബതം അക്കമിസ്സാമീതി പാദേ

അഭിനീഹരതോ പബ്ബതോ നമിത്വാ പാദസമീപം ആഗതോ. സോ തം അക്കമിത്വാ ദുതിയപാദേന താവതിംസഭവനം അക്കമി. ന ഹി ചക്കലക്ഖണേന പതിട്ഠാതബ്ബട്ഠാനം വിസമം ഭവിതും സക്കോതി. ഖാണു വാ കണ്ഡകോ വാ സക്ഖരകഥലാ വാ ഉച്ചാരപസ്സാവോ വാ ഖേളസിങ്ഘണികാദീനി വാ പുരിമതരാവ അപഗച്ഛന്തി. തത്ഥ തത്ഥേവ പഥവിം പവിസന്തി. തഥാഗതസ്സ ഹി സീലതേജേന പഞ്ഞാതേജേന ധമ്മതേജേന ദസന്നം പാരമീനം ആനുഭാവേന അയം മഹാപഥവീ സമാ മുദു പുപ്ഫാകിണ്ണാ ഹോന്തി. തത്ര തഥാഗതോ സമം പാദം നിക്ഖിപതി. സമം ഉദ്ധരതി, സബ്ബാവന്തേഹി പാദതലേഹി ഭൂമിം ഫുസതി, തസ്മാ സുപ്പതിട്ഠിതപാദോതി ഥോമേതി.

മൂദോ ദാതുണ്ണലോമോതി മുദ ഓദാത ഉണ്ണലോമോതി പദച്ഛേദോ. ഭമുകന്തരേ ജാതോ സണ്ഹസുഖുമോ സേതോ സുദ്ധോ ഉണ്ണലോമവന്തോതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച മുദസദ്ദോ സണ്ഹസുഖുമവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. അഥ വാ മുദേതി മുദയതി സത്തേതി മുദോ, സുഖുമോ. മുദധാതു മോദനേ അ. അവദായതി ഖണ്ഡിയതീതി ഓദാതോ. അവപുബ്ബ ദാധാതു അവഖണ്ഡനേ ത. അഥ വാ അവദായതി സുജ്ഝതീതി ഓദാതോ, യഥാ വോദാനന്തി. മുദോ ച ഓദാതോ ച മുദോദാതോ, ഉണതി ഉദ്ധം ഗച്ഛതീതി ഉണ്ണാ, ലോമോ. ഉണ്ണസദ്ദോ ഹി ലോകേ ലോമസദ്ദപരിയായോതി വദന്തി ആചരിയാ. മംസസ്സ ഉപരി പവത്തതീതി അത്ഥോ. ഉണധാതു ഗതിയം ണ. മംസചമ്മാനി ലുനാതി ഛിന്ദതീതി ലോമോ. ലുധാതു ഛിന്ദനേ മനിപച്ചയോ. ലുനിതബ്ബോതി വാ ലോമോ, ഉണ്ണാ ച സാ ലോമോ ചാതി ഉണ്ണലോമോ, ലോമവിസേസോ. മുദോ ദാതോ ഉണ്ണലോമോ യസ്സ സോതി മുദോദാതുണ്ണ ലോമോ, സുഗതോ. ഉണ്ണാലോമം പന ഭഗവതോ ദ്വിന്നം ഭമുകാനം വേമജ്ഝേ നാസികമത്ഥകേയേവ ജാതം. ഉഗ്ഗന്ത്വാ പന നലാടമജ്ഝേ ജാതം. സപ്പിമണ്ഡേ ഓസാരേത്വാ ഠപിതസത വിതതകപ്പാസപടലം വിയ മുദം. പരിസുദ്ധഓസധിതാരകവണ്ണം വിയ ച സിപ്പലിതൂലലതാതൂലം വിയ ച വിഗതമലേന ഓദാതം ഉണ്ണാലോമം അത്ഥി, ന അഞ്ഞേസന്തി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹേതം **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** -

"ഉണ്ണാ ഖോ പനസ്സ ഭോതോ ഗോതമസ്സ ഭമുകന്തരേ ജാതാ ഓദാതാ മുദു തൂലസന്നിഭാ"തി.

തം പനേതം കോടിയം ഗഹേത്വാ ആകഡ്ഢിയമാനം ഉപഡ്ഢ ബാഹുപ്പമാണം ഹോതി. വിസ്സട്ഠം ദക്ഖിണാവട്ടവസേന ആവട്ടിത്വാ ഉദ്ധഗ്ഗാ ഹുത്വാ സന്തിട്ഠതി. സുവണ്ണഫലകമജ്ഝേ ഠപിതരജത പുപ്ഫുളകം വിയ, സുവണ്ണഘടതോ നിക്ഖമമാനം ഖീരധാരം വിയ അരുണപ്പഭാരഞ്ജിതേ ഗഗനതലേ ഓസധിതാരകം വിയ ച അതിമനോഹരായ സിരിയാ വിരോചതി, തസ്മാ മൂദോദാതുണ്ണലോമോതി ഥോമേതി.

അഥമപീതി തദഞ്ഞം അപി. **സുഗതോ**തി ബുദ്ധോ. സോ ഹി സുന്ദരവാചം ഗദതി വദതീതി സുഗതോതി വുച്ചതി. **ബ്രഹ്മുജുഗ്ഗത്തഭാവോ**തി ബ്രഹ്മഉജുഉഗ്ഗതഅത്തഭാവോതി പദവിഭാഗോ. ബ്രഹ്മുനോ ഉജു ഉഗ്ഗതഅത്തഭാവോ വിയ ഉജുമേവ ഉഗ്ഗതഅത്തഭാവോ ദീഘസരീരോതി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** പന "ബ്രഹ്മുജുഗത്തോ"തിപാഠോ. തദട്ഠകഥായഞ്ച ബ്രഹ്മുജുഗത്തോതി ബ്രഹ്മാ വിയ ഉജുഗത്തോ ഉജുമേവ ഉഗ്ഗതദീഘസരീരോതി വിവരതി. തം പന സന്ധായ ബ്രഹ്മുജുഗ്ഗത്തഭാവോതി വുത്തം.

അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. ഝാനാദിഗുണേഹി ഉപരൂപരിബ്രൂഹതി വഡ്ഢതീതി ബ്രഹ്മാ. ബ്രൂഹധാതു വഡ്ഢനേ മ, അരതി അവങ്കഭാവേന പവത്തതീതി ഉജു, അവങ്കോ. അരധാതു ഗതിയം ജുപച്ചയോ. അരിസ്സ ഉആദേസോ. ഉദ്ധം ഗച്ഛതി പാപുണാതീതി ഉഗ്ഗതോ. ഉപുബ്ബ ഗമുധാതു ഗതിയം തോ. ആഹിതോ ആരോപിതോ അഹം മാനോ ഏത്ഥാതി അത്താ, സരീരോ. ആപുബ്ബ ധാ ധാതു രോപനേ മനിപച്ചയോ തുപച്ചയോ വാ. ധസ്സ തോ. മസ്സ തോ. അഥ വാ സുഖദുക്ഖം അദതി അനുഭവതീതി അത്താ. അദധാതു അനുഭവനേ മനിപച്ചയോ. **കച്ചായനസദ്ദസത്ഥേ** പന "സുഖദുക്ഖം അദതി ഭക്ഖതീതി അത്താ, ജാതിജരാമരണാദീഹി അദിയതേ ഭക്ഖിയതേതി വാ അത്താ. ആതുമാ"തി വുത്തം. ഖ്യാദീഹി മനിമച തോവാതി സുത്തേന പദസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. അത്താതി അഭിധാനം ബുദ്ധി ച ഭവന്തി ഏതസ്മാതി അത്തഭാവോ, രൂപകായോ. **അനുടീകായം** പന "ആഹിതോ അഹം മാനോ ഏത്ഥാതി അത്താ, സോഏവ ഭവതി ഉപ്പജ്ജതി ന പരപരികപ്പിതോ വിയ നിച്ചോതി അത്തഭാവോ. അത്താതി വാ ദിട്ഠിഗതികേഹി ഗഹേതബ്ബാകാരേന ഭവതി പവത്തതീതി അത്തഭാവോ"തി വുത്തം . ബ്രഹ്മുനോ ഉജുമേവ ഉഗ്ഗതോ അത്തഭാവോ വിയ ഉജുമേവ ഉഗ്ഗതോ അത്തഭാവോ യസ്സ സോതി ബ്രഹ്മുജുഗ്ഗത്തഭാവോ, സുഗതോ. യേഭുയ്യേന ഹി സത്താ ഖന്ധേ കടിയം ജാണുസൂതി തീസു ഠാനേസു നമന്തി. ഥോകം കടിയം നമന്താ പച്ഛതോ നമന്തി. ഇതരേസു ദ്വീസു ഠാനേസു പുരതോ. ദീഘസരീരാ പനേകേ പസ്സാ വങ്കാ ഹോന്തി, ഏകേ മുഖം ഉന്നമേത്വാ നക്ഖത്താനി ഗണയന്താ വിയ ചരന്തി, ഏകേ അപ്പമംസലോഹിതാ സൂലസദിസാ ഹോന്തി, പവേധമാനാ ഗച്ഛന്തി, തഥാഗതോ പന ഉജുമേവ ഉഗ്ഗന്ത്വാ ദീഘപ്പമാണോ ദേവനഗരേ ഉസ്സിതസുവണ്ണ തോരണം വിയ ഹോതി. തസ്മാ ബ്രഹ്മുജുഗ്ഗത്തഭാവോതി ഥോമേതി.

നീലക്ഖീതി നീലഅക്ഖീതി പദച്ഛേദോ. അതിനീലനേത്തേന സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. ഇക്ഖതി പസ്സതി അനേന രൂപാരമ്മണം സമവിസമം വാതി അക്ഖി, നേത്തം. ഇക്ഖധാതു ദസ്സനേ ഇ. ഇസ്സ അത്തം. നീലാ അതിനീലാ അക്ഖി നേത്താ യസ്സാതി നീലക്ഖി, സുഗതോ. ഭഗവതോ ഹി ന സകലനീലക്ഖിവ ഹോതി. നീലയുത്തട്ഠാനേ പനസ്സ ഉമ്മാരപുപ്ഫസദിസേന അതിവിസുദ്ധേന നീലവണ്ണേന സമന്നാഗതാനി അക്ഖീനി ഹോന്തി. പീതയുത്തട്ഠാനേ കണികാരപുപ്ഫസദിസേന ലോഹിതവണ്ണേന. ലോഹിതയുത്തട്ഠാനേ ബന്ധുജീവകപുപ്ഫസദിസേന ലോഹിതവണ്ണേന. സേത യുത്തട്ഠാനേ ഓസധിതാരകസദിസേന സേതവണ്ണേന. കാള യുത്തട്ഠാനേ അദ്ദാരിട്ഠകസദിസേന കാളവണ്ണേന സമന്നാഗതാനി സുവണ്ണവിമാനേ ഉഗ്ഘാടിതമണിസീഹപഞ്ജരസദിസാനി ഖായന്തി. വുത്തഞ്ഹി **മഹാനിദ്ദേസേ** "മംസചക്ഖുമ്ഹി ഭഗവതോ പഞ്ചവണ്ണാ സംവിജ്ജന്തി. നീലോ ച വണ്ണോ, പീതകോ ച വണ്ണോ, ലോഹിതകോ ച വണ്ണോ, കണ്ഹോ ച വണ്ണോ, ഓദാതോ ച വണ്ണോ അക്ഖിലോമാനി ച ഭഗവതോ, യത്ഥ ച അക്ഖി ലോമാനി പതിട്ഠിതാനി. തം നീലം ഹോതി സുനീലം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം ഉമ്മാരപുപ്ഫസമാനം. തസ്സ പരതോ പീതകം ഹോതി സുപീതകം സുവണ്ണവണ്ണം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം കണികാരപുപ്ഫസമാനം. ഉഭതോ അക്ഖികുടാനി ഭഗവതോ ലോഹിതകാനി ഹോന്തി സുലോഹികാനി പാസാദികാനി ദസ്സനേയ്യാനി ഇന്ദഗോപകസമാനാനി. മജ്ഝേ കണ്ഹം ഹോതി സുകണ്ഹം അലൂഖം സുദ്ധം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം അദ്ദാരിട്ഠക സമാനം. തസ്സ പരതോ ഓദാതം ഹോതി സുഓദാതം സേതം പണ്ഡരം പാസാദികം

ദസ്സനേയ്യം ഓസധിതാരകസമാന”ന്തി. ഭഗവാ പന തേന മംസചക്ഖുനാ ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതേ അന്ധകാരേപി സമന്താ യോജനം പസ്സതി ദിവാ ചേവ രത്തിഞ്ച.

വുത്തഞ്ഹി **മഹാനിദ്ദേസേ** -

“തേന ഭഗവാ പാകതികേന മംസചക്ഖുനാ അത്തഭാവ പരിയാപന്നേന പുരിമസുചരിതകമ്മാഭിനിബ്ബത്തേന സമന്താ യോജനം പസ്സതി ദിവാ ചേവ രത്തിഞ്ച. യദാപി ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതോ അന്ധകാരോ ഹോതി, സൂരിയോ ച അത്ഥങ്ഗമിതോ ഹോതി, കാളപക്ഖോ ച ഉപോസഥോ ഹോതി, തിബ്ബോ ച വനസണ്ഡോ ഹോതി, മഹാ ച കാളമേഘോ അബ്ഭുട്ഠിതോ ഹോതി, ഏവരൂപേപി ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതേ അന്ധകാരേ സമന്താ യോജനം പസ്സതി. നത്ഥി സോ കുട്ടോ വാ കവാടം വാ പാകാരോ വാ പബ്ബതോ വാ ഗച്ഛോ വാ ലതാ വാ ആവരണം രൂപാനം ദസ്സനായാ”തി. തസ്മാ ഉപലക്ഖണനയേന നീലക്ഖീതി ഥോമേതി.

ദീഘപണ്ഹീതി ആയതപണ്ഹി. പരിപുണ്ണപണ്ഹീതി അത്ഥോ. പസതി ബാധതി അനേന പരേസന്തി പണ്ഹി, പാദസ്സ പച്ഛാഭാഗോ. പസധാതു ബാധനേ ണി. സസ്സ ഹോ. **ണ്വാദിമോഗ്ഗല്ലാനേ** പന “പണ ബ്യവഹാരഥുതീസു ഹി പണിയതി വോഹാരിയതീതി പണ്ഹി, പാദസ്സ പച്ഛാഭാഗോ”തി വുത്തം. ദീഘാ പണ്ഹി യസ്സ സോതി ദീഘപണ്ഹി, സുഗതോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം അഗ്ഗ പാദോ ദീഘോ ഹോതി. പണ്ഹിമത്ഥകേ ജങ്ഘാ പതിട്ഠാതി പണ്ഹിം തച്ഛേത്വാ ഠപിതാ വിയ ഹോതി. ന ഏവം തഥാഗതസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന ചതൂസു കോട്ഠാസേസു ദ്വേ കോട്ഠാസാ അഗ്ഗപാദാ ഹോന്തി. തതിയേ കോട്ഠാസേ ജങ്ഘാ പതിട്ഠാതി. ചതുത്ഥേ കോട്ഠാസേ ആരഗ്ഗേന വട്ടേത്വാ ഠപിതാ വിയ രത്തകമ്ബലേ ഗേണ്ഡുകസദിസാ പണ്ഹി ഹോതി. തസ്മാ ദീഘപണ്ഹീതി ഥോമേതി.

സുഖുമമലഛവീതി സുഖുമ അമല ഛവീതി പദച്ഛേദോ. സണ്ഹമലവിസുദ്ധതചോ സണ്ഹമലവിരഹിതതചോ വാതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച സുഖുമസദ്ദോ സണ്ഹവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. അഥ വാ സുഖയതി സണ്ഹഭാവേനാതി സുഖുമം, സണ്ഹം. സുഖധാതു തക്കിരിയം ഉമപച്ചയോ. തംസമങ്ഗീപുഗ്ഗലം കിലിട്ഠം മലതി ധാരേതീതി മലം, രജാദിമലം. മലധാതു ധാരണേ അ, നത്ഥി മലമേതിസ്സാതി അമലാ, ഛവീ. മംസം ഛാദേതീതി ഛവീ. ഛദ ധാതു സംവരണേ രവപച്ചയോ ഈപച്ചയോ ച. സുഖുമാ സണ്ഹാ അമലാ മലവിരഹിതാ ഛവീ യസ്സാതി സുഖുമമലഛവീ, സുഗതോ. ഭഗവതോ ഹി സുവണ്ണസിനിദ്ധസണ്ഹസരീരത്താ കഞ്ചനസന്നിഭ തചത്താ ച രൂപകായേ പദുമപലാസേ ഉദകബിന്ദു വിയ രജോജല്ലം വാ മലം വാ ന ലിമ്പതി. വുത്തഞ്ഹി മജ്ഝിമപണ്ണാസേ **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** -

“സുഖുമച്ഛവീ ഖോ പന ഭവം ഗോതമോ സുഖുമത്താ ഛവിയാ രജോജല്ലം കായേ ന ഉപലിമ്പതീ”തി. തസ്മാ സുഖുമ മലഛവീതി ഥോമേതി.

ഥോമ്യരസഗ്ഗസഗ്ഗീതി ഥോമ്യരസ ഗസ അഗ്ഗീതി പദച്ഛേദോ. ഥോമിതബ്ബ രസഹരണസത്തസഹസ്സന്ഹാരൂ ഉദ്ധഗ്ഗികാതി അത്ഥോ. ഥോമിയതീതി ഥോമ്യോ, ന്ഹാരു. ഥോമധാതു സിലാഘായം ണ്യോ. മധുരാദിഭേദം രസം ഗസേന്തി

അന്തോ പവേസേന്തീതി രസഗ്ഗസാ, ന്ഹാരു. രസസദ്ദൂപപദഗസധാതു അദനേ അ. അഥ വാ രസം ഗസതി ഹരതി ഏതേഹീതി രസഗ്ഗസാ , ന്ഹാരു. ഗസധാതു ഹരണേ അ. ധാതുസദ്ദോ ഹി അനേകത്ഥോ. രസഗ്ഗസാനം അഗ്ഗാതി രസഗ്ഗസഗ്ഗാ, തേ ഏത്ഥ സന്തീതി രസഗ്ഗസഗ്ഗീ, ന്ഹാരു. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ഈപച്ചയോ. ഥോമ്യോ രസഗ്ഗസഗ്ഗീ യസ്സ സോതി ഥോമ്യരസഗ്ഗസഗ്ഗീ, സുഗതോ. തഥാഗതസ്സ ഹി സത്തരസഹരണിസഹസ്സാനി ഉദ്ധഗ്ഗാനി ഹുത്വാ ഗീവായമേവ പടിമുക്കാനി. തിലഫലമത്തോപി ആഹാരോ ജിവ്ഹഗ്ഗേ ഠപിതോ സബ്ബം കായം അനുഫരതി. തേനേവ മഹാപധാനം പദഹന്തസ്സ ഏകതണ്ഡുലാദീഹിപി കളായയൂസപസതേനപി കായസ്സ യാപനം ഹോതി. അഞ്ഞേസം പന തഥാ അഭാവാ ന സകലകായം ഓജാ ഫരതി. തേന തേ ബഹ്വാബാധാ ഹോന്തി. ഇദം ലക്ഖണം അപ്പാബാധതാസങ്ഖാതസ്സ നിസ്സന്ദഫലസ്സവസേന പാകടം ഹോതി, തസ്മാ ഥോമ്യരസഗ്ഗസഗ്ഗീതി ഥോമേതി.

തേവീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

ൗ൪. ദുതിയഗാഥായം **ജിനോ**തി പഞ്ചമാരജിതവാ ബുദ്ധോ. തസ്സ പന പദസ്സ സമചത്താലീസഗ്ഗദന്തോത്യാദീഹി പദേഹി തുല്യലിങ്ഗത്തഭാവേന സമ്ബന്ധോ. **ചത്താലീസഗ്ഗദന്തോ**തി ചത്താലീസഅഗ്ഗദന്തോതി പദച്ഛേദോ. സമചത്താലീസ ഉത്തമദന്തോതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച അഗ്ഗസദ്ദോ ഉത്തമവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. അഥ വാ ഉത്തമഭാവം അജതി ഗച്ഛതീതി അഗ്ഗോ, ദന്തോ. ദംസതി വിദംസതി ഭോജ്ജമനേനാതി ദന്തോ. ദംസധാതു ദംസനേ ത. തസ്സ ന്തോ ധാതുന്തലോപോ. സമചത്താലീസം അഗ്ഗോ ഉത്തമോ ദന്തോ യസ്സാതി ചത്താലീസഗ്ഗദന്തോ, ജിനോ. ഉപരിമഹനുകേ പതിട്ഠിതാ ദന്താ വീസതി ഹേട്ഠിമേ വീസതീതി സമചത്താലീസദന്താ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി പരിപുണ്ണദന്താനമ്പി ദ്വത്തിംസദന്താ ഹോന്തി. തഥാ ഗതസ്സ പന ചത്താലീസം. തസ്മാ ചത്താലീസഗ്ഗദന്തോതി ഥോമേതി.

സമകലപനജോതി കകചേന ഛിന്ദിത്വാ ഠപിതോ വിയ സമദന്തോതി അത്ഥോ. ലപതി വദതി ഏതേനാതി ലപനം, മുഖം. ലപധാതു വദനേ യു. തസ്മിം ലപനേ മുഖേ ജാതോതി ലപനജോ, ദന്തോ. തപ്പുരിസസമാസോയം, സമകോ ലപനജോ ദന്തോ യസ്സാതി സമകലപനജോ, ജിനോ. **പാളിയം** പന ''സമദന്തോ''തി പാഠോ അത്ഥി. അയമേവത്ഥോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി കേചി ദന്താ ഉച്ചാ, കേചി നീചാതി വിസമാ ഹോന്തി. തഥാഗതസ്സ പന അയപട്ടഛിന്നസങ്ഖപടലം വിയ സമാ ഹോന്തി. തസ്മാ സമകലപനജോതി ഥോമേതി.

അന്തരംസപ്പപീനോതി അന്തരഅംസപീനോതി പദവിഭാഗോ. ഗാഥാബന്ധവസേന ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം പകാരാഗമം കത്വാ ഏവം വുത്തം. ദ്വിന്നം അംസാനം ഖന്ധാനം അന്തരം വേമജ്ഝേ പരിപുണ്ണപിട്ഠിതലോതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച അംസസദ്ദോ ഖന്ധത്ഥേ വത്തതി. വുത്തഞ്ഹേതം **അഭിധാനപ്പദീപികായം** ''അംസോ നിത്ഥി ഭുജസിരോ, ഖന്ധോ തസ്സന്ധി ജത്തു ത''ന്തി.

അനതി ജീവതി ഏതേനാതി അംസോ, ഖന്ധോ. അനധാതു പാണേ സോപച്ചയോ. നസ്സ നിഗ്ഗഹിതാദേസോ. സരീരസ്സ അവയവഭാവേന അനതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി വാ അംസോ, ദ്വിന്നം അംസാനം ഖന്ധാനം അന്തരം

വേമജ്ഝന്തി അന്തരംസോ, പിണതി പൂരതീതി പീനോ, പിട്ഠിതലം. പിണധാതു പിനനേ പൂരണേ വാ ണ. ണസ്സ നോ. ദ്വിന്നം അംസാനം ഖന്ധാനം അന്തരം വേമജ്ഝേ പീനം പരിപുണ്ണം പിട്ഠിതലം യസ്സാതി അന്തരംസപ്പപീനോ, ജിനോ. ഉത്തരപദലോപബഹുബ്ബീഹിസമാസോയം. അഞ്ഞേസഞ്ഹി തം ഠാനം നിന്നം ഹോതി, ദ്വേ പിട്ഠികോട്ടാ പാടിഏക്കം പഞ്ഞായന്തി. തഥാഗതസ്സ പന കടിതോ പട്ഠായ മംസപടലം യാവ ഖന്ധാ ഉഗ്ഗമ്മ സമുസ്സിതസുവണ്ണഫലകം വിയ പിട്ഠിം ഛാദേത്വാ പതിട്ഠിതം. തസ്മാ അന്തരംസപ്പപീനോതി ഥോമേതി. **പാളിയം** പന "ചിതന്തരംസോ"തി പാഠോ. **തദട്ഠകഥായഞ്ച** "ചിതന്തരം സോതി അന്തരംസം വുച്ചതി ദ്വിന്നം കോട്ടാനമന്തരം. തം പരിപുണ്ണ മസ്സാതി അന്തരംസോ"തി വുത്തം.

ചക്കേനങ്കിതപാദോതി ചക്കേന അങ്കിതപാദോതി പദച്ഛേദോ. അട്ഠസതപാദചക്കലക്ഖണേന ലക്ഖിതപാദതലോതി അത്ഥോ. ചക്കേന അട്ഠസതപാദചക്കേന അങ്കിതോ ലക്ഖിതോ പാദോ യേന സോതി ചക്കേനങ്കിതപാദോ, ജിനോ. തതിയാബഹുബ്ബീഹി സമാസോയം. അഞ്ഞേസഞ്ഹി പാദതലേ അട്ഠസതപാദചക്ക ലക്ഖണം നത്ഥി. തഥാഗതസ്സ പാദതലേഏവ വിചിത്രം അട്ഠസത പാദചക്കലക്ഖണം അത്ഥി. തസ്മാ ചക്കേനങ്കിതപാദോതി ഥോമേതി.

വുത്തഞ്ഹി **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** "ഹേട്ഠാ ഖോ പന തസ്സ ഭോതോ ഗോതമസ്സ പാദതലേസു ചക്കാനി ജാതാനി സഹസ്സാരാനി സനേമികാനി സനാഭികാനി സബ്ബാകാരപരിപൂരാനീ"തി. അട്ഠസതപാദചക്കലക്ഖണസരൂപം പന യോ പാദപങ്കജമുദുത്തലരാ ജികേഹീതി ഗാഥാവണ്ണനായം വുത്തമേവാതി.

അവിരളദസനോതി അവിവരദന്തോ. അവിവരദന്തേന സമ്പന്നോതി അത്ഥോ. വിവരതി ഫുല്ലതീതി വിരളോ. വരധാതു ഫുല്ലനേളോ. അസ്സി. ന വിരളോ അവിരളോ, നത്ഥി വിരളോ ഏതസ്സാതി അവിരളോ, ദന്തോ. ദംസതി വിദംസതി ഖാദനീയം വാ ഭോജനീയം വാ ഏതേനാതി ദസനോ, ദന്തോ. ദംസധാതു ദംസനേ യു. നിഗ്ഗഹിതലോപോ. അവിരളോ ദസനോ ദന്തോ യസ്സാതി അവിരളദസനോ, ജിനോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി കുമ്ഭിലാനം വിയ ദന്താ വിരളാ ഹോന്തി. മച്ഛമംസാദീനി ഖാദന്താനം ദന്തന്തരം പൂരതി. തഥാഗതസ്സ പന കനകലതായ സമുസ്സാപിതവജിര പന്തി വിയ അവിരളാ തുലികായ ദസ്സിതപരിച്ഛേദാ വിയ ദന്താ ഹോന്തി, തസ്മാ അവിരളദസനോതി ഥോമേതി.

മാരജുസ്സങ്ഖപാദോതി മാരജി ഉസ്സങ്ഖപാദോതി പദച്ഛേദോ. ഏത്ഥ ച മാരജീതി പഞ്ചമാരജിതവാ ബുദ്ധോ കത്തുഭൂതോ. സോ ഹി പഞ്ചമാരേ ജിതവാതി മാരജീതി വുച്ചതി. ഉസ്സങ്ഖപാദോതി പാദസ്സ ഉപരി ഠിതേന സങ്ഖസദിസത്താ സങ്ഖനാമികേന ഗോപ്ഫകേന സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. സംസുട്ഠും പഥവിം ഖനതീതി സങ്ഖോ. സംപുബ്ബഖനുധാതു അവദാരണേ ക്വി. **അപദാനട്ഠകഥായം** പന "സംസുട്ഠും ഖാദന്തോ ഖണന്തോ ഗച്ഛതീതി സങ്ഖോ. സമുദ്ദജലപരിയന്തേ ചരമാനോ ഗച്ഛതി ചരതീതി അത്ഥോ"തി വുത്തം. സങ്ഖോ വിയാതി സങ്ഖോ, ഗോപ്ഫകോ. പാദസ്സ ഉദ്ധം ഉപരി ഠിതം സങ്ഖസദിസം ഗോപ്ഫക മസ്സാതി ഉസ്സങ്ഖപാദോ, ജിനോ. വുത്തഞ്ഹി **ബ്രഹ്മായുസുത്തട്ഠകഥായം** "ഉദ്ധം പതിട്ഠിതഗോപ്ഫകത്താ ഉസ്സങ്ഖാ പാദാ അസ്സാതി ഉസ്സങ്ഖപാദോ"തി. അഞ്ഞേസഞ്ഹി പിട്ഠിപാദേ ഗോപ്ഫകാ ഹോന്തി. തേന തേസം പാദാ ആണിബദ്ധാ വിയ ബദ്ധാ ഹോന്തി. ന

യഥാസുഖം പരിവത്തന്തി. ഗച്ഛന്താനം പാദതലാനി ന ദിസ്സന്തി. തഥാഗതസ്സ പന അഭിരൂഹിത്വാ ഉപരി ഗോപ്ഫകാ പതിട്ഠഹന്തി. തേനസ്സ നാഭിതോ പട്ഠായ ഉപരിമകായോ നാവായ ഠപിത സുവണ്ണപടിമാ വിയ നിച്ചലോ ഹോതി. അധോകായോവ ഇഞ്ജതി. സുഖേന പാദാ പരിവത്തന്തി. പുരതോപി പച്ഛതോ ഉഭയപസ്സേസുപി ഠത്വാ പസ്സന്താനം പാദതലാനി പഞ്ഞായന്തി. ന ഹത്ഥീനം വിയ പച്ഛതോയേവാതി. തസ്മാ ഉസ്സങ്ഖപാദോതി ഥോമേതി.

തിട്ഠന്തോ നോനമന്തോഭയകരമുദുനാ ജണ്ണുകാനാമ സന്തോതി ഏത്ഥ തിട്ഠന്തോ നോ നമന്തോ ഉഭയ കരമുദുനാ ജണ്ണുകാനി ആമസന്തോതി പദവിഭാഗോ. **തിട്ഠന്തോ**തി ഠിതകോവ. **നോനമന്തോ**തി അനമമാനോ ഹുത്വാ. **ഉഭയ കരമുദുനാ**തി സുഖുമേന ഹത്ഥദ്വയേന. **ജണ്ണുകാനീ**തി ജങ്ഘാനി. ജായതി ഗമനാഗമനം അനേനാതി ജണ്ണു, ജനധാതു ജനനേ ണു. സോഏവ ജണ്ണുകാ, ജങ്ഘോരൂനം സന്ധി ലബ്ഭതി. താനി. **ആമസന്തോ**തി പരിമജ്ജിതും സക്കോന്തോ. ഏത്ഥ ച തിട്ഠന്തോ നോനമന്തോതി ഇമിനാ തഥാഗതസ്സ അഖുജ്ജഅവാമനഭാവോ ദീപിതോ . അവസേസജനാ ഹി ഖുജ്ജാ വാ ഹോന്തി വാമനാ വാ. ഖുജ്ജാനം ഉപരിമകായോ അപരിപുണ്ണോ ഹോതി വാമനാനം ഹേട്ഠിമകായോ. തേ അപരിപുണ്ണകായത്താ ന സക്കോന്തി നോനമന്തോ ജണ്ണുകാനി പരിമജ്ജിതും. തഥാഗതോ പന പരിപുണ്ണഉഭയകായത്താ സക്കോതി, തസ്മാ തിട്ഠന്തോ...പേ॰... ജണ്ണുകാ നാമസന്തോതി ഥോമേതി.

വട്ടക്ഖന്ധോതി സുവണ്ണാലിങ്ഗോ വിയ സമവട്ടിതഗലികോ. വുത്തഞ്ഹി **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** "സമവട്ടക്ഖന്ധോ"തി. പരിമണ്ഡലാ കാരേന വട്ടതി പവത്തതീതി വട്ടോ, പരിമണ്ഡലോ. വട്ടധാതു വട്ടനേ അ. ഭോജനം ഖാദതി ഏതേന ഗലേനാതി ഖന്ധോ, ഗലോ. ഖാദധാതു ഖാദനേ ഭക്ഖനേ വാ ക്വിപച്ചയോ. ഖാദാമഗമാനം ഖന്ധന്ധഗന്ധാതി സുത്തേന പദസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. **അഭിധാനടീകായം** പന "കം മത്ഥകം ദധാതീതി കന്ധോ. സോഏവ കകാരസ്സ ഖകാരകരണവസേനാ"തി വുത്തം. വട്ടോ സമപരിമണ്ഡലോ ഖന്ധോ ഗലോ യസ്സാതി വട്ടക്ഖന്ധോ, ജിനോ. യഥാ ഹി ഏകേ കോഞ്ചാ വിയ ബകാ വിയ വരാഹാ വിയ ച ദീഘഗലാ വങ്കഗലാ പുഥുഗലാ ച ഹോന്തി. കഥനകാലേ സിരാജലം പഞ്ഞായതി. മന്ദോ സരോ നിക്ഖമതി, ന ഏവം തസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന സുവട്ടിതസുവണ്ണാലിങ്ഗസദിസോ ഖന്ധോ ഗലോ ഹോതി. കഥനകാലേ സിരാജലം ന പഞ്ഞായതി. മേഘസ്സ വിയ ഗജ്ജതോ സരോ മഹാ ഹോതി. തസ്മാ വട്ടക്ഖന്ധോതി ഥോമേതി.

പുന ജിനോതി ബുദ്ധോ കത്തുഭൂതോ. തസ്സ പന പദസ്സ ഗോതരുണപഖുമകോത്യാദീഹി പദേഹി തുല്യലിങ്ഗത്തഭാവേന സമ്ബന്ധോ. **ഗോതരുണപഖുമകോ**തി തംമുഹുത്തജാതരത്ത വച്ഛസ്സ ചക്ഖുഭണ്ഡോ വിയ വിപ്പസന്നചക്ഖുഭണ്ഡോ, വിപ്പസന്നചക്ഖുഭണ്ഡേന സമന്നാഗതോ വാ. ഏത്ഥ ച പഖുമകോതി സകലം ചക്ഖുഭണ്ഡം അധിപ്പേതം. ചക്ഖുഭണ്ഡന്തി ചക്ഖുപരിവാരം. ചക്ഖുഭണ്ഡന്തി അക്ഖിദലന്തി കേചി. അക്ഖിദലപത്തന്തി വദന്തി അഞ്ഞേ. അക്ഖിദലേ ഹി പന സദ്ധിം അക്ഖിബിമ്ബന്തി വേദിതബ്ബം. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ. പതതി ചക്ഖും പരിവാരേതി ഏതേനാതി പഖുമം, പമ്ഹാദിപരിവാരം. പതധാതു പരിവാരേ ഉമോ. തകാരസ്സ ഖോ. അഥ വാ അക്ഖിനോ പക്ഖദ്വയേ ജാതന്തി പഖുമം, പമ്ഹം. ജാതതദ്ധിതേ ഉമോ. പക്ഖുമന്തി വത്തബ്ബേ കകാരലോപവസേന പഖുമന്തി വുച്ചതി.

പഖുമംയേവ പഖുമകോ. ഗോതരുണസ്സ തംമുഹുത്തജാതരത്തവച്ഛസ്സ പഖുമം വിയ പഖുമം യസ്സ സോതി ഗോതരുണപഖുമകോ, ജിനോ. ഗോതരുണസ്സ തംമുഹുത്തജാതരത്തവച്ഛസ്സ പഖുമസദിസം വിപ്പസന്നചക്ഖുഭണ്ഡം അത്ഥീതി അത്ഥോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി അക്ഖിഭണ്ഡോ അപരിപുണ്ണോ ഹോതി. ഹത്ഥിമൂസികകാകാദീനം അക്ഖിസദിസേഹി വിനിഗ്ഗതേഹി ഗമ്ഭീരേഹിപി അക്ഖീഹി സമന്നാഗതാ. തഥാഗതസ്സ പന ധോവിത്വാ മജ്ജിത്വാ ഠപിതമണിഗുളികാ വിയ മുദുസിനിദ്ധനീല സുഖുമപഖുമാചിതാനി അക്ഖീനി ഹോന്തി. തസ്മാ ഗോതരുണപഖുമകോതി ഥോമേതി.

സീഹപുബ്ബഡ്ഢകായോതി സീഹസ്സ പുബ്ബഡ്ഢകായോ വിയ പരിപുണ്ണകായോ. വാതാതപാദിപരിസ്സയം സഹതി ഖമതീതി സീഹോ, സഹധാതു ഖമനേ അ. ഈകാരാഗമോ. അഥ വാ സൂകരമഹിംസാദയോ സത്തേ ഹിംസതീതി സീഹോ. ഹിംസധാതു ഹനനേ ണ. ഹിംസോതി വത്തബ്ബേ അക്ഖരവിപരിയായേന സീഹോതി വുച്ചതി. അഥ വാ സബ്ബിരിയാപഥേസു ദള്ഹവീരിയത്താ സുട്ഠു ഈഹതി വായമതീതി സീഹോ, കേസരസീഹോ. സുപുബ്ബ ഈഹധാതു ചേതായം അ. തേന വുത്തം **സദ്ദനീതിയം** "സഹഹിംസ ഈഹാവസാ, സീഹസദ്ദഗതിം വദേ"തി. സീഹസ്സ പുബ്ബഡ്ഢേ ജാതോ കായോ വിയ പരിപുണ്ണകായോ യസ്സാതി സീഹപുബ്ബഡ്ഢകായോ, ജിനോ. യഥാ ഹി സീഹസ്സ പുബ്ബഡ്ഢകായോവ പരിപുണ്ണോ ഹോതി, ന ഏവം തസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന കായോ സബ്ബപരിപുണ്ണോതി അത്ഥോ. സീഹസ്സ പന പുരിമകായോവ പരിപുണ്ണോ ഹോതി, പച്ഛിമ കായോ അപരിപുണ്ണോ. തഥാഗതസ്സ പന സീഹസ്സ പുബ്ബഡ്ഢകായോഇവ സബ്ബോ കായോ പരിപുണ്ണോ. സോപി സീഹസ്സേവ ന തത്ഥ തത്ഥ വിനതുന്നതാദിവസേന ദുസ്സണ്ഠിത വിസണ്ഠിതോ. ദീഘയുത്തട്ഠാനേ പന ദീഘോ. രസ്സകിസഥൂല അനുവട്ടിതയുത്തട്ഠാനേസു തഥാവിധോവ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം "മനാപിയേ ച ഖോ ഭിക്ഖവേ കമ്മവിപാകേ പച്ചുപട്ഠിതേ യേഹി അങ്ഗേഹി ദീഘേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി ഥൂലാനി സണ്ഠഹന്തി. യേഹി അങ്ഗേഹി കിസേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി കിസാനി സണ്ഠഹന്തി. യേഹി അങ്ഗേഹി വട്ടേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി വട്ടാനി സണ്ഠഹന്തീ"തി. ഇതി നാനാചിത്തേന പുഞ്ഞചിത്തേന ചിത്തിതോ ദസഹി പാരമീഹി സജ്ജിതോ തഥാഗതസ്സ അത്തഭാവോ തസ്സ ലോകേ സബ്ബസിപ്പിനോ വാ ഇദ്ധിമന്തോ വാ പതിരൂപകമ്പി കാതും ന സക്കോന്തി. തസ്മാ സീഹപുബ്ബഡ്ഢകായോതി ഥോമേതി.

ചതുവീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൫. തതിയ ഗാഥായം **സുഗതോ**തി ബുദ്ധോ കത്തുഭൂതോ. തസ്സ പന പദസ്സ സത്തപ്പീനോത്യാദീഹി പദേഹി തുല്യലിങ്ഗത്തഭാവേന സമ്ബന്ധോ. **സത്തപ്പീനോതി** ദ്വിഹത്ഥപാദ അംസകൂട ഏകഗലവസേന സത്തസു ഠാനേസു പരിപുണ്ണമംസികോതി അത്ഥോ. ആചരിയാ പന പരിപുണ്ണദ്വിഹത്ഥപാദ അംസകൂട ഖന്ധസങ്ഖാതസത്തട്ഠാനോതി അത്ഥം വദന്തി. മംസേന പീണതി പരിപൂരതീതി പീനോ. പീണതേ പരിപൂരതേ വാ പീനോ. പീണധാതു പീണനേ, പൂരണേ വാ ണ. ണസ്സ നോ. ദ്വേ ഹത്ഥപിട്ഠിയോ ദ്വേ പാദപിട്ഠിയോ ദ്വേ അംസകൂടാനി ഏകഗലോ ചാതി സത്തസു ഠാനേസു പീനോ പരിപുണ്ണോ മംസോ അസ്സാതി സത്തപീനോ, സുഗതോ ലബ്ഭതി. അഞ്ഞേസഞ്ഹി ഹത്ഥപാദപിട്ഠീസു ന്ഹാരുജാലാ പഞ്ഞായന്തി അംസകൂടഗലേസു അട്ഠികോടിയോ. തേ മനുസ്സാ പേതാ വിയ ഖായന്തി. ന തഥാഗതോ.

തഥാഗതോ പന സത്തസു ഠാനേസു പരിപുണ്ണമംസുസ്സദത്താ നിഗുളന്ഹാരുജാലേഹി ഹത്ഥപിട്ഠാദീഹി വട്ടേത്വാ ഠപിതസുവണ്ണവണ്ണാലിങ്ഗസദിസേന ഗലേന സീലാരൂപകം വിയ ചിത്തകമ്മരൂപകം വിയ ച ഖായതി, തസ്മാ സത്തപ്പീനോതി ഥോമേതി.

ബ്രഹ്മായുസുത്തേ പന "സത്തുസ്സദോ"തി പാഠോ. തസ്സ പന സത്തസു ഠാനേസു പരിപുണ്ണമംസുസ്സദോതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

ദീഘങ്ഗുലീതി ദീഘഅങ്ഗുലീതി പദച്ഛേദോ. സമആയതഹത്ഥ പാദങ്ഗുലീതി അത്ഥോ. അങ്ഗതി ഉദ്ധം ഗച്ഛതീതി അങ്ഗുലി. അങ്ഗതി തം തം കായങ്ഗം പരാമസതി ഏതായാതി വാ അങ്ഗുലി, കരസാഖാ. അഗിധാതു ഗതിയം ഉലിപച്ചയോ. അഥ വാ അങ്ഗം കായങ്ഗം ഉലതി ഗച്ഛതി പരാമസതി ഏതായാതി അങ്ഗുലി, കരസാഖാ. അങ്ഗ സദ്ദൂപപദഉലധാതു ഗതിയം ഇ. സമദീഘാ അങ്ഗുലി ഹത്ഥ പാദങ്ഗുലി യസ്സ സോതി ദീഘങ്ഗുലി, സുഗതോ. സമദീഘാ ഹത്ഥപാദങ്ഗുലി അത്ഥീതി അത്ഥോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം കാചി അങ്ഗുലി ദീഘാ ഹോതി കാചി രസ്സാ, ന ഏവം തഥാഗതസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന മക്കടസ്സേവ ദീഘഹത്ഥപാദങ്ഗുലിയോ മൂലേ ഥൂലാ അനുപുബ്ബേന ഗന്ത്വാ അഗ്ഗേ തനുകാ നിയ്യാസതേലേന മദ്ദിത്വാ വട്ടിതഹരിതാലവട്ടസദിസാ ഹോന്തി. തസ്മാ ദീഘങ്ഗുലീതി ഥോമേതി. **മഥാ**തി മഅഥാതി പദച്ഛേദോ. മകാരോ ഹി പദസന്ധികരോ. അഥാതി അത്ഥന്തരേ നിപാതോ. തദഞ്ഞന്തി അത്ഥോ.

ലോമകൂപേകലോമോതി ലോമകൂപഏകലോമോതി പദച്ഛേദോ. ഏകേകലോമകൂപേ ഏകേകജാതലോമോതി അത്ഥോ. ചമ്മമംസം ലുനാതി ഛിന്ദതീതി ലോമോ, വഡ്ഢമാനം ലുനിതബ്ബന്തി വാ ലോമോ, ലൂധാതു ഛേദനേ മനിപച്ചയോ. കുവുച്ഛതി ഉദകം, തം പാതി രക്ഖതീതി കൂപോ. കുപുബ്ബപാധാതു രക്ഖനേ കി. ഉസ്സ ദീഘോ. കൂപോ വിയാതി കൂപോ, അഥ വാ കുവുച്ഛതി ലോമം, തം പാതി രക്ഖതീതി കൂപോ. **അഭിധാനടീകായം** പന "കുസദ്ദേ പോ. ദീഘാദി. കൂപോ. കേന ഉഭതീതി വാ കൂപോ. ഭസ്സ പോ"തി വുത്തം. ലോമസ്സ കൂപോ ലോമകൂപോ. തസ്മിം തസ്മിം ജാതോ ഏകേക ലോമോ യസ്സാതി ലോമകൂപേകലോമോ, സുഗതോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം ഏകേകസ്മിമ്പി ലോമകൂപേ അനേകാനി ലോമാനി ജായന്തി, ന ഏവം തഥാഗതസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന ഏകേകസ്മിം ലോമകൂപേ ഏകേകലോമോ ജായതി. വുത്തഞ്ഹി **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** "ഏകേകലോമോ ഖോ പന ഭവം ഗോതമോ. ഏകേകാനി ലോമാനി ലോമകൂപേസു ജാതാ നീ"തി. തസ്മാ ലോമകൂപേകലോമോതി ഥോമേതി.

സമ്പന്നോദാതദാഠോതി സമ്പന്നോഓദാതദാഠോതി പദച്ഛേദോ. സമ്പന്നസുക്കദാഠോതി അത്ഥോ. സമ്പജ്ജതീതി സമ്പന്നോ. സംപുബ്ബപദധാതു ഗതിയം ത. തസ്സ അന്നോ. അവദായതി അവഖണ്ഡിയതി അഞ്ഞവണ്ണോഭാസന്തി ഓദാതോ. അവപുബ്ബ ദാധാതു അവഖണ്ഡനേ ത. ദംസതി ഓദനാദിം ഏതായാതി ദാഠോ, ദന്തവിസേസോ. ദംസധാതു ദംസനേ ഠോ. ദംസിസ്സ ദാ. സമ്പന്നോ ച ഓദാതോ ച ദാഠോ യസ്സാതി സമ്പന്നോ ദാതദാഠോ, സുഗതോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി പൂതിദന്താ ഉട്ഠഹന്തി. തേന കാചി ദാഠാ കാളാപി വിവണ്ണാപി ഹോന്തി. തഥാഗതോ പന സുക്കദാഠോ ഓസധിതാരകമ്പി അതിക്കമ്മ വിരോചമാനായ പഭായ സമന്നാഗതദാഠോ ഹോതി. **പാളിയം** പന

“സുസുക്കദാഠോ”തി പാഠോ. അയമേവത്ഥോ. തസ്മാ സമ്പന്നോദാതദാഠോതി ഥോമേതി.

കനകസമതചോതി സുവണ്ണേന സദിസചമ്മോ. കനതി ദിബ്ബതി ഓഭാസേനാതി കനകം. കനിയതി ഇച്ഛിയതി മനുസ്സേ ഹീതി വാ കനകം, സുവണ്ണം. കനധാതു ദിത്തിഗതികന്തീസു അകപച്ചയോ, സംസദിസേന അമതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി സമം. സംപുബ്ബഅമധാതു ഗതിയം അ. തചതി മംസം ഛാദേതി സംവരതി വാതി തചോ, തചതി ദിബ്ബതി സുവണ്ണോഭാസേനാതി വാ തചോ, ചമ്മം. തചധാതു സംവരണദിത്തീസു അ. കനകേന സുവണ്ണേന സമോ സദിസോ തചോ യസ്സാതി കനക സമതചോ, സുഗതോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം തചോ കോചി നീലതചോ സേതതചോ പീതതചോ ഹോതി, ന ഏവം തഥാഗതസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന ജാതിഹിങ്ഗുലകേന മജ്ജിത്വാ നിസദായ ഘംസിത്വാ ഗേരുകപരികമ്മം കത്വാ ഠപിത ഘനസുവണ്ണരൂപകം വിയ കഞ്ചനസദിസതചോ ഹോതി. **പാളിയം** പന “സുവണ്ണവണ്ണോ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ”തി വുത്തോ. ഏത്ഥ ച സുവണ്ണവണ്ണോ വിയ വണ്ണോ യസ്സാതി സുവണ്ണവണ്ണോ, കഞ്ചനേന സന്നിഭം സദിസം തചമസ്സാതി കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോതി വചനത്ഥോ കാതബ്ബോ. ഏത്ഥ ച സുവണ്ണവണ്ണന്തി ഇമിനാ തഥാഗതസ്സ ഘനസിനിദ്ധസണ്ഹസരീരതം ദസ്സേതി. കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോതി ഇമിനാ ഛവിവണ്ണം ദസ്സേതി. അഥ വാ വേവചനമേതം പദദ്വയം. തസ്മാ കനകസമതചോതി ഥോമേതി.

നീലമുദ്ധഗ്ഗലോമോതി നീലം ഉദ്ധം അഗ്ഗലോമോതി പദച്ഛേദോ. നീലം ഉദ്ധം അഗ്ഗാ കോടി ഹുത്വാ മുഖസോഭം ഉല്ലോകയമാനോ വിയ ഠിതലോമോ, നീലാനി ഉദ്ധം അഗ്ഗാനി കോടീനി ഹുത്വാ ഠിതാനി ലോമാനി യസ്സാതി നീലമുദ്ധഗ്ഗലോമോ, സുഗതോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം ലോമാനി ഹേട്ഠാ അഗ്ഗാനി ഹുത്വാ തിട്ഠന്തി, ന ഏവം തഥാഗതസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന ലോമാനി ആവട്ടപരിയോസാനേ ഉദ്ധം അഗ്ഗാനി ഹുത്വാ മുഖസോഭം ഉല്ലോകയമാനാനി വിയ തിട്ഠന്തി. വുത്തഞ്ഹേതം **ബ്രഹ്മായുസുത്തേ** “ഉദ്ധഗ്ഗലോമോ ഭവം ഗോതമോ. ഉദ്ധഗ്ഗാനി ലോമാനി ജാതാനി നീലാനി അഞ്ജനവണ്ണാനി കുണ്ഡലാവട്ടാനി പദക്ഖിണാവട്ടകജാതാനീ”തി. തസ്മാ നീലമുദ്ധഗ്ഗലോമോതി ഥോമേതി.

സമ്ബുദ്ധോതി തഥാഗതോ. സോ ഹി അനഞ്ഞബുദ്ധോ ഹുത്വാ സാമംയേവ ചത്താരി സച്ചാനി ബുജ്ഝതീതി സമ്ബുദ്ധോതി വുച്ചതി. തസ്സ പന പദസ്സ ഥൂലജിവ്ഹോത്യാദീഹി തീഹി പദേഹി തുല്യലിങ്ഗത്തഭാവേന സമ്ബന്ധോ.

ഥൂലജിവ്ഹോതി മുദുദീഘപുഥുല ജിവ്ഹായ സമ്പന്നോതി അത്ഥോ. ഗാഥാബന്ധവസേന ഹി മുദുദീഘസദ്ദലോപം കത്വാ ഏവം വുത്തം. തേന വുത്തം **അട്ഠകഥായം** “മുദുജിവ്ഹാ ദീഘാ ഥൂലാ വണ്ണ സമ്പന്നാ”തി. ഥൂലതി ബ്രൂഹതീതി ഥൂലാ, ജിവ്ഹാ. ഥൂലധാതു ബുദ്ധിയം അ. ജീവതി പാണം ധാരേതീതി ജിവ്ഹാ, രസനാ. ജീവധാതു പാണധാരണേ ഹപച്ചയോ. ജീവന്തി സത്താ ഏതേന രസേനാതി ജീവിതം, ഛബ്ബിധരസോ. തം അവ്ഹായതീതി ജിവ്ഹാ, ജിവ്ഹാപസാദരൂപം. സമ്ഭാരജിവ്ഹാ ഠാനൂപചാരേന ലബ്ഭതി. ജീവിതസദ്ദൂപപദ അവ്ഹധാതു അവ്ഹായനേ അ. ജീവിതഅവ്ഹാതി വത്തബ്ബേ നിരുത്തിനയേന വിതസദ്ദലോപം കത്വാ ജിവ്ഹാതി വുത്തം. ഥൂലാ മഹന്താ ദീഘാ മുദുകാ ജിവ്ഹാ യസ്സാതി ഥൂലജിവ്ഹോ, സമ്ബുദ്ധോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി ജിവ്ഹാ ഥൂലാപി ഹോതി കിസാപി രസ്സാപി ഥദ്ധാപി

വിസമാപി. തഥാഗതസ്സ പന മുദുജിവ്ഹാ ദീഘാ പുഥുലാ വണ്ണ സമ്പന്നാ ഹോതി. സോ തം ലക്ഖണം പരിയേസിതും ആഗതാനം ബ്രഹ്മായുബ്രാഹ്മണാദീനം കങ്ഖാവിനോദനത്ഥം ജിവ്ഹായ മുദുകത്താ തം ജിവ്ഹം കഥിനസൂചി വിയ വട്ടേത്വാ ഉഭോപി നാസികാസോതാനി പരാമസതി, ദീഘത്താ ഉഭോ കണ്ണസോതാനി പരാമസതി, പുഥുലത്താ കേസന്തപരിയോസാനം കേവലമ്പി നലാടം പടിച്ഛാദേതി, ഏവം തസ്സാ മുദുദീഘപുഥുലഭാവം പകാസേന്തോ കങ്ഖാവിനോദേതി, ഏവം തിലക്ഖണസമ്പന്നം ജിവ്ഹം സന്ധായ ഥൂല ജിവ്ഹോതി ഥോമേതി. **പാളിയം** പന "പഹൂതജിവ്ഹോ"തി പാഠോ. അയമേവത്ഥോ.

അഥാതി അത്ഥന്തരത്ഥേ നിപാതോ. തദഞ്ഞന്തി അത്ഥോ. **സീഹഹനുകോ**തി സീഹസ്സ ഹേട്ഠാ ഹനു വിയ പരിപുണ്ണ ഹനുകോ. സീഹസദ്ദത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. ഹനതി ഓദനാദീനം വണ്ണവിസേസം നാസേതീതി ഹനു. ഹനധാതു ഹിംസായം ഉ. സീഹസ്സ ഹേട്ഠാ ഹനു വിയ ഹനു യസ്സാതി സീഹഹനുകോ , സമ്ബുദ്ധോ. സമാസന്തേ കോ. സീഹസ്സ ഹി ഹേട്ഠിമഹനുമേവ പരിപുണ്ണം ഹോതി, ന ഉപരിമം. തഥാഗതസ്സ പന സീഹസ്സ ഹേട്ഠിമം വിയ ദ്വേപി പരിപുണ്ണാനി ദ്വാദസിയം പക്ഖസ്സ ചന്ദസദിസാനി ഹോന്തി. തസ്മാ സീഹഹനുകോതി ഥോമേതി.

ജാലികപ്പാദഹത്ഥോതി കുസലേന വഡ്ഢകിനാ വാതപാനേ സമ്മായോജിതജാലം വിയ ചമ്മേന അപ്പടിബദ്ധഹത്ഥപാദങ്ഗുലന്തരോ. ജലതി ദിബ്ബതീതി ജാലം, ജലധാതു ദിത്തിയം ണ. ജാലം അസ്സ അത്ഥി തസ്മിം വാ വിജ്ജതീതി ജാലികം, വാതപാനം. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ണികോ. അഥ വാ ജാലം ഏവ ജാലികം. പജ്ജതി ഗച്ഛതി ഏതേനാതി പാദോ, ചരണോ. പദധാതു ഗമനേ ണ. തം തം ഭാരം ഹരതീതി ഹത്ഥോ, കരോ. ഹരധാതു ഹരണേ ഥോ. ജാലികം വിയ ഹത്ഥപാദങ്ഗുലന്തരം യസ്സാതി ജാലികപ്പാദഹത്ഥോ, സമ്ബുദ്ധോ. കുസലേന വഡ്ഢകിനാ വാതപാനേ സമ്മായോജിതാനി ജാലസദിസാനി ഹത്ഥപാദങ്ഗുലന്തരാനി ഹോന്തി. ന ച ചമ്മേന പടിബദ്ധഅങ്ഗുലന്തരാനീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ജാലികപ്പാദഹത്ഥങ്ഗുലന്തരന്തി വത്തബ്ബേ ഉത്തരപദലോപേന ഏവം വുത്തം. ചമ്മേന പടിബദ്ധഹത്ഥപാദങ്ഗുലന്തരോ ഹി ഫണഹത്ഥകോ പുരിസദോസേന ഉപഹതോ പബ്ബജ്ജമ്പി ന ലഭതി. തഥാഗതസ്സ പന ചതസ്സോ ഹത്ഥങ്ഗുലിയോ പഞ്ചപി പാദങ്ഗുലിയോ ഏകപ്പമാണാ ഹോന്തി. താസം ഏകപ്പമാണ തായ യവലക്ഖണം അഞ്ഞമഞ്ഞം പടിവിജ്ഝിത്വാ തിട്ഠതി. അഥസ്സ ഹത്ഥപാദാ കുസലേന വഡ്ഢകിനാ സമ്മായോജിതജാലവാത പാനസദിസാ ഹോന്തി, തസ്മാ ജാലികപ്പാദഹത്ഥോതി ഥോമേതി. **പാളിയം** പന "ജാലഹത്ഥപാദോ"തി പാഠോ. അയമേവത്ഥോ.

നാഥോതി ബുദ്ധോ കത്തുവസേന. സോ ഹി നാഥതി വിനേയ്യാനം ഹിതപടിപത്തിം യാചതി, പരസന്താനഗതം വാ കിലേസബ്യസം ഉപതാപേതി, പരമേന ചിത്തിസ്സരിയേന സമന്നാ ഗതോ . സബ്ബസത്തേ വാ ഗുണേഹി ഈസതി അഭിഭവതി, വേനേയ്യാനം ഹിതസുഖം വാ ആസീസതീതി നാഥോതി വുച്ചതി. വുത്തഞ്ഹി **സദ്ദനീതിയം** "നാഥധാതു യാചനേ ഉപതാപേ ഇസ്സരിയേ ആസിസനേ ചാതി ചതൂസ്വത്ഥേസു പവത്തതീ"തി.

തസ്സ പന പദസ്സ ഉണ്ഹീസസീസോതിപദേന തുല്യലിങ്ഗത്തഭാവേന സമ്ബന്ധോ. **ഉണ്ഹീസസീസോ**തി രഞ്ഞോ ബദ്ധഉണ്ഹീസ പട്ടോ വിയ

വിരോചമാനോ പകതിമംസപിണ്ഡസങ്ഖാതോ ഉണ്ഹീസപട്ടസീസോ. നലാടേ നഹിയതി ബന്ധിയതീതി ഉണ്ഹീസോ. ഉപുബ്ബനഹധാതു ബന്ധനേ, ഈസോ. വണ്ണവികാരോ. വുത്തഞ്ഹി **ജാലിനിയം** -

> “വണ്ണാഗമോ വണ്ണവിപരിയായോ,
> ദ്വേ ചാപരേ വണ്ണവികാരനാസാ;
> ധാതൂനമത്ഥാതിസയേന യോഗോ,
> തദുച്ചതേ പഞ്ചവിധം നിരുത്തി”ന്തി.

തത്ഥ ച അവിജ്ജമാനസ്സ ആഗമാ വണ്ണാഗമോ നാമ. വിജ്ജമാനഅക്ഖരാനം ഹേട്ഠുപരിയായവസേന വണ്ണവിപരിയായോ നാമ. അഞ്ഞക്ഖരസ്സ അഞ്ഞക്ഖരാപജ്ജനതാ വണ്ണവികാരോ നാമ. വിജ്ജമാനക്ഖരവിനാസോ വണ്ണവിനാസോ നാമ. തത്ഥ തത്ഥ യഥായോഗം വിസേസത്ഥയോഗോ ധാതൂനം അത്ഥാതിസയ യോഗോ നാമാതി അധിപ്പായോ. എത്ഥ പന നകാരസ്സ ണകാരം കതത്താ വണ്ണവികാരോതി ദട്ഠബ്ബോ. മാലാദിം സിയതി ബന്ധിയതീതി സീസോ, ഉത്തമങ്ഗോ. സിധാതു ബന്ധനേ ഈസോ. രാജൂനം ഉണ്ഹീസപട്ടേന വേഠിതസീസോ വിയ സീസോ യസ്സാതി ഉണ്ഹീസസീസോ. അഥ വാ രാജൂനം ഉണ്ഹീസം വിയ സബ്ബത്ഥ പരിമണ്ഡലസീസോ യസ്സാതി ഉണ്ഹീസസീസോ, നാഥോ.

വുത്തഞ്ഹി **ബ്രഹ്മായുസുത്തട്ഠകഥായം** “ഉണ്ഹീസസീസോതി ഇദം പരിപുണ്ണനലാടഞ്ചേവ പരിപുണ്ണസീസഞ്ചാതി ദ്വേ അത്ഥവസേ പടിച്ച വുത്തം. തഥാഗതസ്സ ഹി ദക്ഖിണകണ്ണചൂളികതോ പട്ഠായ മംസപടം ഉട്ഠഹിത്വാ സകലം നലാടം ഛാദയമാനം പൂരയമാനം ഗന്ത്വാ വാമകണ്ണചൂളികായ പതിട്ഠിതം. രഞ്ഞോ ബദ്ധഉണ്ഹീസപട്ടോ വിയ വിരോചതി. പച്ഛിമഭവികബോധിസത്താനം കിര ഇമം ലക്ഖണം വിദിത്വാ രാജൂനം ഉണ്ഹീസപട്ടം അകംസു. അയം താവ എകോ അത്ഥോ. അഞ്ഞേ പന ജനാ അപരിപുണ്ണസീസാ ഹോന്തി. കേചി കപിസീസാ, കേചി ഫലസീസാ, കേചി അട്ഠിസീസാ, കേചി തുമ്ബ സീസാ, കേചി പബ്ഭാരസീസാ. തഥാഗതസ്സ പന ആരഗ്ഗേന വട്ടേത്വാ ഠപിതം വിയ സുപരിപുണ്ണം ഉദകപുപ്ഫുലസദിസം സീസം ഹോതി. തത്ഥ പുരിമനയേന ഉണ്ഹീസവേഠിതസീസോ വിയാതി ഉണ്ഹീസസീസോ. ദുതിയനയേന ഉണ്ഹീസം വിയ സബ്ബത്ഥ പരിമണ്ഡല സീസോതി ഉണ്ഹീസസീസോ”തി. **തട്ടീകായഞ്ച** “ദ്വേ അത്ഥ വസേ പടിച്ച വുത്തന്തി, യസ്മാ ബുദ്ധാ ചക്കവത്തിനോ ച പരിപുണ്ണ നലാടതായ പരിപുണ്ണസീസബിമ്ബതായ ഉണ്ഹീസസീസാതി വുച്ചന്തി. തസ്മാ തേ ദ്വേ അത്ഥവസേ പടിച്ച ഉണ്ഹീസസീസോതി വുത്ത”ന്തി വണ്ണേതി. തസ്മാ ഉണ്ഹീസസീസോതി ഥോമേതി.

ഇതിഗുണസഹിതന്തി ഇമിനാ വുത്തപ്പകാരേന നിഗ്രോധബിമ്ബോത്യാദിനാ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണഗുണേന സമ്പന്നം. ഇതിഏവം വുത്തപ്പകാരം ഗുണം ഇതിഗുണം. തേന സഹ ഇതോ പത്തോതി ഇതിഗുണസഹിതോ, മഹേസീ. അഞ്ഞേ ഹി ദ്വത്തിംസ മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി സമ്പന്നാ ന ഹോന്തി, ചക്കവത്തിരാജാനോ മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി സമ്പന്നാപി ഠപേത്വാ കോസോഹിതവത്ഥ ഗുയ്ഹലക്ഖണം അവസേസേഹി സമ്പന്നാ ഹോന്തി. തഥാഗതോയേവ സബ്ബമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതോ. തസ്മാ ഭഗവന്തംയേവ ഇതിഗുണസഹിതന്തി ഥോമനം അരഹതീതി വുത്തം ഹോതി.

തം മഹേസിന്തി സീലക്ഖന്ധാദികേ ച നിബ്ബാനഞ്ച ഏസതി ഗവേസതീതി മഹേസീ. തം മഹേസിം അഹം തീഹി ദ്വാരേഹി നമാമി വന്ദാമീതി സമ്ബന്ധോ.

പഞ്ചവീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൩. അയം പന ഇമാസു തീസു ഗാഥാസു **സങ്ഖേപത്ഥയോജനാ**. ബുദ്ധോ കത്തുഭൂതോ നിഗ്രോധബിമ്ബോ നിഗ്രോധസ്സ പരിമണ്ഡലോ വിയ പരിമണ്ഡലസരീരോ മുദുകരചരണോ സണ്ഹഹത്ഥപാദോ, ബ്രഹ്മഘോസോ ബ്രഹ്മുനോ സരോ വിയ അട്ഠങ്ഗസമ്പന്നസരവന്തോ, ഏണിജങ്ഘാ ഏണിമിഗസ്സ ജങ്ഘാ വിയ സുവട്ടജാണുകോ, കോസച്ഛാദങ്ഗജാതോ ഉസഭവാരണാ ദീനം അങ്ഗജാതോ വിയ സുവണ്ണപദുമകണ്ണികസദിസേന വത്ഥകോസേന പടിച്ഛന്നേന ഗുയ്ഹങ്ഗജാതേന സമന്നാഗതോ, പുനരപി പുനഅപി, സുഗതോ ബുദ്ധോ സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ സുവണ്ണ പാദുകതലമിവ ഭൂമിയം സമം സുട്ഠു പതിട്ഠിതപാദോ, മൂദോ ദാതുണ്ണലോമോ ഭമുകന്തരേ ജാതോ സണ്ഹസുഖുമോ സേതോ സുദ്ധോ ഉണ്ണലോമവന്തോ, അഥമപി തദഞ്ഞംഅപി, സുഗതോ ബുദ്ധോ, ബ്രഹ്മുജുഗ്ഗത്തഭാവോ ബ്രഹ്മുനോ ഉജുഉഗ്ഗത അത്തഭാവോ വിയ ഉജുമേവ അത്തഭാവോ, നീലക്ഖീ അതിനീലനേത്തേന സമന്നാഗതോ, ദീഘപണ്ഹി ആയതപണ്ഹി പരിപുണ്ണപണ്ഹി വാ, സുഖുമമലഛവീ സണ്ഹമലവിസുദ്ധതചോ സണ്ഹമല വിരഹിതതചോ വാ, ഥോമ്യരസഗ്ഗസഗ്ഗീ ഥോമിതബ്ബസത്തര സഹരണസഹസ്സന്ഹാരുഉദ്ധഗ്ഗികാ.

൨൪. ജിനോ പഞ്ചമാരജിതവാ ബുദ്ധോ, ചത്താലീസഗ്ഗദന്തോ സമചത്താലീസഉത്തമദന്തോ, സമകലപനജ്ജോ കകചേന ഛിന്ദിത്വാ ഠപിതോ വിയ സമദന്തോ, അന്തരംസപ്പപീനോ ദ്വിന്നം അംസാനം ഖന്ധാനം അന്തരം വേമജ്ഝേ പരിപുണ്ണപിട്ഠിതലോ, ചക്കേനങ്കിതപാദോ അട്ഠസതപാദചക്കലക്ഖണേന ലക്ഖിത പാദതലോ, അവിരളദസനോ അവിവരദന്തേന സമ്പന്നോ, മാരജി പഞ്ചമാരജിതവാ ബുദ്ധോ, ഉസ്സങ്ഖപാദോ പാദസ്സ ഉപരി ഠിതേന സങ്ഖസദിസത്താ സങ്ഖനാമികേന ഗോപ്ഫകേന സമന്നാഗതോ, തിട്ഠന്തോ ഠിതകോവ നോനമന്തോ അനമമാനോ ഹുത്വാ ഉഭയകരമുദുനാ സുഖുമേന ഹത്ഥദ്വയേന ജണ്ണുകാനി ജങ്ഘാനി ആമസന്തോ പരിമജ്ജിതും സക്കോന്തോ, വട്ടക്ഖന്ധോ സുവണ്ണാലിങ്ഗോ വിയ സമവട്ടിതഗലികോ, ഗോതരുണ പഖുമകോ തംമുഹുത്തജാതരത്തവച്ഛസ്സ ചക്ഖുഭണ്ഡോ വിയ വിപ്പസന്നചക്ഖുഭണ്ഡോ, വിപ്പസന്നചക്ഖുഭണ്ഡേന സമന്നാഗതോ വാ, സീഹപുബ്ബഡ്ഢകായോ സീഹസ്സ പുബ്ബഡ്ഢകായോ വിയ പരിപുണ്ണകായോ.

൨൫. സുഗതോ ബുദ്ധോ, സത്തപീനോ ദ്വിഹത്ഥപാദഅംസകൂടഏകഗലവസേന സത്തസു ഠാനേസു പരിപുണ്ണമംസികോ, ദീഘങ്ഗുലി സമആയതഹത്ഥപാദങ്ഗുലി, അഥ തദഞ്ഞം ലോമ കൂപേകലോമോ ഏകേകലോമകൂപേ ഏകേകജാതലോമോ, സമ്പന്നോദാതദാഠോ സമ്പന്നസുക്കദാഠോ, കനക സമതചോ സുവണ്ണേന സദിസചമ്മോ നീലമുദ്ധഗ്ഗലോമോ നീലം ഉദ്ധം അഗ്ഗാ കോടി ഹുത്വാ മുഖസോഭം ഉല്ലോകയമാനോ വിയ ഠിതലോമോ, സമ്ബുദ്ധോ തഥാഗതോ, ഥൂലജിവ്ഹോ മുദുദീഘപുഥുലജിവ്ഹായ സമ്പന്നോ, അഥ തദഞ്ഞം, സീഹഹനുകോ സീഹസ്സ ഹേട്ഠാഹനു വിയ പരിപുണ്ണഹനുകോ, ജാലികപ്പാദ ഹത്ഥോ കുസലേന

വഡ്ഢകിനാ വാതപാനേ സമ്മായോജിത ജാലം വിയ ചമ്മേന അപ്പടിബദ്ധഹത്ഥപാദങ്ഗുലന്തരോ, നാഥോ ബുദ്ധോ, ഉണ്ഹീസസീസോ രഞ്ഞോ ഉണ്ഹീസപട്ടോ വിയ വിരോചമാനോ പകതിമംസപിണ്ഡസങ്ഖാതോ ഉണ്ഹീസപട്ടസീസോ, ഇതി ഗുണസഹിതം ഏവം ഇമിനാ വുത്തപ്പകാരേന ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണഗുണേന സമന്നാഗതം തം മഹേസിം ബുദ്ധം തീഹി ദ്വാരേഹി അഹം നമാമി വന്ദാമീതി.

തീസു ഗാഥാസു സങ്ഖേപത്ഥയോജനാ സമത്താ.

ഇമിസ്സം പന നമക്കാരപാളിയം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണം ബുദ്ധവചനപാളിയം ആഗതനയാനുക്കമേന ന വുത്തം. ഗാഥാബന്ധവസേന ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥമേവ പന നിഗ്രോധബിമ്ബോത്യാദിനാ അക്കമേന വുത്തം. തസ്മാ പാഥേയ്യവഗ്ഗേ **ലക്ഖണസുത്തേ** വുത്തം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണക്കമം സങ്ഖേപേന ദസ്സയിസ്സാമ ബഹുസ്സുതപഞ്ഞാവഡ്ഢനത്ഥം.

൧

. ബുദ്ധോ സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ ൨. ഹേട്ഠാപാദതലേസു ചക്കജാതോ ൩. ആയതപണ്ഹി ൪. ദീഘങ്ഗുലി ൫. മുദുതലുന ഹത്ഥപാദോ ൬. ജാലഹത്ഥപാദോ ൭. ഉസ്സങ്ഖപാദോ ൮. ഏണിജങ്ഘോ ൯. ഠിതകോവ അനോനമന്തോ ഉഭോഹി പാണിതലേഹി ജാണുകാനി പരിമസതി ൧൦. കോസോഹിത വത്ഥഗുയ്ഹോ ൧൧. സുവണ്ണവണ്ണോ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ ൧൨. സുഖുമച്ഛവീ ൧൩. ഏകേകലോമകൂപേസു ഏകേകലോമോ ൧൪. നീലമുദ്ധഗ്ഗലോമോ ൧൫. ബ്രഹ്മുജുഗത്തോ ൧൬. സത്തുസ്സദോ ൧൭. സീഹപുബ്ബഡ്ഢകായോ ൧൮. ചിതന്തരംസോ ൧൯. നിഗ്രോധപരിമണ്ഡലോ ൨൦. സമവട്ടക്ഖന്ധോ ൨൧. രസഗ്ഗസഗ്ഗീ ൨൨. സീഹഹനുകോ ൨൩. ചത്താലീസദന്തോ ൨൪. സമദന്തോ ൨൫. അവിരളദന്തോ ൨൬. സുസുക്കദാഠോ ൨൭. പഹുത ജിവ്ഹോ ൨൮. ബ്രഹ്മസരോ ൨൯. അഭിനീലനേത്തോ ൩൦. ഗോപ ഖുമോ ൩൧. ഉണ്ണാ ഭമുകന്തരേ ജാതാ ഓദാതാ മുദുതൂല സന്നിഭാ ൩൨. ഉണ്ഹീസസീസോതി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണസ്സ കമോ വേദിതബ്ബോ. ഇമാനി പന ഭഗവതോ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാനി പാരമീപുഞ്ഞകമ്മേന യഥാരഹം കമ്മസരിക്ഖകം ലബ്ഭന്തീതി വേദിതബ്ബാനി. താനി പന കമ്മാനി പാഥേയ്യവഗ്ഗേ ലക്ഖണസുത്തേ വുത്താനി, താനി പനേത്ഥ ഓലോകേത്വാ ഗഹേതബ്ബാനീതി.

തിസ്സോ വന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൬. ബുദ്ധോബുദ്ധോതിഘോസോ അതിദുലഭതരോ കാ കഥാ ബുദ്ധഭാവോ,
ലോകേ തസ്മാ വിഭാവീ വിവിധഹിതസുഖം സാധവോ പത്ഥയന്താ;
ഇട്ഠം അത്ഥം വഹന്തം സുരനരമഹിതം നിബ്ഭയം ദക്ഖിണേയ്യം,
ലോകാനം നന്ദിവഡ്ഢം ദസബലമസമം തം നമസ്സന്തു നിച്ചം.

൨൬. ഏവം സുഗതന്തിആദീഹി പഞ്ചവീസതിവന്ദനഗാഥാഹി ബുദ്ധസ്സ പണാമം കത്വാ ഇദാനി തസ്സ വന്ദനേ ഉയ്യോജനം കരോന്തോ ആഹ **ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതിഘോസോ** ത്യാദിഗാഥം. അയം പന സദ്ധരാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബോ.

തത്ഥ പന ലോകേ ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതി ഘോസോ അതിദുലഭതരോ ബുദ്ധഭാവോ കാ കഥാതി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ ച **ലോകേതി** മനുസ്സലോകേ തിലോകേ വാ അനന്തചക്കവാള ലോകേ വാ. **ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതിഘോസോതി** ബുദ്ധോ ബുദ്ധോ ഇതി കിത്തിസദ്ദോ ഥുതിസദ്ദോ വാ. ഘുസനം ഘോസോ. ഘുസിയതി കഥിയതീതി വാ ഘോസോ, കിത്തിസദ്ദോ. ഘുസധാതു സദ്ദേ ണ. അഥ വാ ഘുസിയതി ഥവിയതീതി ഘോസോ, ഥുതിസദ്ദോ. തേന വുത്തം **പാരാജികണ്ഡട്ഠകഥായം** "കിത്തിസദ്ദോതി കിത്തിഏവ. ഥുതിഘോസോ വാ"തി. ബുദ്ധോ ബുദ്ധോ ഇതി പവത്തോ ഘോസോ ഥുതിഘോസോതി ബുദ്ധോബുദ്ധോതിഘോസോ. **അതിദുലഭതരോ**തി അതിവിയ ദുല്ലഭതമോ. ദുല്ലഭതരോതി ഹി വത്തബ്ബേ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം ലകാരലോപേന ദുലഭതരോതി വുത്തം. ദുക്ഖേന ലഭിയതീതി ദുല്ലഭോ. ദുപുബ്ബലഭധാതു ലഭനേ അ. അഥ വാ ലഭസ്സ അസമിദ്ധന്തി ദുല്ലഭോ, ദുബ്ഭിജാനേയ്യ അബ്യയീഭാവസമാസോയം. ദുസദ്ദോ അസമിദ്ധത്ഥോ, യഥാ ദുബ്ഭിക്ഖോതി. അതി വിയ ദുല്ലഭോതി അതിദുലഭോ. തേസം വിസേസേന അതിദുല്ലഭോതി അതിദുലഭതരോ. ബുദ്ധാ ഹി ലോകേ കദാചി കരഹചി ഉപ്പജ്ജന്തി. തസ്മാ ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതി ഘോസോ അതിദുലഭതരോതി വുത്തം. വുത്തഞ്ഹേതം **ചൂളവഗ്ഗഖന്ധകേ** "ഘോസോപി ഖോ ഏസോ ഗഹപതി ദുല്ലഭോ ലോകസ്മിം, യദിദം ബുദ്ധോ ബുദ്ധോ"തി. യഥാ ച ഹി ലോകേ ഉദുമ്ബരികപുപ്ഫം ദുല്ലഭം. ചന്ദമ്ഹി സസകം ഹത്ഥേന ഗണ്ഹിതും. വായസാനം ഖീരം, ഏവം ബുദ്ധഭാവോ അതിദുല്ലഭതരോതി വുത്തം ഹോതി. അയം പന ഹീനൂപമാതി ദട്ഠബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം **അപദാനപാളിയം** -

"ഉദുമ്ബരികപുപ്ഫംവ , ചന്ദമ്ഹി സസകം യഥാ;
വായസാനം യഥാ ഖീരം, ദുല്ലഭം ലോകനായക"ന്തി ച;
ദുല്ലഭോ ബുദ്ധുപ്പാദോ ലോകസ്മി"ന്തി ച;

കിഞ്ചാപി ഹി ലോകേ ചക്കവത്തിരാജൂനം ഉപ്പജ്ജമാനോ ദുല്ലഭോ. ഏകസ്മിമ്പി പന കപ്പേ ചക്കവത്തിരാജാനോ അനേകാ ഉപ്പജ്ജന്തി. തഥാഗതാ പന ലോകേ ഉപ്പജ്ജമാനാപി ഏകസ്മിം കപ്പേ ഏക ദ്വിതി ചതു പഞ്ച ബുദ്ധായേവ ഉപ്പജ്ജന്തി, ന തദുത്തരി. യസ്മാ ഹി അസങ്ഖ്യേയ്യേപി കപ്പേ തഥാഗതസുഞ്ഞോ ഹോതി. തസ്മാ തഥാഗതസ്സേവ കദാചി കരഹചി ഉപ്പജ്ജനതോ ബുദ്ധോബുദ്ധോതിഘോസോ അതിദുലഭതരോ കാ കഥാ ബുദ്ധഭാവോതി വുത്തോ. വുത്തമ്പി ചേതം ഭഗവതാ മഹാപരിനിബ്ബാനസമയേ "ദേവതാ ആനന്ദ ഉജ്ഝായന്തി. ദുരാവതമ്ഹാ ആഗതാ തഥാഗതം ദസ്സനായ കദാചി കരഹചി തഥാഗതാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ. അജ്ജ രത്തിയാ പച്ഛൂസസമയേ തഥാഗതസ്സ പരിനിബ്ബാനം ഭവിസ്സതി. അയഞ്ച മഹേസക്ഖോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ പുരതോ ഠിതോ ഓവാരേന്തോ ഓതരേന്തോ വാ ന മയം ലഭാമ പച്ഛിമേ കാലേ തഥാഗതം ദസ്സനായാ"തി.

ബുദ്ധഭാവോതി ബുദ്ധസ്സ ഭാവോ. **കാ കഥാ**തി കിം വത്തബ്ബോഏവാതി അത്ഥോ. കസ്മാ പന ബുദ്ധോ അതിദുല്ലഭതരോതി ച, ബുദ്ധോ കദാചി കരഹചി ഉപ്പജ്ജന്തീതി ച വുത്തം. നനു ബുദ്ധാ ലോകേ അനേകാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി. സച്ചമേതം. ബുദ്ധോ നാമ പന അനേകാസങ്ഖ്യേയ്യവാരേന വാ അനേകാസങ്ഖ്യേയ്യദിവസമാസസംവച്ഛരം വാ അനേകാസങ്ഖ്യേയ്യകപ്പം വാ ദസപാരമിയോ ച പഞ്ചമഹാപരിച്ചാഗേ ച പൂരേത്വാവ ഭവിതും സക്കോതി, ന ഏകേകവാരാദിനാ. അഥ ഖോ പന അന്തമസോ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി

ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി ദസപാരമിയോ ച പഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗേ ച പൂരേത്വാവ ബുദ്ധോ ഭവിതും സക്കോതി. തസ്മാ ബുദ്ധോ അതിദുല്ലഭതരോതി ച, ബുദ്ധാ കദാചി കരഹചി ഉപ്പജ്ജന്തീതി ച വുത്തന്തി.

ഏവം ബുദ്ധസ്സ അതിദുല്ലഭതരത്താ ച കദാചി കരഹചി ഉപ്പന്നത്താ ചഏവ ബുദ്ധോബുദ്ധോതി കിത്തയന്തസ്സ മഹപ്ഫലം ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം **അപദാനേ** -

> ''ബുദ്ധോതി കിത്തയന്തസ്സ, കായേ ഭവതി യാ പീതി;
> വരമേവ ഹി സാ പീതി, കസിണേനപി ജമ്ബുദീപസ്സാ''തി.

തസ്മാതി യസ്മാ ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതി ഘോസോ അതിദുല്ലഭതരോ, ബുദ്ധഭാവോ കാ കഥാ. തസ്മാ. **വിഭാവീ**തി മേധാവീ. തേ ഹി ഹിതാഹിതം കാരണാകാരണം വാ വിസേസേന ഭാവേതി പകാസേതീതി വിഭാവാ, പഞ്ഞാ. വിപുബ്ബ ഭൂധാതു സത്തായം ണ. സാ ഏതേസം അത്ഥീതി വിഭാവീതി വുച്ചന്തി, സാധവോ ലബ്ഭതി. തം പന സാധവോതി പദേ വിസേസനം.

വിവിധഹിതസുഖന്തി നാനപ്പകാരം ലോകിയലോകുത്തര സങ്ഖാതം ഹിതസുഖം. തസ്സ പന അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. തം പന പത്ഥയന്താതിപദേ കമ്മം. **സാധവോ**തി സപ്പുരിസാ. തേ ഹി സപരഹിതം സാധേതി നിബ്ബത്തേതീതി സാധവോതി വുച്ചതി. സാധധാതു സംസിദ്ധിയം അവോ. തസ്സ പന പദസ്സ നമസ്സന്തൂതി പദേന കത്തുഭാവേന സമ്ബന്ധോ. **പത്ഥയന്താ**തി യാചന്താ. വിവിധഹിതസുഖം പത്ഥയന്തി യാചന്തീതി പത്ഥയന്താ, സാധവോ. പത്ഥധാതു യാചനേ അന്തോ. യകാരാഗമോ. തം പന സാധവോതിപദേ വിസേസനം. **ഇട്ഠ**ന്തി കാമയമാനം. ഇച്ഛിതബ്ബം കമിതബ്ബന്തി ഇട്ഠം. ഇസുധാതു ഇച്ഛാ കന്തീസു തപച്ചയോ. തസ്സ രട്ഠോ, ധാത്വന്തലോപോ. **അത്ഥ**ന്തി ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികാദിഅത്ഥം. അത്ഥിയതി പത്ഥിയതീതി അത്ഥോ, വിപാകാനിസംസഫലം. അത്ഥധാതു യാചനായം അ . അഥ വാ അസതി ഭവതി ഫലഭാവേനാതി അത്ഥോ. അസധാതു ഭുവിമ്ഹി ഥ. തം പന പദദ്വയം വഹന്തന്തിപദേ കമ്മം. **വഹന്ത**ന്തി ധാരകം. വഹതി ഹരതീതി വഹന്തോ, ബുദ്ധോ. വഹധാതു വഹനേ പാപുണനേ വാ അന്തോ. ബുദ്ധോ ഹി സത്താനം ലോകിയലോകുത്തരഹിതസുഖം ധമ്മദേസനായ ധാരേതീതി അത്ഥോ.

സുരനരമഹിതന്തി ദേവേഹി ച മനുസ്സേഹി ച ചതുപച്ചയാദീഹി പൂജിതം. ഇദം പനേത്ഥ നിബ്ബചനം. ഇസ്സരിയകീളാദീഹി സുരന്തി ദിബ്ബന്തീതി സുരാ, ദേവാ. സുരധാതു ദിത്തിയം. അഥ വാ സുരന്തി ഈസന്തി ദേവിസ്സരിയം പാപുണന്തി വിരോചന്തി ചാതി സുരാ, ദേവാ. സുന്ദരാ രാ വാചാ ഏതേസന്തി വാ സുരാ, ദേവാ. ഖന്ധസന്താനം നരന്തി നേന്തീതി നരാ, മനുസ്സാ. നരധാതു നയനേ അ. സുരാ ച നരാ ച സുരനരാ. തേഹി മഹിതബ്ബാ പൂജിതബ്ബാതി സുരനരമഹിതോ, ബുദ്ധോ. മഹധാതു പൂജായം ത. തം സുരനരമഹിതം. **നിബ്ഭയ**ന്തി അഭയം. ഭിയതേ ഭയം. നത്ഥി ഭയം ഏതസ്സാതി നിബ്ഭയോ, ബുദ്ധോ. തം നിബ്ഭയം. തഥാഗതസ്സ അട്ഠസു പരിസാസു കേനചി കാരണേന ഭയം ഹദയചലനം കമ്പനം നത്ഥീതി അത്ഥോ.

ദക്ഖിണേയ്യന്തി പരലോകം സദ്ദഹിത്വാ ദാതബ്ബഉത്തമദാനാരഹം. ദാതബ്ബാതി ദക്ഖിണാ, ദേയ്യധമ്മവത്ഥു. ദാധാതു ദാനേക്ഖിണപച്ചയോ. അഥ വാ ദക്ഖന്തി

വഡ്ഢന്തി ഏതായ സത്താ യഥാധിപ്പേതാഹി സമ്പത്തീഹീതി ദക്ഖിണാ, പരലോകം സദ്ദഹിത്വാ ദാതബ്ബദാനം. ദക്ഖധാതു വഡ്ഢനേയു, തം അരഹതീതി ദക്ഖിണേയ്യോ, ബുദ്ധോ. അരഹതിതദ്ധിതേ ണേയ്യോ. അഥ വാ ദക്ഖിണായ ഹിതം അനുരൂപം മഹപ്ഫലകരണതായ വിസോധേതീതി ദക്ഖിണേയ്യോ, ബുദ്ധോ. വിസോധേതിതദ്ധിതായം. ബുദ്ധോയേവ ഹി ദക്ഖിണായ മഹപ്ഫലകരണവസേന ച, വിസോധനവസേന ച, ദേവസക്കബ്രഹ്മേഹി ച, കോസലരാജാദീഹി ച, അനാഥപിണ്ഡികസേട്ഠാദീഹി ച പരലോകം സദ്ദഹിത്വാ ദാതബ്ബം ഉത്തമദാനം വിസേസേന അരഹതി, തസ്മാ ദക്ഖിണേയ്യന്തി ഥോമേതി.

ലോകാനന്തി സത്തലോകാനം. തസ്സ പന അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. **നന്ദിവഡ്ഢന്**തി പീതിയാ വഡ്ഢാപേന്തം. നന്ദിയതേ നന്ദി. ഭാവസാധനോയം. നന്ദധാതു സമിദ്ധിയം നന്ദനേ വാ ഇ. പീതിയാ അധിവചനമേതം. സാ വഡ്ഢേതി ബുദ്ധേതീതി നന്ദിവഡ്ഢോ, ബുദ്ധോ. നന്ദിസദ്ദൂപപദവഡ്ഢധാതു വഡ്ഢനേ അ. ബുദ്ധോ ഹി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാസീതാനുബ്യഞ്ജനലക്ഖണസമ്പന്നേന ച സബ്ബഞ്ഞുതഞാണാദിഗുണസമ്പന്നേന ധമ്മദേസനായ ച ലോകേ സബ്ബസത്താനം പീതിം വഡ്ഢേതീതി അത്ഥോ. സബ്ബസത്താനഞ്ഹി ബുദ്ധദസ്സനേ ധമ്മസവനേ ച തിത്തോ നത്ഥി, തസ്മാ ലോകാനം നന്ദിവഡ്ഢന്തി ഥോമേതി. വുത്തഞ്ഹേതം **അപദാനട്ഠകഥായം** "പകതിയാഏവ ഹി ബുദ്ധദസ്സനേ പുണ്ണചന്ദസമുദ്ദരാജദസ്സനേ അതിത്തോ ലോകോതി. കഥം പന സബ്ബസത്താനം ബുദ്ധദസ്സനേ അതിത്തോ ഹോതീ"തി. ബുദ്ധസ്സ പന ബാത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാദീഹി സീലാദിഅസാധാരണഗുണേഹി ച അധിക സമ്പന്നോ ഹുത്വാ സബ്ബദേവമനുസ്സേഹി അതിവിരോചമാനത്താ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ താവതിംസേ -

> "ന കോചി ദേവോ വണ്ണേന, സമ്ബുദ്ധം അതിരോചതി;
> സബ്ബേ ദേവേ അധിഗ്ഗയ്ഹ, സമ്ബുദ്ധോവ വിരോചതീ"തി.

ദസബലന്തി അഞ്ഞേഹി പച്ചേകബുദ്ധാരിയസാവകേഹി അസാധാരണേന ദസകായബലേന ച ദസഞാണബലേന സമ്പന്നം. തഞ്ഹി കേഹിചി വിരുദ്ധേഹി കാരണേഹി ബലന്തി ന കമ്പേന്തീതി ബലന്തി വുച്ചതി. അഥ വാ ബലന്തി ജീവിതം കപ്പേന്തി ഏതേനാതി ബലം, കായബലം. ബലധാതു പാണേ അ. ബലന്തി ഭാരം വഹിതും സക്കുണന്തീതി വാ ബലം, ബലന്തി ജാനന്തി സബ്ബധമ്മന്തി ബലം, ഞാണ ബലം. ദസബലഞ്ച ദസബലഞ്ച ദസബലാനി ഏകസേസനയേന. താനി യസ്സ സോതി ദസബലോ, ബുദ്ധോ. ഇധ പന സാമഞ്ഞവസേന വുത്തോപി വിസേസട്ഠാനിയത്താ ഭഗവതോ ദസകായബലാനി ച, ദസഞാണബലാനി ച അധിപ്പേതാനി. തേസം പന സരൂ പത്ഥം നയനസുഭഗകായങ്ഗന്ത്യാദി ഗാഥാവണ്ണനായം വുത്തമേവ.

അസമന്തി സീലാദിഗുണേഹി കേനചി അസദിസം. നത്ഥി സമോ സദിസോ പുഗ്ഗലോ ഏതസ്സാതി അസമോ, ബുദ്ധോ. തം അസമം. **തന്**തി താദിസം ഗുണസമ്പന്നം ബുദ്ധം. **നിച്ചന്**തി സതതം സമിതം സബ്ബകാലം നിരന്തരന്തി അത്ഥോ. **നമസ്സന്തൂ**തി അഭിവന്ദന്തൂതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. ലോകേ തിലോകേ മനുസ്സലോകേ വാ, ബുദ്ധോബുദ്ധോതിഘോസോ ബുദ്ധോ ബുദ്ധോഇതി കിത്തിസദ്ദോ ഥുതിസദ്ദോ വാ, അതിദുലഭതരോ അതിവിയ ദുല്ലഭതമോ, ബുദ്ധഭാവോ ബുദ്ധസ്സ ഭാവോ, കാ കഥാ കിംവത്തബ്ബോ ഏവ, തസ്മാ ബുദ്ധോബുദ്ധോതി ഘോസസ്സ അതിദുല്ലഭതരത്താ, വിഭാവീ മേധാവീ വിവിധഹിതസുഖം നാനപ്പകാരം ലോകിയലോകുത്തരസങ്ഖാതം ഹിതസുഖം പത്ഥയന്താ യാചന്താ, സാധവോ സപ്പുരിസാ ഇട്ഠം കാമയമാനം, അത്ഥം ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികാദിഅത്ഥം, വഹന്തം ധാരകം, സുരനരമഹിതം ദേവമനുസ്സേഹി പൂജിതം, നിബ്ഭയം അഭയം അസന്താസം വാ, ദക്ഖിണേയ്യം പരലോകം സദ്ദഹിത്വാ ദാതബ്ബഉത്തമദാനാരഹം, ലോകാനം സത്തലോകാനം നന്ദിവഡ്ഢം പീതിയാ വഡ്ഢാപനേന്തം. ദസബലം അസാധാരണേന ദസകായഞാണബലേന സമ്പന്നം, അസമം സീലാദിഗുണേഹി കേനചി അസദിസം തം താദിസം ഗുണസമ്പന്നം ബുദ്ധം നിച്ചം സതതം സമിതം സബ്ബകാലം നിരന്തരം, നമസ്സന്തു അഭിവന്ദന്തൂതി.

ഛബ്ബീസതിമവന്ദനഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൭.പുഞ്ഞേനേതേന സോഹം നിപുണമതി സതോ സമ്പരായേ ച തിത്തോ,
ദക്ഖോ ദിട്ഠുജ്ജുപഞ്ഞോ അവികലവീരിയോ ഭോഗവാ സംവിഭാഗീ;
തിക്ഖോ സൂരോ ധിതത്തോ സപരഹിതധരോ ദീഘജീവീ അരോഗോ,
ധഞ്ഞോ വണ്ണോ യസസ്സീ അതിബലവധരോ കിത്തിമാ ഖന്തുപേതോ.

൨൮.സദ്ധോ ദാതങ്ഗുപേതോ പരമസിരിധരോ ദിട്ഠധമ്മേ വിരത്തോ,
ലജ്ജീ കല്യാണമിത്തോ അഭിരതകുസലോ പഞ്ചസീലാദിരക്ഖോ;
അപ്പിച്ഛോ അപ്പകോധോ അതിവുജുഹദയോ ഇദ്ധിമാ അപ്പമേയ്യോ,
പാസംസോ പേമവാചോ സുജനഗുണവിദൂ മാമകോ സോ ഭവേയ്യം.

൨൭. ഏവം ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതി ഘോസോത്യാദിഗാഥായ ബുദ്ധവന്ദനേ ഉയ്യോജനം കത്വാ ഇദാനി സുഗതന്ത്യാദീഹി ഗാഥാഹി ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ പണിധിം കരോന്തോ ആഹ **പുഞ്ഞേനേതേന സോഹ**ന്ത്യാദി ഗാഥാദ്വയം. അയം പന ഗാഥാദ്വയമ്പി സദ്ധരാഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ. തത്ഥ പഠമഗാഥായം സോഅഹം ഏതേന പുഞ്ഞേന സമ്പരായേ നിപുണമതി ച സതോ ച...പേ॰... ഖന്തുപേതോ ച ഭവേയ്യന്തി സമ്ബന്ധോ. **സോഹ**ന്തി സോ അഹം. ബുദ്ധസ്സ നമക്കാരോ സോഅഹന്തി അത്ഥോ. **ഏതേന പുഞ്ഞേനാ**തി ഇമിനാ ബുദ്ധവന്ദനപുഞ്ഞകമ്മേന അത്തനോ കാരകം പവതി സോധേതീതി പുഞ്ഞം. പുധാതു സോധനേ ണ്യ. പുഞ്ഞന്തി ച ഇധ പന ബുദ്ധപണാമക്രിയാഭിനിപ്ഫാദികാ കുസലചേതനാ അധിപ്പേതാ. സാ ച വന്ദനേയ്യവന്ദകാനം ഖേത്തജ്ഝാസയസമ്പദാഹി ദിട്ഠധമ്മ വേദനീയഭൂതാ യഥാലദ്ധസമ്പത്തിനിമിത്തകസ്സ കമ്മസ്സ അനുബലപ്പദാനവസേന തന്നിബ്ബത്തിതവിപാകസന്തതിയാ അന്തരായകരാനി ഉപപീളകഉപച്ഛേദകകമ്മാനി പടിബാഹിത്വാ തന്നിദാനാനം യഥാധിപ്പേതസിദ്ധിവിബന്ധകാനം രോഗാദിഅന്തരായാനമപ്പവത്തിംസാധേതി ചാതി അത്ഥോ ച വേദിതബ്ബോ. **സമ്പരായേ ചാ**തി ഏത്ഥ ചസദ്ദോ അട്ഠാനയോഗോ. സോ ച നിപുണമതിത്യാദീസു പദേസു യോജേതബ്ബോ. **സമ്പരായേ**തി പരലോകേ. സോ ഹി സമ്പരായിതബ്ബോ ഉപഗമിതബ്ബോ ഏത്ഥ സത്തേഹീതി ച, കമ്മകിലേസവസേന സത്തേഹി സമ്പരായിതബ്ബോ പാപുണിതബ്ബോതി വാ ഏത്ഥാതി ച സമ്പരായോതി വുച്ചതി. സംപരിപുബ്ബ അയധാതു ഹി ഗതിയം

ണ. അഥ വാ കമ്മവസേന അഭിമുഖോ സമ്പരേതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി സമ്പരായോതി വുച്ചതി. സംപുബ്ബപരധാതു ഗതിയം ണ്യ. ഇതി ഖോ ആനന്ദ കുസലാനി സീലാനി അനുപുബ്ബേന അഗ്ഗായ പരേന്തീതിആദീസു വിയ ഹി ചുരാദി ഗണവസേന പരസദ്ദം ഗതിയമിച്ഛന്തി സദ്ദവിദൂ. തസ്മിം സമ്പരായേ.

നിപുണമതീതി സണ്ഹസുഖുമപഞ്ഞവാ ച. സണ്ഹസുഖുമം അത്ഥന്തരം പടിവിജ്ഝനസമത്ഥായ പഞ്ഞായ സമ്പന്നോ ച വാ. എത്ഥ ച നിപുണസദ്ദോ സണ്ഹസുഖുമവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. ഹിതാഹിതം മനതി ജാനാതീതി മതി, പഞ്ഞാ. മനധാതു ഞാണേതി. നിപുണാ സണ്ഹാ മതി പഞ്ഞാ യസ്സ മേതി നിപുണമതി. **സതോ**തി സതിമാ ച. സരതീതി സതി, സരധാതു ചിന്തായന്തി. സാ അസ്സ മേ അത്ഥീതി സതോ. **തിത്തോ**തി തപ്പനോ ച. യഥാലദ്ധവത്ഥുനാ സന്തുട്ഠോ ചാതി അത്ഥോ. തിസനം തപ്പനം തിത്തോ. തിസധാതു തപ്പനേ തപച്ചയോ. സകാരസ്സ തോആദേസോ. യഥാലാഭ സന്തോസോ, യഥാബലസന്തോസോ, യഥാസാരുപ്പസന്തോ സോ ചാതി തിവിധേന സന്തോസേന സന്തുട്ഠോതി വുത്തം ഹോതി.

ദക്ഖോതി തം തം കിച്ചേ ഛേകോ ച കുസലോ ച വാ. സോ ഹി കുസലകമ്മേ അഞ്ഞസ്മിഞ്ച കിച്ചാകിച്ചേ അദന്ധതായ സീഘം ഗച്ഛതീതി ദക്ഖോ. ദക്ഖധാതു സീഘത്ഥേ അ. **ദിട്ഠുജ്ജുപഞ്ഞോ**തി ദിട്ഠിഉജ്ജുപഞ്ഞോതി പദച്ഛേദോ. ഉജു ദിട്ഠിപഞ്ഞായ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. കേസുചി പോത്ഥകേസു ദിട്ഠിജ്ജു പഞ്ഞോതി പാഠോ. ദിട്ഠിഉജുപഞ്ഞോതി പദച്ഛേദോ, സോയേ വത്ഥോ . ഉജൂതി അകുടിലഭാവേന ഭവതീതി ഉജു, അജ്ജവോ. ഉജുധാതു അജ്ജവേ ക്വി. അഥ വാ അരതി അകുടിലഭാവേന പവത്തതീതി ഉജു, അവങ്കോ. അരധാതു ഗതിയം ജുപച്ചയോ. അരിസ്സ ഉആദേസോ. സമ്മാ പസ്സതീതി ദിട്ഠി, മതി. ദിസധാതു പസ്സനേ തപച്ചയോ. തസ്സ രട്ഠാദേസോ. ധാതന്തലോപോ ച ഈ ച. ഉജു അജ്ജവാ ദിട്ഠി മതി ദിട്ഠുജു വിസേസനപരനിപാതവസേന. പകാരേന ജാനാതി അനിച്ചാദിവസേന അവബുജ്ഝതീതി പഞ്ഞാ. പപുബ്ബഞാധാതു അവബോധനേ അ. ഉജുദിട്ഠി ച ഉജുപഞ്ഞാ ച യസ്സ മേതി ദിട്ഠുജ്ജുപഞ്ഞോ, പുഗ്ഗലോ. **അവികലവീരിയോ**തി അനൂനവീരിയോ ച പരിപുണ്ണവീരിയോ ചാതി അത്ഥോ. വിഹീനം കരോതീതി വികലോ. വിപുബ്ബകരധാതു കരണേ അ. രസ്സലോ. വീരാനം കമ്മം വീരിയം. അവികലം അനൂനം വീരിയം അസ്സമേതി അവികലവീരിയോ. ന സക്കാ കുസീതേനേവ നവലോകുത്തരധമ്മാ ലദ്ധും, ആരദ്ധവീരിയേനേവ സക്കാ. തസ്മാ അവികലവീരിയോതി പത്ഥേതീതി വുത്തം ഹോതി.

ഭോഗവാതി ഭുഞ്ജിതബ്ബസമ്പത്തിസുഖേന സമ്പന്നോ ച. ഭുഞ്ജിതബ്ബോതി ഭോഗോ, സമ്പത്തി. ഭുജധാതു പാലനബ്യവഹരണേസു ണ. ഭോഗോ അസ്സ മേ അത്ഥീതി ഭോഗവാ. **സംവിഭാഗീ**തി സംവിഭജനസീലോ ച സംവിഭജനസമ്പന്നോ ച വാ, സംവിഭജതി സീലേനാതി സംവിഭാഗീ. സംവിഭജനസീലോതി വാ സംവിഭാഗീ, സംവിഭജിതും സീലമസ്സാതി വാ സംവിഭാഗീ. സംവിഭാഗേ സീലമസ്സാതി സംവിഭാഗീ. അയം തസ്സീലത്ഥോ. സംവിഭജതി ധമ്മേനാതി സംവിഭജനധമ്മോതി വാ. സംവിഭജിതും ധമ്മോ അസ്സാതി വാ, സംവിഭജനേ ധമ്മോ അസ്സാതി വാ സംവിഭാഗീ. അയം തദ്ധമ്മത്ഥോ. സംവിഭജനം സാധുകാരോ അസ്സ അത്ഥി. സാധുകാരിനാ സംവിഭജതീതി വാ, സംവിഭജിതും സാധുകാരീതി വാ, സംവിഭജനേ സാധുകാരീതി വാ സംവിഭാഗീ. അയം തസ്സാ ധുകാരത്ഥോ. സംവിപുബ്ബ ഭജധാതു വിഭാഗേ ണ. ജസ്സ ഗോ. അഥ വാ

സംവിഭജനം സംവിഭാഗോ. സോ മേ അസ്സ അത്ഥീതി സംവിഭാഗീ . അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ഈ. പരേസം യാചകാനം അന്നാദിദാനവത്ഥും നിച്ചം പരിച്ചജനകാരീതി വുത്തം ഹോതി.

തിക്ഖോതി തിക്ഖപ്പഞ്ഞവാ ച നിസാനപഞ്ഞവാ വാ. തിജനം നിസനം തിക്ഖാ, പഞ്ഞാ. തിജധാതു നിസാനേ ഖ. ജസ്സ കോ. തിക്ഖാ പഞ്ഞാ മേ അസ്സ അത്ഥീതി തിക്ഖോ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ണോ. തിക്ഖ പഞ്ഞായ സമ്പന്നോ ചാതി അത്ഥോ. പഞ്ഞായ ച സബ്ബ കുസലാനം ധമ്മാനം സേട്ഠത്താ മൂലകാരണത്താ ച തിക്ഖോതി പത്ഥനം കരോതി. വുത്തഞ്ഹി **മിലിന്ദപഞ്ഹേ** -

> ''പഞ്ഞാ പസട്ഠാ ലോകസ്മിം, കതാ സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ;
> പഞ്ഞായ വിമതിം ഹന്ത്വാ, സന്തിം പപ്പോതി പണ്ഡിതോ''തി.

സൂരോതി ചതൂസു പരിസാസു അട്ഠസു പരിസാസു ച വീരോ ച. സത്തിവന്തോ നിബ്ഭയോതി അത്ഥോ. സൂരയതേ വിരയതേ സൂരോ. ഭാവസാധനോയം. സൂരധാതു വിക്കന്തിയം വീരേ വാ അ. അഥ വാ അഭിരുഅഛമ്ഭിഅനുത്രാസഭാവേന സൂരതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി സൂരോ. സൂരധാതു ഗതിയം അ. സീഹോ വിയ പരിസമജ്ഝേ സൂരവീരസമ്പന്നോ ചാതി അത്ഥോ. സാസനി കേഹി പന സദ്ധമ്മവിദൂഹി സൂരസദ്ദസ്സ നിബ്ബചനം ന ദസ്സിതം. കേവലം പന സൂരോതി വിസിട്ഠസൂരോതി അത്ഥവിവരണമത്തമേവ ദസ്സിതം. **ധിതത്തോ**തി ഏത്ഥ ധിത അത്തോതി പദച്ഛേദോ. ധിതോതി സമാധി. അത്തന്തി ചിത്തം. ഏകഗ്ഗചിത്തസമ്പന്നോ ചാതി അത്ഥോ. ധാതി തിട്ഠതി ഏകാരമ്മണേഹി ധിതോ, ഏകാരമ്മണേ സമ്പയുത്തധമ്മേ ധാരേതീതി വാ ധിതോ, സമാധി. ധാധാതു ധാരണേ ത. ആരമ്മണം അരതി ജാനാതീതി അത്തം, ചിത്തം. അരധാതു ഗതിയം ത. രസ്സ തോ. ധിതോ സമാധി അത്തം ചിത്തം അസ്സ മേതി ധിതത്തോ.

സപരഹിതചരോതി അത്തഹിതപരഹിതചരോ, അത്തനോ ച പരസ്സ ച അത്ഥം പടിപന്നകോ ചാതി അത്ഥോ. അത്തനോ ച പരസ്സ ച ഹിതം അത്ഥം പയോജനം ചരതി പടിപജ്ജതീതി സപരഹിതചരോ . സപരഹിതസദ്ദൂപപദ ചരധാതു ചരണേ അ. **ദീഘജീവീ**തി ദീഘായുകോ ച. ദീഘേന ജീവിതിന്ദ്രിയേന സമ്പന്നോ വാ. ദീഘോ ജീവോ ജീവിതം അസ്സ മേതി ദീഘജീവി. ആയുകപ്പമ്പി ദീഘജീവിതസമ്പന്നോ ചാതി അത്ഥോ. **അരോഗോ**തി രോഗവിരഹോ ച ആരോഗ്യം വാ. രുജ്ജതി ഭഞ്ജതി അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനീതി രോഗോ, ബ്യാധി. രുജധാതു ഭങ്ഗേ ണ. അഥ വാ രുജ്ജതി ഹിംസതീതി രോഗോ. രുജധാതു ഹിംസായം ണ. നത്ഥി രോഗോ തസ്സ മേതി അരോഗോ, ഛന്നവുതിരോഗാനം അഭാവോ ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ. **ധഞ്ഞോ**തി സിരീപുഞ്ഞപഞ്ഞാലക്ഖണസമ്പന്നോ ച. ധഞ്ഞസദ്ദോ ഹി സിരീപുഞ്ഞപഞ്ഞാലക്ഖണവാചകോതി ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി **വേസ്സന്തരജാതകേ** ''ധഞ്ഞം മങ്ഗല സമ്മത''ന്തി ച. **തേമിയജാതകേ** ''ധഞ്ഞപുഞ്ഞലക്ഖണസമ്പന്നം പുത്തം വിജായീ''തി ച. ഇദം പന നിബ്ബചനം. ധനനം സമ്പജ്ജനം ധഞ്ഞം, സിരീപഞ്ഞാപുഞ്ഞലക്ഖണാനം സമ്പന്നന്തി അത്ഥോ. ധനധാതു സമ്പന്നേ. ധാതൂനം അനേകത്ഥത്താ ണ്യപച്ചയോ. ണകാരാനുബന്ധേ ലോപേ കതേ യപച്ചയേന സദ്ധിം നകാരസ്സ ഞകാരം കത്വാ ധഞ്ഞന്തി

രൂപസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. അഥ വാ ധനം സിരീപഞ്ഞാ പുഞ്ഞലക്ഖണസമ്പദം അസ്സ മേ അത്ഥീതി ധഞ്ഞോ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ണ്യോ.

വണ്ണോതി വണ്ണസമ്പന്നോ ച. ഏത്ഥ ച വണ്ണോ ദുവിധോ ഹോതി സരീരവണ്ണഗുണവണ്ണവസേന. തത്ഥ സരീര വണ്ണോ നാമ രൂപകായസ്സ പാസാദികരൂപസമ്പന്നതാ. ഗുണ വണ്ണോ നാമ സീലസമാധിപഞ്ഞാദിഗുണേന ച ധുതങ്ഗാദിപടിപദാഗുണേന ച സമ്പന്നതാ. ഇദം പന നിബ്ബചനം. വണ്ണേതി വികാരമാപന്നാനം ഹദയങ്ഗതഭാവം പകാസേതീതി വണ്ണോ, സരീരരൂപം. വണ്ണേതി അത്തനോ ദബ്ബം പകാസേതീതി വണ്ണോ, ഗുണോ. വണ്ണധാതു പകാസനേ അ. ഇധ പന തദുഭയമ്പി യുജ്ജതി. വണ്ണം അസ്സ മേ അത്ഥീതി വണ്ണോ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ അ. **യസസ്സീ**തി പരിവാരസമ്പന്നോ കിത്തിവന്തോ വാ. ഏത്ഥ ച ദുവിധോ ഹോതി യസോ പരിവാരകിത്തിയസവസേന. തത്ഥ യജീയതി പൂജിയതി ഏതേന പരിവാരേനാതി യസോ, പരിവാരോ. യജധാതു പൂജായം അ. ജസ്സ സോ. അഥ വാ യാതി ഗച്ഛതി പാപുണാതി സാമികസ്സ പരിവാരന്തി യസോ, പരിവാരോ. യാധാതു ഗതിയം സോപച്ചയോ. യജീയതി പൂജിയതി ഏതേനാതി യസോ, കിത്തിസദ്ദോ. യജധാതു ദേവപൂജാസങ്ഗഹകരണദാനധമ്മേസു അ. ജസ്സ സോ. അഥ വാ യാതി ഗച്ഛതി പാപുണാതി സബ്ബത്ഥ ബ്യാപനന്തി യസോ, കിത്തിഘോസോ ഥുതിസദ്ദോ വാ. യാധാതു ഗതിയം സോപച്ചയോ. യസോ ച യസോ ച യസോ ഏകസേസനയേന. സോ അസ്സ മേ അത്ഥീതി യസസ്സീ, അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ സീപച്ചയോ.

അതിബലവധരോതി അതിബലവന്തധാരകോ ച അതിവിയ കായബലഞാണബലവന്തം ധാരേതീതി അതിബലവധരോ. അജാതസത്തുരാജാദയോ വിയ പഞ്ചഹത്ഥി ദസഹത്ഥിബലസ്സ ധാരണസമത്ഥോ ച, സാരിപുത്തത്ഥേരാദയോ വിയ ഞാണബലസ്സ ധാരണസമത്ഥോ ച ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ. **കിത്തിമാ**തി കിത്തിഘോസവന്തോ ച. കിത്തിയതേ കഥിയതേ ഗുണന്തി കിത്തി, ഥുതിഘോസോ. കിത്തധാതു സദ്ദേ ഇ. കിത്തിഘോസോ അസ്സ മേ അത്ഥീതി കിത്തിമാ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ മന്തുപച്ചയോ. **ഖന്തുപേതോ**തി ഖന്തിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോ ച. ഖമനം സഹനം ഖന്തി. ഖമുധാതു സഹനേ തപച്ചയോ. തസ്സന്തി തായ ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോതി ഖന്തുപേതോ. ഖന്തിവാദതാപസോ വിയ ഖന്തുപേതോ ച ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ. ഖന്തിയാ ഹി ദുക്കരത്താ സബ്ബകുസല ധമ്മാനം പധാനത്താ സേട്ഠതപത്താ ച ഖന്തുപേതോതി പത്ഥനം കരോതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ "ഖന്തീ പരമം തപോ തിതിക്ഖാ"തി ച. "ഖന്ത്യാ ഭിയ്യോ ന വിജ്ജതീ"തി ച. "ഖന്തീബലം ബലാനീക"ന്തി ച.

> "സീലസമാധിപഞ്ഞാനം , ഖന്തിപ്പധാനകാരണം;
> സബ്ബേപി കുസലാ ധമ്മാ, ഖന്ത്യായത്താവ വഡ്ഢരേ"തി ച.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. സോഹം സോ അഹം, ഏതേന പുഞ്ഞേന ഇമിനാ ബുദ്ധവന്ദനപുഞ്ഞകമ്മേന സമ്പരായേ പരലോകേ, നിപുണമതി ച സണ്ഹസുഖുമപഞ്ഞവാ ച, സതോ സതിമാ ച തിത്തോ തപ്പനോ യഥാലദ്ധവത്ഥുനാ സന്തുട്ഠോ ച, ദക്ഖോ തംതംകിച്ചേ ഛേകോ ച, ദിട്ഠുജ്ജുപഞ്ഞോ ഉജുദിട്ഠി പഞ്ഞായ സമ്പന്നോ ച അവീകലവീരിയോ അനൂനവീരിയോ ച പരിപുണ്ണവീരിയോ വാ, ഭോഗവാഭുഞ്ജിതബ്ബസമ്പത്തിസുഖേന സമ്പന്നോ ച സംവിഭാഗീ

സംവിഭജനസീലോ ച തിക്ഖോ തിക്ഖപഞ്ഞവാ ച, സൂരോതി സത്തിവന്തോ നിബ്ഭയോ ച, ധിതത്തോ സമാഹിത ചിത്തോ ച ഏകഗ്ഗചിത്തോ വാ, സപരഹിതചരോ അത്തഹിത പരഹിതപടിപന്നകോ ച ദീഘജീവീ ദീഘായുകോ ച അരോഗോ രോഗവിരഹോ ച ധഞ്ഞോ സിരീപുഞ്ഞപഞ്ഞാലക്ഖണസമ്പന്നോ ച വണ്ണോ വണ്ണസമ്പന്നോ ച യസസ്സീ പരിവാരസമ്പന്നോ ച അതിബലവധരോ അതിബലവന്തധാരകോ ച കിത്തിമാ കിത്തി ഘോസവന്തോ ച ഖന്തുപേതോ ഖന്തിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോ ച ഭവേയ്യന്തി.

സത്തവീസതിമഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൮. ഏവം പുഞ്ഞേനേതേനത്യാദിഗാഥായ സമ്പരായേ പണിധിം കത്വാ ഇദാനി ദിട്ഠധമ്മേ പത്ഥനം കത്തുകാമോ **സദ്ധോ ദാതങ്ഗുപേതോ** ത്യാദിഗാഥമാഹ. തത്ഥ **സദ്ധോ**തി കമ്മാദി സദ്ദഹനലക്ഖണായ സദ്ധായ സമ്പന്നോ ച. സദ്ദഹനം സദ്ധാ, സദ്ദഹതീതി വാ സദ്ധാ. സദ്ദഹന്തി സമ്പയുത്തധമ്മാ ഏതായാതി സദ്ധാ. സംപുബ്ബധാധാതു ധാരണേ ത. സാ പന കമ്മാദീസു സദ്ദഹനലക്ഖണാ. ഓകപ്പനലക്ഖണാ വാ. പസാദരസാ. ഉദകപ്പസാദകമണി വിയ. പക്ഖന്ദനരസാ വാ. ഓഘുത്തരണോ വിയ . അകാലുസ്സിയപച്ചുപട്ഠാനാ അധിമുത്തിപച്ചുപട്ഠാനാ വാ, സദ്ധേയ്യവത്ഥുപദട്ഠാനാ സോതാപത്തിയങ്ഗപദട്ഠാനാ വാ. സാ ഹത്ഥവിത്തബീജാനി വിയ ദട്ഠബ്ബാ. ഭഗവതാ ഹി സാ സദ്ധാ "സദ്ധാഹത്ഥോ മഹാനാഗോ"തി ച. "സദ്ധീധ വിത്തം പുരിസസ്സ സേട്ഠ"ന്തി ച. "സദ്ധാബീജം തപോ വുട്ഠീ"തി ച "സദ്ധായ തരതി ഓഘ"ന്തി ച "സദ്ധാ ബന്ധതി പാഥേയ്യം, സദ്ധാ ദുതിയാ പുരിസസ്സ ഹോതീ"തി ച, "സദ്ധേസികോ ഭിക്ഖവേ അരിയസാവകോ"തി ച, "സദ്ധാധന"ന്തി ച.

"യേസം അത്ഥി സദ്ധാ ബുദ്ധേ, ധമ്മേ ച സങ്ഘരതനേ;
തേ മം അതിവിരോചന്തി, ആയുനാ യസസാ സിരിയാ"തി.

ച. "സദ്ധം ഉപനിസ്സായ ദാനം ദേതി, സീലം സമാദിയതി, ഉപോസഥകമ്മം കരോതി, ഝാനം ഉപ്പാദേതി, വിപസ്സനം ഉപ്പാദേതി, മഗ്ഗം ഉപ്പാദേതി, അഭിഞ്ഞം ഉപ്പാദേതി, സമാപത്തിം ഉപ്പാദേതീ"തി ച. "ദുല്ലഭാ സദ്ധാസമ്പത്തീ"തി ച വുത്താ. തസ്മാ സദ്ധോ ച ഭവേയ്യന്തി പത്ഥനം കരോതി.

സാ ച പന ചതുബ്ബിധാ ഹോതി ആഗമസദ്ധാ, അധിഗമസദ്ധാ, ഓകപ്പനസദ്ധാ, പസാദസദ്ധാ ചാതി. തത്ഥ സബ്ബഞ്ഞുബോധിസത്താനം അഭിനീഹാരതോ ആഗതത്താ ആഗമസദ്ധാ നാമ. അരിയസാവകാനം സച്ചപടിവേധേന അധിഗതത്താ അധിഗമസദ്ധാ നാമ. ബുദ്ധോ ധമ്മോ സങ്ഘോതി വുത്തേ അചലഭാവേന ഓകപ്പനം ഓകപ്പനസദ്ധാ നാമ. ബുദ്ധാദീസു പസാദുപ്പത്തിമത്താ പസാദസദ്ധാ നാമ. ഇധ പന പണിധാനട്ഠാനത്താ സബ്ബസദ്ധാ അധിപ്പേതാ. സദ്ധാ അസ്സ മേ അത്ഥീതി സദ്ധോ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ണ.

ദാതങ്ഗുപേതോതി ദാതസ്സ അങ്ഗായ കാരണഭൂതായ ധനസമ്പത്തിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോ ച. ദാതബ്ബവത്ഥു ച, തപ്പടിഗ്ഗാഹകപുഗ്ഗലോ ച, സദ്ധാ ചാതി തീഹി അങ്ഗേഹി ഉപേതോ

സമുപേതോ സമന്നാഗതോ ച വാ. ദിയതേ ദാതം. ഭാവസാധനോയം. ദാധാതു ദാനേ അ. അങ്ഗീയതി ഞായതി ഏതേനാതി അങ്ഗോ, ധനസമ്പത്തി. ദാതസ്സ അങ്ഗോ ദാതങ്ഗോ, തേന ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോതി ദാതങ്ഗുപേതോ, അഥ വാ ദിയതീതി ദാതം, ദാനവത്ഥു. ദാതസ്സ അങ്ഗോ ദാതങ്ഗോ, തേന ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോതി ദാതങ്ഗുപേതോ, ദാതബ്ബവത്ഥു ച, തപ്പടിഗ്ഗാഹക പുഗ്ഗലോ ച, സദ്ധാ ചാതി തീഹി അങ്ഗേഹി സമ്പജ്ജാമീതി പത്ഥനം കരോതീതി വുത്തം ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി **ഇതിവുത്തട്ഠകഥായം** "സദ്ധാ ദേയ്യധമ്മോ പടിഗ്ഗാഹകോ ചാതി ഇമേസം തിണ്ണം സമുഖീഭൂതകാലേയേവ ഹി ദാനം സമ്ഭവതീ"തി.

പരമസിരിധരോതി ഉത്തമസിരീധാരകോ ച. ഉത്തമസിരിം ധാരണസമത്ഥോ ച വാ. ഏത്ഥ ച സിരീതി പഞ്ഞാപുഞ്ഞസരീരസോഭഗ്ഗസമ്പത്തീനമേതം അധിവചനം. കതപുഞ്ഞേഹി സേവിയതീതി സിരീ, കതപുഞ്ഞേ പുഗ്ഗലേ സേവതി നിസ്സയതീതി വാ സിരീ, പഞ്ഞാപുഞ്ഞസരീരസോഭഗ്ഗസമ്പത്തി ലബ്ഭതി. സിധാതു സേവായം ഇരോ ഈ ച. പരമാ ഉത്തമാ സിരീ പരമസിരീ, തം ധാരേതീതി പരമസിരീധരോ, പരമസിരിയാ ധാരണസമത്ഥോതി അത്ഥോ.

ദിട്ഠധമ്മേതി പച്ചക്ഖഭൂതേ അത്തഭാവേ. ഏത്ഥ ച ദിട്ഠധമ്മോ വുച്ചതി പച്ചക്ഖഭൂതോ അത്തഭാവോ. സോ ഹി പസ്സിതബ്ബോതി ദിട്ഠോ, അത്തഭാവോ. ദിട്ഠോ പസ്സിതബ്ബോ ധമ്മോ സഭാവോ അസ്സാതി ദിട്ഠധമ്മോതി വുച്ചതി. തസ്മിം ദിട്ഠധമ്മേ. **വിരത്തോ**തി കാമഗുണേസു വിഗതരത്തോ ച, രജ്ജനം രത്തോ. രന്ജധാതു രാഗേ. വിഗതോ രത്തോ അസ്സ മേതി വിരത്തോ. **ലജ്ജീ**തി പാപഹിരിവന്തോ ച, പാപജിഗുച്ഛനലക്ഖണായ ലജ്ജായ സമ്പന്നോ ച വാ. അഥ വാ ലജ്ജീതി ഹിരോത്തപ്പസമ്പന്നോ ച. ലജ്ജീസദ്ദേന ഹി ലക്ഖണാഹാരനയേന ഓത്തപ്പമ്പി ഗഹേതബ്ബം. കസ്മാ, കുസല ലക്ഖണസഭാവേന സമാനത്താ. വുത്തഞ്ഹേതം **നേത്തിപാളിയം** -

> "വുത്തമ്ഹി ഏകധമ്മേ, യേ ധമ്മാ ഏകലക്ഖണാ കേചി;
> വുത്താ ഭവന്തി സബ്ബോ, സോഹാരോ ലക്ഖണോ നാമാ"തി.

ലജ്ജതീതി ലജ്ജാ, ഹിരി. ലജ്ജധാതു ഹിരിയം. ലജ്ജാ അസ്സ മേ അത്ഥീതി ലജ്ജാ, കായദുച്ചരിതാദിതോ ഹിരോത്തപ്പസമന്നാഗതോ ചാതി അത്ഥോ. **കല്യാണമിത്തോ**തി സുന്ദരമിത്ത സമ്പന്നോ ച. കല്യാണസദ്ദോ ഹി സുന്ദരവാചകോ അനിപ്ഫന്ന പാടിപദികോ. അഥ വാ കല്യം ഹിതം അണയതി പാപയതീതി കല്യാണോ, സുമിത്തോ. കല്യസദ്ദൂപപദഅണധാതു ഗതിയം ണ. മിജ്ജതി സിനേഹതീതി മിത്തോ, മിജ്ജിയതി സിനേഹിയതീതി വാ മിത്തോ, മിദധാതു സിനേഹേ ത. കല്യാണോ മിത്തോ അസ്സ മേതി കല്യാണമിത്തോ. ഹിതധരസുമിത്തസമ്പന്നോ ച ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ. ഇധ പന സദ്ധാസീലസുതചാഗവീരിയസതി സമാധിപഞ്ഞാഗുണേഹി സമന്നാഗതോ കല്യാണമിത്തോ അധിപ്പേതോ. തം പന സന്ധായ ഭഗവതാ **സിങ്ഗാലസുത്തേ** -

> "ഉപകാരോ ച യോ മിത്തോ, സുഖദുക്ഖേ ച യോ സഖാ;
> അത്ഥക്ഖായീ ച യോ മിത്തോ, യോ ച മിത്താനുകമ്പകോ;
> ഏതേപി മിത്തേ ചത്താരോ, ഇതി വിഞ്ഞായ പണ്ഡിതോ; സക്കച്ചം
> പയിരുപാസേയ്യ, മാതാ പുത്തംവ ഓരസ"ന്തി വുത്തോ.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ ച -

“പിയോ ഗരു ഭാവനീയോ, വത്താ ച വചനക്ഖമോ. ഗമ്ഭീരഞ്ച കഥം കത്താ, നോ ചാട്ഠാനേ നിയോജയേ”തി വുത്തോ. ഇതി ഏവരൂപസ്സ ച കല്യാണമിത്തസ്സ ദുല്ലഭത്താ കല്യാണമിത്തേന സമ്പജ്ജാമീതി പത്ഥനം കരോതീതി വുത്തം ഹോതി.

അഭിരതകുസലോതി ദാനാദിപുഞ്ഞകുസലധമ്മേസു അഭിരമണോ ച. കുച്ഛിതം അപായദ്വാരം സലന്തി സംവരന്തി പിദഹന്തി സാധവോ ഏതേനാതി കുസലം, ദാനാദിപുഞ്ഞധമ്മാ. കുപുബ്ബ സലധാതു സംവരണേ അ. തേസു അഭിഅതിരേകം രമതീതി അഭിരതകുസലോ , കിതന്തസമാസോയം. കുസലാഭിരതോതി വത്തബ്ബേ ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം പദവിപരിയായേന ഏവം വുത്തന്തി. അഥ വാ അഭിഅതിരേകം രമനം അഭിരതോ, കുസലേസു അഭിരതോ യസ്സ മേതി അഭിരതകുസലോ, നിച്ചം കുസലപുഞ്ഞസ്സ കരണേ അഭിരതചിത്തസമ്പന്നോ ചാതി അത്ഥോ.

പഞ്ചസീലാദിരക്ഖോതി പഞ്ചസീലാദീനം രക്ഖിതും സമത്ഥോ ച. ഏത്ഥ ച ആദിസദ്ദേന ഗിഹീനം അട്ഠങ്ഗുപോസഥസീലം, സാമണേരാനം ദസങ്ഗസീലഞ്ച, ഭിക്ഖൂനം ചതുപാരിസുദ്ധിസീലഞ്ച സങ്ഗണ്ഹാതി. പഞ്ചസീലം ആദി യേസം തേതി പഞ്ചസീലാദി, തം രക്ഖതി രക്ഖിതും സമത്ഥേതീതി പഞ്ചസീലാദിരക്ഖോ. ഗഹട്ഠാനം നിച്ചസീലവസേന പഞ്ചസീലം സതി ഉസ്സാഹസമത്ഥേ ഉപോസഥങ്ഗവസേന അട്ഠങ്ഗസീലം ദസങ്ഗസീലഞ്ച അഖണ്ഡം അച്ഛിദ്ദം അസബലം അകമ്മാസം കത്വാ രക്ഖിതും സാമണേരസീലവസേന ദസസീലഞ്ച, ഭിക്ഖുസീലവസേന ചതുപാരിസുദ്ധിസീലഞ്ച രക്ഖിതും സമത്ഥോ ചാതി അത്ഥോ. ഭഗവതാ ഹി “സീലവിപത്തിഹേതു വാ ഭിക്ഖവേ സത്താ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജന്തീ”തി ച. “സീലസമ്പദാഹേതു വാ ഭിക്ഖവേ സത്താ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജന്തീ”തി ച. “സീലസമ്പന്നോ മഹന്തം ഭോഗക്ഖന്ധം അധിഗച്ഛതി കല്യാണോ കിത്തിസദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതി. ചതുപരിസം വിസാരദോ ഉപസങ്കമതി അമങ്കുഭൂതോ. അസമ്മൂള്ഹോ കാലം കരോതി, കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജതീ”തി ച വുത്തത്താ ച. **അട്ഠകഥായഞ്ച** “സീലാലങ്കാരസദിസോ അലങ്കാരോ നത്ഥി, സീലസദിസം പുപ്ഫം നത്ഥി, സീലഗന്ധസദിസോ ഗന്ധോ നത്ഥീ”തി ച. “സീല സമ്പത്തിഞ്ഹി നിസ്സായ തിസ്സോ വിജ്ജാ പാപുണാതീ”തി ച. “ആദിമ്ഹി സീലം വിസോധേയ്യാ”തി ച. “സത്താ സീലേന വിസുജ്ഝന്തീ”തി ച. “സീലം സാസനസ്സ ആദീ”തി ച. “സത്തസു വിസുദ്ധീസു സീലവിസുദ്ധി സരീരം നാമാ”തി ച. “സീലം നാമേതം അവസ്സയോ പതിട്ഠാ ആരമ്മണം താണം ലേണം ഗതി പരായന”ന്തി ച വുത്തത്താ പഞ്ചസീലാദിരക്ഖോതി പത്ഥനം കരോതീതി വുത്തം ഹോതി.

അപ്പിച്ഛോതി അനിച്ഛോ ച, രൂപാദികാമഗുണേസു അനിച്ഛന്തോതി അത്ഥോ. അഭാവത്ഥോഹേത്ഥ അപ്പസദ്ദോ. അപ്പധംസമകസവാ താതപാതിആദീസു വിയ ഇച്ഛനം ഇച്ഛാ, രൂപാദികാമഗുണം ഇച്ഛതീതി വാ ഇച്ഛാ, കാമതണ്ഹാ. ഇസുധാതു ഇച്ഛാകന്തീസു അ. ധാതന്തസ്സച്ഛോ. നത്ഥി ഇച്ഛാ യസ്സ മേതി അപ്പിച്ഛോ, രൂപാദീസു കാമേസു അനിച്ഛന്തോ ചാതി അത്ഥോ. അപ്പിച്ഛോ പന ചതുബ്ബിധോ ഹോതി പച്ചയഅപ്പിച്ഛോ, പരിയത്തിഅപ്പിച്ഛോ,

ധുതങ്ഗഅപ്പിച്ഛോ, പടിവേധഅപ്പിച്ഛോ ചാതി. തത്ഥ ചതൂസു പച്ചയേസു അപ്പിച്ഛോ പച്ചയഅപ്പിച്ഛോ. യോ പന പച്ചയേ ബഹും ദേന്തേ അപ്പം ഗണ്ഹതി, അപ്പം ദേന്തേ അപ്പതരം വാ ഗണ്ഹതി ന വാ ഗണ്ഹതി. ന അനവസേസഗാഹീ ഹോതി. അയം പച്ചയഅപ്പിച്ഛോ നാമ. യോ പന തേപിടകോപി സമാനോ ന ബഹുസ്സുതഭാവം ജാനാപേതുകാമോ ഹോതി, അയം പരിയത്തിഅപ്പിച്ഛോ നാമ. ധുതങ്ഗസമാദാനസ്സ പന ധുതങ്ഗപരിഹരണഭാവം അഞ്ഞേസം ജാനിതും ന ദേതി, അയം ധുതങ്ഗഅപ്പിച്ഛോ നാമ. യോ പന സോതാപന്നാദീസു അഞ്ഞതരോ ഹുത്വാ സോതാപന്നാദിഭാവം ജാനാപേതും ന ഇച്ഛതി, അയം അധിഗമഅപ്പിച്ഛോ നാമ. ഇമേഹി അപ്പിച്ഛഗുണേഹി സമ്പന്നോ ച അഹം ഭവേയ്യന്തി വുത്തം ഹോതി.

അപ്പകോധോതി ദുസ്സനലക്ഖണദോസതോ വിരഹിതോ ച. സോ ഹി കുജ്ഝതീതി കോധോതി വുച്ചതി. ദോസസ്സേതം അധിവചനം. നത്ഥി കോധോ അസ്സ മേതി അപ്പകോധോ.

കുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, കുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധതമം തദാ ഹോതി, യം കോധോ സഹതേ നരന്തി.

വുത്തദേസനം മനസികരിത്വാ അപ്പകോധോതി പത്ഥനം കരോതീതി വുത്തം ഹോതി.

അതിവുജുഹദയോതി അതിഏവ ഉജുചിത്തസമന്നാഗതോ ച. അരതി ഗച്ഛതി പവത്തതി അകുടിലഭാവേനാതി ഉജു, അജ്ജവം. അരധാതു ഗതിയം ജു. അരിസ്സ ഉ. ആരമ്മണം ഹരതീതി ഹദയം, ചിത്തം. ഹരധാതു ഹരണേ അയ. രസ്സ ദോ. അഥ വാ ആരമ്മണം ഹരന്തം അയതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി ഹദയം, ചിത്തം. ഹരസദ്ദൂപപദ അയധാതു ഗതിയം അ. ഉജു ച തം ഹദയഞ്ചാതി ഉജുഹദയം. അതിഏവ ഉജു ഹദയം അസ്സ മേതി അതിവുജുഹദയോ. ഗോമുത്തവങ്കോ ച ചന്ദലേഖാവങ്കോ ച നങ്ഗലകോടി വങ്കോ ചാതി തീഹി വങ്കേഹി വിഗതോ ഹുത്വാ അതിവിയ ഉജുചിത്തസമന്നാഗതോ ച ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ ച യോ പാപം കത്വാവ ന കരോമീതി ഭാസതി. സോ ഗന്ത്വാ പച്ചോസക്കനതായ ഗോമുത്തവങ്കോ നാമ. യോ പാപം കരോന്തോവ ഭായാമഹം പാപസ്സാതി ഭാസതി. സോ യേഭുയ്യേന കുടിലതായ ചന്ദലേഖാ വങ്കോ നാമ. യോ പാപം കരോന്തോവ കോ പാപസ്സ ന ഭായേയ്യാതി ഭാസതി, സോ നാതികുടിലതായ നങ്ഗലകോടിവങ്കോ നാമ ഹോതി. യസ്സ വാ തീണി കമ്മദ്വാരാനി അസുദ്ധാനി. സോ ഗോമുത്തവങ്കോ നാമ ഹോതി. യസ്സ യാനി കാനിചി ദ്വേ. സോ ചന്ദലേഖാ വങ്കോ നാമ. യസ്സ യംകിഞ്ചി ഏകം. സോ നങ്ഗലകോടിവങ്കോ നാമാതി വേദിതബ്ബോ.

ഇദ്ധിമാതി ഇദ്ധിയാ സമന്നാഗതോ ച, ഇദ്ധിസദ്ദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. ഇദ്ധി അസ്സ മേ അത്ഥീതി ഇദ്ധിമാ. അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ മന്തുപച്ചയോ. മാനുസ്സികാലേ മനുസ്സിദ്ധിയാ ദേവുപ്പത്തികാലേ ദേവിദ്ധിയാ സമണുപ്പത്തികാലേ സമണിദ്ധിയാ ച സമ്പുണ്ണേയ്യന്തി അത്ഥോ.

അപ്പമേയ്യോതി അപ്പമേതബ്ബേഹി സീലാദിഗുണേഹി സമ്പന്നോ ച. പമേതബ്ബോതി പമേയ്യോ. പപുബ്ബമാധാതു പമാണേ ണ്യ. ന പമേയ്യോ അപ്പമേയ്യോ, അപ്പമേയ്യോ സീലാദിഗുണോ മേ അസ്സ അത്ഥീതി അപ്പമേയ്യോ.

അസ്സത്ഥ്യത്ഥേ ണ. അപ്പമേയ്യേഹി സീലാദിഗുണേഹി ച ഭോഗസമ്പത്തീഹി ച സമ്പജ്ജാമീതി പത്ഥനം കരോതീതി വുത്തം ഹോതി.

പാസംസോതി സീലാദിഗുണേഹി ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസാനം പസംസാരഹോ ച, പസംസിയതേ ഥവിയതേ പസംസോ. ഭാവ സാധനോയം. പപുബ്ബസംസധാതു ഥുതിയം, തം അരഹതീതി പാസംസോ. അരഹതിതദ്ധിതേ ണ. ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസേഹി പസംസി തബ്ബേഹി ദാനസീലാദിഗുണേഹി സമ്പന്നോ ച ഭവേയ്യന്തി വുത്തം ഹോതി.

പേമവാചോതി അത്ഥബ്യഞ്ജനമധുരതായ ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസേഹി പേമിതബ്ബവാചായ സമ്പന്നോ ച. പിയതേതി പേമാ, വാചാ. പീധാതു തപ്പനകന്തീസു ഇമോ. വചിതബ്ബാതി വാചാ. വചധാതു വിയത്തിയം വാചായം ണ. പേമാ വാചാ അസ്സ മേതി പേമ വാചോ. ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസേഹി പേമിയാ ചതുരങ്ഗസമന്നാഗത വാചായ സമ്പന്നോ ചാതി അത്ഥോ. സപ്പുരിസാനം പന വാചാ ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതാ ഹോതി. സുഭാസിതവാചാ ച ധമ്മവാചാ പിയവാചാ സച്ചവാചാതി. തഥാഹേതം വുത്തം **സഗാഥാവഗ്ഗ സംയുത്തേ** -

> സുഭാസിതം ഉത്തമമാഹു സന്തോ,
> ധമ്മം ഭണേ നാധമ്മം തം ദുതിയം;
> പിയം ഭണേ നാപ്പിയം തം തതിയം,
> സച്ചം ഭണേ നാലികം തം ചതുത്ഥന്തി.

അയം പനേത്ഥ യോജനാ. സന്തോ സപ്പുരിസാ ഉത്തമം സുഭാസിതം സുട്ഠു ഭാസിതം വാചം ആഹു, ധമ്മം ഭണേ ഭണേയ്യ അധമ്മം ന ഭണേ ന ഭണേയ്യ, ദുതിയം തം വാചം ആഹു, പിയം ഭണേ ഭണേയ്യ, അപ്പിയം ന ഭണേ ന ഭണേയ്യ, തതിയം തം വാചം ആഹു, സച്ചം ഭണേ ഭണേയ്യ അലികം ന ഭണേ ന ഭണേയ്യ, ചതുത്ഥം തം വാചം ആഹൂതി.

സുജനഗുണവിദൂതി ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസാനം സീലാദിഗുണം വിജാനകോ ച. സുന്ദരോ ജനോ സുജനോ. ഗുണതി പകാസേതി സീലാദിഗുണസമങ്ഗിതം പുഗ്ഗലന്തി ഗുണം, സീലാദിഗുണം. ഗുണധാതു പകാസനേ അ. സുജനാനം ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസാനം ഗുണോ സുജനഗുണോ, തം വിദതി ജാനാതീതി സുജനഗുണവിദൂ. സുജന ഗുണസദ്ദൂപപദവിദധാതു ഞാണേ ഊ. ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസാനം സീലസമാധിപഞ്ഞാദിഗുണം ജാനിതും സമത്ഥോ ച ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ.

മാമകോതി ബുദ്ധാദിസജ്ജനാനം മാമകോ ച. മമായതീതി മാമകോ. മമധാതു മാനനേ പേമേ വാ ണ്വു. തസ്സ അകോ. ബുദ്ധാദിരതനത്തയഞ്ച സദ്ധമ്മഞ്ച മാനന്തോ ച ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ. **സോ**തി സോ അഹം. **ഭവേയ്യ**ന്തി ഭവാമീതി.

അയം പനേത്ഥ **സങ്ഖേപയോജനാ**. സോ അഹം ദിട്ഠധമ്മേ പച്ചക്ഖഭൂതേ അത്തഭാവേ, സദ്ധോ സദ്ധായ സമന്നാഗതോ ച, ദാതങ്ഗുപേതോ ദാതസ്സ അങ്ഗായ കാരണഭൂതായ ധന സമ്പത്തിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോ ച, ദാതബ്ബ വത്ഥു ച, തപ്പടിഗ്ഗാഹകപുഗ്ഗലോ ച, സദ്ധാ ചാതി

തീഹി അങ്ഗേഹി ഉപേതോ സമുപേതോ സമന്നാഗതോ ച വാ, പരമസിരിധരോ ഉത്തമസിരീധാരകോ ച, ഉത്തമസിരിം ധാരണസമത്ഥോ ച വാ, വിരത്തോ കാമഗുണേസു വിഗതരത്തോ ച, ലജ്ജീ പാപഹിരിവന്തോ ച, പാപജിഗുച്ഛനലക്ഖണായ ലജ്ജായ സമ്പന്നോ ച വാ, ഹിരോത്തപ്പസമന്നാഗതോ ച വാ, കല്യാണമിത്തോ സുന്ദരമിത്ത സമ്പന്നോ ച, അഭിരതകുസലോ ദാനാദിപുഞ്ഞകുസലധമ്മേസു അഭിരമണോ ച, പഞ്ചസീലാദിരക്ഖോ പഞ്ചസീലാദീനി രക്ഖിതും സമത്ഥോ ച, അപ്പിച്ഛോ അനിച്ഛോ ച, രൂപാദികാമഗുണേസു അനിച്ഛന്തോ ച വാ, അപ്പകോധോ ദുസ്സനലക്ഖണദോസതോ വിരഹിതോ ച, അതിവുജുഹദയോ അതിഏവ ഉജുചിത്തസമന്നാഗതോ ച, ഇദ്ധിയാ സമന്നാഗതോ ച, അപ്പമേയ്യോ അപ്പമേയ്യേഹി സീലാദിഗുണേഹി സമ്പന്നോ ച, പാസംസോ സീലാദിഗുണേഹി ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസാനം പസംസാരഹോ ച, പേമവാചോ അത്ഥബ്യഞ്ജനമധുരതായ ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസേഹി പേമിതബ്ബവാചായ സമ്പന്നോ ച, സുജനഗുണവിദൂ ബുദ്ധാദിസപ്പുരിസാനം സീലാദിഗുണം വിജാനകോ ച, മാമകോ ബുദ്ധാദിസജ്ജനാനം മാമകോ ച, ബുദ്ധാദിരതനത്തയഞ്ച സദ്ധമ്മഞ്ച മാനന്തോ ച വാ, ഭവേയ്യം ഭവാമീതി.

അട്ഠവീസതിമഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൯. ഇത്ഥം അസങ്ഖയേ നാഥ, ഗുണേ ലക്ഖണദീപിതേ;
ഗാഥാസു സൂചകാസ്വേക, ഗാഥമ്പി സരതേ ബുധോ.

൩൦. ചതുരാപായമുത്തോ സോ, സാധകത്ഥദ്വയസ്സ ച;
ഹതൂപദ്ദവജാലോ ച, ലാഭീ ഹിതസുഖസ്സ ച.

൩൧. അധിപോ നരദേവാനം, ചതുദീപിസ്സരോപി വാ;
ഭവേയ്യ അന്തിമേ ദേഹേ, തമഞ്ഞം സേതഛത്തകം.

൩൨. ഭാവനായാനമാരുയ്ഹ, സമമേസ്സതി സുബ്ബതോ;
ഇമസ്മിം അത്തഭാവേപി, അരോഗോ ദീഘജീവികോ.

൩൩. പൂജിതോ സബ്ബലോകേഹി, ഭാവനാഭിരതീമനോ;
ജനപ്പിയോ മനാപോ ച, കാ കഥാഖിലധാരണേ.

൨൯. ഏവം പുഞ്ഞേനേതേനത്യാദി ഗാഥാദ്വയേന പണിധിം കത്വാ ഇദാനി ബുദ്ധവന്ദനസ്സ ഫലാനിസംസം ദസ്സേന്തോ **ഇത്ഥ**ന്ത്യാദി ഗാഥാപഞ്ചകം ആഹ. തം പന മൂലാചരിയേഹി ന വുത്തം, പച്ഛാ പന ഹിതകാമേഹി പണ്ഡിതേഹി പക്ഖിത്തം ഗാഥാപഞ്ചകന്തി ദട്ഠബ്ബം. താ പന ഗാഥായോ പഥ്യാവത്തഗാഥാതി ദട്ഠബ്ബാ.

താസു പന പഠമഗാഥായം ഇത്ഥം അസങ്ഖയേ ലക്ഖണദീപിതേ നാഥഗുണേ സൂചകാസു ഗാഥാസു ഏകഗാഥമ്പി യോ ബുധോ സരതേതി സമ്ബന്ധോ. **ഇത്ഥ**ന്തി ഇമിനാ സുഗതന്തിആദിനാ വുത്തപ്പകാരേന. **അസങ്ഖയേ**തി ഏത്തകാ ബുദ്ധഗുണാതി ഗണേതും അസമത്ഥേ. സങ്ഖിയതേ സങ്ഖയാ. സങ്ഖിയതി ഗണിയതീതി വാ സങ്ഖയാ . സഖിധാതു സങ്ഖ്യായം യപച്ചയോ. അഥ വാ സങ്ഖിതും ന സക്കോന്തീതി അസങ്ഖയാ. ഏത്തകാ ബുദ്ധഗുണാ ഏത്തകാ ബുദ്ധഗുണാതി നിരവസേസതോ ഏകബുദ്ധോപി അനേകവസ്സ

സതസഹസ്സകോടിയാപി ഗണേതും അസമത്ഥോവ. പഗേവ പന അഞ്ഞേതി അത്ഥോ. വുത്തമ്പി ചേതം **അപദാനേ** -

> “ബുദ്ധോപി ബുദ്ധസ്സ ഭണേയ്യ വണ്ണം,
> കപ്പമ്പി ചേ അഞ്ഞമഭാസമാനോ;
> ഖീയേഥ കപ്പോ ചിരദീഘമന്തരേ,
> വണ്ണോ ന ഖീയേഥ തഥാഗതസ്സാ”തി ച.

> “സക്കാ സമുദ്ദേ ഉദകം, പമേതും ആള്ഹകേന വാ;
> നത്വേവ തവ സബ്ബഞ്ഞു, ഞാണം സക്കാ പമേതവേ”തി ച.

മഹാവഗ്ഗസംയുത്തട്ഠകഥായഞ്ച “അപ്പമാണാ ഹി ബുദ്ധാ തേസം ബുദ്ധാപി അനവസേസതോ വണ്ണം വത്തും അസമത്ഥാ, പഗേവ ഇതരാ പജാ”തി ച. **ലക്ഖണദീപിതേ**തി ഉപലക്ഖണ നയേന പകാസിതബ്ബേ. ഏത്ഥ ച പധാനനയോ നിദസ്സന നയോ ച ലബ്ഭതി. **നാഥഗുണേ**തി ബുദ്ധസ്സ സീലസമാധി പഞ്ഞാദിഗുണേ. തസ്സ പന പദസ്സ വചനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. **സൂചകാസ്വേകഗാഥമ്പീ**തി സൂചകാസു ഏകഗാഥമ്പീതി പദച്ഛേദോ. **സൂചകാസൂ**തി പകാസകാസു. **ഗാഥാസൂ**തി സുഗതന്ത്യാദിനാ വുത്താസു ഛബ്ബീസതിവന്ദനഗാഥാസു. നിദ്ധാരണേ ചേതം ഭുമ്മവചനം. കവീഹി ഗായതി കഥിയതീതി ഗാഥാ. പജ്ജവിസേസോ. ഗേധാതു സദ്ദേ ഥ. ഗേധാതുസ്സ ഗാദേസോ. അഥ വാ ഗം വുച്ചതി ഞാണം. തം തിട്ഠതി ഏത്ഥാതി ഗാഥാ. ഗംസദ്ദൂപപദഥാധാതു ഗതിനിവത്തിയം. ഗം വുച്ചതി ഞാണം, തേന കവീഹി ബന്ധിത്വാ ഥിയതി ഥപിയതീതി വാ ഗാഥാ, താസു ഗാഥാസു. **ഏകഗാഥമ്പീ**തി ഏകപജ്ജമ്പി. ഏത്ഥ ച പിസദ്ദോ ഗരഹത്ഥോ. തേന അനേകഗാഥായ ബുദ്ധഗുണസരണേ കാ കഥാവാതി സമ്ഭാവേതി. **ബുധോ**തി യോ പണ്ഡിതോ. സോ ഹി അത്ഥാനത്ഥം ബുധതി ജാനാതീതിബുധോതി വുച്ചതി. **സരതേ**തി സരതി. ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥഞ്ഹി പരസ്സപദതിവിഭത്തിയാ അത്തനോപദതേവിഭത്താദേസോ.

൩൦. സോതി സോ ബുധോ ഭവേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ. **ചതുരാപായമുത്തോ**തി നിരയതിരച്ഛാനപേതഅസുരകായസങ്ഖാതേഹി ചതൂഹി അപായേഹി വിമുത്തോ ച. പുഞ്ഞസമ്മതാ അയായേഭുയ്യേന അപഗതോതി അപായോ. അയതോ സുഖതോ അപഗതോതി വാ അപായോ. അബ്യയീഭാവസമാസോയം. അഥ വാ തിസ്സോ സമ്പത്തിയോ അയന്തി ഗച്ഛന്തി പവത്തന്തി ഏതേനാതി അയോ, പുഞ്ഞം. അയധാതു ഗതിയം അ. പുഞ്ഞതോ അയതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി വാ, പുഞ്ഞകാരീഹി അയിതബ്ബോ പവത്തേതബ്ബോതി വാ അയോ, സുഖം. തതോ അപഗതോതി അപായോ. ചതുരോ അപായോ ചതുരാപായോ, തേഹി മുത്തോ വിമുത്തോതി ചതുരാപായമുത്തോ. **സാധകത്ഥദ്വയസ്സ ചാ**തി സാധകോ അത്ഥദ്വയസ്സ ചാതി പദച്ഛേദോ. **അത്ഥദ്വയസ്സാ**തി ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികസങ്ഖാതസ്സ അത്ഥദ്വയസ്സ. ഏത്ഥ ചസദ്ദോ അട്ഠാനയോഗോ. സോ പന സാധകോ ത്യാദീസു പദേസു യുത്തോ. **സാധകോ**തി നിപ്ഫാദകോ ച. സോ ഹി സാധേതി നിപ്ഫാദേതീതി സാധകോതി വുച്ചതി.

ഹതൂപദ്ദവജാലോ ചാതി ഹതോ ഉപദ്ദവസങ്ഖാതജാലോ ച. ഹനയിത്ഥ അപനയിത്ഥാതി ഹതോ. ഹനധാതു ഹിംസായം ത. ഉപഗന്ത്വാ ദവതി

ഹിംസതീതി ഉപദ്ദവോ, ജാതിഭയാദി സോളസഉപദ്ദവോ. ഉപപുബ്ബദുധാതു ഹിംസായം, ഉപദ്ദവാ നാമ പന സോളസവിധാ ഹോന്തി ജാതിഭയം, ജരാഭയം, ബ്യാധിഭയം, മരണഭയം, രാജഭയം, ചോരഭയം, അഗ്ഗിഭയം, ഉദകഭയം, ഊമിഭയം, കുമ്ഭിലഭയം, ആവട്ടഭയം, സുസുകാഭയം, അത്താനുവാദഭയം, പരാനുവാദഭയം, ദണ്ഡഭയം, ദുഗ്ഗതിഭയഞ്ചാതി. ജലതി ഹിംസതി മച്ഛേ ഏതേനാതി ജാലം, മച്ഛജാലം. ജാലം വിയാതി ജാലോ, ഉപദ്ദവോ. നിതത്ഥേന പന ജലതി ഹിംസതി സത്തേ ഏതേനാതി ജാലോ. ഉപദ്ദവോ. ജലധാതു ഹിംസായം ണ. ഹതോ ഉപദ്ദവസങ്ഖാതജാലോ യേന സോതി ഹതൂപദ്ദവജാലോ. ബുദ്ധപണാമചേതനായ പഹിതോ ഉപദ്ദവസങ്ഖാതജാലോ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. **ലാഭീ ഹിതസുഖസ്സ ചാ**തി ഹിതസ്സ ച സുഖസ്സ ച ലാഭീ ച. ലഭനം ലാഭോ, തം അസ്സ അത്ഥീതി ലാഭീ, ഹിനോതി വഡ്ഢതീതി ഹിതം, അത്ഥം. സുഖയതീതി സുഖം. യസ്സുപ്പജ്ജതി, തം സുഖിതം കരോതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ സുട്ഠു ദുക്ഖം ഖനതീതി സുഖം. സുപുബ്ബ ഖനുധാതു അവധാരണേ ക്വി. ഹിതഞ്ച സുഖഞ്ച ഹിതസുഖം, തസ്സ ലാഭീ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ.

൩൧-൩൨. നരദേവാനം അധിപോ ച ചതുദീപിസ്സരോപി വാ ഭവേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ. **നരദേവാന**ന്തി നരാ ച ദേവാ ച നരദേവാ, തേസം. കമ്മത്ഥേ ചേതം ഛട്ഠീവചനം. **അധിപോ**തി ഇസ്സരോ ച. സോ ഹി അത്താധീനം പാതി രക്ഖതി ധമ്മേന വാ അധിഅഭിഭവിത്വാ പാതി രക്ഖതീതി അധിപോതി വുച്ചതി. അധിപുബ്ബപാധാതു രക്ഖനേ അ, നരാനം അധിപോ ഇസ്സരോ മനുസ്സരാജാ ച ദേവാനം അധിപോ ഇസ്സരോ ദേവരാജാ ച ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. **ചതുദീപിസ്സരോപി വാ**തി ഏത്ഥ പിസദ്ദോ സമ്ഭാവനത്ഥേ നിപാതോ. തേന പഗേവ ഏകദീപിസ്സരരാജഭാവോ ച, പദേ സിസ്സരരാജഭാവോ ചാതി സമ്ഭാവേതി. വാ സദ്ദോ പദപൂരണ മത്തോയേവ. ചതുദീപിസ്സരോതി പുബ്ബവിദേഹോ, അപരഗോ യാനോ, ജമ്ബുദീപോ, ഉത്തരകുരു ചാതി ചതുന്നം ദീപാനം ഇസ്സരോ ചക്കവത്തിരാജാപി ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. തത്ഥ പുബ്ബവിദേഹോതി സിനേരുനോ പുരേ ഭവം പുബ്ബം, വേദേന പഞ്ഞായ ഈഹന്തി വായമന്തി ഏത്ഥാതി വേദേഹോ, വിദസദ്ദൂപപദ ഈഹധാതു വായാമേ ണ. സോയേവ വിദേഹോ. ഇമം ദീപമുപാദായ സിനേരുനോ പുബ്ബദിസഭാഗത്താ പുബ്ബോ ച സോ വിദേഹോ ചാതി പുബ്ബവിദേഹോ, പുബ്ബദീപോ.

അപരഗോയാനോതി സിനേരുനോ അപരേ പച്ഛിമേ ഭവോ അപരോ. ഗവേന യന്തി ഗച്ഛന്തി ഏത്ഥാതി ഗോയാനോ. ഗോസദ്ദൂപപദ യാധാതു ഗമനേ യു. സിനേരുനോ പച്ഛിമ ദിസഭാഗത്താ അപരോ ച സോ ഗോയാനോ ചാതി അപരഗോയാനോ, പച്ഛിമദീപോ. ജമ്ബുദീപോതി ജായതീതി ജമ്ബൂ. യോജനസതുബ്ബേധോ രുക്ഖോ. ജനധാതു ജനനേ ഊ. നസ്സ മോ. ബകാരാഗമോ. ജലമജ്ഝേ ദിപ്പതീതി ദീപോ, ദിപ്പന്തി ജോതന്തി ഏത്ഥ സദ്ധമ്മാതി വാ ദീപോ. ദീപധാതു ദിത്തിയം അ. തസ്സ പന ദ്വിആപോതി പദച്ഛേദം കത്വാ ദ്വിധാ ആപോ സന്ദതി ഏത്ഥാതി ദീപോതി ബഹുബ്ബീഹിസമാസോപി യുജ്ജതി. ജമ്ബുയാ ലക്ഖിതോ പഞ്ഞാതോ വാ ദീപോ ജമ്ബുദീപോ, ദക്ഖിണദീപോ. ഉത്തരകുരൂതി സിനേരുനോ ഉത്തരേ ഭവാ ഉത്തരാ. ധമ്മതാസിദ്ധസ്സ പഞ്ചസീലസ്സ ആനുഭാവേന കം സുഖം ഉരുമഹന്തം ഏത്ഥാതി കുരു. ബഹുബ്ബീഹിസമാസോയം. കും വുച്ചതി പാപം. തം രുന്ധന്തി ഏത്ഥാതി വാ കുരു. കുപുബ്ബരുധിധാതു ആവരണേ ക്വി. ധാത്വന്തസ്സ ലോപോ. സിനേരുനോ

ഉത്തരദിസഭാഗത്താ ഉത്തരോ ച സോ കുരു ചാതി ഉത്തരകുരു. ഉത്തരദീപോതി ചതുന്നം ദീപാനം ഇസ്സരോ ചതുദീപിസ്സരോ, ചക്കവത്തിരാജാ ലബ്ഭതി.

ഏവം ലോകിയഹിതം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ലോകുത്തരഹിതം ദസ്സേന്തോ ആഹ **അന്തിമേ ദേഹേ...പേ॰... സുബ്ബതോ**തി അന്തിമേ ദേഹേ സുബ്ബതോ ഭാവനായാനം ആരുയ്ഹ അഞ്ഞം തം സേതഛത്തകം ധാരേന്തോ സമം ഏസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ പന അത്ഥക്കമേന വണ്ണയിസ്സാമ. **അന്തിമേ**തി ചരിമേ പച്ഛിമേ വാ. അന്തേ പരിയോസാനേ ഭവോ അന്തിമോ, പച്ഛിമസരീരോ. തസ്മിം. **ദേഹേ**തി സരീരേ. ദിഹതി ഉപചിയതി വഡ്ഢതീതി ദേഹോ, സരീരോ. ദിഹധാതു ഉപചയേ ണ. അഥ വാ ദിഹതി ഉപചയതി ഏതേന പുഞ്ഞാപുഞ്ഞന്തി ദേഹോ, പച്ഛിമഭവഭൂതേ ഭബ്ബകുലപുത്തഭൂതേ വാ സരീരേതി അത്ഥോ. **സുബ്ബതോ**തി സുട്ഠു പടിപന്നകോ ഹുത്വാ . സുട്ഠു വതം പടിപന്നം അസ്സാതി സുബ്ബതോ. വകാരസ്സബ്ബോ. **ഭാവനായാനമാരുയ്ഹാ**തി ഭാവനായാനം ആരുയ്ഹാതി പദച്ഛേദോ. വിപസ്സനാഭാവനാസങ്ഖാതയാനം ആരുഹിത്വാതി അത്ഥോ. ഭാവേതബ്ബോ വഡ്ഢേതബ്ബോതി ഭാവനാ. തേഭൂമക സങ്ഖാരാരമ്മണം. അഥ വാ തദാരമ്മണം ഭാവേതി വഡ്ഢേതീതി ഭാവനാ, വിപസ്സനാപഞ്ഞാ. ഭൂധാതു സത്തായം വഡ്ഢനേ വാ യു. സാ ച സമഥവിപസ്സനാ ഭാവനാവസേന ദുവിധാ ഹോതി. തത്ഥ ഇധ പന അഞ്ഞം സേതഛത്തകന്തി സദ്ദന്തരസന്നിട്ഠാനേന വിപസ്സനാഭാവനാ അധിപ്പേതാ. യന്തി പാപുണന്തി ഏതേന നിബ്ബാനന്തി യാനം, അനിച്ചാദിവിപസ്സനാഞാണം. യാധാതു ഗതിയം യു. ഭാവനാസങ്ഖാതം യാനം ഭാവനായാനം, ഭാവനാ ച സാ യാനഞ്ചാതി വാ ഭാവനായാനം.

ആരുയ്ഹാതി ആരോഹിത്വാ. പകതിയാനസദിസം അനിച്ച ദുക്ഖഅനത്തയാനം ആരുഹിത്വാതി അത്ഥോ. അനിച്ചാദിലക്ഖണേന ഹി വിനാ മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനം പത്തോ നാമ നത്ഥി. തസ്മാ ഭാവനായാനമാരുയ്ഹാതി വുത്തം. **അഞ്ഞ**ന്തി അരഹത്തഫലം. തഞ്ഹി പഠമമഗ്ഗേന ആദിട്ഠമരിയാദം അനതിക്കമിത്വാ ചതുസച്ചധമ്മം അവബുജ്ഝതീതി അഞ്ഞന്തി വുച്ചതി. ആപുബ്ബഞാധാതു അവബോധനേ ക്വി. ആസദ്ദോ മരിയാദത്ഥോ. **സേതഛത്തക**ന്തി ഓദാതാതപത്തം. സേവിയതീതി സേതം, ധവലം. സിധാതു സേവായം ത. കിലേസതപം ഛാദേതീതി ഛത്തം. ഛദധാതു സംവരണേ ത. തംയേവ ഛത്തകം. സേതഞ്ച തം ഛത്തകഞ്ചാതി സേതഛത്തകം. അരഹത്തഫലആതപത്തം ലബ്ഭതി. അഞ്ഞം അരഹത്തഫലസങ്ഖാതം സേതഛത്തകം ധാരേന്തോ ഹുത്വാതി സമ്ബന്ധോ. **സമ**ന്തി നിബ്ബാനം. തഞ്ഹി സബ്ബം വട്ടദുക്ഖം സമതി വൂപസമതി നിരുജ്ഝതി ഏത്ഥാതി സമന്തി വുച്ചതി. **ഏസ്സതീ**തി പാപുണിസ്സതീതി.

ഇദാനി ദിട്ഠധമ്മികത്ഥം ദസ്സേന്തോ **ഇമസ്മിം അത്തഭാവേപീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഇമസ്മിം അത്തഭാവേപി അരോഗോ ച ദീഘായുകോ ച സബ്ബലോകേഹി പൂജിതോ ച ഭാവനാഭി രതിമനോ ച ജനപ്പിയോ ച മനാപോ ച ഭവേയ്യാതി യോജനാ. **അത്തഭാവേപീ**തി ഏത്ഥ പിസദ്ദോ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ. തേന സമ്പരായികത്ഥം സമ്പിണ്ഡേതി. അത്താതി ഭവതി ഏതേന അഭിധാനം ബുദ്ധി ചാതി അത്തഭാവോ. ഖന്ധപഞ്ചകസ്സേതമധിവചനം. **അരോഗോ**തി സബ്ബബ്യാധിവിരഹോ ച. സോ ഹി നത്ഥി രോഗോ അസ്സാതി അരോഗോതി

വുച്ചതി. **ദീഘജീവികോ**തി ദീഘായുകോ ച. സോ ഹി ദീഘാ ജീവി ആയു അസ്സാതി ദീഘജീവികോതി വുച്ചതി.

൩൩. സബ്ബലോകേഹീതി സബ്ബദേവമനുസ്സേഹി. **പൂജിതോ**തി പൂജിതബ്ബോ ച. **ഭാവനാഭിരതിമനോ**തി സമഥവിപസ്സനാ സങ്ഖാതായ ഭാവനായ അഭിരമണചിത്തോ ച. **ജനപ്പിയോ**തി സബ്ബജനേഹി പിയായിതബ്ബോ ച. **മനാപോ**തി സബ്ബസത്താനം ചിത്തവഡ്ഢനകോ ച ഭവേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ.

ഏവം ഛബ്ബീസതിയാ വന്ദനഗാഥാസു ഏകഗാഥാമത്തമ്പി ബുദ്ധഗുണാനുസ്സരണേ ഫലാനിസംസം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി സബ്ബഗാഥായോ വചസാ ധാരേത്വാ ബുദ്ധവന്ദനേ അനേകാനി ഫലാനിസംസാനി ദസ്സേതും **കാ കഥാഖിലധാരണേ**തി ആഹ. തത്ഥ **കാ കഥാഖിലധാരണേ**തി കാ കഥാ അഖിലധാരണേതി പദച്ഛേദോ. സബ്ബബുദ്ധവന്ദനഗാഥായ വചസാ ധാരണേ കിം വത്തബ്ബാ യേവാതി അത്ഥോ.

ഏത്ഥ ച അഖിലസദ്ദോ സബ്ബവാചകോ അനിപ്ഫന്നപാടിപദികോ. അഥ വാ ഖിയനം ഖിലം. ഖിധാതു ഖയേ ലപച്ചയോ. ഖയം ലാതി ഗണ്ഹാതീതി വാ ഖിലം, അപ്പകം. ഖയസദ്ദൂപപദലാധാതു ഗഹണേ അ. ന ഖിലം അഖിലം, സബ്ബഗാഥായോ. ധാരിയതേ ധാരണം, അഖിലായ സബ്ബായ ഗാഥായ ധാരണം അഖിലധാരണം, തസ്മിം. ഛബ്ബീസതിയാ ബുദ്ധവന്ദനഗാഥാസു ഏകം ഗാഥം വചസാ ധാരയിത്വാ ബുദ്ധവന്ദനേ യഥാവുത്തഫലാനിസംസാനി ലബ്ഭന്തി, പഗേവ പന സബ്ബബുദ്ധവന്ദനഗാഥായോ വചസാ ധാരയിത്വാ ദിനേ ദിനേ ബുദ്ധവന്ദനേതി അത്ഥോതി. ഇമിനാ പന ഗാഥാപഞ്ചകേന യഥാവുത്ത ഫലാനിസംസം ഞത്വാ സദ്ദഹകോ സമ്മാദിട്ഠികോ കുലപുത്തോ സബ്ബബുദ്ധവന്ദനഗാഥായോ വചസാ ധാരയിത്വാ രത്തിന്ദിവം പുബ്ബണ്ഹകാലേ ച സായന്ഹകാലേ ച രത്തിയാ പഠമയാമേ ച പച്ഛിമയാമേ ച സതതം സമിതം നിരന്തരം ബുദ്ധം വന്ദേയ്യാതി ഉയ്യോജനം ദസ്സേതീതി.

പഞ്ചകഗാഥാവണ്ണനാ സമത്താ.

ഇതി പോരാണാചരിയേഹി വന്ദിതസ്സ നമക്കാരസ്സ സദ്ദത്ഥനയേഹി ഛന്ദാലങ്കാരനയേഹി ച സണ്ഹസുഖുമസുദുദ്ദസ ഗമ്ഭീരസ്സ ബുദ്ധസ്സ ദുപ്പടിവിധഗുണപരിദീപകസ്സ സപ്പുരിസാനം ചിത്തപസന്നജനകസ്സ സാട്ഠകഥേ പിടകത്തയേ അസംഹിര വിസാരദഞാണചാരിനാ സാസനസോധകേന ഭദ്ദന്തരേവ തത്ഥേരവരേന രചിതാ ബുദ്ധഗുണപ്പദീപികനാമികാ വണ്ണനാ.

നിഗമന

ഇദം പന പുരം നിമ്മിതേന സിരീപവരവിജയാനന്തയസപണ്ഡിത ത്രിഭവനാദിത്യാധിപതിമഹാധമ്മരാജാധിരാജാതി ലഞ്ഛിതനാമികേന പിടകത്തയപാളിം സിലാരൂള്ഹം കാരയിത്വാ പഞ്ചമ സങ്ഗീതികരണേന തിമഹാധമ്മരാജേന രതനാപുഞ്ജന്തി സമ്മതേ രാജധാനീഭൂതേ നാനാകുലസംകിണ്ണേ പുഞ്ഞധഞ്ഞവന്താനം സാധൂനഞ്ച സീലസമാധിപഞ്ഞവന്താനം ഭിക്ഖൂനഞ്ച നിവാസഭൂതേ ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘരതനാകരേ ചന്ദിമസൂരിയാ വിയ ബുദ്ധസാസനുജ്ജോതനേ **മന്തലേ** നഗരേ ഇതി പരികിത്തിതേ മഹാരാമേ ദേസേ വസന്തേന ഉപാസക

ഗുണസമ്പന്നേന നാമികേന ഉപാസകേന ച തസ്സുപട്ഠാകായ നാമികായ ഉപാസികായ ച സമകുസലച്ഛന്ദം കത്വാ നിബ്ബാനസ്സ സച്ഛികരണത്ഥായ കാരിതേ മനോരമേ സുവണ്ണേന ലിമ്പിതത്താ സുവണ്ണവതീ നാമികേ ദ്വിഭുമ്മികേ മഹിട്ഠകവിഹാരേ അട്ഠഹി ദിസാഹി ആഗതാനം സുതേസനഭിക്ഖൂനം സാട്ഠകഥം പിടകത്തയം ദിനേ ദിനേ സതതം നിരന്തരം വാചേന്തേന അധിവസന്തേന സാട്ഠകഥേ പിടകത്തയേ അസംഹിരവിസാരദഞാണചാരിനാ മന്തലേ പുരേ പരിയത്തിസാസനഹിതധമ്മാചരിയഗണസ്സ ജേട്ഠുക്കട്ഠഭൂതേന രേവതാഭിപണ്ഡിതധജസാസനവംസമഹാധമ്മരാജഗുരൂതി ച **അഗ്ഗ മഹാപണ്ഡിതാ**തി ച ലദ്ധലഞ്ഛരിതേന മൂലദ്വാദസസാസന കരമഹാഗണസ്സ ജേട്ഠമഹാനായകഭൂതേന **സാസനാപ്രുഞ്ഞോ** ആചരിയോതി വിസ്സുതേന സാസനസോധക മഹാനായകത്ഥേരവരേന പോരാണേഹി തത്ഥ തത്ഥ പാളിയം ഭഗവതാ വുത്തേഹി ബുദ്ധഗുണപ്പകാസകേഹി ബുദ്ധഗുണപദേഹി ഥോമിത്വാ വന്ദിതസ്സ അത്ഥബ്യഞ്ജനേന ഛന്ദാലങ്കാരനയേന ച പഥവീസന്ധാരകസ്സ ഉദകക്ഖന്ധസ്സ വിയ ഗമ്ഭീരസ്സ പബ്ബതേന പടിച്ഛാദേത്വാ ഠപിതസ്സ വത്ഥുസ്സ വിയ അതിദുദ്ദസസ്സ സതധാ ഭിന്നസ്സ വാലസ്സ അഗ്ഗകോടിയാ വിയ അതിസണ്ഹ സുഖുമസ്സ പുഥുജ്ജനഞാണേന ബുദ്ധസ്സ ദുപ്പടിവിധഗുണപരിദീപകസ്സ നമക്കാരസ്സ ലീനത്ഥപ്പകാസനാ ബുദ്ധഗുണപ്പദീപികനാമികാ സംവണ്ണനാ താസു താസു അട്ഠകഥാടീകാസു ആഗതം സംവണ്ണനാനയം നിസ്സായ പഞ്ഞാപാടവത്ഥായ സാസനവുദ്ധിയാ ച കതാ.

ഏത്താവതാ ച -

സമ്പത്തേ ചക്കവസ്സേ സാ, ദ്വിസഹസ്സേ ചതൂസതേ;
നവാധികാസിതീയാ ച, സക്കരാജേ ച സമ്പത്തേ.

സത്തതിസതസഹസ്സ, വസ്സേ ഫുസ്സമാസസ്സേവ;
കാലപക്ഖസത്തമേ ച, ബുദ്ധദിനേ സുനിട്ഠിതാ; സാമഞ്ഞ.

ഏസാ ച സങ്ഖരോന്തേന, യം പുഞ്ഞം പസുതം മയാ;
അഞ്ഞമ്പി തേന പുഞ്ഞേന, പത്വാ സമ്ബോധിമുത്തമം.

സംസാരതോ ബഹൂ സത്തേ, താരയിത്വാ തണ്ഹക്ഖയം;
നിബ്ബാനം സച്ഛികാരേയ്യം, മഗ്ഗഞാണുത്തരേന ച.

സദാ രക്ഖന്തു രാജാനോ, ധമ്മേനേവ പജം ഇമം;
സബ്ബേ സത്താ സുഖീ ഹോന്തു, ജോതേന്തു ജിനസാസനം.

മ്രമ്മരട്ഠേ മനുസ്സാ ച, സബ്ബദാ നിരുപദ്ദവാ;
നിച്ചം കല്യാണസങ്കപ്പാ, പപ്പോന്തു അമതം പദന്തി.

ബുദ്ധഗുണപ്പദീപികനാമികാ

നമക്കാരടീകാ സമത്താ.